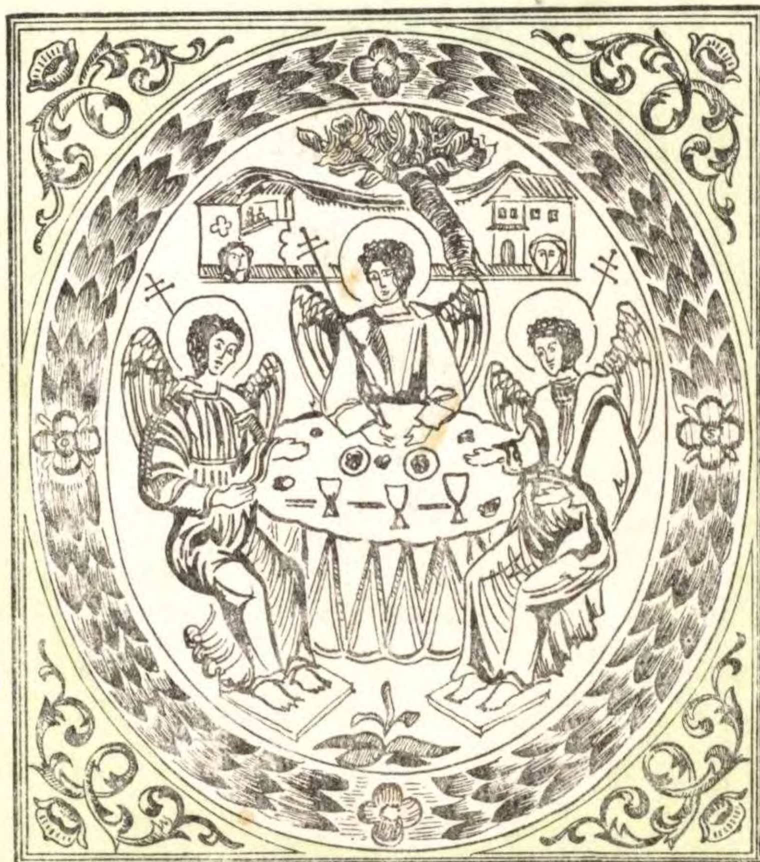

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI şi EPISCOPIEI ORADIEI

1-2 ex. 1

IANUARIE— FEBRUARIE 1985
ANUL XXX
SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI şi EPISCOPIEI ORADIEI

CUPRINSUL

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI,
FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI ŞI
EPISCOPIEI ORADIEI

ANUL XXX, Nr. 1—2 IANUARIE—FEBRUARIE 1985

Redacţia şi Administraţia: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

Arhiepiscopia ortodoxă română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Moment de seamă în viața națiunii

MARELE FORUM AL POPORULUI — AL III-LEA CONGRES AL FRONTULUI DEMOCRAȚIEI ȘI UNITĂȚII SOCIALISTE

Frontul Democrației și Unității Socialiste, organism democratic permanent cu caracter reprezentativ a fost constituit în anul 1968. Acest organism asigură un larg cadru organizatoric participării active a tuturor forțelor societății românești contemporane, la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a Statului nostru. Congresul este forumul suprem al Frontului Democrației și Unității Socialiste convocat o dată la cinci ani.

Primul congres al acestui for unic al democrației românești și-a desfășurat lucrările în anul 1974, iar al doilea congres a avut loc în 1980.

Marele forum al democrației românești este o strălucită expresie a unității de monolit a tuturor fiilor României în jurul conducerii superioare a statului nostru, pentru realizarea fericirii, pentru mai binele întregului nostru popor. În acest mod se asigură un cadru larg, democratic de participare a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate sau credință religioasă, la vasta operă de înflorire a Patriei și dezvoltare continuă a vieții materiale și spirituale a poporului.

În zilele de 7 și 8 februarie 1985 s-au desfășurat la București într-o atmosferă de înălțător entuziasm patriotic, de deplină unitate națională și fermă angajare cetățenească lucrările celui de al III-lea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste.

Pe ordinea de zi au fost înscrise următoarele puncte:

1. Raport privind activitatea desfășurată și sarcinile ce revin Frontului Democrației și Unității Socialiste, organizațiilor componente, pentru înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XIII-lea al P. C. R., al Programului partidului de ridicare a Patriei pe culmi tot mai înalte ale progresului și civilizației socialiste, de realizare a dezarmării, a colaborării și păcii între popoare.
2. Directivele Congresului al XIII-lea al P. C. R., privind dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000.
3. Programul-Directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1986—1990.
4. Programul-Directivă de creșterea nivelului de trai, de ridicare continuă a calității vieții în perioada 1986—1990.
5. Programul de măsuri pentru organizarea și desfășurarea alegerilor generale de deputați în Marea Adunare Națională și în Consiliile populare.

6. Proiectul Manifestului F.D.U.S., pentru alegerile generale de deputaţi în Marea Adunare Naţională şi în Consiliile populare.

7. Alegerea preşedintelui Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste.

8. Alegerea Consiliului Naţional al Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste.

9. Conferinţa a doua pe ţară a Organizaţiei Democraţiei şi Unităţii Socialiste.

Prima parte a lucrărilor din ziua de 7 februarie a fost marcată de magistrala cuvîntare rostită de domnul Nicolae Ceauşescu Preşedintele Republicii Socialiste România, Preşedinte al Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste. Primită cu cele mai profunde sentimente de dragoste şi stimă — de cei peste 3000 de participanţi la Congresul poporului — ampla cuvîntare a fost urmărită cu deosebit interes, cu deplină satisfacţie şi aprobare înfăţişînd problemele fundamentale ale prezentului şi viitorului României, indicînd cu deosebită claritate şi înaltă competenţă căile pentru făurirea măreţului program de construire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate în Patria noastră, de ridicare a României pe noi culmi de progres şi civilizaţie.

*

Cultele religioase din ţara noastră — ca şi alte instituţii, asociaţii şi organizaţii obşteşti — au participat activ prin delegaţii la lucrările acestui înalt for al democraţiei şi unităţii româneşti. Prin delegaţii lor: ierarhi, clerici şi alţi slujitori, ele şi-au făcut simţită prezenţa şi la acest Congres al Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste. De la înalta tribună a congresului, în adunările plenare, în comisii sau în Conferinţa a II-a pe ţară a Organizaţiei Democraţiei şi Unităţii Socialiste, reprezentanţi ai cultelor au dat expresie profundelor sentimente de dragoste faţă de patrie şi popor, de loialitate şi înaltă consideraţie faţă de conducerea superioară de stat, sentimente de care sînt animaţi slujitorii şi credincioşii tuturor cultelor.

Biserica Ortodoxă Română s-a angajat dintru început să sprijinească înfăptuirea marilor reforme pentru zidirea vieţii celei noi în ţara noastră. Ea a primit cu multă bucurie constituirea Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste fiindcă acesta îi dă posibilitatea să-şi sporească aportul ei pe tărîmul activităţii obşteşti. Biserica noastră a fost prezentă pretutindeni şi totdeauna — în istoria neamului românesc — cu fapta şi cu cuvîntul unde se simţea nevoia de ajutorul ei. Înalta noastră ierarhie, preoţii şi credincioşii Bisericii noastre, urmînd pilda strămoşilor noştri, care împreunau credinţa cu dragostea de glia românească, rugăciunea cu munca şi drepturile fireşti cu datoriile obşteşti se străduieşte, potrivit cu nevoile vremilor de azi, să contribuie la opera de zidire a României celei noi, la zidirea României Socialiste şi fericite.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat în calitate de delegaţi, membrii Sfîntului Sinod în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, vicari, consilieri patriarhali, rectorii celor două Institute Teologice Universitare din Bucureşti şi Sibiu, alţi slujitori administrativi bisericeşti. Din partea Bisericii Ortodoxe Române, mesajul la cel de al

III-lea Congres al Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste a fost adus la cel mai înalt nivel, prin glasul autorizat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Dr. Iustin Moisescu. De la înalta tribună a Congresului — în plen — Prea Fericitul Părinte Dr. Iustin Moisescu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a rostit o înălţătoare cuvîntare în care a exprimat integrarea plenară a Bisericii Ortodoxe în viaţa poporului român şi hotărîrea ei fermă de a sprijini acţiunile Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste pentru dezvoltarea Patriei noastre, pentru bunăstarea tuturor cetăţenilor ei şi pentru apărarea păcii în întreaga lume. Această atitudine, de fapt, se înscrie pe linia unei frumoase şi străvechi tradiţii a Bisericii noastre de slujire creştinească şi românească a neamului nostru în toate momentele mai importante din viaţa lui.

În cuvîntul său *Prea Fericitul Patriarh Iustin*, a spus: *„Este pentru cultele religioase din ţara noastră, o deosebită cinste şi o aleasă bucurie reîntîlnirea în acest măreţ forum larg reprezentativ al naţiunii române — Congresul Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste — cu reprezentanţii tuturor categoriilor sociale şi organizaţiilor obşteşti.*

Integrate în realităţile sociale şi naţionale ale poporului şi patriei, cultele religioase din România îşi desfăşoară activitatea lor proprie în climatul de libertate religioasă asigurată prin Constituţia şi legile ţării, bucurîndu-se, după nevoi, de ajutorul şi ocrotirea statului. În acelaşi timp, ele consideră ca o îndatorire firească şi patriotică participarea la sprijinirea tuturor acţiunilor care se întreprind pentru bunăstarea oamenilor şi progresul ţării. Socotind că cel mai potrivit cadru în care ar putea să-şi desfăşoare activitatea lor politică cu rezultate cît mai eficiente este Frontul Democraţiei şi Unităţii Socialiste, cultele religioase s-au integrat în viaţa lui. Atmosfera de înfrăţire a tuturor cetăţenilor, indiferent de naţionalitate şi credinţă religioasă, a uşurat colaborarea şi ajutorarea în activitate a slujitorilor şi credincioşilor diferitelor culte, precum şi convieţuirea lor în prietenie şi bună înţelegere, Frontul Democraţiei şi Unităţii Socialiste dovedindu-se o bună şcoală cetăţenească".

După ce a prezentat rolul şi locul Bisericii Ortodoxe Române în momentele importante ale istoriei poporului nostru, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a spus: *„Înalta ierarhie bisericească, preoţimea şi credincioşii, însuşindu-şi toate aspiraţiile şi idealurile actuale ale poporului, se găsesc strîns uniţi în jurul Preşedintelui ţării domnul Nicolae Ceauşescu, şi participă cu bucurie la înfăptuirea operei celei mari de zidire a României noi, a României fericite.*

Entuziasmat de frumuseţea destinului pe care îl făureşte acum şi stăpîn pe soarta sa — a spus Prea Fericirea Sa — *poporul nostru face necontenit paşi mari înainte pe calea progresului, adăugînd la realizările de ieri înfăptuirile de azi, ca temelii ale dezvoltării de mîine a Patriei. Volumul şi varietatea producţiei noastre depăşesc cele mai optimiste aprecieri. Dar nimic nu se face la întîmplare; totul este bine chibzuit, ştiinţific fundamentat şi într-un anumit scop realizat. În deosebi ultimii 20 de ani din istoria patriei se disting în privinţa realiză-*

rilor materiale și spirituale. Ei se înfățișează ca o epocă în care, în ciuda unor mari greutăți, au fost realizate cele mai importante obiective din economia națională actuală. Acestea se datorează desigur, purtării de grijă permanente și îndrumărilor directe ale Președintelui Republicii, domnul Nicolae Ceaușescu. De aceea, pe bună dreptate, acești ani au fost numiți în istoria patriei „Epoca Ceaușescu".

Pentru împlinirea aspirațiilor și înfăptuirea idealurilor noastre largi — a spus Prea Fericitul Patriarh Iustin în continuare — *avem toate cele de trebuință: Pace în țară și bunuri materiale de tot felul, măiestria muncitorilor și hărnicia poporului, iubirea de patrie și omenia românească. Pacea în lume — idealul de totdeauna al omenirii — este pentru noi o rînduială vie, o cerință a rațiunii, o necesitate a vieții: de ea avem trebuință în toată vremea existenței noastre pe Pămînt. În zilele de acum însă, cînd plutește în văzduh umbra amenințării unui război cu înspăimîntătoare unelte de distrugere, nu avem o altă datorie mai sfîntă de împlinit decît apărarea păcii și, prin aceasta, apărarea propriei noastre ființe, apărarea semenilor noștri, apărarea tuturor bunurilor de pe Pămînt. De aceea, nu vom înceta niciodată acțiunile pentru apărarea păcii. Pacea nu se înfățișază ca o simplă absență de război. Ea este o stare de existență a oamenilor, a popoarelor în prietenie, înțelegere și colaborare. Ea face parte din bunurile omului, din conținutul entității lui. De aceea, o dorim, o iubim și ne străduim s-o păstrăm intactă, puternică.*

În încheierea cuvîntului meu, să-mi fie îngăduit să adresez un cuvînt cald de prețuire tuturor celor care ostenesc, cu mintea sau cu brațele, la ridicarea României noi, a României fericite, în frunte cu marele ei ctitor, domnul președinte al Republicii, Nicolae Ceaușescu".

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin — în cuvîntarea sa — a exprimat în esență felul de a gîndi, de a simți și a lucra al slujitorilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, care știu că programul Frontului Democrației și Unității Socialiste urmărește fericirea și binele întregului nostru popor, dezvoltarea și afirmarea lui multilaterală pe plan intern și extern și că aceste nobile năzuințe puse în slujiba propășirii neamului nostru sînt în deplină concordanță și chiar poruncite de învățătura noastră de credință. Toți slujitorii și credincioșii noștri știu că Biserica Ortodoxă Română nu a avut în tot trecutul ei alt drum decît drumul poporului. Astăzi Biserica noastră se bucură din plin de roadele propășirii multilaterale a poporului.

Lucrările celui de al III-lea Forum suprem al Frontului Democrației și Unității Socialiste și-a desfășurat apoi lucrările în cadrul a cinci comisii pe domenii de activitate, precum și în Conferința a II-a pe țară a Organizației Democrației și Unității Socialiste.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a luat cuvîntul *Înalt Prea Sfințitul Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului,* în cadrul Comisiei pentru dezbaterea sarcinilor privind participarea organizațiilor componente, a cetățenilor la înfăptuirea politicii externe a partidului și

statului nostru, consacrată dezarmării, colaborării internaţionale şi asigurării păcii în lume.

La lucrările celei de-a *II-a Conferinţă pe ţară a Organizaţiei Democraţiei şi Unităţii Socialiste* au participat 1067 delegaţi aleşi de către Conferinţele judeţene şi 33 delegaţi desemnaţi din partea cultelor religioase din ţara noastră. După prezentarea Dării de seamă cu privire la participarea organizaţiilor democraţiei şi unităţii socialiste la viaţa economică şi social-politică a ţării şi la sarcinile ce le revin în viitor, au avut loc dezbateri în cadrul cărora au luat cuvîntul mai mulţi participanţi.

Din partea cultelor religioase au rostit cuvîntări: *Prea Sfinţitul Episcop Emilian Birdaş,* al Episcopiei ortodoxe române Alba Iulia, Domnul *Csabo Gyula,* prim-curator al Episcopiei reformate Cluj-Napoca şi Domnul *Hans Hermannstädter,* curatorul general al Bisericii Evanghelice de Confesie Augustană, din Sibiu.

Participanţii la dezbateri şi-au exprimat deplinul acord cu tezele, orientările şi ideile de excepţională valoare teoretică şi practică cuprinse în magistrala cuvîntare rostită de Domnul Nicolae Ceauşescu, Preşedintele Republicii Socialiste România, în plenul celui de-al III-lea Congres al Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste.

Într-o atmosferă însufleţită, de puternică vibraţie patriotică, participanţii la cea de-a II-a Conferinţă pe ţară a Organizaţiei Democraţiei şi Unităţii Socialiste au adoptat o telegramă adresată Domnului Preşedinte Nicolae Ceauşescu.

Vineri 8 februarie 1985, după adoptarea documentelor dezbătute de Congres, s-a trecut la un act de o deosebită semnificaţie patriotică: alegerea Preşedintelui Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste. Îndeplinind dorinţa fierbinte a tuturor delegaţilor la acest înalt forum, investiţi cu mandatul întregii naţiunii — într-o impresionantă unitate de cuget şi simţire românească — participanţii la Congres au reales în această înaltă funcţie pe Domnul Nicolae Ceauşescu, Preşedintele Republicii Socialiste România. Prin aceasta s-a dat expresie încă o dată sentimentelor de neţărmurită dragoste, preţuire şi recunoştinţă ale tuturor fiilor acestei ţări faţă de Domnul Preşedinte Nicolae Ceauşescu, conducătorul înţelept şi încercat, ctitorul şi arhitectul vizionar al României de azi.

În continuare, a fost ales Consiliul Naţional al Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste, alcătuit din 537 de membri.

Ca semn al largului democratism care caracterizează acest organism de unitate şi manifestare românească, şi ca o înaltă apreciere a patriotismului sincer de care este însufleţită Biserica noastră, clerul şi credincioşii ei, mulţi dintre ierarhii şi slujitorii bisericeşti participanţi la Congres au fost aleşi în organismele de conducere ale Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste. Astfel în cadrul Consiliului Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste au fost aleşi: *Prea Fericitul Dr. Iustin Moisescu,* Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române; *Înalt Prea Sfinţitul Teoctist Arăpaş,* Mitropolitul Moldovei şi Sucevei; *Înalt Prea Sfinţitul Dr. Antonie Plămădeală,* Mitropolitul Ardealului; *Înalt Prea Sfinţitul*

Dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei; *Înalt Prea Sfințitul Dr. Nicolae Corneanu,* Mitropolitul Banatului și *Prea Sfințitul Dr. Vasile Costin Tîrgovișteanu* Episcop-vicar patriarhal, Rectorul Institutului Teologic Universitar din București.

Frontul Democrației și Unității Socialiste prin marele forum al poporului își aduce contribuția sa la cimentarea unității națiunii noastre. În acest mod toți cetățenii Patriei noastre sînt investiți cu demnitatea de participanți activi la chivernisirea treburilor obștești.

Frontul Democrației și Unității Socialiste — a arătat *Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu* — are programe clare și acum principala sarcină ce revine tuturor cetățenilor țării este aceea de a le da viață, de a trece la materializarea lor. Domnia sa și-a exprimat convingerea — în cuvîntarea la încheierea lucrărilor celui de-al III-lea Congres al poporului — *„că toți participanții la Congres, toate organizațiile componente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste, inclusiv Organizația Democrației și Unității Socialiste, vor acționa cu cea mai mare și înaltă răspundere în spiritul exigenței revoluționare, pentru întărirea ordinei și disciplinei, pentru o atitudine responsabilă în muncă în toate sectoarele, în vederea realizării în cele mai bune condițiuni a programelor de dezvoltare a patriei noastre socialiste multilateral dezvoltate și înaintare fermă a României spre piscurile cele mai înalte ale societății comuniste!"*

În spațiul de vibrantă tensiune sufletească al lucrărilor Congresului poporului s-a aflat prezentă Patria întreagă, aici toți s-au angajat, prin acest act patriotic cetățenesc, pentru viitorul și fericirea noastră, pentru înflorirea continuă a Patriei, pentru a continua marea ctitorie ce a înscris ample capitole în geografia economică a țării, mutațiile profunde ce conferă vieții fiecărei localități însemnele progresului rapid și multilateral, ale civilizației generos afirmate pe plaiurile noastre străbune. Acest eveniment a constituit chezășia întăririi și afirmării tot mai mult și mai puternice a democrației noastre, a prilejuit o puternică manifestare a sentimentelor de fierbinte dragoste și nețărmurită recunoștință ale întregului popor față de înalta Conducere a Patriei noastre.

Clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, prezenți la acest mare forum al poporului și-au dat — cu mijloacele specifice — întreaga și sincera contribuție la tot ce urmărește fericirea Patriei noastre și a neamului nostru, din tot sufletul și cu toată convingerea, deoarece iubirea de Țară a fost din moși strămoși coordonata fundamentală a vieții noastre, iar astăzi ea este mai vie și mai luminoasă ca oricînd.

În Frontul Democrației și Unității Socialiste avînd prilejul să ne intensificăm strădaniile noastre în slujiba Patriei, slujitorii și credincioșii Bisericii noastre strămoșești se angajează, cu bucurie, să contribuie cu totală însuflețire la sprijinirea unității întregului popor și la creșterea și afirmarea capacității lui creatoare în scopul propășirii națiunii noastre socialiste și pentru consolidarea păcii trainice în lumea întreagă.

Redacția

DUHUL SFÎNT — PERSOANĂ DUMNEZEIASCĂ ÎN LUMINA NOULUI TESTAMENT

Caracterul personal al Sfîntului Duh, dumnezeirea Duhului, consubstanţialitatea Sa cu Tatăl şi cu Fiul constituie aspecte fundamentale ale învăţăturii creştine despre cea de-a treia Persoană a Prea Sfintei Treimi.

Această învăţătură, cu temeiuri ferme în revelaţia biblică, este cuprinsă în formula de credinţă introdusă în Crez la Sinodul al II-lea ecumenic (Constantinopol, 381), care a pus capăt speculaţiilor subordinaţianiste ale ereticilor din primele veacuri.

Întreaga teologie creştină s-a dezvoltat pe temelia de neclintit a învăţăturii despre Dumnezeu Unul în Fiinţă şi întreit în Persoane. În acest cadru, apare surprizătoare, pentru un ortodox, reactualizarea, în mediile teologice apusene, a vechilor erezii antitrinitare. Este pusă în discuţie sau negată făţiş mai ales învăţătura despre caracterul personal al Sfîntului Duh, şi aceasta în lucrări de anvergură, care se voiesc a fi autoritative în materie de interpretare a Sfintei Scripturi.

Astfel, de pildă, într-un impunător „Dicţionar biblic" în limba franceză, autorul articolului despre Sfîntul Duh, după ce trece în revistă principalele texte biblice referitoare la tema tratată, scrie: „Este greu de înţeles de ce teologia creştină a vrut să vadă în Duhul un ipostas divin, o personalitate distinctă de Tatăl şi de Fiul; prin aceasta, ea s-a îndepărtat de tradiţia ebraică, pentru a urma tradiţia greacă şi a aruncat Biserica lui Hristos în discuţii trinitare fără sfîrşit... Ceea ce rămîne clar pentru cine vrea să se ţină de datele biblice este că, în epistolele Noului Testament, salutarea apostolică nu menţionează decît două persoane, Tatăl şi Fiul, ca dătătoare ale harului şi păcii şi, pe de altă parte, că persoana Tatălui şi persoana Fiului devin pentru noi de neînţeles şi ca golite de însăşi esenţa lor — viaţa — dacă „Duhul dătător de viaţă lucrează ca o a treia persoană distinctă de Tatăl şi de Fiul".[1] În Noul Testament — afirmă mai departe acelaşi autor —, ca şi în experienţa religioasă, „realitatea şi lucrarea Duhului nu ne apar decît ca o revelaţie dinamică, o prezenţă a lui Hristos în noi, o comuniune personală cu Tatăl ceresc, manifestat în Iisus Hristos... Porunca de a boteza toate neamurile în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh (Mt. 28, 19), din care Biserica postapostolică a făcut formula de botez, nu are, în

1 Alexandre Westphal, art. *Esprit*, în „Dictionnaire Encyclopedique de la Bible", ed. a III-a, Valence-sur-Rhone, 1973, p. 371.

noțiunea sa primară, alt sens decît acesta".[2] Căci, de fapt, „în Biserica veacului întîi botezul era administrat nu în numele a trei persoane, ci numai în numele lui Iisus Hristos".[3]

Astfel de afirmații nu trebuie să ne mire prea mult, căci în „Avertismentul" de la începutul acestui dicționar editorii recunosc că pozițiile lor teologice nu mai sînt cele ale lui Calvin și cu atît mai puțin ale lui Augustin sau Atanasie; dimpotrivă, „cutare sau cutare părere eretică pe care ei au combătut-o a intrat în patrimoniul cunoașterii noastre" (adică al alcătuitorului lucrării citate).[4]

O poziție asemănătoare este adoptată și într-o lucrare mult mai importantă, anume în articolul despre πνευμα, foarte bogat (peste 120 de pagini mari) din „Theologische Wörterbuch zum Neuen Testament" (vol. VI).[5] Matei și Marcu, se afirmă în acest articol, nu spun despre Duhul Sfînt decît că este puterea lui Dumnezeu, deci, în esență, ceea ce spune și Vechiul Testament.[6] În formula baptismală din Mt. 28, 19, πνευμα are un sens cu totul diferit decît în ansamblul Evangheliei de la Matei. Această formulă va fi fost cunoscută într-un cerc restrîns în Biserica primară și deși poate fi autentică în textul primei Evanghelii, ea nu poate fi atribuită Mîntuitorului, căci ceilalți autori neotestamentari nu știu nimic despre ea.[7] Tot ca putere a lui Dumnezeu este înfățișat Duhul și în Epistolele pauline. „Această putere nu este însă anonimă, necunoscută. Ea este identică cu Domnul cel proslăvit, cînd Acesta este privit nu în Sine, ci în lucrarea Sa în Biserică. Întrebarea metafizică asupra raporturilor dintre Dumnezeu, Hristos și Duhul, Pavel abia o atinge. De aceea, este greșit a vedea în πνευμα ca «a treia persoană a Treimii» sensul primordial al cuvîntului pentru Pavel. πνευμα apare adeseori în mod clar ca impersonal (I Cor. 12, 13; I Tes. 5, 19); el poate fi înlocuit cu σοφια sau cu δυναμις... Problema referitoare la personalitatea Duhului pare să fie falsă... Pavel a împărtășit concepția iudaismului și a Bisericii creștine primare despre πνευμα ca dar și putere a vremii din urmă".[8] Despre importantul text trinitar din II Cor. 13, 13, autorul acestui articol nu spune decît că este „problematic" (fraglich).[9] În scrierile ioaneice, Duhul Sfînt nu este altceva decît aceeași „putere": „Pentru Ioan, ca și pentru întreaga Biserică (primară, n. n.) πνευμα nu putea fi altceva decît puterea care L-a arătat pe Omul Iisus ca Mîntuitorul..."[10]

Dar nu numai lucrările apărute în mediul protestant manifestă tendința de a nega personalitatea Sfîntului Duh. Părintele Profesor Dr. Dumitru Stăniloae notează că și „expresiile unor catolici despre Duhul Sfînt sînt atît de ambigui, încît e greu să mai spui dacă Îl consideră

2 *Ibidem*. 3 *Ibidem*.
4 *Ibidem*, p. XVIII.
5 Acest „Dicționar teologic al Noului Testament" are în total nouă volume, apărute la Stuttgart, între anii 1933—1973.
6 Eduard Schweizer, art. πνευμα πνευματικος ... în „Theologische Wörterbuch zum Neuen Testament", vol. VI, Stuttgart, 1965, p. 394, 401.
7 *Ibidem*, p. 399 (și nota 440 de la aceeași pagină).
8 *Ibidem*, p. 431—432.
9 *Ibidem*, p. 432. 10 *Ibidem*, p. 442.

persoană sau nu. Iar alţii Îl declară persoană, dar din speculaţiile lor rezultă mai degrabă concluzia că nu e persoană. Toţi sînt conduşi la această concluzie de speculaţiile prin care identifică naşterea Fiului şi purcederea Sfîntului Duh cu actele psihice şi îndeosebi de necesitatea de a întemeia prin aceste acte purcederea Duhului Sfînt de la Tatăl şi de la Fiul ca de la un singur principiu".[11] P. C. Sa citează pe catolicul Herbert Mühlen,[12] care declară: „Se poate spune că Duhul Sfînt este actul comun (Wir-Akt) dintre Tatăl şi Fiul, adică «noi» ca persoană (Wir in Person), respectiv relaţia intratrinitară *noi*".

După cum se poate observa, negarea personalităţii Duhului Sfînt e un curent care cuprinde cercuri din ce în ce mai largi în Apus, la baza acestei negaţii aflîndu-se pe de o parte interpretarea arbitrară a Sfintei Scripturi, fără a se ţine seama de tradiţia patristică, iar pe de altă parte dorinţa de a menţine doctrina despre filioque, care nu are temei în revelaţie.

*

Este adevărat că mărturiile despre Duhul Sfînt ca Persoană dumnezeiască sînt mai puţine în Noul Testament decît cele despre Fiul ca Persoană dumnezeiască. Aceasta nu e însă tot una cu a afirma că astfel de mărturii nu există. Puţinătatea rostirilor biblice despre caracterul personal al Sfîntului Duh a fost recunoscută încă în epoca patristică. Astfel, de pildă, Sf. Grigorie de Nazianz zice: „Vechiul Testament a predicat clar pe Tatăl şi mai întunecat pe Fiul; Noul Testament a arătat limpede pe Fiul şi a lăsat să se întrevadă dumnezeirea Duhului. Acum se încetăţeneşte cu noi Duhul, oferindu-ne mai clară arătarea Lui".[13] Mai departe, acelaşi sfînt părinte zice: „Mîntuitorul Însuşi avea unele învăţături pe care socotea că nu le pot suporta ucenicii... Dintre aceste învăţături socot eu că este şi dumnezeirea însăşi a Duhului, care avea să fie lămurită mai în urmă, atunci cînd cunoaşterea Lui va fi la vremea ei şi cu putinţă de cuprins cu mintea, adică după învierea Mîntuitorului, cînd, datorită minunii, El nu va mai fi pus la îndoială".[14]

Ipostaza Sfîntului Duh nu se poate percepe „sensibil", nici nu poate fi demonstrată raţional; numai mărturia Bisericii păstrează şi transmite descoperirea Lui divină. „Sfîntul Duh este o ipostază care susţine Biserica, iar Biserica atestă faptul că Duhul e în mod propriu al ei... Mărturia ei despre Sfîntul Duh e întemeiată atît pe tradiţia

11 Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. I, Bucureşti, 1978, p. 313.

12 Der heilige Geist als Person, 3. Auflage, Münster, 1966, p. 157, la Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, vol. I, p. 314.

13 *Cuvîntarea 31, teologică V,* XXVI, P. G., XXXI, 159 A—B, trad. rom.: Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvîntări despre Dumnezeu,* trad. din greceşte de Pr. Gh. Tilea şi Nicolae I. Barbu, Bucureşti, 1947, p. 83; citat după Pr. Ilie D. Moldovan, *Învăţătura despre Sfîntul Duh în Ortodoxie şi preocupările ecumeniste contemporane,* teză de doctorat, Sibiu, 1973 (extras din revista „Mitropolia Ardealului", XVIII, 1973, nr. 7—8), p. 19.

14 *Ibidem,* p. 84, citat după Pr. Ilie D. Moldovan, *op. cit.*, p. 19.

apostolică, cît şi pe faptul că Duhul Însuşi se descoperă prin Hristos celor aleşi...".[15]

Ne interesează aici primul temei al mărturiei Bisericii despre Sfîntul Duh: tradiţia apostolică, aşa cum este ea oglindită în Noul Testament. Dintre nenumăratele texte neotestamentare care se referă la Sfîntul Duh şi la lucrarea Sa în lume şi în Biserică, ne vom opri asupra cîtorva care accentuează caracterul Său de Persoană dumnezeiască.

1. Primul moment important al descoperirii Duhului Sfînt ca Persoană dumnezeiască este *cel al botezului Domnului în Iordan.*

Evenimentul este relatat aproape cu aceleaşi cuvinte de toţi cei trei evanghelişti sinoptici: ieşind Iisus din apă, s-au deschis cerurile şi Duhul s-a pogorît peste El în chip de porumbel (Mt. 3, 16; Mc. 1, 9—10; Lc. 3, 21—22). Sf. Matei introduce istorisirea acestui moment cu interjecţia „iată" (ιδου), care întotdeauna în Sf. Evanghelii anunţă ceva deosebit, o manifestare dumnezeiască.[16] Sf. Luca oferă două detalii importante: mai întîi, el nu zice simplu „Duhul", ci „Duhul Sfînt"; apoi, el precizează că Duhul Sfînt s-a pogorît peste Iisus „în chip trupesc" (σ (.ωματικω ειδε

Ambele detalii accentuează caracterul personal al Sfîntului Duh.

Sf. Evanghelist Ioan prezintă evenimentul sub forma unei mărturii a Botezătorului: „Şi a mărturisit Ioan zicînd: „Am văzut Duhul coborîndu-se din cer ca un porumbel şi a rămas peste El. Şi eu nu-L ştiam pe El, dar Cel ce m-a trimis să botez cu apă Acela mi-a zis: Peste care vei vedea Duhul coborîndu-se şi rămînînd peste El, Acesta este Cel ce botează cu Duh Sfînt" (In. 1, 32—33).

Datele din evangheliile canonice sînt reluate în unele scrieri apocrife şi în cele mai vechi scrieri patristice.[17]

Să analizăm mai îndeaproape aceste date:

— „S-au deschis cerurile" — arată că venirea Duhului peste Fiul împlineşte aspiraţia proorocului Isaia (63, 19): „Dacă ai rupe (LXX: ανοξῃς deschide) [18] cerurile şi te-ai pogorî!" În legătură cu textul din Matei, se ridică întrebarea dacă αυτω, după „s-au deschis" este sau nu

---

15 Pr. Ilie D. Moldovan, *op. cit.*, p. 20.

16 În afară de citatele din Vechiul Testament, ιδου apare de 30 ori în Mt., de 29 ori în Lc. şi de 7 ori în Mc.; και ιδου apare de 28 ori în Mt., de 26 ori în Lc. şi niciodată în Mc. Cf. W. C. Allen, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to S. Matthew* (The International Critical Commentary), ed. a III-a, 1912, retip. 1965, p. 9.

17 *Evanghelia Ebioniţilor* (citată de Epifanie, *Panarion haer.*, XXX, 13, 7—8) spune: „Şi cînd a ieşit din apă, s-au deschis cerurile, şi a văzut pe Duhul Sfînt în chip de porumbel (εν ειδει περιστερας) venind şi intrînd în El": în *Evanghelia după Evrei* (citată de Fer. Ieronim, *Comment. in Is., 11, 2)*: „A coborît peste El întreaga fîntînă a Duhului Sfînt" (Descendent super eum omnis fons Spiritus Sancti). Sf. Iustin Martirul, în *Dialogul cu iudeul Trifon* arată, de asemenea, că la botezul Domnului, Duhul Sfînt s-a pogorît peste El „ca un porumbel" (88, 3) sau „în chip de porumbel" (88, 8). Vezi aceste vechi mărturi în *Synopsis cuattuor Evangeliorum, locis parallelis evangeliorum apocryphorum et patrum adhibitis*, editat Kurt Aland, ed. a 9-a, Stuttgart, 1976, p. 27.

18 Observăm că acelaşi verb — ανοιγω — este folosit şi de Mt. şi Lc. în relatarea coborîrii Duhului Sfînt la Iordan.

original („*I* s-au deschis" sau numai „s-au deschis"). În cele mai bune ediţii critice ale Noului Testament original, acest pronume este menţinut în text, dar între paranteze.[19] Numărul şi valoarea manuscriselor în care el apare pledează mai degrabă pentru autenticitate. Dar acest pronume se referă numai la deschiderea cerurilor, nu şi la arătarea Duhului în chip de porumbel. „Privirea lui Iisus pătrunde în cer, care se deschide şi El vede pe Duhul coborîndu-se. Dar cînd Duhul se înfăţişează în chip de porumbel, El ia formă sensibilă, vizibilă pentru toţi".[20] Sf. Ioan arată clar că Duhul în chip de porumbel a fost văzut şi de Sf. Ioan Botezătorul (1, 32); verbul θεασθαι din acest text ioaneic nu apare niciodată în Noul Testament în legătură cu viziunile extatice, sau cu „vederea" spirituală, dar în schimb este folosit de 22 ori pentru vederea cu ochii trupeşti.[21]

Prin ωσει περιστεραν (Mt.)= ως περιστεραν (Mc., Lc. şi In.) trebuie să înţelegem că Duhul Sfînt a luat formă sau chip de porumbel, aşa precum la Cincizecime El se va pogorî peste Sf. Apostoli în chipul limbilor de foc.[22] Această interpretare este şi mai clar evidenţiată de Sf. Luca, care adaugă precizarea că Sfîntul Duh s-a pogorît peste Iisus „în chip trupesc ca un porumbel", accentuînd astfel *natura obiectivă* a evenimentului.[23]

Verbele: „coborînd" (prezent la toţi cei patru evanghelişti) şi „venind" (numai la Mt.) constituie indicii suplimentare că arătarea Duhului s-a făcut în chip sensibil.

Sf. Ioan adaugă detaliul că, venind Duhul, el „a rămas" peste Iisus (aluzie probabil, la profeţia mesianică din Is. 11, 2: „Se va odihni peste el Duhul lui Dumnezeu . . .").

După unii comentatori, porumbelul era socotit de semiţi simbol al Duhului.[24] În scrierile rabinice, Duhul Domnului care se purta deasupra apelor primordiale (Fac. 1, 2) este comparat uneori cu un porum-

19 *In The Greek New Testament*, ed de K. Aland, M. Black, C. M. Martini, B. M. Metzger şi A. Wikgren, ed. a 3-a, Stuttgart, 1976, p. 8, pentru αυτω, în Mt. 3.16, este indicat gradul de certitudine C, ceea ce înseamnă că există „un grad considerabil de îndoială" în ce priveşte autenticitatea acestei variante (vezi *Introducerea* la această ediţie, p. XII—XIII).

20 M. J. Lagrange, *Evangile selon Saint Matthieu* (col. Etudes bibliques), Paris, 1927, p. 55.

21. J. H. Bernard, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to St. John* (The International Critical Commentary), vol. I, Edinburgh, 1928, retip. 1969, p. 21 şi 48.

22 Un comentator notează: „Limbile erau potrivite cînd Duhul s-a dat „cu măsură". Porumbelul era potrivit cînd Duhul s-a dat în deplinătatea sa unuia singur" — Alfred Plummer, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to S. Luke* (The International Critical Commentary), Edinburg, 1896, ed. a 5-a, 1922, retip. 1964, p. 99.

23 J. H. Bernard, *op. cit.*, vol. I, p. 48. Şi E. Schweizer, *art. cit.*, p. 404, recunoaşte în această expresie accentuarea, de către Sf. Luca, a „obiectivităţii acestei coborîri a Duhului".

24 J. H. Bernard, *op. cit.*, vol. I, p. 49; această părere este însă combătută de A. Plummer, *op. cit.*, p. 99.

bel.[25] În acest cadru, momentul botezului Domnului în Iordan apare ca începutul unei noi creații.

La pogorîrea Duhului Sfînt peste Iisus Hristos la Iordan, ca și în glasul din cer, trebuie să vedem o teofanie. Dumnezeu cel Unul se descoperă la Iordan ca Treime de Persoane. Alături de Tatăl și de Fiul, Duhul Sfînt se descoperă ca Persoană dumnezeiască distinctă. Făcîndu-se văzut „în chip de porumbel", Duhul Sfînt este sesizat de ochii omenești ca distinct de Tatăl care grăiește din ceruri și de Fiul peste care se pogoară.

2. O altă afirmare directă a personalității distincte a Sfîntului Duh este cuprinsă în cuvîntul Mîntuitorului despre hula împotriva Duhului Sfînt (Mt. 12, 31—32; Mc. 3, 28—29; Lc. 12, 19). Cei trei Evangheliști spun în esență același lucru, anume că orice păcat poate fi iertat oamenilor, chiar hula împotriva Fiului Omului, dar că hula împotriva Duhului Sfînt nu se va ierta („în veci", adaugă Sf. Marcu); la Matei formula e mai lungă: „nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie"). Acest cuvînt al Domnului îi viza în primul rînd pe cei ce-L acuzau că scoate demoni cu Beelzebul, căpetenia demonilor (Mt. 12, 24 și loc. par.). Mîntuitorul precizează însă că scoate demoni „cu Duhul lui Dumnezeu" (Mt. 12, 28). Este clar că Duhul Sfînt este înfățișat aici ca Persoană dumnezeiască. El este distinct de Fiul Omului, deși lucrează prin El.

3. Cel mai important text sinoptic în ce privește tripersonalitatea divină este *formula baptismală din Mt. 28, 19:* „Drept aceea, mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh".

Autenticitatea acestui text evanghelic este incontestabilă. El apare integral în toate manuscrisele grecești și în toate traducerile vechi. Unii autori au încercat să susțină că este vorba de o interpolație mai tîrzie, întemeindu-se pe faptul că în 21 din cele 28 de locuri în care citează Mt. 28, 19, Eusebiu al Cezareii dă o formulă prescurtată: „Mergînd învățați toate neamurile în numele Meu" (εντω ονοματι μου).[26] Acesta nu este însă un temei valabil, căci Eusebiu însuși citează în celelalte locuri formula trinitară. Prescurtînd textul el nu intenționa altceva decît să pună în relief propovăduirea în numele lui Hristos, de care e vorba în prima parte a versetului.[27]

De altfel, formula trinitară a botezului, așa cum apare ea în Mt. 28, 19, este atestată în mai multe dintre scrierile epocii postapostolice,[28]

---

25 Cf. J. H. Bernard, *op. cit.*, vol. I, p. 49. Este neîntemeiată părerea că pogorîrea Duhului în chip de porumbel, din Sfintele Evanghelii, ar fi o aluzie la interpretarea pe care o dă Filon din Alexandria (*Quis rerum divinarum her.*, 126) textului din Facere 15, 9, după care porumbelul este simbolul înțelepciunii. La Filon, „porumbelul" înseamnă înțelepciunea omenească, în contrast cu cea dumnezeiască; el nu poate fi, deci, identificat cu Duhul. Vezi J. G. Simpson și G. W. H. Lampe, art. *Holy Spirit*, în „Dictionary of the Bible", ed. de James Hastings, ed. a 2-a, revăzută de F. G. Grand și H. H. ROWLEY, Edinburg, 1963, p. 391.

26 Cf. W. C. Allen, *op. cit.*, p. 307; E. Schweizer, *art. cit.*, p. 399, nota 440.

27 M.-J. Lagrange, *op. cit.*, p. 544.

28 *Didahia* VII, I: „Să botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh"; Sf. Iustin Martirul, *Apologia I*, 61; Tertulian, *De baptismo*, XIII; *De praescriptione haereticorum*, VIII, XX.; Sf. Irineu (latina), III, XVII, I; după M.-J. Lagrane, *op. cit.*, p. 544.

ceea ce înseamnă pe de o parte că textul mateian era cunoscut în Biserica veche, iar pe de altă parte că practica botezului în numele Sfintei Treimi era generală.

Chiar cei ce afirmă că formula nu poate fi atribuită lui Iisus Însuși, recunosc autenticitatea ei mateiană.[29] Temeiul pentru care această formulă n-ar putea fi atribuită lui Iisus Însuși este lipsa ei din alte scrieri neotestamentare. Această lipsă își are însă explicația firească în faptul că formula baptismală trinitară era arhicunoscută, făcînd parte din practica curentă a Bisericii de pretutindeni. Că este așa, ne-o spune clar Sf. Apostol Pavel în Evrei 6, 1—2: „De aceea lăsînd începuturile cuvîntului despre Hristos, să ne ridicăm spre ceea ce este desăvîrșit, fără să mai punem din nou temelia învățăturii despre botez...". „Învățătura despre botez" ținea, deci, de cateheza creștină elementară. De aceea, vorbind despre botezul creștin, autorii neotestamentari nu găsesc necesar să mai prezinte și formula baptismală trinitară, atît de bine cunoscută cititorilor.

Așa încît, este complet neîntemeiată opinia acelor teologi apuseni după care Mt. 29, 19 reflectă practica baptismală a unei grupări bisericești restrînse, care s-ar fi generalizat numai mai tîrziu, botezul săvîrșindu-se în epoca apostolică numai în numele lui Hristos.[30] O astfel de opinie are de fapt la bază poziția aprioricǎ de negare a caracterului personal al Sfîntului Duh. Botezul „în numele lui Hristos" sau „în Hristos" (F. Ap. 2, 38; 8, 16; Rom. 6, 3; I Cor. 1, 13, 15; Gal. 3, 27) nu înseamnă altceva decît botezul creștin (spre deosebire, de pildă, de botezul lui Ioan), adică botezul săvîrșit în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh.[31] Pentru cercetătorul obiectiv, apare ca un adevăr incontestabil faptul că formula baptismală își are originea în porunca Mîntuitorului, așa cum ne-o raportează Sf. Matei. Dar la ce nu se pretează cei ce țin să-și impună părerile lor greșite. Încă în primele veacuri creștine, ereticii eliminau textele biblice care nu conveneau doctrinelor lor. Se știe că ereticul Marcion și-a constituit chiar un canon biblic pe gustul său. Nimic nou sub soare...

Notăm că expresia „în numele" (εις το ονομα) din Mt. 28, 19 se aplică și Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh. Dacă Mîntuitorul vorbește de „numele Sfîntului Duh", înseamnă că Sfîntul Duh este Persoană. Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh, cărora expresia „în numele" li se aplică deopotrivă, sînt Persoane divine, egale în putere și mărire (de notat folosirea de două ori a conjuncției copulative *și* — και —, care exprimă egalitatea).

29 Așa E. Schweizer, *art. cit.*, p. 399, nota 440.

30 Idee susținută, după cum am arătat, de A. Westphal, *art. cit.*, p. 371—372; E. Schweizer, *art. cit.*, p. 399 și alții. J. G. Simpson și G. W. H. Lampe, *art. cit.*, p. 391, văd în formula din Mt. 28, 19 „un text care, fără îndoială, aplică o practică baptismală mai tîrzie timpului arătărilor de după înviere, dar care, fiind probabil parte autentică din Matei, constituie o dovadă pentru o doctrină deplin dezvoltată despre dumnezeirea Sfîntului Duh în epoca în care a fost scrisă Evanghelia de la Matei".

31 Vorbind de botezul „în Hristos", Sf. Pavel îl prezintă pe Hristos drept elementul divin în care este scufundat credinciosul prin botez. Asupra acestei formule, vezi și H. von Campenhausen, *Taufen auf dem Namen Jesu?*, în „Vigilia Christiana", XXV (1961), p. 1—16.

4. În marea cuvîntare de despărţire de ucenicii Săi, din Joia cea Mare (In. 13—16), Mîntuitorul se referă în cîteva rînduri la cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi, în cuvinte de foarte mare însemnătate pentru pnevmatologie:

— „Şi Eu voi ruga pe Tatăl şi alt Mîngîietor vă va da vouă, ca să fie cu voi în veac, Duhul adevărului..." (In. 14, 16—17);

— „Dar Mîngîietorul, Duhul Sfînt, pe care-L va trimite Tatăl, în numele Meu, acela vă va învăţa toate şi vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu" (In. 14, 26);

— „Iar cînd va veni Mîngîietorul, pe care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul adevărului, care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine" (In. 15, 26);

— „Dar Eu vă spun adevărul: Vă este de folos ca să Mă duc Eu. Căci dacă nu Mă voi duce, Mîngîietorul nu va veni la voi, iar dacă Mă voi duce, Îl voi trimite la voi. Şi El, venind, va vădi lumea de păcat şi de dreptate şi de judecată..." (In. 16, 7—8);

— „Încă multe am a vă spune, dar acum nu puteţi să le purtaţi. Iar cînd va veni Acela, Duhul adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul; căci nu va vorbi de la Sine, ci cîte aude va vorbi şi cele viitoare vă va vesti. Acela Mă va slăvi, pentru că din al Meu va lua şi vă va vesti" (In. 16, 12—14).

Nu e locul aici să luăm în discuţie toate problemele exegetice pe care le ridică aceste texte. Ele ne spun însă cîteva lucruri de mare însemnătate despre Sfîntul Duh şi anume:

a) Duhul Sfînt „de la Tatăl purcede" (ἐκπορεύεται);[32] prin această afirmaţie, Mîntuitorul defineşte modul de existenţă al Duhului Sfînt în viaţa treimică. *Purcederea e însuşirea personală a Duhului Sfînt,* tot aşa precum naşterea e însuşirea personală a Fiului. Spunînd că Duhul purcede „de la Tatăl", Domnul evidenţiază nu numai relaţia strînsă, ci şi distincţia dintre Cei Doi. Aşa precum naşterea din veci Îl distinge pe Fiul de Tatăl şi de Duhul, tot astfel purcederea din veci Îl distinge pe Duhul de Tatăl şi de Fiul.

b) Duhul Sfînt este trimis în lume de Tatăl, în numele Fiului. Cel trimis se distinge de Cel ce trimite şi de Cel în numele Căruia este trimis. Şi sub acest aspect, Mîntuitorul vorbeşte despre Sfîntul Duh ca despre o Persoană.

c) Există o continuitate între lucrarea în lume a Fiului şi cea a Duhului Sfînt. Duhul vine în lume după plecarea Fiului la Tatăl. Această plecare a Fiului este condiţie a venirii Duhului. Duhul Sfînt intră în istoria umană într-un moment precis al acestei istorii, tot aşa precum şi Fiul a venit într-un moment istoric determinat („plinirea vremii").

d) Duhul Sfînt se pogoară pentru a rămîne cu credincioşii „în veac". E o prezenţă personală a Duhului, nu o simplă inspiraţie dumnezeiască de sus. „Sfîntul Duh e prezent în lume prin comunicarea Lui Însuşi".[33] Duhul nu poate fi însă cunoscut fără Hristos. Nici lucrarea

32 Acest verb mai apare în In. 5, 29, fiind folosit pentru „ieşirea" morţilor din morminte, la învierea de obşte.

33 Pr. Ilie D. Moldovan, *op. cit.*, p. 22.

Duhului nu poate fi despărțită de cea a lui Hristos. Prin venirea Sfîntului Duh, Fiul Însuși își continuă legătura ontologică cu credincioșii Săi (16, 14—15).

e) Sfîntul Duh este subiectul revelației depline. El mărturisește despre Fiul, le aduce aminte credincioșilor cuvintele Fiului lui Dumnezeu întrupat și, ca „Duhul adevărului", îi călăuzește la tot adevărul. Caracterul personal al Duhului, ca subiect al revelației desăvîrșite, este evident sub toate aceste aspecte.

f) Duhul coborît în lume are un nume: *Mîntuitorul*, Termenul ο παρακλῆτος. formă pasivă a verbului παρακαλειν înseamnă în sens propriu „apărător" sau „ajutător"; el apare destul de frecvent cu acest înțeles în scrierile antice, atît în cele laice, cît și în cele religioase.[34] În Evanghelia a patra însă, acest termen a fost întotdeauna înțeles ca „Mîngîietorul". Astfel, încă Origen arată că, dacă în I In. 2, 1 παρακλῆτος înseamnă *mijlocitor*, în Evanghelia a patra el înseamnă *mîngîietor*.[35] Sf. Grigorie de Nissa atrage la rîndul său atenția asupra acestor două sensuri ale termenului.[36]

Așa precum Fiul venit în lume este *Mîntuitorul*, tot astfel Duhul Sfînt venit în lume este *Mîngîietorul*. „Cu acest termen și cu folosirea pronumelor la masculin și nu la neutru, conceptul Duhului devine mai deplin personal decît în orice alt punct al Scripturii" — se afirmă într-o lucrare protestantă.[37]

Citatul de mai sus vorbește de pronumele folosite în textele ioaneice referitoare la Mîngîietorul. Într-adevăr, prin folosirea repetată a pronumelui masculin εκεινος, (=*Acela*), Mîntuitorul Îl prezintă pe Duhul Sfînt ca subiect al diferitelor propoziții. Un alt autor protestant scrie în această privință: „Deși puțin din concepțiile moderne despre *persoană* și despre ceea ce ea implică exista în cugetarea veacului I, totuși aplicarea repetată a lui εκεινος la Duhul, în aceste capitole (14, 26; 15, 26; 16, 8, 13, 14) arată că pentru Ioan το πρευμα τῆς αλῆθειας înseamnă mai mult decît numai o tendință sau o influență".[38]

Că Duhul Sfînt este Persoană dumnezeiască, ca și Fiul, rezultă și din folosirea expresiei „*alt* Mîngîietor" (In. 14, 16); Domnul face astfel distincție clară între Sine Însuși și Acest Mîngîietor pe care Tatăl Îl va trimite în lume.

5. Făgăduința făcută ucenicilor în Marea cuvîntare de despărțire, a fost repetată de Mîntuitorul după Înviere, cînd le-a promis că vor fi îmbrăcați cu putere de sus (Lc. 24, 49) sau că vor fi botezați cu Duhul Sfînt (F. Ap. 1, 5).

---

34 Vezi exemple la J. H. Bernard, *op. cit.*, vol. II, Edinburg, 1928, retip. 1963, p. 496—497.

35 *Despre principii*, cartea a II-a, 7, IV, trad. de Pr. Prof. Teodor Bodogae, în Origen, *Scrieri alese*, partea a III-a, București, 1982, p. 152—153.

36 Sf. Grigorie de Nissa, *Contra Eunom.*, II, 14, citat după J. H. Bernard, *op. cit.*, vol. II, p. 497.

37 J. G. Simpson și G. W. H. Lampe, *art. cit.*, p. 394.

38 J. H. Bernard, *op. cit.*, vol. II, p. 500. Folosirea pronumelui masculin este atît mai grăitoare cu cît el nu se acordă din punct de vedere gramatical cu „duhul", care în limba greacă este de genul neutru.

Această făgăduință s-a împlinit la Cincizecime (F. Ap. 2, 1 urm.), cînd Sfîntul Duh s-a pogorît în foișorul din Ierusalim, în chipul limbilor de foc, „pentru a fi prezent în lume într-un mod deosebit de felul prezenței și lucrării Sale pretutindeni în creație".[39]

Nu stăruim asupra acestui text. Importanța lui pentru teologia creștină este bine cunoscută. Remarcăm numai că relatarea lucanică evidențiază și în acest caz faptul că Sfîntul Duh se manifestă ca Persoană dumnezeiască. În cuvîntarea sa de la Cincizecime, Sf. Apostol Petru face o mărturisire de credință trinitară: „Dumnezeu a înviat pe acest Iisus... Deci, înălțîndu-se prin dreapta lui Dumnezeu și primind de la Tatăl făgăduința Duhului Sfînt, L-a revărsat pe Acesta, cum vedeți și auziți voi acum" (F. Ap. 2, 32—33). Cincizecimea n-a însemnat umplerea Sf. Apostoli de o putere dumnezeiască impersonală, ci venirea în lume a Mîngîietorului. Sf. Ciril al Alexandriei afirmă că prezența Duhului nu e o simplă iluminare exterioară, ci este Mîngîietorul care vine să locuiască în sufletele noastre.[40] Există un paralelism între taina Întrupării și taina Pogorîrii Duhului Sfînt.[41]

6. Sînt numeroase textele pauline în care se vorbește despre Sfîntul Duh ca despre o Persoană dumnezeiască. „Duhul lui Dumnezeu" locuiește în cei credincioși (Rom. 8, 9 ș. a.); El „mărturisește împreună cu duhul nostru că sîntem fii ai lui Dumnezeu" (Rom. 8, 16); „Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre, căci nu știm cum să ne rugăm cum trebuie ci însuși Duhul se roagă pentru noi cu suspine negrăite. Iar Cel ce cercetează inimile știe care este dorința Duhului, căci după (voia lui) Dumnezeu El se roagă pentru sfinți" (Rom. 8, 26—27); Duhul Sfînt comunică revelația lui Dumnezeu oamenilor (I Cor. 2, 10—13). În legătură cu darurile Duhului, care sînt multe și variate, Sf. Pavel afirmă unitatea Duhului (I Cor. 12, 7 urm.). În multe alte texte pauline apar formule trinitare mai mult sau mai puțin concentrate, din care reiese clar că Duhul Sfînt este Persoană dumnezeiască, alături de Tatăl și de Fiul (vezi Rom. 15, 15—16; I Cor. 12, 4 urm.; II Cor. 1, 21—22; Gal. 4, 4—6; Efes. 2, 18—22; 3, 14—17; 4, 4—6; 5, 18—20; II Tes. 2, 13—14; Tit 3, 4—6; Evr. 2, 2—4; 10, 28—30).

Dintre textele pauline *ne oprim însă asupra bine cunoscutei formule trinitare care încheie Epistola a II-a către Corinteni:* „Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți" (II Cor. 13, 13).

Desigur că această binecuvîntare trinitară a fost preluată de Apostol din formulările liturgice ale Bisericii primare. Ea s-a păstrat pînă astăzi în cult (în Liturghia ortodoxă, această binecuvîntare se rostește îndată după Crez).

În formula trinitară din II Cor. 13, 13, este clar că κυρίου și θεοῦ sînt genitive ale subiectului (subiective): *harul* vine de la „Domnul nostru Iisus Hristos"; *dragostea* o revarsă asupra credincioșilor Dum-

39 Pr. Ilie D. Moldovan, *op. cit.*, p. 127.

40 Sf. Ciril al Alexandriei, *Despre Sfînta Treime,* VII, P. G., LXXV, 1089 D. citat după Pr. Ilie D. Moldovan, *op. cit.*, p. 22.

41 Pr. Ilie D. Moldovan, *op. cit.*, p. 22 și 132.

nezeu. Exegeţii s-au întrebat însă dacă του Ἁγίου πνεύματος este şi el un genitiv subiectiv sau dacă, dimpotrivă este un genitiv al obiectului (obiectiv).[42] Primul sens este însă cerut atît de paralelismul cu cei doi membri anteriori ai binecuvîntării, cît şi de ansamblul învăţăturii pauline despre Duhul Sfînt ca subiect activ în viaţa credincioşilor. Sensul trinitar al formulei din II Cor. 13, 13 este mai presus de orice îndoială. aşa a înţeles Biserica de la început această formulă, socotind-o o mărturie a credinţei în Sfînta Treime.[43] Nu este vorba de o împărtăşire a credincioşilor dintr-o putere impersonală, ci de comuniunea lor cu Duhul Sfînt, persoană dumnezeiască, ca şi Tatăl şi Fiul.[44]

*

Încheiem aici investigaţia noastră. Chiar această prezentare succintă a putut evidenţia adevărul că nu lipsesc mărturiile neotestamentare despre Sfîntul Duh ca Persoană dumnezeiască, aşa cum susţin din ce în ce mai mult teologii apuseni.

Întreaga arhitectură a dogmaticii creştine se sprijină pe adevărul trinităţii Persoanelor în unirea Dumnezeirii. Dacă nu se păstrează în echilibru raportul dintre Persoana Duhului şi unitatea divină, nu poate fi menţinută nici deofiinţimea Fiului cu Tatăl.[45] Pe de altă parte, negînd Sfîntului Duh calitatea de Persoană dumnezeiască, se neagă însuşi caracterul real al prezenţei Sale sfinţitoare în lume, deci însuşi temeiul divin al Bisericii.

În acest cadru, reîntoarcerea teologiei apusene la o bază trinitară sănătoasă, ancorată ferm în învăţătura biblică şi patristică, fidelă tradiţiei dintotdeauna a Bisericii, constituie o condiţie esenţială a oricărui progres pe calea realizării unităţii creştine.

† LUCIAN FĂGĂRĂŞANUL
Episcop-vicar

42 După F. Hauck, art. κοινος ... κοινωνια, în „Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament", vol. III, Stuttgart, 1938, retip. 1957, p. 807, în expresia „împărtăşirea Sfîntului Duh" din II Cor. 13, 13 nu ar fi vorba de o persoană şi de darul ei sau de ceva care vine de la ea (ca în celelalte două expresii anterioare, referitoare la Domnul nostru Iisus Hristos şi la Dumnezeu), ci de un genitiv al obiectului, avînd sensul „împărtăşirea de Duh" (Teilnahme am Geist). Vezi şi H. Seeseman, *Der Begriff* KOINONIA *im Neuen Testament,* 1933, p. 56 şi urm.; E. Schweizer, *art. cit.*, p. 432.

43 După W. C. Kümmel, formularea din II Cor. 13, 13 „nu este o primă treaptă pe calea spre o mărturisire trinitară, ci mai degrabă o formă autoritativă de expresie a mărturisirii despre mîntuirea istorică-eshatologică a lui Dumnezeu: Dumnezeu L-a trimis în lume pe Fiul Său (Gal. 4. 4), Dumnezeu Îl dă pe Duhul (Gal. 2, 5) şi prin aceasta se arată Dumnezeu ca izbăvitorul vremii din urmă, pentru credincioşi" — Hans Lietzmann, *An die Korinther I—II,* ergänzt von W. G. Kümmel (Handbuch zum Neuen Testament, 9), Tübingen, 1969, p. 214. Această interpretare, ca şi celelalte menţionate anterior, se înscrie pe linia teologiei protestante de a dovedi inexistenţa formulărilor trinitare în epoca apostolică.

44 Învăţătura despre personalitatea Sfîntului Duh a fost precizată de Sfinţii Părinţi, mai ales de Sfîntul Vasile cel Mare, care a scris cunoscutul tratat: „Despre Sfîntul Duh" (vezi trad. în româneşte de Pr. Prof. Dr. Constantin Corniţescu, în rev. „Glasul Bisericii", XL, 1980, nr. 10—12, p. 756—771; XL, 1981, nr. 1—2, p. 37—58 şi nr. 3—4 (1981), p. 401—425.

45 Pr. Ilie D. Moldovan, *op cit.*, p. 27.

CINSTIREA SFINTELOR MOAŞTE ÎN LUMINA ÎNVĂŢĂTURII ORTODOXE DESPRE ÎNDUMNEZEIREA OMULUI *

1. Caracterul înduhovnicit şi nestricăcios al sf. moaşte este înţeles şi explicat în general ca „o legătură specială între sufletul sfîntului şi moaştele sale", sfinţii rămînînd prezenţi în duh şi har în moaştele lor, în cea mai mică părticică",[1] întrucît „asupra lor se prelungeşte starea de îndumnezeire accentuată a sufletelor lor din starea actuală".[2] Starea de nestricăciune a trupului după moarte este urmarea firească — deşi nu necesară — a înduhovnicirii lui în timpul vieţii care a cuprins sufletul şi trupul sfîntului şi s-a răsfrînt, într-o măsură oarecare şi după moarte; dar este şi darul expres al lui Dumnezeu.

Cinstirea sfintelor moaşte ca şi purtătoare ale harului divin nu poate fi înţeleasă decît în contextul învăţăturii ortodoxe despre îndumnezeirea omului prin împărtăşirea de harul divin necreat. Numai în măsura în care persoana întreagă, trup şi suflet, s-a pătruns organic de harul divin, urmînd poruncilor şi lucrînd virtuţile, pecetea îndumnezeitoare care i s-a imprimat şi a fost activată fiinţial nu i se mai poate şterge şi rămîne lucrătoare şi în trupul despărţit de sufletul său.

Învăţătura privind cinstirea sf. moaşte stă în strînsă legătură cu patru mari probleme dogmatice şi anume: 1. învăţătura ortodoxă privind distincţia între suprafiinţa lui Dumnezeu şi energiile Sale necreate; 2. legătura între trupul şi sufletul omului, între material şi spiritual, între har şi natură — datul ontologic ca posibilitate şi fundament al înduhovnicirii trupului; 3. trupul înviat al Mîntuitorului, temei şi izvor al spiritualizării trupului omenesc, şi 4. lucrarea harului divin în Sf. Taine, principiul dinamizator — etern al înduhovnicirii şi transfigurării trupului.

Învăţătura despre sf. moaşte decurge în chip firesc din dogma energiilor divine necreate, infinite şi etern-lucrătoare, întrucît în măsura în care Dumnezeu Suprafiinţa absolută şi inaccesibilă este şi energie necreată deschisă spre comunicarea făpturii sale, împărtăşindu-i ceva în

---

* Lucrare de seminar susţinută în cadrul cursurilor pentru pregătirea doctoratului în teologie la specialitatea Teologia Dogmatică şi Simbolică, sub îndrumarea P. C. Pr. Prof. Dr. D. Radu, care a dat şi avizul pentru publicare.

1 Sergiu Bulgakoff, *Ortodoxia*, trad. N. Grosu, Sibiu, 1933, p. 156.

2 Pr. Prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Bucureşti, 1978, p. 349.

mod propriu divin, în această măsură devine reală şi necesară împroprierea organică (ontologică, din punctul de vedere al omului) a harului necreat în om. Iar dacă Dumnezeu este şi energie etern-lucrătoare şi comunicabilă, atunci desigur că iubirea Sa veşnică faţă de făpturile Sale face în mod firesc să se împărtăşească energiile acestea creaturii Sale — şi mai ales omului pe care l-a făcut „după chipul şi asemănarea Sa" — conform menirii ei cupinsă deja în sfatul Său veşnic. Fără să se poată spune că din existenţa energiilor necreate divine împărtăşirea şi îndumnezeirea omului decurge cu necesitate — întrucît Dumnezeu, libertatea absolută, nu cunoaşte necesitate, existenţa Sa însăşi fiind mai presus de conceptul de necesitatea de a exista — împărtăşirea energiilor necreate curge firesc, organic din iubirea lui Dumnezeu, iubirea fiind şi ea, totdeauna, mai presus de necesitate.

Acţiunea aceasta de înnoire şi transformare calitativ-ontologică de care se face părtaş omul cuprinde persoana umană în totalitatea ei, trup şi suflet deodată. Legătura trupului cu sufletul, existenţa unuia în şi prin celălalt, a materialului cu spiritualul, atît de sesizabilă dar şi indefinibilă în acelaşi timp, al cărei mod de înţelegere este cheia înţelegerii dogmelor privind raportul Creator-om şi har-natură umană este şi ea un dat ontologic necesar la temelia caracterului incoruptibil şi îndumnezeit al sf. moaşte. Taina nestricăciunii şi transfigurării sf. moaşte este taina interpenetrării şi metamorfozării profund-reciproce între material şi spiritual, între trup şi suflet.

Concepţia despre calitatea spiritualizată şi îndumnezeită a sf. moaşte derivă şi din învăţătura ortodoxă despre trupul înviat al Mîntuitorului, socotit ca temei şi izvor continuu pentru înduhovnicirea trupului omenesc. Hristos, asumîndu-şi firea omenească prin întrupare, comunică necontenit şi pentru totdeauna prin trupul Său cu întreaga natură umană, cu toţi oamenii. Cu atît mai mult după învierea din morţi, natura umană transfigurată a lui Hristos ridicată la o calitate infinit superioară, la nivelul maxim pentru natura umană, este capabilă să iradieze mai activ, mai puternic, ca un izvor de puteri, transfiguratoare, care fac posibilă, prin conlucrarea activă, înduhovnicirea trupurilor omeneşti, nestricăciunea.

În sfîrşit, incoruptibilitatea sf. moaşte provine în mod direct şi experiabil între noi, din lucrarea harului divin în Sf. Taine de care se împărtăşeşte credinciosul în decursul unei vieţi întregi întru lucrarea poruncilor şi înaintare în virtute.

Fiinţa sf. moaşte stă în legătura, asemenea unor cercuri concentrice ce se întrecuprind şi întrepătrund între ele, — în centru stînd totuşi lucrarea energiilor divine necreate — a celor 4 mari învăţături dogmatice amintite. Dogma energiilor necreate le conţine succesiv pe celelalte trei: conţine şi determină apariţia făpturii în univers ca expresie a iubirii nesfîrşite continuie şi lucrătoare a lui Dumnezeu (şi deci structura dublă a fiinţei umane (trup-suflet), legătura har-natură, material-spiritual; conţine şi întruparea Mîntuitorului ca un act şi nivel suprem de iubire şi adeziune a lui Dumnezeu la făptura Sa pe care o ridică la cea mai mare intimitate cu Sine (act existent deja în planul veşnic al

lui Dumnezeu și deci cuprins, oarecum în energiile divine) și la urmă lucrarea harului divin prin Sf. Taine, ultima parte și desăvîrșirea actelor precedente.

Pentru că învățătura despre Dumnezeu, implicînd distincția între ființa și energiile Sale stă în centrul teologiei ortodoxe — toate marile dogme stau și cad cu această dogmă centrală și se reduc de fapt la ea, iar celelalte îi sînt subordonate, ca importanță și înțelegere logică —, vom urmări înțelegerea ortodoxă a sf. moaște în raport cu cele 4 mari probleme, înfățișate, pe rînd.

2. *Energiile divine necreate, posibilitate și început al îndumnezeirii omului*

Dumnezeu, Ființa supremă, este desigur necomunicabil după esența Sa. Dar, în același timp, Dumnezeu care s-a arătat întrupat pentru omenire și și-a impropriat firea omenească pentru veșnicie în sînul Sf. Treimi, alături de firea dumnezeiască, Care s-a manifestat și se manifestă continuu în istorie prin iubirea și pronia Sa, nu mai poate fi conceput ca o substanță rigidă, care nu trebuie și nu poate să iasă din Sine într-o comunicare mai completă cu oamenii, dîndu-le ceva autentic din Sine. Așa după cum afirmăm simplitatea absolută ca ființă, nu putem să-L facem pe Dumnezeu „atît de neputincios încît să nu poată dărui sfînta Lui împărtășire făpturilor Lui raționale curățite.[3] Învățătura privind distincția reală între esența și energiile divine necreate în Dumnezeu a fost exprimată din primele secole creștine și se găsește la majoritatea Părinților răsăriteni. Comentînd textul *Sf. Ap. Pavel* de la Rom. 1, 20 („Cele nevăzute ale lui Dumnezeu, adică veșnica Sa putere și dumnezeire...“), *Sf. Vasile cel Mare* face deosebire între partea divină care se manifestă, se revelează oamenilor și cea care rămîne total inaccesibilă: „Afirmînd că noi Îl cunoaștem pe Dumnezeul nostru în energiile Lui, noi nu făgăduim deloc că Îl apropiem după chiar esența Lui. Căci dacă energiile Lui coboară pînă la noi, esența Lui rămîne inaccesibilă“.[4] Iar *Sf. Maxim Mărturisitorul*, formulează caracterul paradoxal comunicabil — necomunicabil al Persoanei divine: „Dumnezeu poate fi împărtășit în ceea ce ne comunică El, dar rămîne neîmpărtășit după esența Lui necomunicabilă“.[5]

„Ieșirea“ lui Dumnezeu din sine prin energiile Sale necreate și „împărțirea“ Sa neîmpărțită se poate înțelege oarecum prin analogie cu dăruirea persoanei omenești care, prin iubire se dăruiește întreagă și nu pierde nimic, rămînînd întreagă, în timp ce persoana către care se îndreaptă această iubire cîștigă, primește realmente ceva de la persoana care se oferă. În acest fel și împărtășirea lui Dumnezeu poate fi înțeleasă, în virtutea faptului că El este Persoană iubitoare. Taina

3 Sf. Grigorie Palama, *Despre împărtășirea dumnezeiască și îndumnezeitoare; sau despre simplitatea dumnezeiască și mai presus de fire*“, Filocalia, vol. 7, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, București, 1977, p. 408.

4 *Epistola 24 — Ad. Amphilochium*, P. G. t. 32, col. 869 AB, cf. Adversus Eunomium II, 32, P. G. t., 29, col. 648, apud Vladimir Lossky, *Théologie mystique de l'Eglise d'Orient*, Aubier, Editions Montaigne, Paris, 1980, p. 69.

5 Citat din *Panoplia dogmatică* de Eutimie Zigaben, titulus III, P. G. t. 130, col. 132A, apud V. Lossky, op. cit., p. 69.

distincţiei esenţă — energii ţine de caracterul de *Persoană* al dumnezeirii şi nu de cel de substanţă, de esenţă.

Despre împărtăşirea aceasta reală a lui Dumnezeu şi lucrarea ei îndumnezeitoare în om mărturiseşte toată Sf. Scriptură: „Duhul lui Dumnezeu locuieşte întru noi" (Rom. 8, 9); Sîntem Duh ca unii „născuţi din Duh" (Ioan 3, 6); „Ne facem un Duh cu Domnul ca unii ce sîntem alipiţi de El" (I Cor. 6, 13); „Întru aceasta cunoaştem că rămînem întru El şi El întru noi, că din Duhul Lui ne-a dat nouă" (I Ioan 4, 13) şi „Sîntem părtaşi dumnezeieştii firi" (II Petru 1, 4).

Interpreţi fideli ai Sf. Scripturi, Sfinţii Părinţi au vorbit de transmutarea sufletului în natura divină,[6] Sf. Atanasie cel Mare, specificînd că „atunci cînd sîntem numiţi părtaşi de Hristos şi părtaşi de Dumnezeu, se arată mirul şi pecetea care nu e din firea celor făcute".[7] Caracterul îndumnezeitor al harului ce se împărtăşeşte omului este limpede exprimat de Sf. Maxim Mărturisitorul: „El dăruieşte ca răsplată celor ce ascultă de El îndumnezeirea nefăcută".[8] Harul este numit aici direct îndumnezeire, în locul celui care activează este numită acţiunea lui. Lucrarea aceasta îndumnezeitoare se împărtăşeşte numai sfinţilor, numai oamenilor, pentru că deşi întreagă făptura se împărtăşeşte într-un fel oarecare de harul divin „deosebirea între împărtăşirea sfinţilor şi celelalte e foarte mare... nu este şi nu se spune de viaţa niciuneia că este în chipul dumnezeiesc şi îndumnezeită... Vezi că deşi în toate este Dumnezeu şi toate se împărtăşesc de Dumnezeu, *El este numai în sfinţi şi numai ei se împărtăşesc de El în înţeles propriu*".[9] Numim deci, pe drept cuvînt, îndumnezeirea omului îndumnezeire în sens propriu. Lucrarea sfinţilor nu este o simplă imitare, ei „nu se fac numai mai buni după fire ci primesc lucrarea dumnezeiască sau pe însuşi Duhul Sfînt".[10]

Teologia catolică a considerat în mod consecvent harul divin, deşi supranatural, ca pe ceva creat, un habit, o deprindere. Dacă harul e creat desigur că şi harul sfinţilor e creat şi întreagă acţiunea şi eficienţa harului rămîne în ordinea creatului, în limite stricte. Faţă de o asemenea concepţie, Sf. Grigorie Palama întreabă: „Dar dacă este şi în sfinţi ca în toate făpturile şi... creează în sfinţi sfinţenia... ce nevoie mai era de Hristos şi de prezenţa Lui,[11] adică de întruparea Lui? Dacă sfinţenia e ceva creat atunci întruparea n-a adus nimic nou fiinţei omului şi este inutilă pentru că Dumnezeu putea să împărtăşească harul creat făpturii Sale şi de la distanţă. Necesitatea şi valoarea Întrupării nu se arată, nu se justifică decît numai dacă a adus ceva nou, ceva necreat din Dumnezeu. Aici e legătura reciprocă între lucrarea eternă iubitoare a lui Dumnezeu prin energiile necreate şi întruparea

---

6 Sf. Macarie Egipteanul, *Omilia 44,8* P. G. t., 34, col. 784 C, apud. V. Lossky, *op. cit.*, p. 66.

7 *Epistola către Serapion* I, 24, P. G. t. 26, col. 585 C, în Filocalia 7, Bucureşti, 1977, p. 387.

8 *„Răspunsuri" către Talasie* 61, în Filocalia, vol. 3, Sibiu, 1948, p. 336.

9 Sf. Grigorie Palama, *op. cit.*, în Filocalia 7, p. 385.

10 Ibidem, p. 377.

11 Idem, ibidem.

Fiului Său. Minunile produse de har în sf. moaşte s-ar lega atunci într-un mod magic de natură, singura explicaţie rămasă dacă acest har este creat. Acestea sînt consecinţele ce reies logic din concepţia harului creat. Ideea simplităţii divine absolute exprimă însă „mai degrabă filozofia omenească decît Revelaţia divină".[12]

Numai o înţelegere a lui Dumnezeu ca fiind incomunicabil în esenţa sa suprafiinţială dar în acelaşi timp veşnic deschis, proniator şi iubitor faţă de făptura Sa pe care de aceea a adus-o la existenţă, mai ales faţă de om pe care l-a iubit atît de mult încît şi-a impropriat firea lui în intimitatea Persoanelor Sale, este vrednică de Dumnezeu şi de exprimarea omenească pioasă. Această înţelegere nu numai că justifică şi dă adevăratele dimensiuni lucrării de proniere, întrupării, învierii lui Hristos, eshatologiei şi destinului dumnezeiesc al omului, dar este tocmai noutatea pe care o aduce creştinismul despre Dumnezeu, acel „singur lucru nou sub soare" de care spune Sf. Ioan Damaschin. Putem spune că orice exprimare care ştirbeşte ceva din înţelegerea antinomică Fiinţa supraesenţială necomunicabilă — energiile divine necreate îndumnezeitoare, sărăceşte învăţătura creştină de ceea ce are ea mai specific.

3. *Persoana umană: spiritual-material, suflet-trup, „chipul şi asemănarea" lui Dumnezeu*

Cosmosul întreg fiind expresia acţiunii etern-iubitoare a energiilor divine „spune slava lui Dumnezeu şi facerea mîinilor Lui o vesteşte tăria" (Ps. 18, 1). În fiecare unitate din el şi în toate împreună este prezent actul creator şi harul divin care le-a adus la existenţă, le ţine în existenţă şi fără a cărui proniere continuă n-ar dura, căci „Duhul Tău cel fără de stricăciune este întru toate" (Înţelep. lui Solomon 12, 1—2). Lumea întreagă este „cuvîntul lui Dumnezeu către acea făptură care a fost desemnată drept fiinţa care să stea în raport de tu faţă de Dumnezeu".[13] Harul divin din actul creator nu este deci ceva despărţit de natura materială „autonomă", pentru că existenţa însăşi a materiei cuprinde în sine inerent harul, cum spune Sf. Ap. Pavel: „Făptura întreagă geme spre descoperirea slavei fiilor lui Dumnezeu" (Rom. 8, 19). Absenţa harului — în nu importă ce formă — în cosmosul creat de Dumnezeu este de neconceput; „adevărul naturii este de a fi supranatură",[14] pentru că natura nu are existenţă şi sens în sine, existenţa ei se sprijină, ca sens şi fiinţă, pe harul creator interior. Natura este nu numai conformă şi proprie harului, ci harul este aşa-zicînd „co-natural", adică implicit existenţei naturii.

Teologia patristică a fost dintru început consecventă pe această linie: „Făptura nu are nici un dar care să nu-i vină de la Duhul; El este sfinţitorul care ne adună în Dumnezeu", zice Sf. Vasile cel Mare.[15] Legătura între harul divin şi făptură, între spiritual şi material s-a fundamentat dintru început în însuşi „sfatul cel veşnic" al lui Dumnezeu,

---

12 V. Lossky, *op. cit.*, p. 76.
13 Romano Guardini, *Welt und Person*, Werkbund Verlag, Würzburg, 1939, p. 165.
14 Paul Evdokimov, *L'Ortodoxie*, Desclée de Brouwer, Paris, 1979, p. 88.

căci „Dumnezeu a contemplat toate înainte de creaţia lor, gîndindu-le din veşnicie şi fiecare lucru apare în timp după gîndirea-voinţă a Lui, care este o predeterminare (προορισμος), un chip (εικον) şi un model (παραδειγμα)".[16] Cuprinsă în planul veşnic al lui Dumnezeu, creatura este cuprinsă în pronia şi în puterea Lui subzistentă, adică în harul Lui. În însuşi planul creării, făptura este deja proprie harului, toată lucrarea omului, pe pămînt, de a se face propriu harului nefiind decît „întoarcerea celor contra naturii către ceea ce îi este propriu".[17]

Lumea nu este numai ceva material pentru că „nu se restrînge la o funcţie materială deosebită de lucrarea spirituală care-l uneşte pe om cu Dumnezeu",[18] ci prin însăşi acţiunea ei materială ea înfăptuieşte acţiunea spirituală de unire cu Dumnezeu.

Lumea poate să apară ca „materială", „autonomă" şi „naturală" numai atunci cînd este concepută ca avîndu-şi sensul în ea însăşi, dar lumea are durată numai în măsura în care nu este „materie", ci materie plină de har. În această lumină, opoziţia speculativă spiritual-material, har-natură, este falsă, întrucît fiecare părticică de materie indică prezenţa lui Dumnezeu, fiecare clipă de timp este timp destinat să intre în veşnicia lui Dumnezeu.[19]

Universul acesta material ni se impune stringent ca mediu şi purtător al harului divin întrucît în viaţa noastră terestră, aceasta este lumea în care ne-a fost dată posibilitatea de a ne lucra mîntuirea prin harul divin în care ne întîlnim cu Dumnezeu.

Harul acesta divin dat creaţional făpturii, a fost împărtăşit în chip special omului; creat „după chipul şi asemănarea" lui Dumnezeu (Facere 1, 18) omul are deja întipărit acest har, este propriu şi conform lui. Chipul lui Dumnezeu în om constă în sufletul lui, în relaţia de intimitate prin care Dumnezeu „i-a suflat în nările lui suflare de viaţă", adică puterea spirituală care-l menţine în comuniune cu Dumnezeu. Prin acest chip, omul este înrudit cu Dumnezeu".[20] Caracterul indelebil al acestui chip îl spune cîntarea bisericească din slujba înmormîntării: „Chipul slavei Tale celei negrăite sînt deşi port ranele păcatelor!" Chipul lui Dumnezeu în om nu înseamnă numai deschiderea, înrudirea şi comunicarea continuă cu Dumnezeu, ci şi ridicarea trupului în planul spiritual. Datorită „chipului", harul divin care nu se opreşte numai în suflet, străbate întreg trupul pînă în adîncul cel mai ascuns al lui. El, „Chipul" divin întemeiază un firesc optimism, cu totul opus acelei viziuni sumbre protestante al condiţiei oamenilor în lume ca o *massa damnata*.

---

15 *Despre Sfîntul Duh*, P. G. t. 32, col. 133 C, apud. Paul Evdokimov, *op. cit.*, p. 111.

16 Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. D. Fecioru, Bucureşti, 1943, p. 55—56.

17 Idem I, 30, apud. P. Evdokimov, *op. cit.*, p. 90.

18 Alexander Schemann, *Aus der Freude leben*, Walter-Verlag, Olten und Freiburg, 1974, p. 13.

19 A se vedea în acest sens P. Teilhard de Chardin, *Le Milieu divin*, Paris, 1980.

20 Sf. Grigorie de Nissa, *Oratio catehetica* 5, P. G. t., 45, col. 21 C. D., apud. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, Bucureşti, 1977, p. 389.

21 P. Evdokimov, *op. cit.*, p. 111.

Prin acest chip indelebil „Sfîntul Duh ne este mai intim, mai interior decît noi înșine".[21] Această supra-intimitate, penetrare a umanului de către divin se poate formula ca atare pentru că se datorează spiritualității absolute a lui Dumnezeu care este „viu și lucrător pînă la încheietura dintre suflet și duh" (Evrei 4, 12).

Ființa umană nu-și află împlinirea în uman ci în Dumnezeu datorită caracterului ei de *persoană*. Adusă la existență printr-o chemare a lui Dumnezeu specială, în El își află *Tu*-ul său. „Esența persoanei stă în definitiv în raportarea ei la Dumnezeu".[22] În acest sens harul divin care s-a dat originar în ființa umană ca un „chip al lui Dumnezeu nu poate fi conceput ca ceva care „s-ar adăuga pentru desăvîrșirea omului", nu mai poate fi vorba de o *infirmitas carnis* (din viziunea catolică) sau acea decretare pesimistă conform căreia *creatura exsesse deficit* (din concepția protestantă).

Ființa umană nu-și află împlinirea în uman ci în Dumnezeu, datorită Prin trup este solidară cu natura materială; dar natura trupului nu se identifică cu natura universului, căci omul a fost creat de Dumnezeu altfel decît natura, printr-un act cu totul special, prin participarea Sa expresă și intimă: „Și-a luat Dumnezeu țărînă . . . și a suflat într-însa duh de viață" (Facere 2, 7). Dacă universul material a fost adus la existență printr-o poruncă, o dispoziție („Și-a zis Dumnezeu să fie . . .!") omul a fost creat printr-o „agrăire"-Anruf („Să facem om după chipul . . .") iar aceasta înseamnă că „Dumnezeu l-a destinat drept un tu al Său".[23]

Trupul și sufletul sînt atît de intime unul altuia, atît de interpenetrate și de neconceput unul fără de celălalt, încît formează o singură fire, o apariție unică între făpturi, întrucît spiritualul uman, sufletul, n-a existat niciodată singur, înainte de trup și nici trupul înainte de sufletul său. De aceea sufletul omenesc nu poate fi numit spirit pur căci este unit intim cu materialul prin însuși datul creării sale, iar trupul nu poate fi numit trup simplu material căci acest „material" este pătruns dintru începutul existenței sale de „spiritual";[24] în definitiv nici nu putem spune exact „dacă trupul servește sufletului sau sufletul trupului, dacă trupul ascultă de suflet, sau sufletul de trup".[25]

Unirea trupului cu sufletul a fost dată ființial în potență, dar desăvîrșirea ei, înduhovnicirea trupului, adică copleșirea trupului de spiritual ține și de caracterul de *persoană* al omului, adică de libertate.

Persoana înseamnă a fi deasupra necesității unor raporturi date. De aceea, în calitatea de persoană stă posibilitatea de a cădea sub aceste

---

22 R. Guardini, *op. cit.*, p. 165.

23 Idem, p. 164.

24 Trupul nu e „material" în sensul comun pentru că nu e „materie în sine", precum nu există nimic în sine decît Dumnezeu, singura Existență de sine în sensul propriu al cuvîntului. De aici, îndrăznind, putem spune că pînă și diavolii rămîn în veșnicie întrucît mai există o foarte mică legătură cu Dumnezeu care-i ține în existență, din marea Sa iubire față de libertatea creaturii Sale, pe care a adus-o la existență, chiar dacă ea a greșit și a coborît spre neant. Numai așa se explică existența și rămînerea lor în veșnicie.

25 Tertulian, *De resurrectione carnis*, 7, apud. Pr. Prof. D. Belu, *Sfinții Părinți despre trup*, în Studii Teologice, 5—6/1957, p. 304.

raporturi, sub aceste necesități (în cazul nostru dualitatea spirit-materie) sau de a le depăși, de a le domina într-o sinteză superioară.

Persoana este mai mult decît un raport dat.

Acest lucru, această posibilitate de manevrare a persoanei între cele două posibilități este arătată de Fericitul Augustin: „Cine nu e duhovnicesc în trupul său devine carnal pînă în duhul său",[26] și „În tine este a face trupul duhovnicesc sau sufletul trupesc".[27]

În acest context înțelegem că trupul nu poate fi mediul care favorizează apariția păcatului și a decăderii în om, ci, dimpotrivă, păcatul și răul s-a zămislit în mediul spiritual și acesta l-a transmis trupului. „Nu trupul ușor de corupt a făcut sufletul păcătos, ci sufletul păcătos a făcut trupul coruptibil".[28]

Înțelegerea posibilității înduhovnicirii trupului prin desăvîrșirea unirii sufletului cu trupul pe care-l străbate tot mai mult și-l domină, înțelegerea ființei sf. moaște, ține direct de înțelegerea calității de persoană, dată potențial dar realizabilă virtual — de a se înălța deasupra raportului dat, aceasta fiind menirea ei pentru care i s-a și dat libertatea.

Legătura intimă, locul prin care harul divin se transmite sufletului și pătrunde trupul sînt *„pătimirile fericite și lucrările comune"* ale trupului cu sufletul „care nu țintuiesc duhul de trup, ci ridică trupul pînă aproape de vrednicia duhului și-l înduplecă și pe el să tindă în sus".[29]

Unirea între simțuri și minte cunoaște, desigur, diferite grade. Ea se arată deplin în sfînt, cînd credinciosul înduhovnicit e ridicat, prin harul Duhului Sfînt, la o lucrare care depășește atît lucrarea naturală a simțurilor cît și a minții. În această acțiune superioară și unificatoare, „lucrarea simțurilor primește un caracter de și mai accentuată spiritualitate, iar lucrarea minții devine și mai simțitoare".[30] Punctul acesta în care se întîlnește sufletul cu trupul, în care harul atinge sufletul și trupul deodată, a fost desemnat de Sf. Părinți prin categoria de *nous, inimă* sau *minte.* Ea vrea să exprime unirea superioară cu harul divin a persoanei deplin unificate și purificate în care trupul s-a înduhovnicit și lumea i-a devenit transparentă. Această unificare a persoanei în inimă este frecvent exprimată în Sf. Scriptură: Prov. 14, 30; Ps. 104; Ps. 15. Prov. 2, 10; Prov. 3, 13; Ieremia 24, 7. Prin inima aceasta, punctul de interferență a tuturor liniilor ființiale ale persoanei umane unificate, ajung sfinții să se ridice, „peste doimea materială . . . deoarece se ridică peste materia și forma din care constau trupurile sau străbat carnea și materia înrudindu-se cu Dumnezeu și învrednicindu-se să se amestece cu lumina preacurată".[31]

---

26 *Enarrationes in Psalmos, Ps. 147,* P. L. t., 36, col. 67—1026, apud. Pr. Prof. C. Galeriu, *Cinstirea sf. moaște,* în Mitropolia Banatului, nr. 10—12/1980, p. 644.

27 Sf. Ioan Hrisostom, *Omilia XIV,* cap. 8 din Comentariul la Ep. către Romani.

28 Fericitul Augustin, *De civitate Dei* 14, 3, apud. Pr. Prof. D. Belu, *op. cit.,* p. 302.

29 Sf. Grigorie Palama, *Cuvînt pentru cei ce se liniștesc cu evlavie, Despre rugăciune,* în Filocalia, vol. 7, București, 1977, p. 237.

30 Pr. Prof. D. Stăniloae, nota 672 la Sf. Grigorie Palama, *Tomul aghioritic,* Filocalia 7, p. 421—22.

31 Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* P. G. 91, col. 1113, la Pr. Conf. Ilie Moldovan, *Cinstirea sf. moaște în Biserica Ortodoxă,* în Ortodoxia, nr. 1/1980, p. 127.

4. *Trupul lui Hristos, expresia desăvîrşită, modelul şi izvorul înduhovnicirii trupului omenesc.*

În El, în Logosul întrupat care „adună în Sine pe cele împrăştiate" (Efes. 1, 10; Gal. 1, 16) se sprijină toată înduhovnicirea trupurilor, întîi prin înnoirea adusă firii sale omeneşti de-a lungul vieţii sale istorice şi apoi prin împărtăşirea de trupul Lui supra-istoric, prin Sf. Taine. Înnoirea firii omeneşti în trupul lui Hristos, prin Întrupare a fost pre-existentă în planul veşnic al lui Dumnezeu: „Dumnezeu s-a făcut om pentru ca omul să devină Dumnezeu" [32] spune Sf. Irineu, preluat apoi de Sf. Atanasie cel Mare, iar Sf. Maxim Mărturisitorul arată că fiind „rînduiţi înainte de veacuri să fim în El ca membre ale Trupului Său, El a armonizat şi a articulat natura noastră în El însuşi, în Duhul, după modul sufletului faţă de trup şi a condus-o spre măsura vîrstei duhovniceşti şi a propriei Sale pliniri. El a arătat că pentru aceasta venise la existenţă şi a arătat, de asemenea, că scopul prea bun dinainte de veacuri al lui Dumnezeu cu noi n-a primit nici o înnoire, după raţiunea lui". [33]

Prin întruparea Sa, Fiul lui Dumnezeu a luat în ipostasul Său şi firea omenească. Chenoza întrupării Sale a însemnat pe de altă parte, îndumnezeirea firii umane a lui Hristos: „Trupul Domnului însă, s-a îmbogăţit cu activităţile dumnezeieşti în virtutea unirii preacurate cu Cuvîntul, adică după ipostas, fără să sufere vreo pierdere însuşirile cele fireşti. Căci nu lucrează cele dumnezeieşti în virtutea energiei lui, ci în virtutea Cuvîntului unit cu el, Cuvîntul arătîndu-şi prin el propria lui energie. Căci fierul înroşit în foc arde nu pentru că posedă, în virtutea unui principiu firesc, energia de-a arde ci pentru că posedă această energie din pricina unirii cu focul". [34]

Întruparea este un salt în procesul de îndumnezeire a omului dar existent deja în planul veşnic al lui Dumnezeu. Ea nu este un act, adăugat, ca intenţie, creaţiei căci „încă de la început firea omenească era sortită nemuririi, dar la aceasta n-a ajuns decît mai tîrziu, în trupul Mîntuitorului". [35] Întruparea şi îndumnezeirea sînt complementare dar întruparea este numai o parte, e drept, cea mai importantă din lungul acestui proces care este îndumnezeirea omului. Umanitatea lui Dumnezeu, Întruparea, corespunde deiformităţii omului. Aceasta este legătura între chipul lui Dumnezeu în om (deiformitatea omului) şi întruparea Fiului lui Dumnezeu (umanitatea lui Dumnezeu). Ridicarea şi înduhovnicirea trupului omenesc prin Întruparea Fiului este continuarea firească a structurii deiforme, date creaţional, omului. Ea este o treaptă superioară a actualizării „chipului" lui Dumnezeu prin cîştigarea în „asemănare" cu Dumnezeu, adică a îndumnezeirii omului. Înnoirea aceasta ontologică neîntreruptă a firii omeneşti pe care o face Hristos, este sintetizată concis de Sf. Maxim Mărturisitorul. Toată lucrarea de mîntuire şi de ridicare a omenirii se rezumă într-un fel în actul Întrupării căci „mereu şi în toţi,

32 *Adversus haereses*, P. G. tom 7, col. 873, la P. Evdokimov, *op. cit.*, p. 80.
33 *Ambigua*, P. G. 91, col. 1097 BD, apud. Pr. Conf. I. Moldovan, *op. cit.*, p. 130.
34 Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Bucureşti, 1938, p. 208.
35 Nicolae Cabasila, *Despre viaţa în Hristos*, trad. T. Bodogae, Sibiu, 1946, p. 167.

Dumnezeu vrea să lucreze taina Întrupării Sale",[36] întruparea înseamnă aici întreaga lucrare de asumare a lipsurilor firii omeneşti, pe care o desăvîrşeşte, restaurînd-o spre *status naturae integrae*. Conţinutul fiinţial al acestei înnoiri a întregii firi umane, a tuturor oamenilor de către Hristos care ne recapitulează pe toţi îl exprimă Sf. Grigorie de Nazianz: „Prin Hristos e restaurată integritatea naturii noastre, pentru că El reprezintă în arhetip ceea ce sîntem noi".[37] Asumîndu-şi firea noastră, Hristos ne poate reface după chipul Său, în calitatea Sa de Arhetip al nostru suprem.

Mîntuirea noastră fiind săvîrşită în trup omenesc, valoarea acestuia nu mai poate fi decît netrecătoare, menirea lui de spiritualizare şi îndumnezeire este inevitabilă. Legătura trup-suflet cu penetrarea harului în ele sînt înnoite şi ridicate la o stare deosebită, nemaiavută înainte şi pentru că această legătură fusese slăbită prin păcatul strămoşesc dar şi pentru că înnoieşte „chipul" lui Dumnezeu ontologic.

Ridicarea adusă de întrupare prin comunicarea firii omeneşti a Mîntuitorului cu întreaga fire umană cunoaşte o treaptă superioară mai ales *prin învierea Mîntuitorului*. Prin transfigurarea trupului Său, care devine trup nestricăcios, duhovnicesc (σωμα πνευματικον) (II Cor. 5, 16), Hristos transmite întregii umanităţi ceva din înnoirea şi puterea Învierii. Chiar dinainte de Înviere, moartea este experimentată într-un mod deosebit în trupul lui Hristos. Sf. Părinţi numesc trupul Domnului mort pe cruce „pe de o parte mort — νεκρον,, dar pe de altă parte de viaţă făcător — ζωοποιον".[38] Moartea Domnului fiind de fapt o afirmare a vieţii cea după Dumnezeu şi o omorîre a morţii este o „călcare a morţii cu moartea" şi dobîndirea de mai multă viaţă. De această viaţă nouă a trupului înviat al lui Hristos se împărtăşeşte toată firea umană şi cu atît mai mult cei care mor avînd pe Hristos în ei (precum sfinţii) murind deci într-un fel şi ei moartea lui Hristos. Tăria acestei vieţi noi care biruieşte moartea şi dă o legătură nouă trupului cu sufletul se concretizează în sfintele moaşte.

În lumina originii vieţii sale noi, izvorîtă din Hristos, persoana înduhovnicită, sfîntul, nu este decît „cel care face să urce la suprafaţa lumii incandescenţa secretă a Trupului lui Hristos".[39] Această incandescenţă arde şi în moaştele sfinţilor făcîndu-le incoruptibile. Legătura adînc-ontologică şi definitivă între trupul lui Hristos — Capul Bisericii şi trupurile credincioşilor — mădularele Bisericii, devenită experienţă repetată, fapt istoric şi convingere de viaţă ilustrează grăitor cuvintele înscrise pe un vas de pămînt ars descoperit în ruinele unei vechi biserici creştine în care s-au păstrat osemintele unor martiri: „În acest vas sfînt sînt adunate membrele lui Hristos".[40]

---

36 *Ambigua*, P. G. 91, col. 1308 C, apud. P. Evdokimov, *op. cit.*, p. 89.

37 P. G. t. 37, 2 apud. P. Evdokimov, *op. cit.*, p. 92. A se vedea lucrarea Pr. Prof. D. Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943.

38 Apud. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Legătura interioară dintre moartea şi învierea Domnului*, în Studii Teologice, nr. 5—6/1956, p. 277.

39 Olivier Clément, în prefaţa la P. Evdokimov, *op. cit.*

40 Apud. Pr. Conf. I. Moldovan, *op cit.*, p. 134.

5. *Înduhovnicirea trupului prin harul Sfintelor Taine*

Aşa după cum am arătat pînă acum, datul fundamental, ontologic pentru înduhovnicirea trupului şi îndumnezeirea omului s-a oferit chiar la crearea omului prin „chipul" lui Dumnezeu în om, receptacolul propriu harului divin, înnoit şi ridicat la o treaptă calitativ-nouă prin trupul lui Hristos cel întrupat, mort, înviat şi înălţat la cer. Scurt vorbind, toată posibilitatea de înduhovnicire a trupului şi îndumnezeire a omului s-a dat prin Hristos căci şi Întruparea era dată în planul veşnic al lui Dumnezeu chiar înainte de crearea omului, „nu Adam cel vechi fiind model pentru Adam cel nou, ci cel vechi fiind luat după chipul Celui nou".[41] De aceea, actualizarea, virtualizarea acestui dat potenţial „pînă la măsura bărbatului desăvîrşit" se face tot prin Hristos şi cu Hristos, Cel care după înălţare se împărtăşeşte în continuare credincioşilor, într-o formă nouă, mai intim, în Biserica Sa, prin Sf. Taine. Viaţa în Biserică nu este altceva decît intrarea în viaţa lui Hristos cel înviat. Integrarea noastră ca mădulare în trupul tainic al lui Hristos şi accesul la harul care curge din trupul lui Hristos, prin Sf. Taine, ni se dă numai în Biserică, pentru că ea „este şi rămîne, datorită lui Hristos şi Duhului Sfînt, condiţia şi spaţiul Sf. Taine",[42] Biserica fiind trupul tainic al lui Hristos, iar El Capul ei.

Prin harul Sf. Taine credincioşii intră într-o legătură nouă cu trupul lui Hristos. Se adaugă „har peste har": iradierii trupului lui Hristos înviat primită deja ca mîntuire obiectivă se adaugă harul ce curge din trupul Lui prin Sf. Taine. Moartea din trupul credincioşilor cedează, treptat, făcînd loc vieţii veşnice. Această „înghiţire" a morţii încă în trupul viu, înduhovnicit, prin lucrarea Sf. Taine explică persistenţa legăturii între trup şi suflet şi după moarte: „După cum Hristos cel sculat din morţi nu mai moare şi moartea nu mai are nici o tărie asupra Lui, tot aşa nici mădularele Lui nu vor vedea moartea în veac. Pentru că, în ce chip ar putea gusta moartea, ele care pururea stau în strînsă legătură cu inima Celui ce nu moare? Dar dacă nu se observă o strălucire totdeauna (nu toate osemintele sfinţilor sînt incoruptibile şi sf. moaşte nu sînt mereu făcătoare de minuni, n. n.) dacă nu vedem decît ţărîna, nu trebuie să ne mirăm, căci comoara e totdeauna ascunsă înăuntru".[43]

Tot rostul venirii în lume a Mîntuitorului, acela de a deveni „totul în toate", adică de a deveni toţi Hristos, se împlineşte în lucrarea Sf. Taine şi în rezultatul lor. Ele sînt ultima parte, fructul întregii lucrări a Mîntuitorului. Cei care s-au împărtăşit de harul lor şi l-au impropriat în trupul lor înduhovnicit prin lucrarea virtuţilor au împlinit rostul mîntuitor pentru care S-a întrupat, S-a jertfit şi a înviat Hristos,

---

41 N. Cabasila, *op. cit.*, p. 167. A se vedea întreaga lucrare.

42 Pr. Prof. Dumitru Radu, *Caracterul ecleziologic al sf. Taine şi problema intercomuniunii*, Bucureşti, 1978, p. 24.

43 N. Cabasila, *op. cit.*, p. 101.

adică de a fi una cu El. Hristos a intrat „în măduva lor, iar după moarte la fel nu le părăseşte osemintele şi rămîne unit cu sufletele lor, aşa cum unit şi neamestecat stă şi acum cu acest pumn de ţărînă neînsufleţită, cu moaştele".[44] Dacă Hristos nu s-a impropriat acestor trupuri, acestui „pumn de ţărînă", atunci misiunea şi lucrarea lui, de a fi „totul în toate" nu s-a împlinit fiindcă, reducînd la esenţă, Hristos întrupat şi rămas definitiv în oameni nu „se poate vedea şi pipăi undeva în lumea aceasta în carne şi oase (în mod propriu, n. n.)" decît în sf. moaşte",[45] pentru că numai ele pot proba că harul din Sf. Taine există, provine din Hristos prin Duhul Sfînt, poate intra în legătură cu omul întreg, are o eficienţă ontologică asupra lui şi dă rezultatul dorit, adică înduhovnicirea şi îndumnezeirea.

Sfintele moaşte nu sînt altceva decît expresia realizării, plasticizării harului în lume, împlinirea făgăduinţei lui Hristos cel nemincinos. Moaştele acestea sînt „Biserica cea adevărată şi altarul cel adevărat": sfinţii au sorbit şi s-au hrănit din harul oferit în biserica cea zidită dar prin el au devenit ei înşişi Biserică vie pentru că s-au pătruns de Hristos Cel care „a intrat şi şi-a făcut lăcaş la ei" în veac.

Fiecare Sf. Taină şi toate la un loc împărtăşesc harul îndumnezeitor care lucrează la înduhovnicirea persoanei şi a trupului. El nu se oferă numai sufletului, toate Tainele se dau prin materie, materia devenită comunicant al harului către trup. Trupul iasă în mod deosebit în evidenţă la împărtăşirea de Sf. Taine: „Căci *trupul* este spălat la Botez, pentru ca sufletul să se purifice de petele sale; *trupul* e uns, pentru ca sufletul să se sfinţească; *trupul* e umbrit prin punerea mîinilor pentru ca şi spiritul să fie luminat prin Duhul. *Trupul* gustă trupul şi sîngele lui Hristos pentru ca şi sufletul să se hrănească din Dumnezeu. Deci ceea ce e asociat la muncă, nu poate fi înlăturat de la răsplată... Îndrăznesc aproape să spun că dacă trupul n-ar trece prin asemenea stări, bunătatea, harul, îndurarea lui Dumnezeu şi chiar întreaga lui putere binefăcătoare n-ar fi avut obiect".[46] N-ar fi avut obiect, căci energiile necreate, harul şi pronia lui Dumnezeu şi-au luat ca obiect din veşnicie omul întreg, pe care nu întîmplător şi nici temporar l-a făcut trup şi suflet.

Viaţa sufletului în Hristos nu este altceva decît străbaterea itinerarului sacramental, drumul lui în ascensiune cu Sf. Taine.

În Botez, prin scufundarea în apă, lumea materială sfinţită şi mediu al harului, omul este născut la viaţa spirituală nouă, capabilă de a-l pune în legătură nemijlocită cu harul şi într-o lume materială nouă, capabilă de a se face penetrabilă de spiritual, mediu de vieţuire în spiritual.

Prin Mirungere, nou-născutul la viaţa cea nouă primeşte harul întăritor care-l creşte la „măsura bărbatului desăvîrşit", precum Iisus creştea şi sporea cu vîrsta şi cu priceperea.

---

44 Idem, p. 130.
45 Ibidem.
46 Tertullian, *De resurrectione carnis*, 8—9, apud. Pr. Prof. D. Belu, *op. cit.*, p. 305—306.

Este o ascendență de la Botez la Mirungere și Mărturisire, culminînd în Sf. Euharistie: „Hristos este *creator* în Taina Botezului, *întăritor* în cea a Mirului și *împreună-luptător* în cea a Împărtășaniei".[47] Dacă Botezul, cum spun Sf. Părinți este „mica înviere" pentru că-l introduce pe om în viața cea nouă deschisă spre veșnicie, atunci Euharistia este „marea înviere" întrucît introduce deja în trupul credinciosului fermentul, medicamentul nemuririi (Φαρμακων αθανασιας), adică viața veșnică: „Cel ce mănîncă Trupul meu și bea Sîngele meu *are viață veșnică*". Împărtășirea cu trupul și sîngele lui Hristos oferă o putere de înduhovnicire și o eficiență deosebită, o unire mai completă cu Hristos decît celelalte Taine. Deosebirea e că dacă în celelalte Taine, Hristos lucrează prin *harul* adus de Duhul Sfînt, în Euharistie lucrează chiar prin trupul și sîngele Lui. Prin unirea trupului și sîngelui lui Hristos și sîngele nostru, Hristos devine subiectul trupului nostru. Intimitatea interacțiunii comune ca împreună subiecți cu Hristos în lucrarea harului trupului și sîngelui Său este cea care asigură pătrunderea noastră de spiritualitatea lui Hristos. Aceasta este Φαρμακων αθανασιας, nemurirea care crește mereu în trupul înduhovnicit. „Înghițirea" aceasta a morții de către viața veșnică în trupul nostru este baza *incoruptibilității* sf. moaște, care este atît rezultatul înduhovnicirii desăvîrșite cît și darul expres al lui Dumnezeu: „Cum pot oamenii, să pretindă că este incapabilă carnea de a primi darul lui Dumnezeu constînd în viața veșnică, atunci cînd ea este hrănită de Trupul și Sîngele lui Hristos și este mădularul aceluia?" (Quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei quae est vita aeterna, quae sanguine et corpore Christi nutritur et membrum ejus?").[48]

Faptul că învierea trupurilor este o urmare a unirii credincioșilor cu Hristos încă din această viață, avînd în primul rînd ca bază unitatea de fire cu umanitatea lui Hristos ni-l arată cuvîntul Mîntuitorului: „Eu îl voi învia în ziua cea de apoi" (Ioan 6, 54). Dar îl va învia dinăuntrul lui, pentru că, prin împărtășirea cu trupul și sîngele Lui este deja subiect al trupului lui Hristos și mădular al lui, nemaidespărțit în veșnicie de El. Desigur că acestea se referă la cei care se împărtășesc cu vrednicie adică au primit foc curățitor și nemurire nu pedeapsă, împărtășirea și eficiența ei nefiind un act automat. Vor învia și cei ce nu s-au împărtășit, în virtutea faptului că „raționalitatea trupului lui Hristos" rămîne într-o oarecare legătură, chiar dacă neglijată total din partea omului, „cu raționalitatea trupurilor" [49] oamenilor. Hristos rămîne veșnic solidar cu întreaga fire umană, conținută de toți oamenii.

*

În încheiere, trebuie să spunem că temelia întregii învățături expuse pînă acum, cinstirea sf. moaște, nu stă atît în valoarea și stringența ei logică, teoretică cît în experimentarea sfințeniei lor, a sfințeniei în isto-

47 N. Cabasila, *op. cit.*, p. 104.

48 Sf. Irineu al Lyonului, *Adv. haereses*, V, în Sources chrétiennes, nr. 153, Paris, 1969, p. 31—35.

49 Pr. Prof. D. Stăniloae, *Taina Euharistiei, izvor de viață spirituală în Ortodoxie*, în Ortodoxia, nr. 3—4/1979, p. 509.

rie. Aceasta este autentificarea şi garantarea învăţăturii despre sf. moaşte, dovada care susţine adevărul învăţăturii creştine. Cu sfinţenia ca fapt istoric repetat ce se experimentează în prezent şi se va experimenta controlabil, atîta timp cît va exista Biserica Lui Hristos pe pămînt, stă creştinismul. Orice învăţătură dogmatică, oricît de convingătoare şi necesară pentru toţi, şi-ar pierde veracitatea şi viabilitatea în clipa cînd nu şi-ar mai avea corespondentul în experienţa ei trăită, ca probă istorică.

Incoruptibilitatea sfintelor moaşte înseamnă realizarea sfinţeniei dobîndită prin asceză. Sfinţenia creştină nu este un exerciţiu de autoiluzionare sau de performanţe psihice, sufleteşti temporare. Dacă ea este autentică trebuie să fie experimentabilă şi pipăibilă. „Dacă izvorul curge întru noi, rîul care se formează trebuie să fie în chip necesar văzut celor ce au ochi de văzut. Dar dacă toate acestea se petrec înăuntrul nostru fără ca noi să cunoaştem prin experienţă acest lucru sau să fim conştienţi de el, atunci cu siguranţă că noi nu simţim nici viaţa veşnică ce rezultă de aici, că noi nu vom vedea lumina Duhului Sfînt, că vom rămîne morţi, orbi, nesimţitori la viaţa veşnică.[50]

Sfinţenia nu face altceva decît să precizeze adevărata ordine a lucrurilor, indicînd că păcatul se săvîrşeşte în duh, de aici se exprimă prin minte şi se transmite trupului; în această ordine trebuie el izgonit. Este vorba deci de reabilitarea ascetică a naturii, a materiei. Sfîntul este cel care concepe lumea ca plină de Duh, avîndu-şi o unitate originară întru Duhul, care trebuie restabilită.

Sfinţenia aceasta ca fapt istoric experimentat au exprimat-o, mai aproape de zilele noastre, moaştele stareţului Leonid (1768—1841), Macarie (1788—1860) şi Ambrozie (1812—1891) de la mănăstirea Optino din Rusia,[51] iar în ortodoxia românească[52] moaştele Sf. Teodora de la Sihla (sec. XVII—XVIII) care s-au păstrat neputrezite după ce au stat 100 ani în peştera unde a murit, moaştele Cuviosului Pavel ieroschimonahul (a 2-a jumătate a sec. XVII), duhovnicul Sf. Teodora de la Sihla, ale cărui moaşte după ce au zăcut nestricate timp de două secole sub stînca unde a murit, au fost descoperite, în urma unei vedenii de ierod. Cristofor Sihastrul în anul 1930, capul lui aşezat pe sf. masă a bisericii mănăstirii Sihăstria, răspîndind o bună mireasmă timp de 3 zile cît a stat acolo.

În zilele noastre, moaştele ieroschimonahului Ioan Iacob (1913—1960), mort în anul 1960 aflate nestricate în peştera sa din pustiul Hozeva, Israel, unde a murit, sînt ultima probă istorică, în acest sens.

Drd. *Gheorghe Remete*

---

50 Sf. Simeon Noul Teolog, apud. Arhid. Vasile Prescure, *Prezenţa şi lucrarea harului divin în moaştele sfinţilor*, în Mitropolia Olteniei, nr. 7—9/1980, p. 608.

51 Vezi V. Lossky şi N. Arseniev, *La paternité spirituelle en Russie aux XVIII-ème et XIX-ème siècles*, collection „Spiritualité orientale", nr. 21, Abbaye de Bellefontaine, Begrolles, 1977.

52 Vezi Ierom. Ioanichie Bălan, *Pateric românesc*, Bucureşti, 1980.

MASA ROTUNDĂ CU TEMA: NOI PERICOLE CE AMENINȚĂ DARUL SACRU AL VIEȚII: ÎNDATORIRILE NOASTRE

Tema de mai sus a fost dezbătută la o *Masă rotundă* organizată la Moscova între 10—13 februarie 1985, de către un Comitet de inițiativă cu caracter internațional. Este vorba de același comitet care în anul 1984 a organizat, tot la Moscova, Masa rotundă cu tema: *„Un spațiu fără arme“*, și în 1983 organizase masa rotundă cu tema: *„Implicațiile morale și economice ale unei înghețări a înarmării nucleare“*. La întîlnirea din 1985 au participat mai mult de 60 de reprezentanți ai religiilor, experți și oameni de știință din 27 de țări din Asia, Africa, America de Nord și de Sud și din Europa.

Notăm dintre participanți: D-l Daljit Sen Adel (India), D-l Azam Alyakbarov (U. R. S. S.), Ven. Dr. Amritananda (Buddhist, Kathmandu, Nepal), Rev. Dr. Richard Andriamanjato (Madagascar), Prof. Dr. Wilfrid Bach (expert, Center for Applied Climatology and Environmental Studies, University of Münster, R. F. G.), Ven. Kushok Bakula (India), Rev. Martin Bailey (U. S. A.), Prof. Dr. Witold Benedyktowicz (Polonia), Rt. Rev. John Bickersteth, Episcop de Bath and Wells (Anglia), Prof. Dr. Carl-Reinhold Brakenhielm (Uppsala, Suedia), Dr. Aleksy S. Buevsky (U. R. S. S.), Rev. Dr. Aleksy M. Bychkov (U. R. S. S.), Î. P. S. David Mitropolit de Sukhumi și Abkhazia (Sukhumi, U. R. S. S.), Ven. Khambo Lama Zhimba-Zhamso Erdyneev (U. R. S. S., Republica Buriată), Rev. Vladimir Fedorov (Leningrrad, U. R. S. S.), Mr. Otto Hartmut Fuchs (romano-catolic, Berlin, R. D. G.), Ven. Kharhuugiin Gaadan (Ulan-Bator, Gandan Monastery, Mongolia), Canon Raymond Goor (romano-catolic, Belgia), Î. P. S. Mitropolit Dr. Paulos Mar Gregorios (India), Mr. Abdul Valy Hadjat (ministrul Afacerilor religioase din Afganistan), Dr. Edgar Hark (Estonia, U. R. S. S.), Dr. Wolfgang Heyl (membru în Prezidiul R. F. G.), Rev. Shoji Hirayama (Japonia), Ven. Aturaliye Indaratana (Sri Lanka), Dr. Etienne de Jonghe (Belgia), Dr. Chimidijin Jugder (Buddhist, Mongolia), Dr. Ahmad Kaftaro (Musulman, Supreme Mufti, Damasc, Syria), Mr. Mahmoud Kaftaro (Syria), Ven. Nakorn Khemapali (Thailand), Î. P. S. Kiril Arhiepiscop de Smolensk și Wyazma (Smolensk, U. R. S. S.), Prof. Totiu Koev (Bulgaria), Rev. Dr. Crispin Mazobere (Zimbabwe), Rev. Eriks Y. Mesters (Riga, U. R. S. S.), Rev. Dr. Lubomir

Mirejovsky (Cehoslovacia), Rev. Kazimierz Morawski (romano-catolic, Warszawa, Polonia), Ven. Allahshukyur Pasha-Zade (Baku, U. R. S. S.), Mr. Pham Van Hieu (budist, Hanoi, Vietnam), Î. P. S. Mitropolit Philaret de Minsk și Byelorussia (Moscow, U. R. S. S.), Dr. Siegfried Plath (R. D. G.), Dr. Pavel T. Podlesny (Institute of the U. S. A. and Canada Studies of the U. R. S. S. Academy of Science), Prof. Dr. Vladimir S. Preobrazhensky (Institute of Geography, U. R. S. S. Academy of Sciences), Rt. Rev. David W. Preuss (Presiding Bishop, American Lutheran Church, U. S. A), Dr. Boris V. Raushenbach (Corespondent member of the U. R. S. S. Academy of Sciences), Prof. Dr. Bruce Rigdon (McCormick Theological Seminary, Chicago, U. S. A), Dr. Laszlo Salgo (șef rabin al Ungariei, deputat), Dr. Jorge Serrano (Center of Economic and Social Studies of the Third World, Latin American Council for Peace Research, Cordinator, President, Mexico), Rabbi Adolf Shaevich (șef rabin, Moscova), Rev. Prof. Nikolai Shivarov (Sofia, Bulgaria), D-l Rüdiger Schloz (R. F. G.), D-l George Stefanov-Georgiev (Sofia, Bulgaria), Mufti Talgat Tadzhuddin (Ufa, U. R. S. S.), Dr. Thich Minh Chau (budist, Hanoi, Vietnam), Rt. Rev. Archimandrite Tiran Kyugeryan (Armenian Apostolic Church, Reprezentative in Moscow, Moscow, U. R. S. S.), Dr. Wulf Trende (Berlin, R. D. G.), Episcop Dr. Karoly Toth (Ungaria), Ven. Ahmad Zabara (Supreme Mufti, Yemen Arab Republic), Prof. Dr. Gennady P. Zhukov (Institute of World Economy and International Relations of the U. R. S. S. Academy of Science).

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului. Au mai participat 26 de oaspeți din ierarhia și corpul didactic al Bisericii Ortodoxe Ruse și ai Budiștilor și musulmanilor din U. R. S. S., în afară de circa 20 de persoane însărcinate cu organizarea, traducerea cuvîntărilor etc.

Lucrările au fost conduse de Mitropolitul Paulos Mar Gregorios, de New Delhi, India, ajutat de Mitropolitul Filaret de Minsk (U. R. S. S), conducătorul Departamentului pentru Relații Externe a Bisericii Ortodoxe Ruse și de Dr. Richard Andriamanjato (Madagascar). Aproape toți participanții au luat cuvîntul, contribuind la realizarea unui climat de unanimitate cu privire la necesitatea înlăturării pericolului războiului și a apărării păcii. Au prezentat referate speciale, interesante și documentate, mai ales specialiștii invitați din S. U. A., R. F. G., India, U. R. S. S., ș. a.

Deschizînd dezbaterile, Î. P. S. Mitropolit Paulos Gregorios a susținut referatul: *„Opriți întunerecul de la amiază: salvați viața!“* El a prezentat rezultatele unui Congres și al unei Comisii de savanți din Occident, care au studiat consecințele unui război nuclear (25—26 aprilie 1983, Cambridge, Mass. U. S. A. și Washington, oct.-nov. 1983), concluzii care, comparate, coincid întocmai cu cele ale savanților sovietici. Au luat parte peste 40 de savanți, printre care Paul Ehrlich (Stanford University), Carl Sagan (Cornell Univ.), Stephen Gould (Harward univ.), Norman Myers (Oxford univ.), Rafael Herrera (Venezuela) și alții (v. rev. „Science et vie“, 23 dec. 1983). O sinteză alcătuită de Carl Sagan, avînd la bază presupunerea unei explozii de 5000 de megatone de explo-

zibil nuclear (adică 12% din stocurile existente), verificată şi aceasta de computerele sovietice, ajunge la următoarele concluzii:

Explozia, după o perioadă de incendiere, încălzire maximă, iradiere, ar fi urmată de o *iarnă nucleară* provocată de smogul (aburi+fum) ce s-ar ridica de pe pămînt. Iată cum descrie această *iarnă nucleară:*

a) Ea s-ar propaga pe tot pămîntul, indiferent de locul unde s-ar produce explozia nucleară;

b) În prima lună după explozie, ar urma o răcire treptată a aerului, mult sub zero grade;

c) Această răcire ar avea drept urmare schimbarea curenţilor de aer, cu viteza şi în direcţia vîntului;

d) Sursele de apă potabilă vor îngheţa complectamente în cele mai multe regiuni. Echilibrul ecologic al planetei se va strica. Recoltele vor fi distruse.

e) Fiinţele omeneşti, animalele, plantele şi microorganismele de pe suprafaţa pămîntului vor muri;

f) Întrucît phitoplanctonul din ape va fi distrus, în cele din urmă va înceta viaţa şi în oceane şi mări.

De fapt, chiar dacă s-ar utiliza numai 100 de megatone de explozibil nuclear (din cele circa 40.000 de megatone existente), rezultatul ar fi cam acelaşi ca şi după 5000, desigur cu consecinţe mai lente, dar nu altele (aşa-zisele războaie limitate).

Din tabloul de mai sus se desprind cîteva concluzii şi consecinţe previzibile:

1. O mare explozie nucleară (d. p. 5000 megatone), ori unde s-ar produce ar avea *consecinţe climaterice* de asemenea natură, încît ar compromite viaţa pe planetă.

2. Un război nuclear „limitat", îndreptat numai împotriva unor centre urbane şi industriale, numai de 100 megatone va lichida oraşele, dar consecinţele climaterice se vor întinde şi asupra celorlalte zone.

3. O bombă de 1 megatonă, explodată în aer, va distruge jos 250 km^2, iar numai o zecime de megatonă va distruge 50 km^2.

4. *Iarna nucleară* va apare ca urmare a poluării stratosferei cu produse radioactive, cu fum şi praf. O perioadă lungă de timp soarele nu va mai pătrunde pe pămînt, iar temperatura va fi sub zero, deci temperatură de îngheţ, şi vara. Vînturile vor fi perturbate, recoltele nu vor mai fi posibile. Chiar dacă ar mai supravieţui cineva, ar muri de foame.

5. Dacă s-ar face un război limitat numai la anumite zone — ceea ce e greu de admis, pentru că odată început, războiul va creşte în loc să se micşoreze, utilizînd toate rezervele de luptă — chiar şi în acest caz ar muri mai mult de un miliard de oameni şi alţii ar fi răniţi şi mutilaţi. Echilibrul ecologic complet schimbat, va duce la moarte şi pe ceilalţi rămaşi în viaţă, care vor suferi o moarte lentă şi inevitabilă. Această situaţie ar fi chiar mai dezastruoasă decît iarna nucleară.

Mitropolitul Paulos Mar Gregorios a arătat apoi că recenta *Declaraţie de la New-Delhi* a ţărilor nealiniate a preconizat îngheţarea producerii de armament nuclear şi că acelaşi lucru îl cer mereu şi ţările socialiste. Ce reţine oare pe celelalte mari puteri de la trecerea ime-

diată la încetarea cursei înarmărilor, s-a întrebat Mitropolitul Gregorios. „Falsul orgoliu? Sau puterea celor care trag profituri din cursa înarmărilor şi din comerţul cu arme? Sau faptul că instituţiile democratice din ţările respective sînt finanţate de societăţile şi agenţii industriilor militare?"

Răspunderea cade asupra tuturor însă, de aceea toate popoarele trebuie să se angajeze în apărarea păcii.

Cuvîntarea Mitropolitului Paulos Mar Gregorios a fost urmată de cea a Mitropolitului Filaret de Minsk, conducătorul Departamentului de Relaţii Externe bisericeşti al Bisericii Ortodoxe Ruse, după care s-au început discuţiile la rapoarte. El s-a ocupat mai ales de războiul din spaţiul cosmic, direcţie în care se îndreaptă acum tot efortul militar al Statelor Unite, ceea ce va provoca din nou creşterea fricii şi intensificarea cursei înarmărilor. Timp de două zile au luat cuvîntul aproape toţi participanţii. *Iarna nucleară* a fost în mod deosebit în atenţia tuturor oamenilor de ştiinţă prezenţi, arătînd cu argumente indubitabile că ea nu este o invenţie, ci o realitate ştiinţific previzibilă şi catastrofală. Mitropolitul Filaret de Minsk a arătat că este, poate, pentru prima oară cînd cele două blocuri militare şi politice au ajuns la un echilibru aproximativ de forţe, ceea ce în mod sigur, în caz de confruntare armată, va duce la distrugerea ambelor tabere. Deocamdată, echilibrul militar e conjugat şi cu un „echilibru al fricii" unora de alţii, dar aceasta îndeamnă la înarmare, nu la dezarmare. Intimidarea reciprocă va duce în cele din urmă la catastrofă. Lumea trebuie să refuze şi concepţia *„războiului admisibil"* şi pe cea a *„intimidării reciproce"*. Singura cale e pacea şi înţelegerea. Trebuie ca oamenii să lucreze pentru a trezi în omenire conştiinţa apărării şi a supravieţuirii, care nu pot fi asigurate decît prin pace.

Comunicarea savantului american George F. Carrier, intitulată IARNA NUCLEARĂ: CE SPUNE ŞTIINŢA? (citită de prof Bruce Rigdon din Chicago), a fost ca un capitol de roman *science fiction, descriind* sfîrşitul lumii ca pe o catastrofă abia imaginabilă şi ireversibilă. Cu argumente de ordinea evidenţei, profesorul american a arătat că *iarna nucleară* va fi consecinţa sigură a războiului atomic şi, prin urmare, distrugerea vieţii. Ceea ce va rezista morţii prin căldură, va cădea sub moartea prin îngheţare. La acestea a adus completări academicianul sovietic B. V. Rauschenbach, care a spus că iarna nucleară ar putea dura de la 3 luni în sus, ceea ce va fi suficient pentru a îngheţa toată vegetaţia şi a distruge viaţa. Iarna nucleară va avea un caracter global: se va întinde pe ambele emisfere, ori în care s-ar produce explozia.

Academicianul Rauschenbach a combătut teoria *incertitudinii* cu privire la moartea *chiar* a tuturor oamenilor. Unii spun că nu toţi vor muri, ci că vor fi supravieţuitori, aşa că să nu se exagereze cu privire la un război nuclear! Cei care susţin că distrugerea generală *nu e certă,* încurajează experienţa şi încercarea şi finalmente războiul. Acad. Rauschenbach a afirmat: *distrugerea generală e certă;* ea poate fi demonstrată matematic.

Întrebat ce se va întîmpla cu stocurile de energie atomică în cazul fericit că nu vor fi folosite, acad. Rauschenbach a răspuns că, în timp, materialul atomic *decade* și nu mai este periculos. În parte, energia atomică va putea fi folosită în scopuri pașnice. Convertirea în energie pașnică necesită însă adaptarea instalațiilor dar aceasta se poate face.

Despre *teoria incertitudinii* a vorbit și profesorul Wilfried Bach (R. F. G.). Neavînd certitudinea că războiul atomic va fi o catastrofă generală, oamenii de știință nu știu *cum* să-i sfătuiască pe politicieni. Dar politicienii nu așteaptă. Ei iau decizii *cu cît știu ei*. De aceea se impune ca oamenii de știință să-și formuleze opiniile cu exactitate. Și repede. Înainte ca oamenii politici să ia decizii pe baza celor cunoscute de dînșii. E neștiințific să li se spună oamenilor politici să aștepte. Să nu ne ascundem în spatele faptului că nu putem avea certitudini. Altfel, cînd vom avea certitudinea, va fi prea tîrziu. Ca în cazul pădurilor care mor din cauza poluării. E corect că există o anumită incertitudine, dar dacă ea duce la înarmare, devine tot mai mult certitudine. Problema e să se elaboreze o *strategie a salvării*. Științific e să lucrăm *azi* pentru salvarea noastră, nu să așteptăm pînă vom avea mai multe informații. Nu ar fi științific.

Ideea a fost exemplificată de acad. Rauschenbach prin incertitudinea pe care o are un pilot nevoit să aterizeze la un moment dat. Nu-și mai poate alege timpul, ci aterizează în condiții de incertitudine, neștiind exact *cum va fi!*

Au mai vorbit, în același sens, porf. Dr. Vladimir Preobajenski (U. R. S. S.) și prof. Podlesnîi. Un călugăr budist din Nepal, Bhikkhu Amritanda, a cerut oamenilor de știință să fabrice o *bombă bună*, care să-i facă pe oameni mai buni! De aceasta e nevoie în lume. Problema și pericolele există mai întîi în mintea oamenilor, în mintea celor ce dețin puterea, deși e curios că după ce nu mai sînt conducători, toți vor pace, își aduc aminte că au familii, copii! Ar trebui să nu uite aceasta nici cînd au puterea în mînă.

Episcopul american Dr. David Preuss, președintele Bisericii Lutherane din S. U. A., a reproșat unora dintre vorbitori că prea pun accentul pe vina Statelor Unite în competiția militară actuală. Și în America sînt mulți care dau toată vina pe sovietici. Problema e cum să scăpăm de amenințarea care ne privește pe toți, nu să ne acuzăm unii pe alții. Să ajungem să luăm măsuri comune de dezarmare și să scăpăm de atmosfera de absurd în care trăiește omenirea, precum spunea Mitropolitul Antonie. Să ne adresăm și Estului și Vestului. Păcate sînt de ambele părți și pocăința trebuie să fie de ambele părți, cum scrie în mesajul său și Arhiepiscopul de Canterbury.

Episcopul american a chemat la deschidere și încredere. Deschidere pentru control reciproc și pentru cercetare comună. El a chemat de asemenea citînd încă o dată pe mitropolitul Antonie, la o nouă ordine morală internațională care să dea conducătorilor marilor puteri o orientare spre pace și înțelegere.

Comentînd vorbirea episcopului american, Dr. Andriamanjato din Madagascar a spus că într-adevăr există și de o parte și de alta tendințe de *autojustificare* și e foarte greu să arbitrezi. Trebuie totuși să argu-

mentăm puternic singura justificare valabilă: a păcii și a vieții. Să argumentăm cum trebuie ordinea morală la care trebuie convertită lumea și mai ales marile puteri. Trebuie să trecem dincolo de propagandă, la dezvăluirea adevărurilor celor mai crude. Un proverb malgaș spune: „Un adevăr rău prezentat nu are valoarea unei minciuni bine prezentate". Trebuie să facem să nu mai domnească în lume „rațiunea celui mai tare", cum spunea La Fontaine — „La raison de plus fort est toujours la meilleure" — ci rațiunea celui ce are dreptate. Să domnească dreptatea. Nevoile mici din lume, nevoile locale, nu se vor împlini decît printr-o macroeconomie bine organizată, la scară mondială. Dumnezeu poate zice: „V-am dat pîinea cea de toate zilele, dar voi ați distribuit-o rău". De aici vine necesitatea unei noi ordine economice mondiale. Actuala ordine e dezastruoasă pentru unii. De pildă, în problema creditelor și a împrumuturilor, din cauza manipulării puterii dolarului, dolarii pe care i-am împrumutat acum trei ani, trebuie să-i întoarcem azi de trei ori mai mulți, deși economia noastră a rămas aceeași! Unele țări au decis să nu mai plătească, ba chiar să ceară ajutoare pentru echilibrare.

Au mai vorbit: Rudiger Schoz (R. F. G.) care s-a ocupat de consolidarea și reconstituirea conștiinciozității, Carl Reiniold Braakenhiel (Suedia), Lama Gh. Gaadau (Mongolia), Dr. Thich Minch Chau (Vietnam), Aturalye Indaratana (Sri Lanka), Dr. Pharamaha Nakorn Khemapalt (Tailanda), Sh. Hirayama (Japonia), Kazimierz Morawski (Polonia, membru al Consiliului de Stat), Ahmad Zobara (Muftiu suprem, Yemen), Dr. J. Martin Bailey (U. S. A.), C. Mazobare (Zimbabwe), și alții. A luat cuvîntul și reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române, Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, care a spus printre altele:

„Mă bucur că ne revedem în jurul acestei Mese rotunde, la cea de a treia întîlnire, reprezentanți ai religiilor, savanți și experți din toată lumea. Am ascultat toți cu interes referatele oamenilor de știință, domnii Carrier, Bach, Rauschenbach, Preobrajenski și alții. Perspectivele sînt, după cum am putut înțelege, sumbre. Ni s-au făcut demonstrații științifice, venite din partea unor specialiști. Desigur, viitorul rezervat omenirii în eventualitatea unui război, le este cunoscut și conducătorilor marilor puteri. Și atunci cum se explică faptul că trebuie atîtea eforturi ca să se lase convinși că trebuie să renunțe la război? Ce se întîmplă cu noi, oamenii? Ne pierdem simțul de orientare și ne prăbușim inevitabil în catastrofă, într-o catastrofă provocată chiar de noi înșine? Sîntem ca într-un teatru al absurdului: pregătim o sinucidere colectivă și ne plîngem împotriva ei, dar continuăm să fabricăm arme, bombe, arme nucleare, tot mai distrugătoare, tot mai ucigătoare! Parcă am fi într-un vis în care nu mai sîntem capabili să ne schimbăm direcția spre catastrofă. Dar sîntem totuși treji, așa că totuși nu sîntem condamnați fără apel. Putem schimba direcția. Putem rămîne la rațiune. Putem evita absurdul. Aceasta trebuie să fie chemarea noastră ca reprezentanți ai religiilor. Să ajutăm ca omenirea să se trezească din visul întunecat și înspăimîntător și să vadă și să se întoarcă la lumina zilei, a speranței, a lucidității, a rațiunii.

S-a vorbit aici, de „războiul stelelor“, de înarmarea în cosmos, care e ultima dintre „strategiile“ imaginate, de fapt ultima dintre nebunii. E sigur că pentru o vreme, dacă nu e stopată la vreme, competiția dintre marile puteri se va muta în spațiu. Dar cînd se va echilibra în spațiu, se va relua pe pămînt, și vom trăi mereu coșmarul cursei înarmărilor ajuns deja la paroxism. Soluția nu e decît în echilibrarea prin reducerea armamentelor și a armelor în primul rînd a celor două blocuri militare NATO și Tratatul de la Varșovia, prin reducerea lor pînă la nivelul cel mai de jos, care să nu mai pună în pericol omenirea.

România propune de mult acest lucru, odată cu propunerea și a înghețării cheltuielilor militare și reducerea lor deocamdată cu 10%, urmînd ca după aceea să se treacă la o reducere treptată. În legătură cu spațiul cosmic, se propune organizarea unei conferințe mondiale care să reglementeze folosirea cosmosului numai în scopuri pașnice.

Ca oameni ai religiilor, ce răspunderi ne revin nouă? Noi nu avem putere. Avem totuși puterea de a sensibiliza conștiințele credincioșilor și de a le arăta pericolele ce ne stau în față și care contrazic cele mai elementare precepte ale credințelor noastre. Căci toți, de orice religie sîntem, respectăm porunca: „Să nu ucizi“, glorificăm viața și pe autorul ei. Am tot spus mereu: Să fim apărători ai păcii. A fost bine. Dar eu cred că trebuie să facem un pas mai departe. Pacea o iubim toți. Toți credincioșii noștri iubesc pacea. Trebuie să-i facem *activi*, să-i facem să devină o *forță a păcii, o forță activă în apărarea păcii*. Pasivitatea nu mai impune într-o lume în continuă competiție militară. Nu e timp de așteptat. Nu există alternative. Și amenințarea ne privește pe toți, nu numai pe unii. Să fim *o voce, unică*, limpede, puternică.

Așa cum am mai vorbit și în anii trecuți aici, la această Masă rotundă, despre necesitatea unei *noi ordine morale internaționale*, reiau această idee și mă bucur că am auzit-o azi și de la d-l. Rauschenbach și de la d-l Serrano. Aceasta trebuie să fie mai ales chemarea noastră. Să arătăm că războiul e imoral, că morală e apărarea vieții, că morală e interzicerea cursei înarmărilor și a războiului, că morală e o nouă ordine economică internațională, care să organizeze viața omenirii pe principii de echitate și egalitate, că morală e respectarea convențiilor și a principiilor de bază ale relațiilor internaționale, a egalității în drepturi a tuturor popoarelor, a independenței și suveranității naționale, a neamestecului în treburile interne, a renunțării la forță și la amenințarea cu forța, că morală e lucrarea împreună pentru progres și dezvoltare, nu lucrarea unora împotriva altora, nu dreptul forței și al celui mai puternic. A spune și a milita pentru toate acestea, este îndatorirea noastră, a religiilor, a credincioșilor noștri, de orice credință, de orice rasă, și de orice neam ar fi“.

La sfîrșit s-a redactat o *Declarație* a Mesei rotunde destinată presei și s-au trimis scrisori conducătorilor U. R. S. S. și U. S. A., precum și lui Rajiv Gandhi, ca președinte al grupului țărilor nealiniate, cerîndu-le să facă totul pentru dezarmare și pace!

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Mitropolitul Ardealului

„SĂ UCIDEM RĂZBOAIELE CU CUVÎNTUL ŞI NU OAMENII, ŞI SĂ OBŢINEM PACEA CU PACE, NU CU RĂZBOI"

Pacea şi războiul în lumina ultimelor epistole ale Fericitului Augustin
(ep. 189, 220, 229)

În cele ce urmează intenţionăm să prezentăm în traducere şi încadrate de un dublu comentar: unul istoric-contextual, şi altul ideatic şi de actualitate, cîteva texte alese din bogata şi importanta corespondenţă a Fer. Augustin, şi consacrate de marele doctor african schiţării concepţiei creştine asupra păcii şi războiului.

*

Din punct de vedere istoric, întreaga existenţă, bogată în frămîntări interioare, zbuciumată de mari dispute doctrinare (antimaniheică, antidonatistă, antipelagiană şi antiariană), şi jalonată de realizări şi opere spirituale excepţionale, a Fer. Augustin (354—430), s-a desfăşurat pe fundalul sumbru şi sîngeros al ultimelor decenii din istoria Imperiului roman de Apus, decenii care au reprezentat agonia şi decăderea iremediabilă a milenarei civilizaţii greco-latine în Occident şi zorii noii lumi a Evului Mediu. Înţelese în acest context, printr-o „Sitz — im — Leben" adecvată, toate evenimentele vieţii Fericitului primesc un relief particular şi o semnificaţie umană mai pregnantă.

Astfel, întreaga operă şi activitate publică a Fer. Augustin în calitate de episcop al cetăţii romane africane Hippo-Regius (396—430) s-a desfăşurat sub domnia la Ravenna a lui Flavius Honorius (395—423), un tînăr incapabil şi laş, debil mintal şi fizic, dirijat mereu din umbră de un anturaj intrigant şi tutelat de marii generalisimi ai Imperiului (Stilicon, 395—408 şi Constantius 411—422), şi, ulterior, şi sub minoratul nepotului acestuia, Flavius Valentinianus III (425—455). Gravele frămîntări prin care trecea în aceste decenii Imperiul de Apus au la origine mai cu seamă invaziile nestăvilite ale numeroaselor şi agresivelor neamuri germanice de dincolo de Rin: vizigoţi, vandali, alani, franci, burgunzi etc. deplasate masiv spre vest din pricina formidabilei presiuni exercitate de apariţia hunilor (375) în Europa Răsăriteană. Ca urmare a stabilirii confederaţiei hunice în Panonia deci, întreaga „Romanie" de la Bosfor la Atlantic este trecută sistematic prin foc şi sabie.

Sub presiunea hunilor și profitînd de grava criză internă a Imperiului, vandalii, conduși de regele Gunderic, aliați cu alanii și suebii, forțează primii „limes-ul" Rinului, invadează Galia, iar în 409—411, traversează Pirineii stabilindu-se în Spania. Profitînd de dispariția tragică a generalissimului Stilicon, asasinat mișelește în 408 din chiar ordinul împăratului, vizigoții conduși de regele Alaric (395—410), un fel de Atila al triburilor germanice, invadează Italia venind din Dalmația, iar la 24 aug. 410 cuceresc, spre marea consternare a întregii lumi antice, Roma, pe care o jefuiesc sălbatic vreme de 3 zile (după care vor constitui un regat germanic în sudul Galliei și nordul Spaniei, primul stat „barbar" independent alcătuit pe teritoriul Imperiului roman). Pentru prima dată după opt secole, Cetatea Eternă era ocupată prin forța armelor de un neam străin. O asemenea catastrofă a apărut în optica devotaților vechiului cult politeist drept pedeapsa zeilor păgîni părăsiți și un murmur de protest s-a ridicat din întreg Imperiul împotriva creștinismului. Drept răspuns la aceste acuze, Fer. Augustin alcătuiește, lucrînd vreme de 15 ani (410—426) cel mai mare opus doctrinar al său, adevărată „summa" a gîndirii augustiniene: *„De civitate Dei"* (23 cărți). Compusă ca un vast diptic bazat pe antiteza „civitas Dei — civitas terrena", opera reprezintă cea mai cuprinzătoare apologie creștină și prima mare încercare de filosofie a istoriei, înfățișînd opera Providenței și Judecății divine în lume de la începuturi și pînă la sfîrșitul ei eshatologic.

Dezastrul iminent al Imperiului este evitat prin intervenția energică a generalului ilirian Flavius Constantius (din 411 „comes et magister militum") care, în 417, se căsătorește cu Galla Placidia, fiica împăratului Flavius Theodosius I și sora vitregă a lui Honorius. Cuplul celor doi va tutela cu efecte pozitive ultima parte a domniei incapabilului Honorius. Sub guvernarea lor (417—422) Imperiul de Apus cunoaște o scurtă perioadă de relativă liniște și restaurare a autorității imperiale asupra provinciilor sale.

În cadrul măsurilor de consolidare a autorității civile și militare asupra provinciilor se înscrie și mandatul de guvernare asupra Africii romane, încredințat de curtea din Ravenna unui general capabil și fidel dinastiei teodosiene, pe nume Bonifacius. Destinul acestui contradictoriu personaj istoric ne interesează mai îndeaproape atît prin evenimentele decisive, cu imprevizibile și incalculabile consecințe, pe care acțiunile sale le va genera asupra Africii romane, cît și prin contactul direct, interesul și atitudinile pe care le-a suscitat Fer. Augustin. Episcopul Hipponei a întreținut pe parcursul unui deceniu un interesant schimb de scrisori cu acest general roman, din care ne-au parvenit trei piese pe care le vom prezenta îndată, atît în textul și contextul lor istoric, încercînd ca apoi să desprindem din ele o lecție pilduitoare și pentru actualitate.

Așadar, către 417, tribunul și viitorul comite, Bonifacius vine în Africa amenințată mereu de incursiunile maurilor, dar sfîșiată mai ales în interior de gravele tulburări produse de schisma donatistă. Născut din persecuțiile lui Diocletianus (303), donatismul, practic o

reactivare a rigorismului novațian întemeiat pe ideea Bisericii celor curați, cu excluderea celor vinovați de păcate grave, era centrat pe ideea că valabilitatea sacramentelor depinde de vrednicia sau sfințenia vieții celui ce le administrează. Încercările lui Constantin cel Mare (316) și Constans (343) de a-l desființa cu forța au avut drept rezultat, doar orientarea fățișă a opoziției donatiștilor nu numai împotriva Bisericii ortodoxe ci și împotriva autorității de stat, și deci izbucnirea unei răscoale generale a africanilor împotriva Bisericii catolice, a proprietarilor și a autorităților imperiale. Trupele neregulate ale comunităților donatiste erau alcătuite din fanatici în ale credinței și răzvrătiți împotriva nedreptăților sociale ale veacului. Grupurile lor înarmate și susținute de episcopul Donat cel Mare din Bagae, numite de ortodocși „circumcelliones", adică înconjurătorii caselor sau colinelor, au devenit în curînd un adevărat flagel, terorizînd întreaga provincie. Bandele țăranilor răsculați susținute de episcopatul donatist, care-și spuneau „agonistici" și „milites Christi", cutreierau țara în lung și în lat, înarmați cu furci, coase și ciomege, și strigînd „Deo laudes" dădeau foc la casele și bisericile ortodocșilor, ucigînd adesea fără milă pe cei de altă credință. Amploarea extensiunii donatismului e ilustrată de faptul că în 394 la sinodul de la Bagae au participat nu mai puțin de 310 episcopi donatiști. Drept urmare, împăratul Honorius, oscilînd, între persecuție și toleranță, a dispus în 411 ținerea la Cartagina a unei conferințe episcopale generale sub președinția unui comisar imperial la care au participat 286 de episcopi ortodocși și 279 donatiști. Sufletul discuțiilor a fost Fer. Augustin care a încercat zadarnic să demonstreze donatiștilor că valabilitatea Tainelor nu depinde de vrednicia preotului ci de harul lui Dumnezeu, și că Biserica nu încetează de a fi sfîntă chiar dacă în ea se află oameni păcătoși. Comisarul imperial, comitele Marcellinus a decis că victoria e de partea ortodocșilor, conferința a fost declarată închisă, iar deciziile ei au fost ratificate și sancționate printr-un rescript imperial care dispunea interzicerea adunărilor donatiștilor sub pedeapsa capitală sau a pierderii drepturilor civice.

Proaspăt sosit în Africa, Bonifacius, confruntat și el cu problema pacificării neîncheiate încă a donatiștilor, scrie Fer. Augustin cerîndu-i informații detaliate asupra donatismului, asupra doctrinei, acțiunilor și măsurilor ce trebuie luate față de aceștia. Episcopul Hipponei îi răspunde într-o lungă scrisoare (ep. 185; P. L. 33, 792—815) pe care în „Retractații" (II, 48) o socotește drept un tratat de sine stătător cu titlul „De correctione Donatistarum", dar asupra căruia nu este în intenția noastră să zăbovim mai mult. Pentru noi ea înseamnă doar începutul schimbului de scrisori între Fer. Augustin și comitele Bonifacius.

Un an mai tîrziu (418), însă Fer. Augustin scrie comitelui o scrisoare scurtă (*ep. 189;* P. L. 33, 854—857) dar extrem de interesantă în care schițînd portretul ideal al unui „miles christianus", enunță și dezvoltă cu pătrundere unul din principiile fundamentale ale polemologiei și irenologiei creștine. Dată fiind importanța conținutului acestor idei o reproducem în traducere în întregime.

„Alesului domn și pe merit remarcabilului și cinstitului fiu Bonifacius, Augustinus îi trimite salutare întru Domnul.

1. Scrisesem deja un răspuns iubirii tale, dar pe cînd căutam prilejul trimiterii epistolei, a apărut pe neașteptate preaiubitul meu fiu Faustus mergînd spre Înălțimea ta. Carele, cînd a primit scrisoarea pe care o alcătuisem deja spre a o trimite Bunăvoinței tale, mi-a sugerat că dorești mult să-ți scriu ceva care să te zidească și spre mîntuirea cea veșnică, a cărei nădejde este în Domnul nostru Iisus Hristos. Și măcar că eram așa de ocupat, a insistat într-atît că nu amîn să fac aceasta, pe cît de altfel știi că sincer te iubește. Și prin urmare, grăbindu-mă să vin întîmpinare, am preferat mai degrabă să scriu ceva în fugă, decît să mă arăt zăbavnic doririi tale adînc evlavioase, alesule domn și pe merit remarcabile și cinstitule fiule.

2. Așadar ce pot să zic eu pe scurt este: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău, și cu toată tăria ta și „să iubești pe aproapele tău ca pe tine insuți". Căci acesta este cuvîntul pe care Domnul l-a rezumat pe scurt pe pămînt, zicînd în Evanghelie: „În aceste două porunci se cuprinde toată Legea și proorocii" (Mt. 22, 37. 38—39). În această iubire deci, înaintează și tu zilnic, rugîndu-te și făcînd binele, ca, cu ajutorul Însuși Celui ce ți-a poruncit-o și dat-o, această iubire să fie hrănită și să crească, și să ajungă desăvîrșită întru tine. Căci aceasta este „iubirea", care, așa cum zice Apostolul, „s-a revărsat în inimile noastre prin Duhul Sfînt Carele s-a dat nouă" (Rom. 5, 5). Ea este cea despre care același Apostol zice: „iubirea este plinirea Legii" (Rom. 13, 14). Ea este cea prin care se lucrează credința, de aceea, iarăși, tot el zice: „Nici tăierea împrejur nu poate ceva în Hristos, ci credința lucrătoare prin iubire" (Gal. 5, 6).,

3. Căci întru această iubire au plăcut lui Dumnezeu toți sfinții noștri părinți, patriarhi, prooroci și apostoli. Întru aceasta toți adevărații martiri au luptat împotriva diavolului pînă la sînge, și întrucît nici nu s-a răcit și nici n-a lipsit ea întru ei, de aceea, au și biruit. Întru aceasta toți bunii credincioși înaintează zilnic rîvnind să ajungă nu la împărăția muritorilor, ci la împărăția cerurilor, nu la moștenirea vremelnică, ci la cea veșnică; nu la aur și argint, ci la bogățiile nestricăcioase ale îngerilor; nu la niscaiva bunuri ale acestui veac, în care se trăiește cu frică și cu teamă, nici la cele pe care fiecare le părăsește cînd moare, ci la Dumnezeu cel viu, a cărui suavitate și desfătare întrece orice frumusețe nu numai a corpurilor pămîntești, ci și a acelor cerești; Care întrece orice podoabă a sufletelor drepților și sfinților; Care întrece orice înfățișare a îngerilor și puterilor celor mai de sus; Care întrece tot ce se poate nu numai grăi, dar și cugeta despre El. Și să nu deznădăjduim de o atît de mare făgăduință fiindcă este mare foarte, ci mai degrabă, fiindcă a făgăduit aceasta Cel Unul Carele este foarte mare, să credem că vom fi primiți; precum zice și fericitul Apostol Ioan, că „Sîntem fii ai lui Dumnezeu, și ce vom fi nu s-a arătat pînă acum. Ci știm că atunci cînd El se va arăta, vom fi asemenea Lui, fiindcă Îl vom vedea așa cum este" (I In. 3, 2).

4. *Nu socoti defel că nu poate plăcea lui Dumnezeu nimeni din cei care prestează serviciul militar sub arme de război.* (noli existimare nemiminem Deo placere posse, qui in armis bellicis militat). *Căci între aceştia era şi David cel sfînt, căruia Domnul i-a adus o atît de mare mărturie. Între aceştia au fost mulţi drepţi ai vremii aceleia. Între aceştia era şi acel centurion care a zis Domnului: „Nu sînt vrednic să intri sub acoperişul meu, ci numai zi cu cuvîntul, şi se va vindeca sluga mea. Căci şi eu sînt om sub stăpînirea altora şi am sub mine ostaşi şi-i spun acestuia: du-te, şi se duce; şi acestuia: vino, şi vine; şi slugii mele: fă aceasta, şi face"; Şi despre care Domnul a zis: „Amin zic vouă, nici în Israel n-am găsit atîta credinţă" (Mt. 8, 8—10). Între aceştia era şi acel Cornelius la care a fost trimis îngerul, şi a zis: „Cornelius, primite au fost milosteniile tale şi auzite au fost rugăciunile tale", cînd l-a îndemnat să meargă la Sf. Petru Apostolul, şi de la el să audă ceea ce trebuie să facă, şi la care Apostol, ca să vină la el, a trimis iarăşi un soldat cucernic (F. Ap. 10, 4—8). Între aceştia erau şi cei care au venit să fie botezaţi de către Ioan, sfîntul Înaintemergător şi prieten al Mirelui — despre care Însuşi Domnul a zis: „Nimeni nu s-a ridicat mai mare decît Ioan Botezătorul între cei născuţi din femeie" (Mt. 11, 11) — şi au cerut de la el să le zică ce să facă, dar el le-a răspuns: „Să nu asupriţi pe nimeni, nici să învinuiţi pe nedrept, ci să fiţi mulţumiţi cu solda voastră" (Lc. 3, 14). Nicidecum nu i-a oprit să presteze serviciu militar sub arme pe cei cărora le prescrise dimpotrivă să se mulţumească cu solda lor.*

5. *Un loc mai mare la Dumnezeu au însă cei care, părăsind toate aceste activităţi ale veacului, slujesc lui Dumnezeu în cea mai înaltă înfrînare a castităţii. „Dar fiecare, zice Apostolul, are de la Dumnezeu darul lui. Unul aşa, altul într-alt fel" (I Cor. 7, 7). Prin urmare unii rugîndu-se pentru voi luptă împotriva duşmanilor nevăzuţi, iar voi luptînd pentru ei să osteniţi împotriva barbarilor celor văzuţi. O, dacă ar fi o singură credinţă întru toţi, pentru că atunci şi voi aţi fi mai puţin osteniţi şi diavolul cu îngerii lui ar fi mai uşor de învins! Dar întrucît în acest veac este necesar ca cetăţenii Împărăţiei cerurilor să fie frămîntaţi de ispite între cei rătăciţi şi impioşi, ca să fie lămuriţi ca aurul în topitoare (Înţ. Sol. 3, 6), nu se cade să voim să vieţuim înainte de vreme doar cu sfinţii şi cu drepţii.*

6. *Aşadar aceasta cugetă mai întîi atunci cînd iei arma spre luptă, fiindcă virtutea ta, chiar şi cea trupească, este dar al lui Dumnezeu. Căci astfel vei cugeta să nu faci din darul lui Dumnezeu ceva împotriva lui Dumnezeu. Deci atunci cînd se făgăduieşte jurămînt de credinţă el trebuie păzit chiar şi faţă de duşmanul împotriva căruia se duce războiul, cu atît mai mult faţă de prietenul pentru care se duce lupta. Voinţa (ta) trebuie să ţină pacea, războiul să se ducă doar din necesitate* (pacem habere debet voluntas, bellum necessitas), *ca Dumnezeu să ne elibereze de necesitate şi să ne păstreze în pace. Căci nu se caută pacea pentru ca să se iște războiul, ci se poartă războiul doar ca să se cîştige pacea* (non enim pax quaenitur ut bellum excitetur, sed bellum geritur, ut pax aquiratur). *Prin urmare fii făcător de pace chiar în războaie* (ergo etiam bellando pacificus), *ca pe cei pe care îi învingi*

să-i aduci biruind la folosul păcii (ad pacis utilitatem producas). *Căci „fericiți sînt făcătorii de pace că aceștia fiii lui Dumnezeu se vor chema" (Mt. 5, 9). Iar dacă pacea omenească este atît de dulce pentru mîntuirea vremelnică a muritorilor, cît este mai dulce pacea dumnezeiască pentru veșnica mîntuire a Îngerilor! În acest fel, pe dușmanul care luptă împotrivă-ne să-l nimicească numai necesitatea, nu și voința ta* (itaque hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas)! *Așa cum răzvrătitului și celui ce opune rezistență i se dă violență, tot așa învinsului sau captivului se cade să i se dea milă, mai ales în cazul cînd nu mai există teamă de tulburare iarăși a păcii.*

7. *Moravurile tale să le împodobească curăția conjugală, să le împodobească sobrietatea și cumpătarea* (ornet sobrietas et frungalitas). *Căci e extrem de rușinos ca pe cel care nu-l învinge omul să-l învingă pofta* (cupiditas) *și să fie doborît de vin, cel ce nu este învins cu sabia. Bogățiile veacului acestuia, dacă lipsesc, să nu fie căutate în lume cu deadinsul și prin fapte rele (adică jafuri), iar dacă există să fie păstrate prin fapte bune în ceruri. Nu se cade ca ele pe sufletul bărbătesc și creștin, dacă i se adaugă, să-l înalțe, iar dacă i se retrag, să-l frîngă. Mai degrabă să cugetăm la ceea ce a spus Domnul: „unde este comoara ta, acolo este și inima ta" (Mt. 6, 21); iar cînd auzim „sus să avem inimile", se cade să răspundem cu credință, căci știi ce răspundem.*

8. *Întru acestea am cunoscut că ești bine rîvnitor, și mult mă desfăt de faima ta și mult te felicit, astfel încît această epistolă îți este mai degrabă o oglindă în care poți vedea cum ești decît ceva de unde să înveți cum trebuie să fii. Totuși, de vei găsi în această scrisoare sau în Sfînta Scriptură ceva ce ai mai puțin în ce privește viața cea bună, stăruie să cîștigi acel lucru făptuind și rugîndu-te, și din cele ce ai adu mulțumită lui Dumnezeu ca izvorului bunătății, și în toate acțiunile tale bune dă Lui strălucirea, iar ție smerenia. Căci scris este: „toată darea cea bună, și tot darul cel desăvîrșit de sus este, pogorînd de la Părintele luminilor" (Iac. 1, 17). Oricît de mult ai înainta în iubirea de Dumnezeu și de aproapele, și în adevărata pietate, cîtă vreme trăiești încă în această viață să nu te crezi fără păcat. Căci despre aceasta se citește în Scripturi: „Oare nu este o ispită viața omului pe pămînt?" (Iov 7, 4). De aceea, întotdeauna cît ești încă în acest trup este necesar să zici în rugăciune ceea ce Domnul ne-a învățat: „Și ne iartă nouă greșelile noastre precum și noi iertăm greșiților noștri" (Mt. 7, 12). Adu-ți degrabă aminte să ierți dacă cineva ți-a greșit și a cerut de la tine iertare, ca să te poți ruga cu adevărat și să poți cîștiga și tu iertare pentru păcatele tale.*

Acestea le-am scris în grabă Iubirii tale, căci îmi dădea de zor graba curierului. Dar mulțumesc lui Dumnezeu că n-am lipsit bunei tale dorinți. Mila lui Dumnezeu să te ocrotească alesule domn, și pe merit remarcabile și cinstitule fiu" (P. L. 33, 853—857).

Această epistolă (nr. 189) datează din 417. Istoria comitelui Bonifacius însă, avea să ia în curînd și din nenorocire o neașteptată și nedorită întorsătură.

În 419 se naște Flavius Valentinianus fiul lui Constantius și al Galliei Placidia, și nepotul lui Honorius, și continuitatea dinastiei teodosiene

este asigurată. Galla și Constantius sînt proclamați în 421 Auguști asociați la tron, dar peste cîteva luni Constantius III moare, iar Placidia văduvă, ca urmare a unor intrigi de camarilă, este obligată în 423 să se refugieze la Constantinopol. Dar în aug. 423 moare și Honorius, iar tronul de la Ravenna este ocupat de uzurpatorul Ioannes (423—425), sprijinit de „magister militum" Castinus și de comitele Aetius. În acești ani singurul sprijin militar și politic din Occident al Augustei Placidia și al dinastiei teodosiene a rămas doar Bonifacius comitele Africii, considerat acum drept un adevărat „novus Stilicon" și salvator al Imperiului.

Theodosius II (408—450), împăratul Răsăritului, însă, trimite în Italia o puternică armată care să-l întroneze pe micul Valentinianus III (425—455) sub tutela mamei sale Placidia. În timp ce Aetius era plecat după ajutoare la huni, Ravenna este ocupată, Ioannes uzurpatorul capturat și ucis la Aquilea, iar dinastia teodosiană restaurată. Ca urmare, magisterul Castinus este trimis în exil, Aetius se pune în serviciul noii administrații, iar Bonifacius este numit și „comes domesticorum". În Occident se ciocneau acum rivalitățile a trei personaje de prim rang care vroiau fiecare dobîndirea funcției de generalissim suprem al Imperiului de Apus („magister militum"): Felix patriciul, și comiții Aetius și Bonifacius.

În 427 Bonifacius este chemat de Placidia la Ravenna, dar acesta, bănuind o cursă a lui Felix și Aetius, refuză. Ca urmare a refuzului său, Bonifacius este declarat trădător, iar patriciul Felix trimite împotriva lui o armată gotică condusă de generalii Mavortius, Galbion și Sinoce. În timpul asediului împotriva lui Bonifacius, ca urmare a trădării lui Sinoce, Mavortius și Galbion sînt uciși, aceeași soartă urmînd să o aibă peste cîtva timp și Sinoce, asasinat și el din ordinul lui Bonifacius. Războiul civil izbucnit acum ca urmare a rivalităților personale între generalii romani între Africa și Ravenna venea să agraveze criza și așa profundă a Imperiului în general și a Africii în particular.

Bonifacius care, înainte vreme, la moartea primei sale soții, declarase, scîrbit de lume, Fer. Augustin într-o întîlnire la Tubunis, intenția sa de-a părăsi activitatea publică și de-a intra în monahism, dar la îndemnul episcopului rămase totuși în continuare la conducerea provinciei cu hotărîrea de-a duce o viață de înfrînare, reintră în cursa pentru putere și se căsătorește a doua oară cu Pelagia, o femeie bogată și fostă ariană. Descumpănit de evenimentele în care intrase și care-l depășeau, comitele vine în 427 la Hippo să ceară sfatul lui Augustin, dar episcopul fiind bolnav, n-au putut sta de vorbă împreună. Puțin mai apoi însă, refăcut, Fer. Augustin trimite comitelui, prin diaconul Paul, o scrisoare de dojană (*ep. 220;* P. L. 33, 992—997) în care îi amintește lui Bonifacius intenția sa de odinioară de-a păstra înfrînarea, arătîndu-i totodată starea de plîns în care ajunsese provincia din pricina războiului pornit împotriva lui, cîte nelegiuiri se comit fie de el, fie din pricina lui, devastarea provinciei de către triburile barbare ale maurilor, în vreme ce Bonifacius este angajat în război civil, reproșîndu-i totodată și neinspirata sa căsătorie a doua. Războaiele — se zice în scri-

soare — sînt un produs al patimilor dezlănţuite şi neînfrînate, iar în aceasta Bonifacius are şi el parte considerabilă de vină:

„... *8. Dar vei răspunde poate la aceasta că toate acestea trebuiesc imputate mai degrabă celor care te-au jignit şi vătămat şi care au răsplătit virtuţile tale nu cu lucruri asemănătoare ci cu cele contrarii. Cauze pe care eu nu pot să le aud sau judec... eu vorbesc unui creştin: nu răsplăti nici rele pentru bune şi nici rele pentru rele.*

9. Îmi vei zice poate: Într-o asemenea necesitate ce vrei să fac? Dacă ceri de la mine sfat potrivit acestui veac, adică în ce fel să fie asigurată această fericire trecătoare a ta, sau în ce fel să fie salvată această putere şi bogăţie pe care o ai acum, sau cum să poată fi ea sporită şi mai mult, atunci nu ştiu ce să-ţi răspund. Aceste lucruri nesigure nu pot avea un sfat sigur. Dacă însă vrei să-ţi dau un sfat potrivit lui Dumnezeu, ca să nu piară sufletul tău, şi te temi de cuvintele Adevărului care zice: „Ce foloseşte omului dacă va cîştiga lumea întreagă, iar sufletul lui îl va pierde?“ (Mt. 12, 26), am desigur ce să-ţi spun, este sfat pe care-l poţi auzi de la mine: „Nu iubiţi lumea, nici cele ce sînt în lume. Dacă cineva iubeşte lumea, iubirea Tatălui nu este întru el. Pentru că tot ce este în lume, adică pofta trupului *şi* pofta ochilor *şi* trufia vieţii *nu sînt de la Tatăl, ci sînt din lume. Şi lumea trece şi pofta ei, dar cel ce face voia lui Dumnezeu rămîne în veac“ (I In. 2, 15—17). Iată sfatul: ia-l şi fă-l. Aceasta să-ţi fie limpede dacă eşti bărbat tare: învinge poftele cu care este iubită lumea aceasta, fă pocăinţă de relele trecute, cînd, învins de aceste pofte, ai fost tîrît de dorinţe nu bune. Dacă vei primi acest sfat, dacă-l vei ţine şi păstra, vei ajunge la aceste bunuri sigure, şi te vei putea mişca între aceste lucruri nesigure avînd izbăvire sufletului tău.*

10. Dar poate iarăşi îmi vei cere să-ti zic în ce fel să faci acestea fiind implicat într-atîta în nevoile lumii acesteia. Roagă-te cu tărie, şi zi-i lui Dumnezeu ceea ce se găseşte scris în Psalmi: „din nevoile mele scoate-mă“ (Ps. 24, 17). Căci atunci se vor sfîrşi aceste nevoi, cînd vor fi învinse acele pofte (tunc enim finiuntur istae necessitates quando vincuntur illae cupiditates). *Şi Cel care te-a auzit, pe tine, şi pe noi pentru tine, ca să fii eliberat de atîtea şi atîtea primejdii ale războaielor văzute şi nevăzute, întru care este primejduită însă singură această viaţă, ce şi aşa trebuie să sfîrşească cîndva, dar sufletul nu piere decît dacă este ţinut captiv de poftele cele rele* (anima vero non perit, si non malignio cupiditatibus captiva teneatur), *Însuşi deci, te va auzi ca să învingi nevăzut şi duhovniceşte vrăjmaşii cei lăuntrici şi nevăzuţi, adică însăşi poftele, şi aşa să te poţi folosi de lume ca şi cum nu te-ai folosi, ca din cele bune ale lumii să faci lucruri bune, şi să nu se facă răul* (ut interiores et invisibiles hostes, id est ipsas cupiditates invisibiliter et spiritualiter vincas, et sicut utaris de mundo tanquam non utens, ut ex ejus bonis bona facias, non malus fiat). *Pentru că cele bune nu sînt, şi nici nu se dau oamenilor decît de la Cel care are toată puterea în cer şi pe pămînt. Dar ca să nu fie cele bune socotite rele, s-au dat celor buni; iar ca ele să nu fie socotite mari şi foarte bune, s-au dat şi celor răi. Şi iarăşi s-au luat cele bune şi de la cei buni ca să fie încercaţi dar şi de la cei răi ca să fie chinuiţi.*

11. Căci cine nu știe, cine este așa de nebun să nu vadă că izbăvirea acestui trup muritor și puterea mădularelor lui stricăcioase, și biruința asupra vrășmașilor, și cinstea și puterea vremelnică, și celelalte bunuri pămîntești, se dau și celor buni și celor răi, și se iau iarăși și de la cei răi și de la cei buni? Dar mîntuirea sufletului împreună cu nemurirea trupului, virtutea dreptății și biruința asupra poftelor vrășmașe, mărirea, cinstea și pacea în veac, nu se dau decît celor buni. Deci pe acestea le iubește, pe acestea le poftește, pe acestea le cere în tot felul. Ca să cîștigi și să obții acestea, fă milostenie, varsă rugăciuni, ține posturi cît poți, fără vătămarea trupului tău. Nu iubi bunuri pămîntești cît timp le ai din belșug, așa ca să te folosești de ele ca să faci multe lucruri bune din ele, dar nici un rău pentru ele. Căci toate cele asemenea vor pieri, dar faptele bune nu pier chiar dacă se fac de către oameni buni care pier.

12. ... Acestea, fiule, le poruncește Iubirea (charitas) să ți le scriu, întrucît te iubesc potrivit lui Dumnezeu și nu potrivit veacului acestuia. Fiindcă cugetînd la ceea ce s-a scris, anume: „ceartă pe înțelept și te va iubi pe tine, ceartă pe cel nebun și te va urî pe tine" (Prov. 9, 8), a ieșit cu cale să mă gîndesc la tine nu ca la un nebun, ci ca la un înțelept" (P. L. 33, 995—997).

Din nefericire, departe de înțelepciunea prezumată de Augustin, șirul nenorocirilor a căror cauză s-a făcut comitele Bonifacius de abia începuse.

Cum nu se poate mai prost inspirat, comitele Africii, așteptînd o nouă expediție romană, cheamă drept aliați împotriva Imperiului pe vandalii stabiliți în sudul Spaniei. Conduși de regele Genseric (428—477), vandalii și alanii cu întreg poporul lor, femei, bătrîni, copii, ostași, în total ca la 80.000 suflete, traversează Gibraltarul, și în loc să-l sprijine pe Bonifacius ocupă întreaga provincie nord-africană sfîșiată de fatala sciziune a anarhiilor religioase necontenite și beneficiind de sprijinul activ al bandelor circumcellionilor donatiști. Excepție au făcut doar trei cetăți puternic fortificate: Cartagina, Cirta și Hippo-Regius. Autorii antici sînt unanimi în a aprecia că dintre toate popoarele barbare migratoare vandalii s-au arătat cei mai feroci și necruțători. Mauretania, Numidia și Africa au fost trecute prin foc și sabie. Peste tot vandalii masacrau femei, bătrîni, copii, incendiau și dărîmau clădirile, ardeau recoltele și ucideau vitele, cuprinși de o furie irațională de destructivități colective. Fiind arieni, vandalii persecutau în mod egal atît pe ortodocși cît și pe donatiști, inițiali aliații lor, cărora ei aveau să le dea și lovitura de grație. Fer. Augustin a considerat catastrofa adusă de invazie asupra provinciei sale natale, al cărei episcop era, drept evenimentul cel mai tragic al vieții sale, o judecată și pedeapsă divină asupra romanilor pentru păcatele și dezbinările lor care au compromis iremediabil atît de necesara unitate de acțiune în rezistență contra barbarilor (Vita S. Augustini auctore Possidio, cap. 28; P. L. 32, 57—59).

Răsturnarea dramatică a situației în Africa de Nord, grînarul Imperiului occidental, a condus și la schimbarea atitudinii curții de la Ravenna față de Bonifacius. Reconcilierea Placidiei cu comitele Africii, cele două personaje de seamă în drama prăbușirii lumii romane, a fost

tratată și mediată de către comitele Darius. Acesta a fost trimis în 429 de Curtea din Ravenna nu numai spre a media un acord pașnic cu comitele rebel Bonifacius, ci și spre a obține măcar un armistițiu cu vandalii lui Genseric. Acțiunea pacificatoare a comitelui Darius este salutată prompt și de Fer. Augustin, care-i adresează acestuia o scurtă dar densă epistolă (ep. 229), care-i oferă prilejul de-a preciza, aproape aforistic, un alt principiu fundamental al atitudinii creștine în problemele păcii și războiului. Iată textul ei integral:

„Ilustrului după merit domn, și preastrălucitului în Hristos fiu, Darius, Augustin îi transmite salutare întru Domnul.

1. De la sfinții mei frați și împreună episcopi Urban și Novat am primit vești despre ce fel și cît de bărbat ești . . . Prin aceștia așadar se face că nici eu n-aș mai putea să te consider un necunoscut. Căci nu întrucît neputința trupului și frigului înnăscut, adică felul vîrstei, nu îmi îngăduie să discut cu tine față către față, de aceea nu pot să te văd. Căci și acesta (curierul) este de față cu mine, atunci cînd a fost învrednicit să vină la mine; iar acela odată cu scrisoarea a arătat nu înfățișarea trupului, ci pe cea a inimii tale, așa încît să te pot vedea pe atît de suav pe cît de lăuntric. Iar acea înfățișare a ta și noi, și tu însuți, cu voia lui Dumnezeu, o vezi cu cea mai mare bucurie ca într-o oglindă în Sf. Evanghelie, unde stă scris de către Adevărul care zice: „Fericiți făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema“ (Mt. 5, 9).

2. Într-adevăr, mari sînt și își au mărirea lor nu numai războinicii cei foarte puternici, dar, chiar și — ceea ce este un fel de laudă mai adevărată — războinicii cei foarte credincioși (in spirit) prin a căror osteneli și primejdii, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu sprijinul celui ce dă ajutorul, este învins vrăjmașul cel neîmblînzit și se pregătește liniștea republicii și provinciilor pașnice. Dar ține de o mărire încă mai mare a ucide războaiele cu cuvîntul decît a ucide pe oameni cu sabia, și a cîștiga sau obține pacea cu pace nu cu război. (Sed majoris gloriae, ipsa bella verbo occidere quam homines ferro, et acquirere vel obtinere pacem pace non bello). *Căci cei ce luptă, de sînt buni, caută fără îndoială pacea, dar o caută prin sînge. Tu însă ai fost trimis ca nu cumva să se ceară sîngele cuiva. Așa dar necesitatea aceea (a sîngelui) revine altora, iară ție îți revine această fericire (a păcii). De aceea, ilustre, și strălucite domnule și preaiubitule fiu întru Hristos, bucură-te de acest atît de mare și de adevărat lucru bun al tău, și desfătează-te întru Dumnezeu de la care ai primit să fii astfel și să susții cele ce se fac în acest fel. Să întărească Dumnezeu ceea ce prin tine s-a făcut nouă (cf. Ps. 67, 29)! Primește această salutare a noastră și fă-ne vrednici și pe noi de a ta. După cum mi-a scris fratele Novatus, era vorba că excelența și erudiția ta mă cunoaște chiar și în opusculele mele. Deci dacă ai citit cele ce am publicat, eu însumi chiar am devenit cunoscut gîndurilor tale lăuntrice. Ele nu displac chiar atît de mult, după cît socot, dacă le-ai citit cu iubire plecată mai degrabă decît cu severitate. Nu este mult (ceea ce am scris). Dar mult mai plăcut ar fi dacă în locul scrisorilor*

noastre, şi acesteia şi aceleia, ne vei trimite şi tu o epistolă. Salut şi pe Verimodus, chezaşul zălog al păcii pe care l-ai primit cu ajutorul Domnului şi Dumnezeului nostru, cu acea iubire cu care sînt dator". (P. L. 33, 1019—1020).

Între Darius şi Augustin se înfiripă o sinceră şi frumoasă amiciţie epistolară, ale cărei mărturii le reprezintă scurta lor corespondenţă: două epistole ale lui Augustin (ep. 229 şi 231; P. L. 33, 1019—1020; 1022—1026) între care se intercalează răspunsul lui Darius (ep. 230 P. L. 33, 1020—1022). Corespondenţa lor este cu atît mai importantă cu cît cele două epistole augustiniene, datate 429, reprezintă ultimele scrisori păstrate şi databile sigur, din corpusul epistolar al marelui Părinte bisericesc latin.

În răspunsul lui (ep. 230) la salutul Fer. Augustin, comitele Darius, mărturisindu-şi entuziast veneraţia faţă de opera şi personalitatea ilustrului doctor african îi relatează şi rezultatul modest al întreprinderii sale pacificatoare care, dacă a împăcat pe Bonifacius cu Placidia, în schimb în conflictul cu vandalii invadatori a reuşit doar o efemeră temporizare: *„Ca să mărturisesc totul pe scurt fericirii tale, dacă n-am stins războaiele, sigur le-am amînat, şi cu ajutorul lui Dumnezeu, relele care crescuseră acum pînă la o culme a nenorocirilor, au amorţit. Nădăjduiesc totuşi de la Cel de la care trebuie să nădăjduim tot ceea ce este bun că... această întîrziere a războaielor, de care am vorbit, să aibă şi să menţină tăria perenă şi perpetuă a păcii"* (P. L. 33, 1021).

Din nenorocire n-a fost să fie aşa. Deşi împăcat cu Ravenna, de unde a primit unele ajutoare comitele Bonifacius este înfrînt în repetate rînduri de vandalii conduşi de capabilul rege Genseric, şi se refugiază în Hippona, unde se aflau pe lîngă Fer. Augustin şi mulţi episcopi refugiaţi din împrejurimi (printre care şi Possidius, episcop de Calama şi primul biograf al Fericitului: P. L. 32, 33—36). Probabil că în aceste condiţii, comitele va fi putut reflecta cu amărăciune la sfaturile primite de la bătrînul episcop în a cărui cetate era refugiat acum, sfaturi pe care ignorase să le aplice serios în practică. Asediul Hipponiei de către vandali, început în mai-iunie 430, va dura 18 luni. În a treia lună de asediu, boala bătrînului episcop se agravează brusc şi după o suferinţă de 2—3 săptămîni Fer. Augustin moare întru Domnul la 28 august 430, în vîrstă de 76 ani, fiind cruţat de durerea de a-şi vedea oraşul celor 34 de ani de păstorire în flăcări şi comunitatea risipită. Din fericire, biblioteca şi manuscrisele sale lăsate în custodia bisericii episcopale a Hipponei, a scăpat aproape miraculos din incendiul general pus de vandali oraşului, salvîndu-se astfel posterităţii inepuizabilul tezaur al patrimoniului spiritual augustinian.

Să vedem acum care a fost şi deznodămîntul personajelor dramei sau agoniei Imperiului roman de Apus.

După căderea Hipponei, Bonifacius se duce la Ravenna chemat de Galla Placidia, neliniştită de accesiunea brutală a lui Aetius. Întors victorios din războiul contra francilor şi burgunzilor (425—28), Aetius

devenit în 429 „magister militum", pune la cale asasinarea în 430 a patriciului Felix, autorul moral al nefericitului război civil dintre Ravenna și Bonifacius. Bănuitoare, Placidia îl numește pe Bonifacius „magister militum" și-l instigă la război împotriva lui Aetius. În bătălia de la Ariminum (432) Bonifacius învinge pe Aetius dar moare 2—3 luni mai tîrziu din pricina unei răni primite în luptă. Fugar în Dalmația și Pannonia, Aetius revine în Italia și devine pentru 22 de ani generalisimul unic și necontestat, și totodată salvatorul Romaniei occidentale de neîncetatele invazii barbare, dovedindu-se a fi ultimul roman mare strateg și căpitan al Antichității.

Drept răsplată pentru marea victorie obținută de Aetius în 451, în fruntea unei mari coaliții de armate alcătuită din franci, vizigoți, burgunzi și alani, pe Cîmpiile Catalaunice, împotriva confederației hunice aliate cu gepizii, ostrogoții și herulii și condusă de teribilul Atilla, în cea mai mare bătălie a secolului și a antichității — victorie care a determinat retragerea lui Atilla din vestul Europei și a reprezentat ultima victorie romană în Apus — Aetius este asasinat, ca și odinioară Stilicon (408), din ordinul nevolnicului împărat Valentinianus III (425—455). Peste cîteva luni însă este asasinat de ofițeri ai gărzii imperiale și Valentinianus,, inconștientul ,,care-și tăiase mîna dreaptă cu cea stîngă" după expresia lui Procopius. Și tot ca după 408, Genseric, regele vandal care luase Africa de la Bonifacius, ocupă Roma și o jefuiește sistematic (în autentic stil ,,vandal") timp de 2 săptămîni, cu toată intervenția papei Leon cel Mare.

Între 455—472 adevăratul stăpîn al Apusului este generalul sueb Flavius Ricimer guvernînd din umbră asupra unor împărați marionetă numiți și detronați tot de el, timp în care procesul de destrămare al Imperiului s-a accelerat vertiginos. Autoritatea centrală devine nominală, stăpînind efectiv doar Italia, în vreme ce regatele germanice se extind în dauna Imperiului. În septembrie 476 Odoacru, comandant al gărzii, detronează pe ultimul împărat, Romulus Augustulus, un copil în vîrstă de 14 ani, trimite însignele imperiale la Constantinopol, și se proclamă rege al Italiei. Evenimentul marchează sfîrșitul Imperiului roman de Apus, începutul Evului Mediu și al ascensiunii puterii papalității asupra Occidentului ,,barbarizat".

Imperiul roman de Răsărit însă își continuă, și după 476, vreme de încă un mileniu, în cadrul Imperiului și sintezei bizantine, un zbuciumat și strălucit destin istoric, încheiat și el dramatic în 1453 odată cu cucerirea Constantinopolului de către turcii otomani. În întreaga sa existență însă, Imperiul bizantin s-a considerat drept continuatorul posterității romane, salvgardînd efectiv în nenumărate vicisitudini istorice și transmițînd adesea în formă creatoare umanității valorile inestimabile ale patrimoniului cultural greco-latin, care stau prin Renaștere la temelia Europei moderne.*

---

* În alcătuirea acestui succint comentar istoric referitor la contextul epistolelor Fer. Augustin, am folosit pe lîngă relatările din: *Vita S. Aurelii Augustin, auctore Possidio*, și *Vita S. Augustin, ex ejus potissimum scriptis concinnata* (alcătuită de editorii benedictini al celebrei ediții maurine a integralei operelor augustiniene, Paris, 1679; din PL. 32, 33—66 respectiv 65—578) mai ales col. 57—59,

Revenind acum la scrisorile pe care le-am prezentat, trebuie spus că, interesul deosebit prezentat de aceste texte augustiniene, departe de a se epuiza în semnificaţia lor strict istorică, se justifică mai cu seamă prin *valoarea principială* şi *actualitatea* aserţiunilor cuprinse în ele.

Valoarea lor ideatic-principială, evidentă dealtfel la o simplă lectură atentă, rezidă în faptul că în ele Fer. Augustin creionează rapid schiţa principiilor fundamentale ale unei *irenologii şi polemologii creştine*, sintetizînd esenţialul concepţiei creştine asupra păcii şi războiului. Explicitînd vocaţia irenică, constitutivă a mesajului etic al Evangheliei lui Hristos, mesaj condensat în marea poruncă a Iubirii (Mt. 22, 37—39), doctorul african oferă, exprimat într-o formă pregnantă, determinată desigur de dramatismul contextului istoric, răspunsul specific al Bisericii dintotdeauna în confruntare directă cu gravele probleme ale războiului, agresiunii, violenţei şi atrocităţilor de tot felul.

Convingerea fundamentală a Fer. Augustin, care este cea a Evangheliei şi Bisericii lui Hristos, este că rădăcina ultimă a tuturor războaielor şi conflictelor inter-umane din istorie se află în ultimă instanţă în inima omului, şi că, prin urmare, orice proiect de lichidare radicală a spectrului agresiunilor de orice fel şi de instaurare a unei păci durabile şi definitive se dovedeşte a fi simple „pia desideria" pînă ce războiul nu este eradicat din *sufletele tuturor* oamenilor.

La originea tuturor conflictelor dintre oameni se află în ultima instanţă *patimile* sufletului, suferinţele lui psiho-morale. Patimile se caracterizează în esenţă prin „imperialismul" dominaţiei lor asupra indivizilor şi sînt cauzate de excesivitate, fie în plus fie în minus, în satisfacerea necesităţilor vitale naturale absolut trebuincioase subzistenţei demne a fiinţei umane. Ele dăunează astfel deci atît prin lipsa, cît şi prin abundenţa excesivă a bunurilor care satisfac aceste trebuinţe naturale şi reprezintă valori vitale-mijloc elementare. În ambele cazuri însă rezultatul este identic: pofta nesăţioasă după aceste bunuri, conduce la răsturnarea tablei raţionale a valorilor la nivel individual şi chiar social prin transferarea valorilor-mijloc în valori-scop şi invers, lucru care generează totodată dezechilibrul şi alienarea progresivă a persoanei îm-pătimite de sine, de semeni şi de valorile care determină existenţa umană autentică. Chiar dacă dezechilibrele valorice şi dezbinările morale ale indivizilor se obiectivează social-istoric şi generează conflicte şi antagonisme sociale mult mai complexe şi dure, acţionînd după necesităţi şi legităţi proprii, alienante pentru individ, schimbarea şi reechilibrarea definitivă a societăţii este identică şi depinde hotărîtor atît de eliberarea de relaţiile sociale injuste, cît şi de reechilibrarea şi schimbarea personală a fiecărui individ în ce priveşte atitudinea în faţa valo-

---

63—65, 488—490, 554—559, 573—578, şi datele din Prosper de Aquitania, *Chronicon*, şi Marcellinus Comes *Chronicon* (din PL. 51, 535—600 resp. 917—948) mai ales col. 592—596; 929; ca şi informaţiile din H. C. Matei: *O istorie a lumii antice*, Bucureşti, 1984 şi D. Tudor, *Figuri de împăraţi romani*, vol. III, Bucureşti, 1957, p. 175—195 şi 210—225.

rilor și scopurilor umane autentice, scopuri care postulează necesitatea integrării valorilor-scop și ale spiritului culturii și rațiunii și realizarea plenară a fiecărui om în armonie cu sine, cu semenii și cu lumea. La nivelul fundamental al individului deci, pacea societății și popoarelor se identifică cu spiritualizarea (desigur nu în sens îngust, excesiv și unilateral, spiritualist) fiecărui om în parte, echivalează cu eliberarea sa de pofte și patimi iraționale, cu personalizarea sau umanizarea lui, cu instaurarea raționalului la nivelul persoanei, cu împăcarea și creșterea lui organică în valorile spiritualității și culturii. PACEA=SPIRITUALIZARE este prin urmare primul principiu și imperativ al irenologiei augustiniene creștine. *Pacea Omului* și a umanității reprezintă *procesul creării Omului Păcii*, om al dreptății în care exigențele Adevărului, Binelui și Frumosului se manifestă în forma superioară a Iubirii universale față de tot și de toate.

Aceasta însă este numai un aspect al problemei. În realitate ea este mult mai complexă. Răul patimilor dezlănțuite nu activează izolat și sporadic în istorie. El se organizează în adevărate structuri ale agresiunii violenței și nedreptății. Prin esență neproductive, acestea supraviețuiesc parazitar din jaful și exploatarea creatorilor de bunuri materiale și spirituale. Iar existența concurentă concomitentă a mai multe astfel de structuri imperialiste ale nedreptății în luptă pentru hegemonie absolută înseamnă o rezervă potențială de conflicte și războaie nimicitoare. Ori acestui rău, acționînd ca o exacerbare și furie a distructivității iraționale („vandalismul" de tristă amintire a oricăror războaie invadatoare) care periclitează existența vieții, civilizației și valorilor umanului, trebuie răspuns cu forță egală pentru a nu lăsa adevărul în robia nedreptății, și viața pradă morții. Iată de ce Fer. Augustin recunoaște legitimitatea serviciului militar și războiului în scop defensiv și în legitimă apărare împotriva oricărei agresiuni sau invazii din afară. Mai mult, *războiul* acesta *văzut* în apărarea vieții și valorilor civilizației și culturii de haos și barbarism, se corelează, în viziunea sa, în mod analogic și complementar cu celălalt *război spiritual și moral nevăzut* purtat împotriva dușmanilor interiori și perfizi ai poftelor. Ambele reprezintă, conform I Cor. 7, 7, harisme necesare zidirii comunității sociale ca și a Trupului eclesial al lui Hristos. În viziunea augustiniană războiul este ferm și irevocabil condamnat atunci cînd este o expresie a voinței (voluntas) iraționale de agresiune și dominație. Singura justificare care îl admite totuși este necesitatea (necessitas) legitimei apărări dar și atunci războiul trebuie dus și susținut doar de voința fermă de pace, adică de autentică eliberare a aspirațiilor umane cele mai înalte primejduite de agresiune, căci ori cum ar fi el, războiul este o experiență umană-limită și îngrozitoare, o siluire și înstrăinare a omului de la adevărata sa vocație pașnică și creatoare, de la autenticile sale scopuri și valori.

De dorit este însă ca războaiele, conflictele și litigiile de orice fel să se rezolve pe calea pașnică a dialogului rațional și tratativelor. Cu acestea atingem și cel de-al doilea principiu și imperativ de căpetenie al irenologiei creștine augustiniene: războaiele sînt cele care trebuie

ucise, nu oamenii; pacea trebuie cîştigată nu cu sînge şi sabie, ci cu cuvîntul, „*eloquentia ministrante*" (P. L. 33, 1221), cu raţiunea nu cu fierul. Sau în memorabila frază a Fer. Augustin: „*Sed majoris gloriae, ipsa bella verbo occidere, quam homines ferro et acquirere vel obtinere pacem pace non bello*" (ep. 219, 2; P. L. 33, 1219); idee care se păstrează integral într-o permanentă actualitate.

Iată deci într-o formulă lapidară esenţa militantă, activistă a concepţiei creştine despre pace şi război, în penetranta sa tălmăcire augustiniană: PACE=SPIRITUALITATE şi ELOCVENŢA în înţelesul de artă sau ştiinţă a persuasiunii, comunicării şi a DIALOGULUI. Ambii termeni ai acestei ecuaţii elementare reprezintă în fond manifestarea Raţiunii dominante care triumfă prin Cuvînt asupra pornirilor iraţionale interioare sau ale celorlalţi.

„Cuvînt", nota în Caietele sale M. Eminescu „vine de la „con-ventus", adunare de oameni" (mss. 2275 B, f. 93). Geniul limbii române a surprins aici într-o semnificativă ambiguitate, vocaţia dia-logică mediatoare şi unificatoare a limbajului, rostul lui originar de a zidi o comunitate umană. Iar anticii şi medievalii (inclusiv Augustin), cînd rosteau „cuvînt" se gîndeau la Retorică sau Elocvenţă. Teorie şi practică a argumentaţiei (distinctă de teoria demonstraţiei logice stricte, silogisticomatematice), a persuasiunii şi comunicării, logică a opinabilului şi valorilor, Retorica (puternic reabilitată în sec. XX ca o dimensiune cheie a umanismului prin cercetările unui Ch. Perelman, şi V. Florescu, *Retorica şi Neoretorica*, Bucureşti, 1973, lucrare tradusă simultan în italiană şi engleză), sau elocvenţa, este menită şi astăzi să joace, ca şi în viziunea lui Augustin (el însuşi profesor de retorică), un rol de prim rang în promovarea pe toate căile a comunicării, dialogului şi bunei înţelegeri între oameni şi popoare, în profilaxia şi soluţionarea conflictelor şi deci nemijlocit, în asigurarea înţelegerii păcii şi securităţii lumii. Practic, elocinţa sau discursul (logosul) retoric, restaurat în rostul lui dialogic şi alcătuitor de con-ventus-uri, de convenţii şi convenienţe inter-umane, are rostul capital de-a mişca adeziunile interioare ale conştiinţelor de-a le converge şi argumenta direct, „ad hominem", necesitatea dialogului, raţiunea salvgardării şi ridicării necontenite a vieţii la un nivel superior, de-a determina în mod convingător oamenii, popoarele, şi statele lumii să acţioneze consecvent în vederea aplanării paşnice a oricăror conflicte de orice natură şi la orice nivel, în vederea cooperării reciproc avantajoase, spre a putea păşi cu toţi (convenire) pe calea umanizării şi eliberării efective a fiecăruia şi tuturora. Dacă *spiritualizarea* reprezintă aspectul *moral* al păcii, *elocvenţa* cuvîntului persuasiv, al dialogului şi negocierilor pentru soluţionarea şi stingerea tuturor conflictelor încă din faşă, constituie aspectul *politic* al păcii, ambele fiind inseparabile şi constitutive, în *realizarea păcii prin pace*. Să nu uităm că Fer. Augustin în calitatea sa de episcop şi creştin salută şi binecuvîntă în persoana comitelui Darius o iniţiativă de pace pur politică, la care aderă şi pe care o sprijină nemijlocit şi integral, fără rezerve, adoptînd o conduită creştină exemplară, cu valoare paradigmatică.

Răspunsul acesta principial şi totodată ferm angajat istoric, al Bisericii în faţa flagelului, epidemiei sau ciumei milenare a războiului, în-

seamnă un efort realist și radical de tămăduire sau vindecare a oricăror situații conflictuale în însăși originea lor. Proiectul implicit în viziunea creștină augustiniană asupra problemelor păcii și ale războiului revendică aplicarea consecventă în viață a unei adevărate „polemoiatrii", bazate pe Cuvînt și Dialog ca principal instrument de soluționare și stingerea oricăror conflicte pe calea rațională a negocierilor și tratativelor oriunde și oricînd s-ar ivi ele. Desigur această „medicină" generală a războiului pe calea Dialogului și Spiritualizării menite ambele să aducă o raționalizare a umanității la toate nivelele, global, social, individual, prin Cuvînt, acest veritabil război împotriva războiului purtat cu mijloacele pașnice ale elocvenței și valorilor, este un proces anevoios și de durată, dar este totodată și singurul proiect cu adevărat radical și eficient de lichidare a războiului în chiar originea lui, și de instaurare a unei păci efective și durabile în lume. Într-un anume sens putem conchide că așa cum a intuit deja Augustin acum 15 secole, și poate mai mult decît pentru secolul lui, *spiritualitatea și elocvența în dialog și tratative, exprimă* astăzi cel mai pregnant *dorința, voința și știința de pace* nu numai a creștinilor dar a tuturor oamenilor de bună credință de pe toate meridianele globului. Este un program de acțiune și sprijinire de acțiuni similare de pretutindeni a cărui valabilitate și actualitate, sînt sancționate pe deplin de istoria contemporană.

Este o evidență astăzi pentru istoria secolului XX zguduit de catastrofa a două conflagrații mondiale și evoluînd sub aspectul unui holocaust nuclear atotnimicitor și definitiv, că evoluția spre o lume mai dreaptă, adică mai rațională și mai justă, în contextul actual trebuie să înceapă cu eliminarea războaielor și cu asigurarea unei păci juste și durabile. Militarizarea globală, escaladarea aberantă a cursei înarmărilor nucleare și convenționale, are profunde dimensiuni și implicații economice, sociale, politice, ecologice și chiar valorice, culturale și educaționale. Ea mărește dezechilibrul economiei mondiale, adîncește decalajele, frînează cooperarea economică și colaborarea în problemele de interes global, amplifică criza energetică, de materii prime și alimentară și dezechilibrele ecologice, divizează considerabil potențialul de dezvoltare și progres a popoarelor, conducînd la creșterea gradului de insecuritate și a pericolului de război. Fragila pace planetară de astăzi se află într-o absurdă competiție cu lupta directă sau insidioasă pentru dominație și hegemonie universală, ca să nu mai vorbim de cele peste 120 de conflicte armate, cuprinzînd 84 de țări, care au avut și mai au loc pe glob din 1945 încoace.

Viața internațională și istoria demonstrează însă că numai mijloacele pașnice au eficacitate reală pentru soluționarea litigiilor și problemelor internaționale. Soluțiile pașnice, bazate pe rațiune, dialog și tratative, și acceptate de comun acord, contribuie la stabilirea încrederii și dezvoltarea constructivă a relațiilor dintre state. Tratativele și negocierile corespund cel mai bine respectării suveranității și independenței și egalității statelor. Rezolvarea cea mai bună a diferendelor,

neînţelegerilor şi litigiilor în mod paşnic poate avea loc numai pe calea dialogului şi comunicării, prin legături directe şi prin negocieri între statele interesate, în cadrul cărora părţile îşi pot cunoaşte pretenţiile reciproce şi pot căuta împreună căile pentru a ajunge la o înţelegere comună.

În comparaţie cu celelalte mijloace paşnice, şi incontestabil faţă de mijloacele de constrîngere, negocierile prezintă numeroase avantaje, reprezentînd un mijloc de rezolvare aflat în permanenţă la dispoziţia statelor şi în mod sigur, singura alternativă raţională de rezolvare a litigiilor. Starea de încordare puternică pe care o cunoaşte în prezent viaţa internaţională se explică, printre altele, şi prin faptul că problemele conflictuale existente de multă vreme n-au fost soluţionate la timp şi-au primit rezolvări necorespunzătoare. Totodată accentuarea politicii de forţă, inclusiv recurgerea la acţiuni militare, încălcarea independenţei şi suveranităţii unor popoare au avut urmare agravarea vechilor conflicte şi apariţia de noi focare de conflict pe glob.

În aceste împrejurări, unele de o excepţională gravitate, una din principalele direcţii ale politicii externe extrem de active pe arena internaţională a României, o constituie tocmai preocuparea activă şi consecventă pentru lichidarea focarelor de tensiune şi conflict şi prevenirea apariţiei altora. Statul român pleacă de la convingerea sănătoasă şi raţională că toate situaţiile litigioase din lume, orice probleme internaţionale pot şi trebuie reglementate exclusiv pe calea paşnică a dialogului, prin negocieri, în interesul păcii şi stabilităţii în întreaga lume. Preşedintele ţării domnul Nicolae Ceauşescu a chemat şi cheamă neîncetat la raţiune, la înţelegere, la eforturi susţinute şi energice în vederea opririi cursei nebuneşti a înarmărilor acum, cînd nu este încă prea tîrziu, cînd marile arsenale nucleare n-au transformat încă lumea într-o gigantică aglomerare de ruine şi cenuşă, subliniind că nu există sfetnici mai buni în politică decît calmul, înţelepciunea şi un înalt spirit de răspundere pentru soarta popoarelor. „România — arată domnul preşedinte Ceauşescu — s-a pronunţat şi se pronunţă ferm pentru soluţionarea tuturor problemelor litigioase dintre state *numai pe calea tratativelor*. Viaţa, evenimentele au demonstrat că recurgerea la calea militară provoacă mari pierderi umane şi materiale ţărilor respective, şi în acelaşi timp, determină o accentuare a încordării şi o creştere a pericolului de război în general. De aceea, oricît de îndelungate şi grele ar fi tratativele, ele reprezintă *singura alternativă logică* ce răspunde intereselor fiecărui popor, ale păcii în general. Nimic nu justifică recurgerea la arme, la calea militară în soluţionarea problemelor"!

Împlinind în lume lucrarea de conciliere de împăcare a oamenilor în lumina „Evangheliei Păcii" (Efes. 6, 15) a Domnului Iisus Hristos, Care „a venit şi pace a vestit" (Efes. 2, 17—18), Biserica Ortodoxă n-a încetat nici o clipă să activeze cu mijloacele ei specifice pentru a sădi pacea şi bunăînţelegerea în inimile credincioşilor, pentru statornicirea şi întărirea păcii în întreaga lume. În acest scop una din princi-

palele sarcini care revin astăzi slujitorilor Bisericii este de a reliefa și interpreta adecvat temeiurile biblice și patristice ale diaconiei sale irenice constitutive în contextul contemporaneității. De aceea credem că valoarea și actualitatea acestui mesaj epistolar și veritabil testament augustinian, mesaj de pace, speranță și progres, de încredere în rațiune și spirit în pofida declinului iremediabil al lumii vechi, din care ne vine de acum 1555 de ani, se impun și astăzi de la sine cu forța convingerilor perene ale omenirii.

Drd. *Ioan I. Ică*

SFÎNTA SCRIPTURĂ

importantă sursă de inspirație pentru credinciosul contemporan

Dacă Sfînta Scriptură ar fi studiată într-o lumină actuală s-ar dezvălui tocmai adevăruri care se potrivesc cu năzuințele moderne ale omului credincios.

După o scurtă incursiune în istoria biblică se va adeveri că Sfînta Scriptură se înrădăcinează în realitățile vieții de azi. Cîtă vreme Sfînta Scriptură conține adevăruri veșnice este limpede că o apropiere de cugetele ei a oamenilor iubitori de progres luminos este incontestabilă.

Evocînd învățăturile biblice, actualizăm adevăruri care astăzi ni se par destul de mari. Opțiunile tematice ale Sfintei Scripturi sînt extrem de variate, dar tot așa de extrem de importante, pentru că ele vizează probleme umane, îndrumări pentru a lupta cu pasiune și pentru a înfrînge toate vicisitudinile care se opun împodobirii omului cu titulatura de om adevărat.

Viața omului se desfășoară în timp, cel de la naștere pînă la moarte. Care om nu și-ar dori viața frumoasă și fericită? Și, care n-ar dori să adauge vieții sale zile și ani — și — staturii sale măcar un cot?

Privită din punct de vedere biblic viața este identică cu binele. Creatorul însuși a spus: „Iată am pus în fața ta viața, binele și moartea, alege viața ca să trăiești" (Deut. 30, 15).

Creștinismul este religia vieții. Hristos a venit ca „lumea viață să aibă" (In. 10, 10). El îndeamnă să fim oameni ai vieții și să luptăm împotriva celor care pregătesc curmarea ei.

Creștinismul pune viața într-un raport, cu toate manifestările ei, „în virtutea cărora viața trebuie să fie tot mai frumoasă și tot mai plăcută și mai fericită decît cea care s-a dus. Creștinismul n-are caracter static. El pornește de la ideea de progres și susține cu tot dinadinsul evoluția societății omenești.

Scara lui Iacob, cu vîrful pînă la cer (din Geneză 18, 12) e simbolul înaintării spre culmile desăvîrșirii — înnoirea și progresul — o particularitate a învățăturii creștine.

Hristos a poruncit de-a dreptul: „Fiți desăvîrșiți . . .!" (Mt. 5, 48). În antropologia Sfintei Scripturi se arată ceea ce este *bine* și ceea ce cere Dumnezeu de la om și care sînt coordonatele necesare pentru constituirea unei vieți demne de omul deplin.

Cuvîntul *„sfînt"*, din îndrumarea biblică: „fiţi sfinţi"! desăvîrşiţi adică, e pluralistă, ea se îmbie tuturor inşilor şi popoarelor şi vizează atît ordinea spirituală cît şi variatele aspecte ale creativităţii umane.

O condiţie esenţială a vieţii onorabile este *dreptatea*. Omul drept trăieşte în raport cu ceea ce este drept, cu ceea ce este o expresie a binelui.

În lumina Sfintei Scripturi nedreptatea faţă de om echivalează cu crima de omucidere căci „cine răpeşte pîinea unui om, pe care a cîştigat-o cu truda mîinilor sale, este ca acela care omoară pe aproapele său" (Ps. 34, 28).

Norma de viaţă e *binele*. O atare stare, adică o caldă dragoste de om, exprimă psalmul 122, 1: „Ce bine şi ce frumos e să locuiască fraţii împreună".

Omul n-are să trăiască în izolare ci încadrat în *colectivitatea* celorlalţi, după îndrumarea Ecclesiastului: „Nu e bine să fie omul singur"!

Binele şi frumosul se realizează prin *muncă*. Omul nu poate fi imaginat decît muncind.

Legea Veche poruncea: „6 zile să lucrezi"! Iov avea convingerea că „omul e făcut pentru muncă ca pasărea pentru zbor", iar strămoşii noştri rezumau porunca Mîntuitorului „munciţi pînă este ziuă" în expresia „nulla dies sine linea", adică să nu treacă nici o zi fără să realizezi ceva.

Un om îndrăgostit de muncă se bucură că poate fi o verigă din lanţul cel mare al perfectibilităţii umane.

Munca dă un sentiment de mulţumire, *optimizează viaţa*: „De munca mîinilor tale te vei bucura" zice psalmistul (127, 2).

Un factor esenţial, care serveşte valoros cele mai variate domenii de activitate ale omului este *pacea*.

Sfînta Scriptură este o carte a păcii. Pătrunsă de ideea că pacea este o putere creatoare şi realizabilă, Scriptura vesteşte că „Preface-se-vor săbiile în fiare de plug şi lăncile în seceri" (Is. 2, 4) şi salută cu o sinceră bucurie epoca de glorie cînd omul animat de duhul evoluţiei luminoase va aşeza pacea la temelia psihologiei sale. Dictonul biblic: „Dreptatea şi pacea se vor săruta" (Ps. 84, 11) nu este un fragment de literatură scrisă pentru a fascina, ci o căutare a unui univers nou. Hristos spune: „fericiţi sînt făcătorii de pace" (Mt. 5, 9) pentru că în descoperirea fericirii pe care o caută omul pacea este element esenţial.

Cît despre *război*, el este unealta diavolului, pe care Hristos îl numeşte „ucigător de oameni" de la început.

În lumina Sfintei Scripturi războiul este un rău mare. Regele David a fost oprit să zidească lăcaş de închinare pentru că a purtat multe războaie şi a vărsat mult sînge (I Cor.. 2, 38).

Ucenicului său curajos, Petru, Hristos i-a poruncit: „Bagă sabia în teacă!", tocmai pentru a se înţelege că virtutea păcii trebuie să pună stăpînire pe inimile şovăielnice ale oamenilor, să scoată războiul dintre uzanţele lor şi să biruiască răul cu binele.

În lumina Sfintei Scripturi, *femeia mamă* este nu numai o „mîndrie a familiei ci și o podoabă a țării" (Ieș. 24, 26). Copilul este stimat și iubit. Față de fetele fecioare se impune un respect și o dragoste de frate. Desfrîul se înșiră în rînd cu sinuciderile.

Femei biblice ca Debora, Bethaba și Susana, au înțeles încă din epoca veche că femeile au dreptul să reclame anumite activități și pentru dînsele și astfel Sfînta Scriptură a anticipat noua formă de viață din mijlocul căreia avea să se înalțe femeia viitorului.

Nu există acțiune a credinciosului, nu există aspect al vieții la care să nu găsim o îndrumare în Cartea de căpătîi a credincioșilor, în Sfînta Scriptură.

Iată ce ar răspunde Sfînta Scriptură la problema subalimentației, la cea a țărilor înapoiate, la colaborarea economică, la dezvoltarea relațiilor bilaterale, la creșterea încordării în lume, la întărirea climatului de încredere reciprocă și la alte probleme importante ale vieții!

Mijlocul cel mai puternic și sigur pentru apropierea dintre oameni și pentru rezolvarea problemelor vieții este dragostea deplină, o dragoste lucrătoare.

Dragostea desăvîrșită alungă frica (I Ioan 4, 18), dragostea ne întărește puterile pentru săvîrșirea de fapte bune, ea apropie pe oameni și-i întărește. Prin dragoste se obține tot ce este bun, frumos și vrednic de dorit, pace, înțelegere și dreptate între oameni.

„Dragostea îndelung rabdă, dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuiește, nu se laudă, nu se trufește, dragostea nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se aprinde de mînie, nu gîndește răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr... Toate le îndură dragostea, nu cade niciodată" (I Cor. 13, 4—8).

Fără dragoste nu poți fi om deplin. Dragostea dezleagă toate problemele vieții.

Credincioșii avem datoria divină de a fi slujitori deplini ai dragostei.

Pr. prof. *Nicolae Neaga*

POCĂINȚA

„Și venindu-și în sine a zis: ... mă voi duce la tatăl meu și-i voi spune: Tată, am greșit la cer și înaintea ta"

(Luca XV, 17—18)

De Duminica trecută am intrat într-un nou ciclu liturgic, acela al Triodului, cu trei săptămîni premergătoare, apoi cu cele șapte săptămîni ale Postului, care ne pregătesc pentru pomenirea anuală a Patimilor, a Morții și a Învierii Domnului. Sînt zece săptămîni în care credincioșii sînt chemați la pocăință, la rugăciune și la neîncetate strădanii duhovnicești, pentru ca la capătul lor să primească pe Cel ce a biruit

moartea şi a înviat, spre a ne ridica şi pe noi din robia păcatului şi a morţii, către o viaţă nouă, de har, de lumină şi de pace.

În cadrul acestei pregătiri duhovniceşti, Evanghelia de azi ne prezintă una din cele mai impresionante parabole rostite de Mîntuitorul Iisus Hristos, şi anume zguduitoarea dramă a unui tînăr plecat din casa părintească pe drumuri greşite. În cuvinte simple, ni se vorbeşte de un tată care avea doi fii, din care, cel mai mic — eroul principal — şi-a revendicat, la un moment dat, partea care i-ar fi revenit ca moştenire. La scurt timp, acest fiu şi-a părăsit casa în care văzuse lumina zilei, în care cunoscuse iubirea caldă a părinţilor, în care şi-ar fi putut contura personalitatea şi ar fi cunoscut adevărata fericire în viaţă. Mînat de o dorinţă greşită de afirmare, tînărul a plecat în lume, într-o ţară îndepărtată, în căutarea unei false şi amăgitoare fericiri. Acolo a cheltuit tot ce primise de-acasă, a ajuns muritor de foame, aruncat la periferia societăţii, uitat chiar şi de aceia cu care îşi cheltuise banii agonisiţi cu trudă de tatăl său.

Dar în această stare de cumplită mizerie, de adîncă înjosire morală, de nimicire a demnităţii sale de creatură a lui Dumnezeu, deodată tînărul se trezeşte la realitate, îşi aduce aminte de starea sa dintru început, de dragostea părintească pierdută. Chinuit de remuşcări, dar, în acelaşi timp cuprins de dorinţa de-a începe o viaţă nouă, îşi îndreaptă gîndurile către tatăl său, ca singura rază de lumină şi nădejde de mîntuire, cu încredinţarea că acesta nu-l va fi uitat, nu-l va părăsi — şi nici nu-l va dispreţui, aşa cum făcuse stăpînul căruia îi păzea porcii. De aceea, ia hotărîrea de a părăsi viaţa de pînă atunci şi de-a se reîntoarce cu deplină încredere la tatăl său, pentru a-i mărturisi greşeala şi a-i cere iertare, chiar cu riscul de a fi considerat ca un simplu servitor. Dar, spre surprinderea lui, tatăl l-a primit cu o neţărmurită dragoste, l-a iertat pentru toate cîte făcuse, i-a redat calitatea de fiu, şi — chiar mai mult — i-a chemat pe prieteni şi cunoscuţi la un ospăţ dat în cinstea sa.

Aţi putut constata cu uşurinţă că în parabola sau pericopa evanghelică de azi, Mîntuitorul a voit să ne înfăţişeze pe de o parte, chipul fiului căzut, iar pe de alta, chipul unui tată plin de îndurare faţă de cel ce se întoarce la el „cu inimă înfrîntă şi smerită“, cu dorinţa de îndreptare. Tatăl din parabolă nu este altul decît Tatăl nostru cel din ceruri, iar fiul reprezintă pe oamenii din toate timpurile şi locurile, care, în felurite forme, se îndepărtează de Părintele ceresc, de învăţătura şi de Biserica Lui şi se pun în slujba diavolului, care-i trimite pe moşiile sale să-i păzească porcii, adică: minciuna, beţia, desfrînarea, furtul, trădarea. După cuvîntul unui mare Părinte bisericesc, ţara îndepărtată de care vorbeşte Evanghelia nu este altceva decît uitarea de Dumnezeu şi de învăţătura Lui. Cu alte cuvinte, parabola de azi este oricînd actuală, tînărul din Evanghelie este contemporan cu noi, trăieşte printre noi, iar noi luăm chipul său în diferite împrejurări sau momente din viaţă. Nu avem nevoie de multe dovezi pentru a ne convinge de adevărul că noi toţi, într-un fel sau altul, am părăsit „casa părintească“ şi Biserica şi

am plecat în ţara îndepărtată a păcatului, uitînd de Dumnezeu şi de binefacerile Lui. Pentru că a fi asemenea fiului risipitor nu înseamnă numai decît să ai bani şi alte bunuri materiale şi să pleci departe pentru a cheltui totul în mod nesocotit. Dimpotrivă: este vorba şi de risipirea sau cheltuirea fără rost a unor bunuri spirituale de mare preţ: cinste, omenie, viaţă morală, dragoste faţă de semeni şi de muncă şi atîtea altele.

Viaţa ne oferă destule exemple de „fii rătăciţi sau risipitori" ori chiar de „părinţi risipitori" şi printre noi. Citim de atîtea ori în ziare apeluri disperate şi emoţionante către autorităţi şi oameni de bine, ale unor soţii sau ale unor copii părăsiţi de soţul, respectiv tatăl lor, ajuns în cine ştie ce colţ de ţară, în compania unuia sau uneia de acelaşi profil moral, fugind de răspunderea pe care o are faţă de aceia cărora le-a dat viaţă. Citim de asemenea sau auzim despre atîtea tinere care îşi părăsesc copiii şi soţii sau care încredinţează viaţa şi creşterea propriilor copii unor aşezăminte umanitare, uitînd de îndatoririle lor de mamă. Pe de altă parte, există atîţia tineri care, nemulţumiţi cu atmosfera vieţii din familie, considerînd sfaturile părinteşti absurde, iar rînduielile tradiţionae din casă de nesuportat, sfidînd strădaniile factorilor de răspundere, îşi irosesc o bună parte a timpului în petreceri şi fapte degradante, risipind banii părinţilor, visînd „ţări îndepărtate" ca şi tînărul din Evanghelie şi refuzînd să muncească. Există apoi atîţia tineri trimişi de părinţi la şcoală, ca să-şi lumineze mintea şi să devină folositori societăţii, care uită că îndatorirea lor principală este aceea de a învăţa şi de-a avea o comportare demnă, pricinuind întristare părinţilor, de care-şi aduc aminte numai atunci cînd constată că resursele financiare sînt pe sfîrşite.

Există atîţia dintre noi care au uitat cu totul casa părintească în care au văzut lumina zilei, de care ar trebui să-i lege atîtea amintiri duioase şi în care le mai trăiesc părinţii, cărora nu le-au călcat pragul de ani de zile şi — ceea ce este mai dureros — uneori trebuie să intervină legea ca să amintească acestor fii rătăciţi că au datoria morală de a-şi ajuta părinţii bătrîni şi bolnavi, ca să ducă şi ei o viaţă omenească. Există atîţia alţii care au uitat cu desăvîrşire că în cimitirul satului din care au plecat a mai rămas o cruce bătută de vînturi, de strajă la mormîntul părinţilor sau al bunicilor, pe care cresc în voie buruienile nerecunoştinţei filiale şi în faţa căruia nu s-au oprit de-atîta vreme ca să pună o floare, şi cu atît mai puţin, ca să aprindă o lumînare ori să rostească o rugăciune.

Dar există şi atîţia printre noi care se mărturisesc creştini, purtători ai numelui lui Hristos şi fii ai Bisericii, care nu intră în casa Tatălui ceresc, adică în biserică, decît din obligaţii, cu prilejul unor cununii sau botezuri, grăbiţi să se termine slujba, pe care o ascultă cu totală indiferenţă, pentru a ajunge cît mai repede acasă, la petrecerea care urmează. Iată deci, numai cîteva din multele forme prin care un creştin uită de poruncile dumnezeieşti şi îşi caută fericirea în alte locuri, departe de casa părinţilor trupeşti, dar şi de cea a Părintelui ceresc.

Din astfel de considerente, Biserica ne pune azi în faţă această cutremurătoare parabolă, cu nădejdea că ea ne va oferi un prilej de medi-

tare pentru toţi cei care, într-un fel sau altul au luat chipul fiului risipitor şi au pornit pe căi greşite, departe de „casa părintească". Să ne întrebăm dar: ce să facem, ca să urmăm partea pozitivă din viaţa tînărului din Evanghelie, aceea a reîntoarcerii la tatăl? Aţi putut constata că antiteza dramatică a vieţii lui, cu aspectul negativ de părăsire a casei părinteşti şi de prăbuşire în prăpastia păcatelor, şi cu aspectul ei pozitiv, de revenire în casa iubirii părinteşti, are un punct central, un punct culminant: „venirea în sine" (Luca XV, 17), trezirea la realitate. „Venirea în sine" este piatra de hotar care a făcut pe cel căzut să-şi dea seama singur de starea în care a ajuns; i-a dat posibilitatea să vadă realitatea în chip lucid, aşa cum a fost, şi a putut face o comparaţie între starea deplorabilă în care a ajuns şi starea vieţii lui dacă ar fi rămas acasă. Abia atunci şi-a dat seama că altul trebuia să fie drumul vieţii lui pentru a se realiza ca om, altele să-i fie aspiraţiile, alţii să-i fie prietenii. „Venirea în sine" este supremul eroism moral de care a dat dovadă tînărul; reprezintă ruperea definitivă cu trecutul şi hotărîrea înălţătoare de a începe o viaţă nouă. „Venirea în sine" i-a dat conştiinţa că a mai rămas ceva bun în el, că nu este cu totul pierdut, l-a adus la convingerea că este fiul lui Dumnezeu care „nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu".

De acest prim pas al „venirii în sine" trebuie să ţinem seama şi noi! Dar ea nu înseamnă totul. Hotărîrea de a te întoarce „acasă", de a-ţi reface viaţa sufletească, de a deveni un „om nou", o „făptură nouă", trebuie să urce pe anumite trepte, să fie sprijinită pe o seamă de virtuţi. Prima dintre acestea este *nădejdea*. Desigur, tînărul din Evanghelie s-a frămîntat mult înainte de a porni pe drumul reîntoarcerii: oare mai trăieşte tatăl meu, oare va mai fi supărat, oare mă va primi? Dar în aceste momente trebuie să intervină virtutea nădejdii, a încrederii în Dumnezeu, în bunătatea şi în dragostea Lui. De aceasta ne încredinţează însuşi Mîntuitorul, Care înainte de a rosti parabola pe care am auzit-o azi, a mai spus alte două, cu oaia pierdută şi cu drahma pierdută, încheiate prin cuvintele: „în cer va fi mai multă bucurie pentru un păcătos care se pocăieşte, decît pentru nouăzeci şi nouă de drepţi care n-au nevoie de pocăinţă" sau: „aşa se face bucurie îngerilor lui Dumnezeu pentru un păcătos care se pocăieşte" (Luca XV, 7, 10).

Apoi, venirea în sine trebuie să se bazeze şi pe o altă virtute: *curajul* de a-ţi mărturisi păcatul în cea mai deplină smerenie. În cazul unei întoarceri spre o viaţă nouă, ai nevoie de mult curaj, care să biruiască teama pe care o încerci cînd te gîndeşti că una din însuşirile lui Dumnezeu este dreptatea şi că aceasta cere pedepsirea faptelor rele pe care le-ai săvîrşit. De aceea, trebuie să te supui, să ai tăria sau curajul de a recîştiga prin suferinţă ceea ce ai pierdut prin păcat. Şi Iuda vînzătorul „şi-a venit în sine", a recunoscut că a vîndut sînge nevinovat, dar lui i-a lipsit curajul să se întoarcă la Învăţătorul lui, să-i ceară iertare, pentru că L-a trădat şi L-a vîndut, să declare că nu mai este vrednic să fie numit „ucenicul" Său, şi astfel laşitatea a înăbuşit licărirea de remuşcare din el şi l-a dus la sfîrşitul tragic pe care-l cunoaştem.

Dacă frica din nou a fost învinsă, mai trebuie să ne înarmăm sufletul cu o altă virtute, pe care o numim *căință*, părere de rău pentru greșeala săvîrșită, remușcare. Tînărul din Evanghelie a trecut și peste această piatră de încercare, încît deși plecase bogat și acum se întorcea sărac, plecase mîndru și cu fruntea sus, iar acum se întorcea împovărat de rușine și de suferințe sufletești, totuși, pătruns de un sentiment de sinceră căință, de părere de rău, a putut să mărturisească deschis în fața tatălui său: „am greșit la cer și înaintea ta și nu mai sînt vrednic să mă numesc fiul tău" (Luca XV, 21).

În felul acesta, fiul s-a biruit pe sine. Am putea spune chiar mai mult: a cîștigat ceva, întorcîndu-se mai bogat decît plecase, căci pe lîngă virtuțile venirii în sine, a nădejdii, a curajului mărturisirii și a căinței, a dobîndit iertarea părintelui său și calitatea de fiu, care valorau mai mult decît orice avuție. Și astfel, „fiul pierzării" (Ioan XVII, 12), devenea „fiul luminii" (Ioan XII, 36).

Așa cum spuneam, drama fiului risipitor se repetă în fiecare din noi. Plecăm ușor de lîngă Tatăl nostru cel ceresc, dar ne întoarcem foarte greu. Și totuși, să medităm mai adînc asupra părții pozitive din parabola de azi. Ca și în cazul tînărului din Evanghelie, toți cei care am greșit, într-un fel sau altul, avem nevoie — în primul rînd — *de venirea în sinea noastră — de trezirea la viața cea adevărată.* Dar poate că și sufletul nostru este frămîntat ca și al lui: cine ne așteaptă? La cine să ne întoarcem? Unde este tatăl nostru? Cui trebuie să-i mărturisim greșelile noastre? În fața cui luăm hotărîrea de a porni pe un drum nou al vieții noastre?

Răspunsul la asemenea întrebări este foarte simplu: *în scaunul de spovedanie.* Acolo ne așteaptă Tatăl ceresc — prin preotul duhovnic — căruia Mîntuitorul i-a dat puterea de a lega și a dezlega păcatele firii noastre omenești. Dar fiecare știm cît este de greu acest drum. Sînt unii care poate că se îndoiesc de prezența lui Hristos în scaunul spovedaniei și de puterea duhovnicului, se tem de canonul pe care-l va da acesta, le lipsește curajul să spună că n-au mai fost de ani de zile în fața lui — poate din copilărie — ca să-și mărturisească păcatele, sau consideră că este sub demnitatea lor de oameni maturi ca să-și deschidă sufletul în fața unui slujitor al altarului. Dar mai presus de toate, le este rușine de păcatele săvîrșite. Cu alte cuvinte, nu ne este rușine să săvîrșim păcatul — uneori în văzul lumii și spre sminteala multora — dar ne este rușine să-l mărturisim.

De aceea, iubiți credincioși, dacă am trăit prima parte din drama fiului risipitor, atunci să avem curajul să trăim cu aceeași intensitate și sfîrșitul ei, adică partea pozitivă, care nu este altceva decît reîntoarcerea la Tatăl ceresc prin căință și mărturisire. Să ne „venim în sinea noastră", să ne aplecăm asupra propriei noastre ființe, să ne confruntăm cu noi înșine, „să lepădăm lucrurile întunericului și să ne îmbrăcăm cu armele luminii", cum ne îndeamnă Sf. Apostol Pavel (Rom. XIII, 12), adică în virtuțile nădejdii, curajului și pocăinței smerite. Drept pildă să ne slujească pocăința regelui și proorocului David, care și-a mărturisit în mod public unul din marile sale păcate, scriind minunatul Psalm

50, care se va rosti pînă la sfîrşitul veacurilor atît la slujbe, cît şi de către credincioşi. Pildă să ne fie pocăinţa lui Zaheu vameşul, a femeii păcătoase, a Mariei Egipteanca, a Fericitului Augustin, — cel care şi-a recunoscut păcatele tinereţii prin lucrări scrise — şi, în sfîrşit, a tînărului din Evanghelia de azi. Ca şi aceştia, să fim încredinţaţi că *pocăinţa* noastră se va învrednici de *iertarea Tatălui*, că va fi luminată de *iubirea Fiului* şi va fi învăluită în *razele de sfinţenie ale Duhului Sfînt.*

Cu această încredinţare, acum, în preajma sfîntului şi marelui Post, cînd preoţii duhovnici ne vor aştepta pe fiecare din noi pentru a primi iertarea şi inelul împăcării cu Dumnezeu prin Sfînta Împărtăşanie, să pornim cu deplină încredere pe calea pocăinţei şi a mărturisirii, gîndindu-ne mai ales la bucuria pe care o vom încerca noi înşine, atunci cînd vom auzi cuvintele Tatălui nostru cel din ceruri: „Se cade să ne veselim, căci acest fiu al meu mort era şi a înviat, pierdut era şi s-a aflat" (Luca XV, 24, 32).

Pr. prof. *Mircea Păcurariu*

JUDECATA DE APOI [1]

I

Cînd vorbim despre libertate adăugăm numaidecît şi determinativul: responsabilă. Fiindcă pentru noi, credincioşii, nu există o libertate în sine, o libertate pură, ci există o libertate chemată să răspundă de toate iniţiativele şi realizările ei, bune sau rele.

În activitatea cotidiană sîntem datori să fim cu grijă nu numai de a nu întreprinde ceva negativ, dar ca tot ceea ce iniţiem şi înfăptuim să marcheze un aport pozitiv atît pentru noi cît şi pentru ceilalţi, pentru comunitate.

Mai mult, sîntem obligaţi să fim cu băgare de seamă nu numai la acordul dintre fapta iniţiată şi legea morală, dar şi la efectul pe care iniţiativa noastră l-ar avea asupra unora sau altora dintre semeni. Să ne ferim nu numai de acţiunile negative, dar şi de cele care, deşi inofensive în sine, pot scandaliza pe unii dintre fraţi.

Libertatea credincioşilor este o libertate responsabilă.

Dar responsabilitatea ar fi un cuvînt lipsit de înţeles dacă nu ar exista o autoritate faţă de care să dăm socoteală de tot ceea ce facem.

Dacă n-ar exista nimeni care să ţină seama de comportamentul nostru, s-ar ajunge la îndoială cu privire la necesitatea efortului în direcţia binelui, a virtuţii. Datoriile morale — şi nu numai acestea — şi-ar pierde caracterul lor obligator, necondiţionat. Indiferentismul ne-ar pîndi la tot pasul.

Din fericire, orice activitate, orice faptă a noastră este înregistrată, e cîntărită, e apreciată sub unghiul binelui şi răului, al dreptăţii şi nedreptăţii.

1 La Duminica lăsat. sec. de carne.

Instanţa care împlineşte această misiune este cugetul, conştiinţa morală. În mod obişnuit conştiinţa nu rămîne indiferentă faţă de acţiunile noastre, ci le aprobă sau le dezaprobă după cum le-a apreciat ca bune sau rele.

Există apoi conştiinţa comunităţii care şi ea ne judecă purtarea recompensîndu-ne pentru viaţa trăită în ordine şi în respectul legilor, şi sancţionîndu-ne pentru abaterile de la aceste legi.

Dar atît conştiinţa personală cît şi cea comunitară pot ajunge în situaţia de a nu putea da deplină satisfacţie dreptăţii. Se poate ca nici una, nici cealaltă să nu izbutească a pune în deplină consonanţă fapta bună cu răsplata iar pe cea rea — cu sancţiunea corespunzătoare. Se poate ca unul sau altul dintre noi să fie răsplătit fără merit, iar alţii să sufere pedepse pe nedrept.

Drept aceea ca următori ai lui Hristos mărturisim că odată şi odată, la sfîrşitul veacurilor, va fi o judecată universală la care Dumnezeu ne va chema pe toţi şi ne va da la fiecare după faptele săvîrşite. Este tocmai judecata despre care ne vorbeşte pericopa de azi (Mt. 25, 31—46).

În cele ce urmează vom releva unele din învăţăturile cuprinse în pericopă şi care privesc de aproape viaţa noastră actuală.

II

O primă învăţătură: Persoana şi viaţa oamenilor sînt realităţi sacre.

Şi, în primul rînd sînt realităţi sacre persoana şi viaţa oamenilor de jos, a flămînzilor, a goilor, însetaţilor, nedreptăţiţilor, a neluaţilor în seamă.

Cei ce săvîrşesc fapte de înjosire şi desconsiderare, de prigonire şi nedreptăţire la adresa unora ca aceştia vor fi trecuţi la judecată în ceata celor de-a stînga, în ceata celor cărora le e rezervată o veşnicie lipsită de posibilitatea de a iubi şi de a fi iubit de cineva. Acesta e focul cel veşnic rezervat celor ce au desconsiderat şi nedreptăţit pe cei mici: este existenţa fără iubire. Este existenţa care s-a refuzat iubirii faţă de Dumnezeu şi de oameni şi care din pricina aceasta rămîne pentru totdeauna incapabilă să iubească şi refractară faţă de orice gest de iubire ce i s-ar arăta din afară.

Pentru Mîntuitorul nu e păcat mai greu decît acela al ocolirii, al neluării în seamă, al ignorării cu dispreţ a celor aflaţi sub copleşitoarea apărare a nedreptăţilor şi sărăciei, a desconsiderării.

Pentru Mîntuitorul, în orice om chiar şi în cel mai de jos se ascunde un erou care abia aşteaptă să fie descoperit şi ajutat să se manifeste. În orice om chiar şi în lepădăturile lumii se află ascunse puteri capabile să năzuiască după lumină, după libertate, după o viaţă mai înaltă. Trebuie doar să le ştim identifica şi încuraja să intre în acţiune.

Tuturor celor împovăraţi şi apăsaţi care îi încrucişează calea, Domnul le adresează cuvînt de îmbărbătare, îi ajută să reintre în circuitul normal al vieţii, le insuflă nădejde nouă şi încredere în propriile lor puteri, în propria lor valoare.

Toţi fugeau de leproşi. Nimeni nu-ndrăznea să se apropie de ei. Domnul nu numai că nu-i ocoleşte, dar dimpotrivă îi primeşte şi, întinzînd mîna, îi atinge, îi pipăie (Mt. 8, 3). Gestul exprimă convingerea Mîntuitorului că chiar şi cel mai nenorocit reprezentant al neamului omenesc e purtătorul unei valori sacre.

Din acelaşi sentiment înalt de umanitate şi dragoste izvorăsc şi cuvintele care interzic mînia asupra fratelui, batjocura şi ocara la adresa lui (Mt. 5, 21—22). În Parabola despre lucrătorii viei Domnul ne arată că valoarea omului trebuie apreciată nu pentru folosul ce-am putea avea de la el, ci după însăşi calitatea sa de om (Mt. 20, 1—16).

Cînd cărturarii şi fariseii au adus la El o femeie păcătoasă pe care arătîndu-i-o cu degetul, încruntaţi, dispreţuitori şi gata s-o ucidă cu pietre, Domnul le spune: „Cel fără de păcat dintre voi să arunce întîi cu piatra în ea" (In. 8, 7). Mustraţi de cuget acuzatorii s-au dus unul cîte unul. „Nimeni nu te-a osîndit? Nimeni Doamne. Nici eu nu te osîndesc. Du-te şi de-acum să nu mai păcătuieşti" (In. 8, 7—11).

O asemenea întîmplare descoperă cît de adîncă era omenia lui Hristos şi cum ştia El să arate respect persoanei umane, chiar şi atunci cînd aceasta era pe treptele cele mai de jos ale vieţii morale.

Cuvine-se să luăm în seamă că nu ne putem socoti între mărturisitorii Domnului decît în măsura în care ştim să descoperim chiar şi sub cea mai banală înfăţişare, sub cel mai respingător aspect, în cel mai decăzut om, semne de iubire, de sinceritate şi eroism, aspiraţii spre libertate, spre îndreptare şi reintrare în circuitul sănătos al vieţii, realităţi care, toate, vorbesc despre prezenţa elementului divin, chiar în cel mai din urmă om.

O altă învăţătură ce se desprinde din pericopa de azi: oamenii sînt meniţi să trăiască în cea mai strînsă solidaritate unii cu alţii şi în mutuală răspundere.

Dacă la judecata de apoi credincioşii vor fi împărţiţi în două: unii destinaţi răsplătirii, ceilalţi pedepsirii, aceasta se va face după măsura în care a fost respectată sau nu legea solidarităţii interumane.

Categoria celor de-a dreapta e alcătuită din cei ce n-au rămas indiferenţi, nepăsători faţă de flămînzii, goii, însetaţii, ocoliţii lumii, ci au coborît în mijlocul lor sprijinindu-i, apărîndu-i, îmbărbătîndu-i. Ceata celor de-a stînga e a celor ce, închizîndu-se în cercul îngust al intereselor lor egoiste, au întors spatele celor avizaţi la ajutor, sau, dacă au rămas în contact cu ei au făcut-o nu pentru a-i ajuta, ci pentru a le stoarce ultimul strop de vlagă.

Pentru Mîntuitorul refuzul solidarizării cu semenii şi-n primul rînd cu cei copleşiţi de lipsuri, nedreptăţi, boli, ignoranţă, mizerie, constituie un păcat de moarte care cere sancţionarea cea mai drastică.

Pentru Mîntuitorul solidarizarea cu semenii înseamnă extinderea purtării de grijă asupra lor, înseamnă asumarea răspunderii pentru ei şi promovarea lor pe treapta de obiect al iubirii tale.

Nu este vorba să ne solidarizăm cu cei ce săvîrşesc abateri de la obişnuitele norme de conduită. Un credincios nu poate sprijini pe nimeni în săvîrşirea răului, dar e dator să nu abandoneze pe nimeni păcatului, suferinţelor, nefericirii.

La baza solidarizării cu ceilalţi stă instinctul social şi stă iubirea faţă de semeni.

Instinctul social îndrumă spre apropierea de ceilalţi şi spre intrarea în comuniune cu ei. Dar instinctul social poate fi deviat în direcţia preocupărilor înguste, a intereselor egoiste, nelegitime. De pildă cineva se poate asocia cu alţii în scopul practicării unor lucruri interzise, ca furtul, beţia, cartoforia.

Instinctul social singur nu asigură dezvoltarea unor relaţii sociale corecte. Pentru păstrarea acestui instinct în limitele morale, credincioşii au la-ndemînă virtutea iubirii. Iubirea singură îl pune pe credincios în condiţia de a se apropia şi asocia cu ceilalţi, fără amestecul vreunui interes egoist. Numai iubirea poate reduce la tăcere zarva instinctelor, creîndu-ţi astfel posibilitatea de a-l vedea cu adevărat pe celălalt, de a-i cunoaşte suferinţele, lipsurile şi de a trece fără zăbavă la organizarea eforturilor pentru salvarea celui căzut între tîlhari. Numai iubirea fraternă îi poate scoate pe credincioşi din comoditate şi să-i determine a participa activ la iniţiativele menite să înlăture toate acele condiţii care generează şi întreţin foametea, sărăcia, ignoranţa, nedreptăţile.

Dacă noi credincioşii ţinem atît de mult la Biserica noastră e tocmai pentru că aici ne formăm în vederea practicării şi extinderii iubirii fraterne pînă la marginile lumii.

Ca următori ai Mîntuitorului se cuvine să avem pururi în vedere sacra unitate a rasei umane şi voinţa neclintită de a fi solidari cu toate legitimile ei aspiraţii.

Iată şi o a treia învăţătură desprinsă din pericopa de azi: Cei puternici au datoria de a-şi asuma grija pentru rezolvarea cauzei celor slabi.

Pericopa ne arată că desconsiderarea flămînzilor, goilor, înşelaţilor, împovăraţilor, nedreptăţiţilor înseamnă în fond o desconsiderare a lui Iisus. „Întrucît n-aţi făcut unuia dintr-aceşti prea mici, nici Mie nu mi-aţi făcut" (Mt. 25, 45). Iar purtarea plină de dragoste faţă de cei de jos are valoarea faptei de dragoste îndreptată spre Hristos însuşi. Iisus se identifică cu cei dosădiţi, îşi imprimă chipul Său în chipul lor, ridicînd astfel nelimitat în ochii noştri valoarea imenselor cohorte a celor de jos. Cînd vom şti că din drama goilor, flămînzilor, însetaţilor, bolnavilor, apăsaţilor, surghiuniţilor strigă după ajutor nu nişte fiinţe omeneşti oarecare, ci însuşi Iisus Hristos, nimeni şi nimic nu ne va putea justifica şi ierta vreodată indiferenţa, nepăsarea, desconsiderarea, negrija faţă de aceştia.

Hristos e prezent în orice om, dar El e prezent mai stringent în nedreptăţiţii şi umiliţii lumii.

Cît timp a fost pe pămînt, Domnul i-a iubit pe toţi, dar mai ales i-a slujit pe suferinzii şi nedreptăţiţii anonimi care-i încrucişau calea sau pe care îi căuta El anume.

După Înălţare, Domnul continuă să-i aibă sub ocrotirea Sa pe toţi, dar îndeosebi pe suferinzii şi nedreptăţiţii lumii, identificîndu-se cu ei şi învăţîndu-ne că dragostea cu care-i sîntem datori, s-o îndreptăm întreagă spre aceşti fraţi mai mici ai noştri.

Deşi Fiu al lui Dumnezeu, Hristos s-a plecat slujind oamenilor pînă la sacrificiul total dîndu-ne astfel învăţătura că rostul rangului înalt, al calităţilor superioare, al puterii nu e altul decît acela al slujirii celor avizaţi la sprijin, al luării sub ocrotire a celor apăsaţi şi nedreptăţiţi. Orice om superior înzestrat şi pregătit trebuie să fie de partea celor de jos.

Prin harurile şi darurile pe care le primim prin intermediul Bisericii, noi credincioşii creştini ne considerăm printre cei tari şi-n consecinţă locul nostru este acolo unde se duce lupta pentru ridicarea celor slabi, a celor flămînzi, însetaţi, goi, ignoraţi, nedreptăţiţi.

Cei de jos nu pot fi ridicaţi fără jertfă. Cei dintîi chemaţi să facă jertfă pentru alţii sînt cei tari, printre care ne numărăm smeriţi şi noi următorii lui Hristos.

III

Recunoaşterea caracterului sacru al vieţii şi persoanei umane, solidaritatea critică cu ceilalţi, obligaţia pentru cei tari de a-şi asuma grija pentru ridicarea celor nedreptăţiţi şi apăsaţi, iată trei dintre învăţăturile cuprinse în pericopa despre judecata de apoi şi care sînt de vie actualitate.

Fiindcă şi azi sînt regiuni în lume unde sclavia, degradarea şi desconsiderarea persoanei şi vieţii umane se practică, fără nici un scrupul. În prezent în aproximativ treizeci de state continuă să fiinţeze una sau alta din formele sclaviei. Şi azi există ţări unde se practică discriminarea rasială, cei de rasă albă considerîndu-se superiori oamenilor de culoare. Şi ceea ce e şi mai dureros e că albii care nedreptăţesc pe negri sînt — cel puţin aşa o spun ei — credincioşi creştini.

Cîtă distanţă între învăţătura Mîntuitorului despre caracterul sacru al persoanei umane, şi atitudinea creştinilor albi care persecută şi ţin în robie pe negri, pentru motivul că aceştia sînt de altă rasă.

Există regiuni unde numărul şcolilor este foarte mic în raport cu necesităţile. Urmarea acestui fapt e că sute de milioane de oameni rămîn în continuare sub degradanta povară a ignoranţei.

Există multe ţări în care nu funcţionează nici o bibliotecă publică. Din cele patruzeci de ţări care au ajuns în ultimul timp la libertate şi care grupează mai mult de jumătate din populaţia globului nici una nu-i în stare să afecteze pentru cultură şi educaţie mai mult de 0,25% din venitul lor (René Maheu, *Civilizaţia universului*, Edit. ştiinţifică, Buc. 1968).

Şi astăzi mai există ţări în care cei de sus în loc să accepte sacrificiul de a se angaja întru slujirea celor mulţi, dimpotrivă îşi apără cu străşnicie privilegiile, folosind în acest scop inuman, egoist, toată forţa lor. Ostili promovării binelui obştesc, unii ca aceştia nu au alt ţel decît acela al satisfacerii intereselor particulare, egoiste.

E de datoria noastră să ne ridicăm cu hotărîre împotriva celor ce dispreţuiesc, nedreptăţesc, ignorează pe goii, flămînzii, însetaţii, surghiuniţii, apăsaţii lumii acesteia. E datoria noastră să ne solidarizăm

cu toţi cei ce nu ezită să se opună cu îndîrjire tuturor celor ce vor să menţină neatinse situaţii care le sînt favorabile exclusiv lor.

E obligaţie urgentă, a noastră a credincioşilor, de a ne afirma practic ceea ce mărturisim că sîntem: Biserică luptătoare. Să fim alături de toţi cei ce urmăresc construirea unei societăţi şi vieţi noi pentru toţi oamenii.

Noi mărturisim că binele este invincibil. S-o dovedim aceasta practic. Hristos este pe baricadele celor ce luptă pentru recunoaşterea universală a caracterului sacru al persoanei umane, e pe baricadele tuturor ce luptă pentru solidaritatea şi colaborarea frăţească a tuturor oamenilor. Hristos e acolo unde se duce lupta pentru înduplecarea celor tari să-şi folosească puterile întru slujirea dezinteresată a semenilor. Hristos ne cheamă să ieşim din lîncezeală şi comoditate, să ne angajăm în lupta grea pentru ridicarea oamenilor, în primul rînd a celor apăsaţi, flămînzi, goi, nedreptăţiţi.

Măsura în care vom răspunde la chemarea Lui, îi va sluji drept criteriu la încheierea socotelilor acestei vieţi. De-i vom respinge chemarea, vom fi trecuţi în ceata celor de-a stînga, a celor sortiţi unei eterne existenţe în afara oricărei iubiri. De-i vom răspunde afirmativ, vom fi trecuţi în ceata celor de-a dreapta, a celor sortiţi unei veşnice iubiri în comuniune cu Dumnezeu şi cu toţi drepţii Lui.

| Pr. *D. Belu* |

PREDICĂ LA DUMINICA LĂSATULUI DE BRÎNZĂ

— Izgonirea lui Adam din rai —

După rînduiala stabilită de Sfînta noastră Biserică, Duminica de astăzi este numită „Duminica izgonirii lui Adam din rai".

Cuvîntarea de azi ar trebui începută nu cu cuvinte, ci cu lacrimi — cînd Biserica face această pomenire a izgonirii lui Adam din rai şi odată cu el, a întregului neam omenesc.

Căderea lui Adam. Cînd se rostesc aceste cuvinte ţi se pare că toată lumea se ridică împotriva acestui lucru, că tot ce ne înconjoară suferă; cerul să-şi cunoască întunecimile şi schimbările, soarele să se întunece, pămîntul să fie stropit cu sudoare şi sînge, alături de flori să crească spini, puterile cerului să se clatine şi deodată să ardă, vieţuitoarele să-şi poarte frică între ele. Glasul tuturor strigă: „Tu ne-ai lipsit de adevărata fericire".

Căderea lui Adam a tulburat măreţia zilei a 7-a, a odihnei; pentru Cel Atotputernic, să înceapă alte acte, pentru o nouă creaţie, un nou mijloc de salvare pornit tot din iubire, trimiterea Fiului şi a Duhului Sfînt în lume.

Grozavă a fost căderea îngerilor, dar încă mai grozavă a fost căderea omului. Prăpastia în care a căzut era atît de adîncă, încît nu a mai putut vedea frumusețea Edenului.

Sfînta Scriptură ne arată cum s-a întîmplat căderea lui Adam. Şarpele e ascultat, iar Ziditorul şi Binefăcătorul, şi porunca Lui, nesocotite şi neascultate. Omul întinde mîna la pomul oprit, luîndu-şi nefericirea. El vede că este gol, dar nu-şi vede greşala care l-a dezbrăcat de cinste şi de demnitatea de fiu al Creatorului. Îl vedem fugind de la fața lui Dumnezeu, ruşinat. Îl vedem şi că nu-şi recunoaşte vina; apoi izgonit din rai, muncind cu sudori printre pălămidă şi spini, gustînd din paharul morții.

Vedem şi pedepsirea diavolului, dar, peste toate pluteşte promiterea unui Mîntuitor-Răscumpărător, care va mîntui omenirea şi va zdrobi puterea celui rău.

Porunca lui Dumnezeu.

Toate măsurile pentru a-l feri pe om de călcarea poruncii i-au fost date, omului rămînîndu-i, pentru încercarea voinței, libertatea.

În rai erau mii şi mii de pomi, de care omul nu s-a atins. Dar s-a atins doar de unul, de pomul oprit.

În urma sfătuirii cu şarpele, Evei i se trezeşte curiozitatea şi dorința de a gusta din pomul oprit, părîndu-i-se că ar fi bun şi plăcut.

Întrebarea poate fi: de ce de pomul oprit? Dar pomul oprit nu era nici mai bun, nici mai frumos, ca alți pomi. Gustînd, a cunoscut înțelepciunea, a simțit vina, că a călcat porunca, a cunoscut binele din care a căzut şi răul în care s-a prăbuşit.

Pomul a fost încercare.

Prin încercarea libertății şi întărirea voinței, pentru a merita acea fericire şi a fi stăpînul ei, omul se putea dovedi cel mai apropiat prieten al lui Dumnezeu. Adam era un fel de Dumnezeu pămîntesc, rege al creaturilor; el era un rege în chip văzut.

Spre a deveni adevărat stăpîn, al celor din lume, el trebuia să-şi dovedească puterea voinței; dar s-a dovedit slab. S-a dovedit neascultător şi incapabil de stăpînirea care urma să i se încredințeze asupra lumii de jos.

Pe Adam nu l-a pierdut pomul, nici porunca, ci libertatea, adică libertatea întrebuințată în scop rău.

După cum o ființă bună simte plăcerea să răspîndească în jurul său binele, care sălăşluieşte în sine, tot aşa, o ființă rea se bucură cînd poate să răspîndească răutatea ce zace în ea.

Neavînd putere de a răni persoana cea neajunsă de nimeni a lui Dumnezeu şi a se atinge de tronul Celui Atotputernic, Lucifer, cel aruncat din cer, care ardea de răzbunare, încearcă să desfigureze chipul lui Dumnezeu pus în om, în cel mai apropiat prieten al Domnului, ştiind că, prin căderea lui, va produce mîhnire Stăpînului. Lucifer cel mîn-

dru, pentru a-şi ajunge scopul, uită de căderea sa, intră într-o biată tîrîtoare şi, prin gura ei, începe a vorbi cu Eva.

Şarpele a adresat omului numai cîteva vorbe şi acesta n-a rezistat. Dumnezeu nu poate fi stăpîn pe zavistie, El l-a creat pe om, l-a pus stăpîn, i-a dat şi puterile potrivite lui. El n-a scos pe un ostaş la război fără ca mai întîi să-l fi înzestrat cu armele de luptă, de apărare, dacă nu chiar de învingere.

Dacă omul a fost supus ispitei, a fost că el a voit să primească ispita. Era înzestrat cu putere şi de biruire şi de a deveni înfrînt. Demult diavoul căuta acest moment important pentru sine.

Cuvintele şarpelui. Din ele reiese veninul vicleniei. „Nu pentru interesul meu, ci pentru folosul tău, şi anume: Ce înseamnă această oprelişte, să nu mîncaţi din roadele unui pom, să fii în grădină tot timpul, să fii stăpînul ei şi să nu îndrăzneşti să ridici mîna şi să iei un fruct. Noi, ca vieţuitoare, văzînd pe stăpînul nostru supus unei asemerea oprelişti, sîntem neîmpăcaţi. Aici, în mod vădit, se vede ascunsă vreo taină. Ce înseamnă oare această taină?" Cuvintele aceste li se păreau primilor oameni cu totul nevinovate, pline de adevăr. Şarpele se arăta ca un supus către Adam şi Eva, recunoscîndu-le stăpînirea, dar şi că Dumnezeu nu le-a dat chiar deplină încredere sau stăpînire. Voia prin aceste cuvinte să strecoare în sufletele lor un fir de nemulţumire faţă de Dumnezeu. Un singur lucru putea să o mire pe Eva, în sfătuirea sa cu şarpele, şi anume: puterea lui de a vorbi, care nu era firească vieţuitoarelor.

Din convorbirea cu şarpele s-a văzut că Eva nu mănîncă din pom de frica de moarte, lepădînd însă simţul iubirii şi al supunerii. Diavolul, văzînd starea ei, îi dă o falsă dovedire. „Iată, în faptul că m-am atins de pom, gustîndu-i roadele, am căpătat grai omenesc şi înţelepciune omenească, am trecut din rîndurile animaleor, în rîndurile cuvîntătoarelor; iar voi, oamenii, veţi trece la egalitate cu Dumnezeu. Nu veţi muri!" Cuvintele şarpelui par să arate o mare bunăvoinţă faţă de om, o dorinţă de ridicare a stării lui. „Celui ce gustă din aceste roade i se deschid ochii şi ajunge asemenea lui Dumnezeu, căpătînd puterea de cunoaştere a binelui şi a răului. Dumnezeu ştia aceasta şi iată dezlegarea tainei pomului oprit. El nu voieşte să fiţi asemenea lui. Judecaţi şi voi, dacă este bine sau nu să păziţi o astfel de poruncă, spre a vă lipsi de o astfel de putere?" Din fiecare cuvînt al şarpelui se nasc o mulţime de gînduri: „În faţă vă stă mijlocul de înălţare, sau de a rămîne totdeauna ceea ce sînteţi". Şarpele, ca să biruiască, a luat din pom şi a mîncat, dînd dovadă că pomul nu este purtător de moarte. „Eu singur pot cunoaşte puterea pomului; el conţine înţelepciunea şi îndumnezeirea".

Între îndoială şi cădere s-a ivit o clipă de neîncredere. Ar fi fost bine atunci ca omul să-şi întoarcă privirile de la şarpe şi pom spre Dumnezeu, spre a-şi recăpăta liniştea. Oare poate exista zavistie în Ziditorul? Ce l-ar fi determinat să-l aducă la fiinţă, făcîndu-l după chipul şi asemănarea Sa, făcîndu-l stăpîn al Edenului? Oare aceasta este zavistie? Oare tu, ispititorue, ce-ai făcut pentru om, cu ce ţi-ai dovedit prietenia şi bunătatea? Tu îl cleveteşti pe binefăcătorul lui, urmărindu-ţi prada

ca să-l faci pe om rob al tău; dar și viclenia ta va fi pedepsită.

Ce se întîmplă în sufletul Evei? Ea cade.

Nefericita femeie privește la pom cu ochelarii pe care i-a pus diavolul pe ochii ei. Frumusețea și puterea roadelor îi par atrăgătoare. Cine dintre noi am putea spune că am fi rezistat ispitei? Noi cunoaștem roadele păcatelor, vedem atîtea și atîtea suferințe de pe urma lor și totuși nu încetăm de a le face, neluînd seamă la propriile noastre rane sau suferințe.

Între ispita Evei și ispitirea Mîntuitorului e o mare deosebire. Evei i s-a arătat diavolul în chipul șarpelui. Mîntuitorului, chiar în persoană, întinzîndu-i nu una, ci trei felurite ispite:

Prima ispită. Mîntuitorul a săturat în pustie cu cinci pîini cinci mii de bărbați. Oare acele pietre pe care Mîntuitorul a stat în rugăciune 40 de zile, fiind stropite cu lacrimi și sudoare, nu s-ar fi putut preface în mană cerească?

A doua ispită. Cel rău apelează la mîndria omenească; cheia mîndriei se potrivește, pătrunde în orice inimă. Cu această cheie îl încearcă diavolul și pe Mîntuitorul. Ce mirare ar fi fost pentru întreg Ierusalimul, văzînd pe Iisus aruncîndu-se de pe aripile templului și rămînînd nevătămat. Chiar ar putea lua aceasta ca o dovadă a puterii Lui dumnezeiești. Dar Mîntuitorul respinge o astfel de dovedire.

A treia ispită, tot foarte puternică. Pentru Cel care toată viața n-a avut unde să-și plece capul, trebuie să fie foarte bine venită, ca toată lumea și frumusețea ei să fie dată în stăpînirea Lui în schimbul închinării aduse vrăjmașului. Domnul însă îi răspunde diavolului: „Domnului Dumnezeului tău să te închini și Lui singur să-i slujești" (Matei 4, 10).

Dar cîți dintre noi nu ne închinăm lumii, pentru a dobîndi stăpînirea ei, frumusețea ei, și, cît de amarnic ne înșelăm!

Călcarea poruncii și urmările ei nu s-au sfîrșit. Căci legătura dintre protopărinții noștri era așa de mare, încît Eva a transmis simțămintele ei și lui Adam; și i-a dat să guste din fructul oprit.

Mîncarea ei în fața lui Adam l-a determinat să calce și el porunca. În acest păcat se concentrează multe păcate: necredința, neascultarea, pierderea dragostei, dorința de mărire, starea de nemulțumire față de binefăcător, etc.

O, soare! Pentru ce nu te-ai întunecat, acoperind totul, ca să nu se fi săvîrșit această faptă? O, pămîntule! De ce nu te-ai cutremurat, înspăimîntîndu-l pe om, cînd a întins mîna?! O, pomilor! De ce nu v-ați aplecat crengile spre a-i împiedica calea! O, pomule oprit! De ce nu i-ai descoperit înșelăciunea?

Ochii lor, după gustare, se deschid, dar nu spre înălțare, ci spre rușinare și cădere; adică ei își văd goliciunea, adică văd de unde au căzut și prăpastia în care au căzut; ei își simt vina.

Exemplu: Un om a săvîrșit o anumită faptă rea. El merge acasă, dar e neliniștit, știind că fapta sa se va vădi. La fel și la ei; știau că Dumnezeu o cunoaște; aveau simțămîntul goliciunii, al sărăciei trupești, lipsa prezenței lui Dumnezeu, durerea sufletească.

Urmează alterarea firii omenești, se strică voința cea bună, se întunecă judecata cea dreaptă, cunoaște frica, uitarea, încep dorințele

cele rele. După cădere, n-au mai voit să-l vadă nici pe șarpe, dar nici pe Dumnezeu. Așa e chipul păcatului, rodul lui; întunecă mintea, orbește vederea, împietrește inima.

Domnul se arată, dar nu îndată după cădere. Ei, deși nu pot să se ascundă, totuși încearcă să se ascundă. Glasul blînd și părintesc se aude strigînd: „Adame, Adame, unde ești? N-a strigat: „unde ești călcătorule de poruncă, unde ești noule Dumnezeu? Unde ai fugit de rușine și frică, unde ai fugit de pedeapsă?" Întrebarea blîndă a lui Dumnezeu e ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. „Eu totdeauna te-am găsit la locul tău și tu singur grăbeai întîlnirea cu Mine! Acum vin eu să te caut, să te văd. Ce-i cu tine? Ce-ai făcut? Căzut-ați amîndoi în prăpastie?"

Vai, de cîte ori cădem și noi și glasul conștiinței ne strigă și noi nu răspundem; îi atragem și-i amăgim și pe alții la păcătuire.

Răutatea diavolului n-a putut suferi fericirea omului; la locul unde el a căzut, a voit să-l facă părtaș pe om și prin aceasta să aducă ofensă lui Dumnezeu.

Diavolul caută mereu ca din cei care îl ascultă să facă o armată, care să lupte, prin păcate, împotriva lui Dumnezeu.

Bunătatea lui Dumnezeu n-a suferit acest plan diavolesc și a hotărît răscumpărarea omului prin jertfa Mîntuitorului Iisus Hristos.

Cel ce crede în pomul adevăratei vieți, în Sfînta Cruce, în cuvintele Celui de pe Cruce; cine primește jertfa Lui, primește adevărata viață. Acela nu moare, ci se ridică la vederea lui Dumnezeu. Nici ispititorul, nici Răscumpărătorul nu forțează pe nimeni.

Cu ziua de mîine vom păși în perioada Postului Mare, în care ni se cere nevoință, înfrînare, în fapte și vorbe, mărturisire și sfînta împărtășire. În fața acestora, uneori stăm îndoielnici. Dar porunca ne zice: „Să nu mîncați din ce-i oprit, să nu faceți ce nu-i îngăduit; faceți binele și Dumnezeu vă va răsplăti; iertați și veți fi iertați!"

Eu vă zic un lucru: cînd cineva are o mare dragoste pentru un lucru bun, nici o jertfă nu i se pare prea mare; ori ce i s-ar cere, n-ar zice nu fac, nu voiesc. Așa trebuie să avem și noi dragoste de a ne mîntui sufletul.

Domnul Dumnezeu să ajute frumoaselor gînduri ce le sădiți în suflete, spre a cinsti sfîntul post cu rugăciuni, milostenii, hotărîri de a nu mai fuma, de a nu bea, de a nu trăi desfrînat, de a nu vă certa, de a nu înjura. În schimb să vă rugați, să fiți mai buni.

Arhim. *Serafim Man*

CUVÎNT LA ÎNMORMÎNTARE *

„Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Domnului tău“
(Matei 25, 21)

Ne aflăm aici, prea cucernici părinți și întristată asistență, pentru a conduce, la locul de veșnică odihnă, un vrednic păstor, pe adormitul în Domnul V. G. Părăsește această lume un preot care, în viața și activitatea sa, a fost călăuzit de duhul slujitor al dragostei Bisericii străbune.

1. În acest duh, ce caracterizează tradiția de două ori milenară a Bisericii noastre, părintele adormit în Domnul a fost un pilduitor slujitor al altarului Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Fiind dăruit de Dumnezeu cu un minunat glas muzical, și-a valorificat talantul punîndu-l în slujba ziditoarei noastre cîntări bisericești.

La amvon n-a încetat să amintească ascultătorilor săi faptul că Sf. Evanghelie e „Legea dezrobirii sufletești“, a înălțării omului la negrăita cinste de fiu al lui Dumnezeu după har. În cuvîntul său era un sol al nădejdii, al bunei speranțe. În predicile sale, străbătute de un fior sfînt, pleda mereu pentru acele bucurii „care nu putrezesc“, care nu pier niciodată.

2. Dar preoția părintelui nu s-a limitat numai la altar, la amvon, la oficierea Sf. Taine — aspect esențial al misiunii preoțești. Ci ea s-a afirmat, ziditor, și în largul vieții, în tumultul ei. Pretutindeni, cuvîntul, fapta și întreaga sa viață au fost în armonie cu frumusețea și exigențele chemării preoțești. Viața sa era marcată de sobrietăți apropiate unor asprimi monahale.

3. Gata să slujească oricînd, la orice oră din zi și din noapte, știa să îndulcească o amărăciune. Era orientat tot timpul asupra stării sănătății enoriașilor și se transpunea în situația fiecăruia. Îi mîngîia, pe cei tulburați de diferite nefericiri, nu doar de departe, de la amvon, ci și direct și activ, la domiciliul lor. Osteneala spre omul greu încercat o aprecia ca pe o sfîntă și bineprimită rugăciune, iar puterea pătrunzătoare a dragostei de om l-a ajutat să găsească drumul, uneori atît de colțuros, spre inima păstoriților, particularizîndu-i. Cuvîntul său era esențial iubitor. În preajma sa, suferindul încerca o caldă și odihnitoare bucurie. Căci părintele știa să observe, să colaboreze cu membrii familiei și cu alți credincioși întru împlinirea îndemnului Sf. Ap. Pavel: „Datori sîntem noi cei tari să purtăm slăbiciunile celor neputincioși“ (Rom. 15, 1). În această jertfelnică preocupare, credincioșii au cunoscut și au simțit că preotul lor justifică titlul nobil de părinte care poartă în sine atîtea frumoase obligații. „Întru aceasta vor cunoaște oamenii că sînteți ucenicii mei, de veți avea dragoste între voi“ (Ioan 13, 35).

4. Părintele însuși a avut parte de mult zbucium sufletesc. Rămas văduv, i-a fost dat să cunoască strigătul de durere al singurătății în

* Rostit la înmormîntarea preotului Vasile Glodeanu.

viaţă. Căci, oricît de buni şi de cuminţi copiii, nepoţii, ei nu-l pot înlocui pe tovarăşul de viaţă.

După trecerea la cele veşnice a maicii preotese, părintele a fost greu încercat de moartea, cu totul neaşteptată, a unuia dintre fiii săi. Din ziua aceea, ideea părăsirii acestei lumi l-a invadat aşa de mult încît îşi dorea odihna eternă. Şi iată că, într-o zi necunoscută dinainte, la o oră neştiută, dar pe care a aşteptat-o cu ochii sufletului deschişi, Dumnezeu s-a milostivit şi l-a chemat acasă... în împărăţia cea veşnică. S-a despărţit de această lume în conştiinţa că, prin tot ceea ce i-a fost dat să treacă, a experimentat adevărul că suferinţa, în numele Mîntuitorului, îl purifică pe om, îl sfinţeşte şi-l apropie de Dumnezeu.

5. În aceste clipe, cînd totul este pregătit pentru înmormîntare, credincioşii pe care i-a păstorit în comuna Chichiş, în variatele parohii pe care le-a administrat, mulţumeşte bunului lor părinte! Recunoştinţă veşnică pentru modul în care i-a condus pe drumul mîntuirii şi i-a sfătuit spre o viaţă în respect şi iubire faţă de semeni, pe temeiul fraternităţii tuturor în Hristos-Domnul.

Valoarea bunelor sfătuiri ale preotului duhovnic nu poate fi apreciată în cifre. Ea are, totuşi, o excepţională însemnătate. O înţeleaptă sfătuire la vreme de răscruce, de delicată cumpănă, preţuieşte mai mult decît o comoară de aur. Preotul duhovnic poate preveni, adesea, prin competentă sfătuire o cădere, o mare nefericire. Iar părintele adormit în Domnul a îndrumat cu prudenţă şi înţelepciune. A reliefat urmările nefericite ale unor vicii şi a accentuat faptul că dreapta măsură, modestia, smerenia, stau la baza sănătăţii trupeşti şi sufleteşti.

6. Noi, preoţii, care ne îndeplinim misiunea în protopopiatul Sf. Gheorghe, precum şi cei din parohiile situate în imediata apropiere a parohiei Chichiş (la hotarul dintre cele două judeţe, Braşov şi Covasna), reţinem puternica lecţie de adevărat păstor şi de viaţă a părintelui adormit. Promitem să-i păstrăm vie memoria şi să-l pomenim în sfintele rugăciuni către Dumnezeu.

La rîndul său, adormitul în Domnul roagă, cu stăruinţă, să fie iertat pentru cele ce, fără gînd şi fără voia sa, va fi mîhnit pe vreunul dintre fraţii întru aceeaşi misiune. În această rugă mulţumeşte călduros slujitorilor Bisericii şi credincioşilor care l-au înţeles, l-au stimulat şi l-au ajutat adeseori. Gînd bun preoţilor acestui sfînt lăcaş pe cale să primească o frumuseţe excepţională, originală, prin lucrările de pictură ce se apropie de sfîrşit. Le mulţumeşte pentru dragostea frăţească pe care i-au arătat-o în răstimpul vieţuirii aici, în frumosul cartier „Trei Stejari" al oraşului Sibiu.

7. Pămînt al Patriei noastre, primeşte acum trupul obosit al părintelui Vasile! Culcă-l, domol, lîngă osemintele soţiei sale în mormîntul din cimitirul străjuit de arborii seculari ai minunatei Dumbrave a Sibiului. Primeşte, Doamne, sufletul credincios şi bun al slugii Tale vrednice! Binecuvintează toate silinţele lui! Iar pe noi, slujitori ai altarelor strămoşeşti, întăreşte-ne şi ne ajută întru împlinirea nobilelor îndatoriri ale sfintei chemări. Sînt prezente, în ruga noastră, şi bătăile inimilor unor preoţi în devenire, ale studenţilor teologi care au cîntat, aşa de duios, la oficierea slujbei acestei înmormîntări.

8. Promitem, Mîntuitorule, să ne implicăm conştiinţa noastră pastorală în minunata tradiţie a Bisericii şi a neamului nostru. Preţuirea şi iubirea omului va sta la baza întregii noastre activităţi. Ca şi părintele adormit în Domnul, vom avea uşile casei şi ale inimii mereu deschise, pentru a-i ajuta pe oameni să mediteze asupra propriilor lor vieţi, asupra ceea ce este bine şi ce este rău. Vom cultiva, în sufletul şi viaţa enoriaşilor, buna rînduială spre o viaţă cinstită, cu adevărat creştinească. Ajută-ne Doamne şi ne întăreşte în hotărîrea noastră! Iar cînd ne vei chema la Tine, învredniceşte-ne pe toţi, preoţi şi credincioşi mireni, de blînda şi mîntuitoarea Ta chemare: „Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Domnului tău“ (Matei 25, 21). Amin.

Pr. *Gheorghe Rătulea*

Din relațiile ecumenice bisericești

LUCRĂRILE COMITETULUI EXECUTIV AL
CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR
GENEVA, 4—8 FEBRUARIE 1985

A. Prima sesiune din anul 1985 a lucrărilor Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor a avut loc la Geneva, între 4—8 februarie 1985, la Centrul internațional John Knox. Au participat toți membrii Comitetului Executiv, cu excepția Dr. W. A. Visser't Hooft, *Președintele* de onoare, căruia vîrsta înaintează și boala nu i-au mai permis să-și părăsească domiciliul.

Prezenți: Dr. Heinz Ioachim Held (moderator R. F. G.), I. P. S. Mitropolit Hrisostom de Mira (vice-moderator — Turcia), Dr. Sylvia Ross Talbot (vice moderator — U. S. A.), *Președinții:* D-na Nita Barrow (Barbados, Indiile de Vest), Dr. Marga Bühring (Elveția), I. P. S. Mitropolit Paulos Mar Gregorios (India), episcopul Dr. Iohannes W. Hempel (R. D. G.), P. F. Patriarh Ignatios al IV-lea Hazim, al Antiohiei (Liban), episcopul W. P. K. Makhulu (Botswana), Dr. Lois Wilson (Canada). *Alți membri ai Comitetului Executiv:* D-na Annathaie Abayasekera (Sri Lanka), Harry Ashmall (Anglia—Scoția), P. S. episcop Athanasios (Egipt), D-l Bena-Silu (Zair), Revd. Puafitu Faa'Alo (Tuvalu), D-na Joyce Kaddu (Uganda), I. P. S. Arhiepiscop Kiril (U. R. S. S.), Dr. Janice Love (U. S. A.), Dr. J. Oscar McCloud (U. S. A.), Dr. S. A. E. Nababan (Indonezia), Revd. Meinard Piske (Brazilia), D-na Jean Skuse (Australia), Revd. Gunnar Stalsett (Norvegia, ales de curînd secretar general al Federației Lutherane Mondiale), Dr. Aaron Tolen (Camerun), episcopul Karoly Toth (Ungaria).

A fost prezent de asemenea: Dr. Emilio Castro, secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost prezent la lucrări Dr. Antonie Plămădeală, Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al românilor ortodocși din Ardeal, Crișana și Maramureș.

A fost prima sesiune a Comitetului Executiv de după alegerea noului secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor Dr. Emilio Castro, în locul Dr. Philip Potter, retras la cerere cu un an mai devreme decît expirarea mandatului.

Cu prilejul acestei sesiuni, s-a organizat instalarea oficială a noului secretar general în cadrul cultului ecumenic de luni, 4 februarie, în capela de la Centrul Ecumenic de pe str. Ferney din Geneva, în prezența tuturor funcționarilor Consiliului Ecumenic, ai Conferinței Bisericilor Europene, ai Federației Lutherane Mondiale, ai Alianței Mondiale Reformate și ai reprezentanților Bisericilor din Geneva.

Cultul a fost oficiat de Dr. Heinz Ioachim Held, Președintele Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, cu participarea și a I. P. S. Mitropolit Hrisostom de Mira (Patriarhia Ecumenică, Turcia). Lecturile biblice au fost din Isaia VI, 1—8, evocînd *trimiterea* profetului la lucrarea în numele Domnului, iar din Noul Testament, din *Faptele Apostolilor* XXII, 6—11, în care Sf. Pavel pe drumul Damascului întreabă: *„Doamne, ce să fac"*, aceasta fiind deviza pe care Dr. Emilio Castro și-a ales-o ca semn al intrării în noua răspundere ecumenică, după cum va mărturisi el însuși în cursul unei scurte cuvîntări. Cei care au alcătuit textul cultului de instalare, au introdus în el întrebări și au prevăzut răspunsuri din partea Dr. Castro, cam cum e în slujba călugăriei la noi la ortodocși, și chiar în slujba hirotoniei episcopului. Ex.: *Întrebare:* „Afirmi, în prezența acestei adunări, dependența ta de harul lui Dumnezeu în împlinirea noii sarcini și răspunderi ce ți s-a încredințat?"

R. — Da, ajutîndu-mi Dumnezeu.

I. — Mărturiseşti cu convingere că Dumnezeu a chemat Consiliul Mondial al Bisericilor ca să ajute Bisericile în căutarea unităţii, a mărturiei şi a slujirii, şi în vederea apărării cauzei dreptăţii şi păcii în lume?

R. — Da, cu ajutorul lui Dumnezeu.

I. — Te încredinţezi acestei slujiri (ministry) în solidaritate cu colegii tăi şi cu toţi cei care împărtăşesc această slujire cu tine, pentru împlinirea scopurilor Consiliului Ecumenic al Bisericilor?

— R. — Da, cu ajutorul lui Dumnezeu.

Apoi oficiantul s-a adresat credincioşilor din capelă, întrebîndu-i:

— Vă reafirmaţi credinţa într-un singur Dumnezeu, Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh, şi vă dăruiţi scopurilor şi intenţiilor Consiliului Mondial al Bisericilor?

— R. — Da.

I. — Promiteţi să daţi fratelui nostru Emilio, pe care-l instalăm acum în numele lui Dumnezeu celui în Treime, sprijinul vostru în Domnul: să-l sprijiniţi cu dragoste şi încurajare, să-l aveţi în rugăciunile voastre, şi să-l faceţi vrednic să-şi împlinească scopul pentru care a fost chemat?

R. — Da.

I. — (către Dr. Castro) În numele Comitetului Central, te instalăm în slujba de Secretar General al Consiliului Mondial al Bisericilor, în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Fie ca Domnul harurilor să-ţi dea dragostea, înţelepciunea şi puterea, necesare pentru a-ţi împlini slujirea.

A urmat o rugăciune de încheiere după care i s-a dat o emblemă a ecumenismului, lucrată la Amsterdam pe o placă metalică, iar reprezentanţii Bisericilor din Geneva i-au dat o „robe de Genève", neagră şi cu fluture alb la gît. Din partea funcţionarilor Consiliului Ecumenic al Bisericilor i s-a dat o *Biblie*, ca semn al temeliei pe care trebuie să-şi bazeze slujirea. A fost aproape ca o hirotonie, din care, precum se poate vedea, n-au lipsit unele elemente prezente în ceremonialul ortodox. A urmat o scurtă recepţie la Consiliul Ecumenic, după care membrii Comitetului Executiv au revenit la centrul John Knox, intrînd de îndată în lucrări.

*

B. După apelul nominal şi adoptarea Procesului verbal al şedinţei anterioare, a luat cuvîntul noul secretar general prezentînd un raport verbal şi arătînd, după obicei, ce s-a petrecut nou în viaţa ecumenică în ultima vreme. Astfel, a informat că au trecut la Domnul trei mari ecumenişti: Stephen Niles, autor al unei istorii a ecumenismului, Herman Dietzfelbinger, fost preşedinte al Bisericilor lutherane din R. F. G. şi Dr. Norman Goodal (pe care şi autorul acestor rînduri l-a audiat ca *visiting profesor* la Heythrop College, Oxford, în anul 1969). Dr. Castro a arătat apoi că de curînd a făcut o vizită la Consiliul Ecumenic o delegaţie din Irak, cerînd ca C. E. B. să medieze pentru pace în regiune. De asemenea a vizitat Centrul Ecumenic ambasadorul Israelului în Elveţia, vice-preşedintele Comitetului pentru Culte din U. R. S. S., D-l Macarţev şi o delegaţie din R. D. G., condusă de vice-preşedintele Consiliului de Stat, Gerald Götting.

La rîndul său, Consiliul Ecumenic a trimis diferite delegaţii pentru a se informa la faţa locului asupra unor situaţii, precum în Sudan, Nicaragua, Etiopia, Grecia, Turcia, Coreea de Sud, China. Toţi cei care au făcut aceste vizite au fost invitaţi să prezinte scurte rapoarte în faţa Comitetului Executiv, ceea ce au şi făcut.

Dr. Emilio Castro şi-a făcut apoi cunoscute cîteva din principiile şi din gîndurile cu care vrea să-şi continue slujirea ecumenică în noul oficiu, D-sa nefiind nou în mişcarea ecumenică. A fost un număr însemnat de ani director al *Comisiei Misiune şi Evanghelizare*, desfăşurînd o activitate apreciată de toate Bisericile. A spus că doreşte să încurajeze în special Comisia *Credinţă şi Constituţie* să lucreze pentru descoperirea bazelor teologice în vederea realizării intercomuniunii euharistice. De fapt a numit-o *ospitalitate euharistică*, pe care Bisericile să şi-o poată oferi unele altora, în numele dragostei. „Tuturor ne vine greu să spunem că tocmai de la Euharistie pornesc diviziunile noastre, adică de la împărtăşirea cu Iisus Hristos pe care toţi îl mărturisim", a spus D-sa. „Există, a mai adăugat, căi

teologice în favoarea ospitalităţii euharistice. Trebuie căutate. Să facem activă *iconomia* şi să mergem pe calea *filantropiei.* Acestea două, bine adîncite şi folosite, ne vor putea ajuta".

Cu privire la modul cum înţelege să-şi desfăşoare activitatea de secretar general, Emilio Castro a declarat că nu se va supune nici unei autocenzuri, ci va spune întotdeauna ceea ce crede că trebuie spus. „Mai bine mă las corectat, decît să mă autocenzurez". A mai declarat că nu are de gînd să schimbe nimic din *modus operandi,* din metodele de lucru din Consiliul Ecumenic, iar dacă va fi nevoie de schimbat ceva, o va face cu acordul tuturor.

O noutate pe care a introdus-o totuşi pe agenda de lucru a Comitetului Executiv, a fost prevederea în două din şedinţele primelor două zile (sînt în general patru sau cinci şedinţe pe zi), a unor *„Discuţii deschise cu secretarul general",* acesta urmînd să-şi prezinte unele opinii, puncte de vedere şi planuri, iar membrii Comitetului executiv să le comenteze, putînd să fie apoi instrumentate în vederea intrării lor în circuitul activităţilor ecumenice.

Cu privire la vizitele primite în ultima vreme la Consiliul Ecumenic din Geneva, noul secretar general a apreciat faptul că reprezentanţii ţărilor din Est se arată mai interesaţi de activitatea Consiliului decît cei din Vest. Ar dori ca şi aceştia din urmă să se intereseze de activitatea Consiliului şi să se alăture acţiunilor lui în favoarea unităţii şi a păcii. Emilio Castro s-a referit apoi la *Declaraţia de la Stuttgart* din 1945 a Bisericilor germane, prin care se recunoştea vina germanilor în declanşarea celui de al doilea război mondial şi în provocarea marilor suferinţe unor oameni lipsiţi de apărare. Se întreba dacă această *Declaraţie* va putea fi reluată cu prilejul împlinirii în anul acesta a 40 de ani de la încheierea celui de al doilea război mondial.

Discuţiile la raportul secretarului general au fost în genere pozitive. Dr. Aaron Tolen (Camerun) a spus că cel mai important lucru este ca şi pe viitor Consiliul Ecumenic să-şi menţină şi să-şi mărească peste tot credibilitatea. În acest scop ar fi desigur binevenite şi contactele mai dese cu statele occidentale. Ţările răsăritene se interesează de activitatea Consiliului pentru că văd în el o tribună a păcii şi trebuie să încurajăm ca astfel de vizite să continue. În acelaşi sens a vorbit episcopul Karoly Toth din Ungaria. Moderatorul Comitetului Executiv Dr. Heinz Ioachim Held (R. F. G.) s-a simţit obligat să răspundă la întrebarea în legătură cu *Declaraţia de la Stuttgart.* N-a dat un răspuns oficial, pentru că acesta nu s-a formulat încă, dar el crede că germanilor le va fi foarte greu să sărbătorească sfîrşitul celui de al doilea război mondial care, pentru ei, a însemnat capitularea, înfrîngerea. Poate că Bisericile vor face *ceva,* pornind mai ales de la răspunderea lor în lumea de azi, pentru a preîntîmpina noi suferinţe şi nedreptăţi.

La raportul secretarului general a luat cuvîntul şi reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române, Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, care a spus printre altele:

„Sîntem în februarie şi secretarul general Dr. Emilio Castro şi-a luat în primire oficiul la 1 ianuarie. Am ascultat totuşi un raport larg, bine informat şi cu perspective realiste, ca după o lungă activitate, ceea ce e un început promiţător. Sînt de acord să se încurajeze vizitele la Consiliu şi din Est şi din Vest. Munca şi orientarea Consiliului vor fi mai bine înţelese şi apreciate cînd vor fi cunoscute şi aici, la faţa locului. Echilibrul pe care îl are în vedere Dr. Castro, cu privire şi la angajarea unor contacte mai strînse şi cu unele state din Vest, este desigur normal. Întrebarea e: de ce reprezentanţi ai guvernelor din Vest nu vin? Nu sînt interesaţi? Ignoră activitatea Bisericilor? În această privinţă Consiliul trebuie să reflecteze cum să se impună şi cum să-şi impună activitatea, în aşa fel încît să intereseze. Dar să fie şi cu grijă de a nu limita contactele cu Estul. Eu apreciez de pildă faptul că la Consiliu au fost primite de curînd două vizite, una din partea unei ţări arabe (Irakul) şi alta din partea Israelului. S-a vorbit de pace, de medierea unei înţelegeri, ceea ce e în spiritul Consiliului Ecumenic. Aş vrea să vă informez că şi România promovează acest spirit în politica ei externă, întreţinînd relaţii diplomatice şi prieteneşti, atît cu ţările arabe, cît şi cu Israelul".

C. Au urmat, ca de obicei, rapoartele *Unităților*.

1. Dr. Todor Sabev, secretar general adjunct, a prezentat raportul Unității I „CREDINȚĂ ȘI MĂRTURIE", din care reținem:

a) Subunitatea *Credință și Constituție a* continuat să ajute la procesul de recepție al Documentului de la Lima: *Botez, Euharistie, Preoție*. De asemenea a organizat o consultare în Kottayam, India (nov. 1984) cu privire la *Credința Apostolică*, interpretînd art. 2 al Simbolului niceo-constantinopolitan. O altă consultație, analizînd art. 3 din același Simbol, a avut loc la Chantilly, Franța (ian. 1985), împreună cu o altă consultație care a tratat tema: *„Unitatea Bisericilor și reînnoirea comunității omenești"*. Unitatea a publicat un volum, al treilea din serie, intitulat: *Confessing our Faith around the World — Caribbean and Central America* (Mărturisindu-ne credința în lume — în zona Caraibelor și a Americii Centrale), volum dedicat fostului secretar general Philip Potter.

Pentru anul 1985 Comisia *Credință și Constituție* are în vedere următoarele acțiuni dedicate promovării unității creștine: O consultație inter-ortodoxă cu privire la *recepția* documentului de la Lima, B. E. M. (Botez, Euharistie, Preoție) care va avea loc la *Holy Cross Theological School*, Boston, U. S. A. (17—22 iunie 1985); o consultație cu privire la interpretarea primului articol al Simbolului niceo-constantinopolitan va avea loc în martie la Kinshasa Zair, în martie 1985, cu tema: *„Către o expresie comună astăzi a credinței apostolice"*; în răsăritul Europei, în septembrie, se va organiza consultația cu tema: *Comunitatea bărbaților și femeilor în relație cu unitatea și reînnoirea Bisericii și a comunității omenești.*

Plenara Comisiei *Credință și Constituție* va avea loc între 12—26 august la Stavanger, Norvegia.

b) Comisia *Misiune și Evanghelizare* a ținut o întrunire ortodoxă în R. F. G. (octombrie 1984) și o alta la Limuru, Kenya (ian. 13—20, 1985), axate mai ales pe tema: *Evanghelie și cultură.*

Conferința generală a Comisiei Misiune și Evanghelizare se va ține în 1988 sau 1989. Pentru viitor sînt prevăzute consultații și vizite în Brazilia, U. R. S. S., Cehoslovacia. În anul 1987 revista *Internațional Review of Mission* va împlini 75 de ani de existență. S-a numit un nou comitet de redacție.

c) Sub-unitatea *Dialogul între credințe și ideologii* a organizat în ultimul timp două consultații: una la Boston în S. U. A. (25—29 noiembrie 1984), cu tema: *„Înțelesurile și limitele pluralismului religios"*, ocupîndu-se de relațiile iudaism-creștinism; a doua consultație (decembrie 1984), cu tema: *„Conflict și reconciliere — resurse în cadrul tradițiilor religioase"*, s-a ocupat de relațiile dintre creștinism și budism.

Consultații viitoare sînt prevăzute în Anglia (10—15 martie 1985), în Malaezia (20—26 iunie 1985), în Fiji (8—13 sept. 1985) și altele.

d) Sub-unitatea *Biserică și Societate* a organizat în 1984 o consultație cu tema: *„Tehnology, Employement and Rapid Social Change"*, în Glasgow. În decembrie 1984, dr. David Gosling, directorul sub-unității, a publicat împreună cu B. Musschenga o carte: *Știința, Educația și Valorile etice.* Pînă la sfîrșitul anului 1985, sub-unitatea va mai organiza întruniri la Bossey, în Elveția (14—21 aprilie), în Indonezia, la Satya Wacana University, în Filipine (dec. 1985). Dr. David Gosling pregătește o nouă carte împreună cu Howard Davis: *„Tehnologia nouă și viitorul muncii"*.

2. Raportul unității a doua: DREPTATE ȘI SLUJIRE, a fost prezentat de Dr. Ninian Koshi, directorul Comisiei pentru relații internaționale. Unitatea a II-a a avut de curînd o întîlnire a celor cinci Comisii care o compun, la Veldhaven în Olanda (14—19 ian. 1985). Dr. Ninian Koshi a arătat că s-au organizat mai multe consultații cu tema: *„Legătura dintre luptele pentru dreptate și pace și integritatea creației"*.

S-au prezentat apoi pe rînd activitățile celor cinci comisii: CICARWS, Comisia pentru Dezvoltare, Comisia Medicală, Programul pentru combaterea rasismului și Comisia pentru relații internaționale. S-au dat informații cu privire la situații din Sri Lanka, Sudan, Noua Caledonie, Cipru, Africa de Sud și America centrală. În Japonia s-a organizat în octombrie trecut o consultație cu tema: *„Pace și dreptate în Nord-Estul Asiei"*, cu accente speciale de rezolvarea conflictelor pe cale pașnică.

3. Raportul unităţii a treia: EDUCAŢIE ŞI REÎNNOIRE a fost prezentat de D-na Maria Assaad, secretar general adjunct al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. S-a arătat că în cadrul Unităţii s-au organizat cinci grupe de lucru care se vor întîlni la Oaxtepec în Mexico (18—26 aprilie 1985), iar o echipă din două persoane va vizita Haiti. Alte echipe vor vizita China, Zona Caraibelor şi America Latină, ţări din Africa. Şi această unitate a organizat o seamă de consultaţii importante, printre care cea mai notabilă este cea din Annecy (dec. 1984) cu tema: *„Spiritualitatea pentru vremurile noastre"*.

Programul pentru Educaţia Teologică (una din subunităţile unităţii a III-a) a organizat un seminar cu tema: *„Slujirea săracilor"* la Institutul Ecumenic de la Bossey (iulie 1984) şi un altul cu tema: *„Teologia poporului"* (Theology by the people), la Roma (aug. 1984). Subunitatea „Femeile în Biserică şi societate" a avut o întîlnire în Madras, India, cu tema: *„Participarea femeilor din perspectiva biblică"*. O conferinţă a femeilor se are în vedere pentru iulie 1985 pe lîngă *Forul organizaţiilor non-guvernamentale* pe lîngă O. N. U., ce va avea loc la Nairobi, în Kenya.

4. Raportul celei de a patra unităţi din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor (numită „General Secretariat" şi nepurtînd nici un număr), a fost prezentat de Dr. Emilio Castro, noul secretar general. Raportul a tratat despre următoarele teme: Institutul ecumenic de la Bossey, relaţiile cu organizaţiile ecumenice internaţionale, folosirea resurselor, relaţiile cu romano-catolicii, vizite la Biserici, extinderea localului Consiliului Ecumenic din Geneva.

Au urmat discuţii la rapoartele unităţilor, aprobîndu-se consultaţiile propuse şi fixîndu-li-se liniile de orientare.

*

D. Precum am arătat mai sus, pe agenda Comitetului Executiv a fost introdusă o nouă temă: *Convorbiri cu secretarul general*. Au avut loc într-adevăr trei astfel de convorbiri, deschise printr-o largă prezentare făcută de Dr. Emilio Castro. Acesta şi-a expus de fapt programul şi principiile „guvernării", pe care o începe pentru viitorii şapte ani, în fruntea Consiliului Ecumenic al Bisericilor. În cele ce urmează vom însemna cîteva din ele, despre care putem afirma cu anticipaţie că sînt într-adevăr îndrăzneţe, dar nu întotdeauna uşor de armonizat cu principiile tuturor Bisericilor care intră în componenţa Consiliului. Ne vom referi de îndată la unele din acestea.

Dr. Emilio Castro şi-a început expunerea prin întrebarea: Cine sînt „bossii" noştri? Mitropoliţii, episcopii, superintendenţii sau revoluţionarii, de pildă cei din America Latină? Nu e vorba însă de a stabili acesta. Noi înţelegem şi privim Biserica lui Hristos ca pe o *Biserică slujitoare*, catalizatoare a eliberării lumii. Avem nevoie de instituţii bisericeşti, dar scopul lor să fie slujirea lumii, de care se leagă şi realizarea Împărăţiei lui Dumnezeu.

Dr. Castro şi-a mai pus întrebarea: *Ce este Biserica?* Desigur, nu e numai Biserica în care se slujeşte Liturghia duminica. Întrebarea e ce face Biserica pentru reîntronarea dreptăţii în lume? Aceasta trebuie să reiasă şi din cult. Consiliul Ecumenic al Bisericilor ar trebui să facă ceva mai mult şi pentru unitatea Bisericilor.

De pildă să facă măcar ce poate deocamdată: unirea familiilor creştine apropiate (ortodocşii, vechii orientali, armenii, copţii). Şi aceasta ar fi o *slujire*, la care este bine înţeles chemat Consiliul.

De obicei — a spus Dr. Castro — ne-am obişnuit să gîndim defensiv. De ce să nu gîndim şi ofensiv? Cînd ai o credinţă, o viziune clară, biruieşti!

Dr. Castro a apreciat apoi că activităţile în care se lansează Consiliul Ecumenic al Bisericilor sînt prea numeroase, ceea ce face ca interesul să se disperseze şi lumea să nu mai poată înţelege totul aşa cum trebuie. Două treimi din activităţi ar trebui reduse. Acelaşi lucru ar trebui făcut şi pentru lucrările obişnuite ale Comitetului Central. Se pun în discuţie prea multe teme. Ar trebui să se rămînă la 6—10 teme, care să poată fi bine adîncite. Mai multă exigenţă ar trebui arătată şi faţă de corespondenţa Consiliului cu Bisericile. Prea multe hîrtii şi prea multă limbă engleză, ca şi cum toate Bisericile ar cunoaşte-o.

Revenind la problema intercomuniunii, pe care a pus-o şi în raportul său iniţial, Dr. Castro a spus că ştie că aceasta e imposibilă, dar ar dori ca în virtutea *iconomiei, a libertăţii, a iubirii faţă de aproapele* — recunoscute şi acestea de canoane — fiecare Biserică să deschidă masa euharistică pentru celelalte. Ar fi poate o deschidere dramatică, ea cerînd un fel de moarte, o trecere peste anumite principii, dar ar fi frumos să se facă gesturi dramatice motivate de dragoste şi libertate. Ne aşteptăm ca bătrînii să se opună, dar să încercăm.

Au urmat discuţii. Mitropolitul Hrisostom de Mira (Patriarhia Ecumenică) s-a declarat de acord cu multe din ideile Dr. Castro: că Biserica trebuie să fie slujitoare, că e nevoie de adînciri teologice ale unor relaţii, dar ar trebui să ne punem mai ales întrebarea cum e înţeleasă slujirea Bisericilor de către Consiliul Ecumenic. Cu privire la ospitalitatea euharistică, la ortodocşi există o altă orientare, deşi şi ortodocşii ştiu ce este slujirea, libertatea şi iubirea de oameni. Ortodocşii cred că e periculos să vorbim acum de ospitalitate euharistică, înainte de elucidarea diferenţelor teologice cu privire la înţelegerea Euharistiei.

În acelaşi sens a vorbit şi Patriarhul Ignatie al Antiohiei. De pe alte poziţii a vorbit D-na Marga Buhring pentru care diferenţele teologice dispar din ce în ce mai mult, ceea ce face să crească posibilitatea oferirii ospitalităţii euharistice. Desigur, doamna a vorbit ca protestantă şi activistă ecumenică, dar nu ca teolog, pentru că nu este. În acelaşi sens şi de pe aceleaşi poziţii a vorbit şi D-l Harry Ashmall, încurajîndu-l pe noul secretar general în ideea sa de a milita pentru ospitalitatea euharistică.

În legătură cu aceasta a vorbit şi reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române, Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului:

„S-au făcut aici afirmaţii şi propuneri care au entuziasmat pe cîţiva dintre noi şi i-au îndemnat să viseze situaţii ideale, în care *ospitalitatea ecumenică* să-i unească pe creştini şi să unească şi Bisericile care alcătuiesc Consiliul Ecumenic. Perspectiva e într-adevăr de natură să entuziasmeze sufletul creştin dornic de unitate. Dincolo de ceea ce ne poate mişca pe noi sufleteşte, aici, trebuie să nu ne uităm totuşi Bisericile noastre, credinţa lor, teologii lor. Toţi sîntem gata să optăm pentru unitate. Dar nu pentru *orice* unitate. Nu pentru o unitate care să ne piardă identitatea, să ne relativizeze credinţa. Nu pentru o unitate prin care să pierdem, ci pentru una prin care să cîştigăm toţi. În problema unităţii, noua formulă lansată de noul secretar general, Dr. Emilio Castro, *Ospitalitate euharistică*, nu e de natură să rezolve problema. Se ştie că între unele familii de Biserici ea se oferă, în cazuri de forţă majoră, în mod excepţional şi fără să angajeze vreo repetiţie. *Ospitalitatea e doar temporară*, dacă nu chiar cu caracter unic, în caz de moarte. De pildă, cînd un catolic e gata să moară într-o zonă ortodoxă, în imposibilitate de a găsi *atunci* un preot catolic să-i dea împărtăşania. Unele Biserici ortodoxe oferă *în astfel de cazuri* ospitalitate. Dar nici în legătură cu aceasta nu s-a luat o decizie panortodoxă şi practica unor Biserici nu s-a impus şi celorlalte. Visaţi, aşadar, cît doriţi, dar pentru a ajunge la soluţionarea problemei, trebuie lăsaţi teologii să lucreze. Problema e de ordin teologic şi eclesiologic şi nu sentimentală. Şi noi sîntem sentimentali, promovăm dragostea, slujirea, ospitalitatea, libertatea, dar nu fără discernămînt teologic cînd e vorba de Taine. Noi credem că în cadrul Consiliului Ecumenic, Comisia *Credinţă şi Constituţie* trebuie să pregătească terenul pentru *Comuniunea euharistică*. Nu trebuie minimalizat lucrul acestei Comisii, cu credinţa că vom ajunge la *Ospitalitatea euharistică* fără explorările ei teologice, şi fără un consens teologic al Bisericilor. Aici, în Comisia Credinţă şi Constituţie, se vor pregăti soluţiile. Am auzit aici vorbe frumoase despre posibilitatea *Ospitalităţii euharistice*, dar nu din partea unor teologi. Aşa cum în fizică nu se pronunţă agronomii şi în agronomie nu se pronunţă lingviştii, în problemele teologice trebuie să se pronunţe teologii, să clarifice ei problemele. Aş vrea să se înţeleagă însă că, în această problemă, nu numai ortodocşii fac dificultăţi. Biserica Reformată din R. F. Germania s-a pronunţat, de pildă, împotriva documentului B. E. M., desigur pentru că accentuează caracterul sacramental al Euharistiei şi al Preoţiei. Dacă unii ca aceştia s-ar pronunţa — şi se şi pronunţă — pentru *ospitalitate euharistică*, ar face-o avînd în vedere înţelesul pe care *ei* îl dau Euharistiei, deci un înţeles totalmente diferit de al nostru. Aşadar, nu vorbim aceeaşi limbă. Şi atunci ce realizăm printr-o astfel de ospitalitate euharistică? Nimic. Ne

auto-amăgim. Unitatea pe care o urmărim e cea *într-o credinţă, un Domn, un Botez*".

În prezentarea punctelor sale de vedere şi reluînd o recomandare a Adunării Generale a Consiliului Ecumenic de la Vancouver (1983), Dr. Castro a făcut apel la Biserici, ca şi la cei care lucrează în birourile Consiliului Ecumenic, să promoveze o teologie coerentă, un stil teologic, o şcoală, pentru a se ajunge la o *teologie ecumenică*. D-sa a recomandat *dezbateri teologice* în Centrul ecumenic de la Geneva, tocmai pentru a se ajunge la o conştiinţă ecumenică bazată pe o teologie ecumenică. Aşa cum există anumite teologii: romano-catolică, neagră, africană, a speranţei, a eliberării, să existe şi una a Consiliului ecumenic sau ecumenică. Altă dată un Karl Barth spunea protestanţilor ce e drept şi ce nu. Astăzi nu le mai spune nimeni. Trebuie să re-educăm staff-ul ecumenic şi să-l iniţiem în teologia contemporană. Pe această temă s-ar putea organiza chiar o consultare. O anumită coerenţă există în ecumenism, dar nu prea există o interpenetraţie între diferitele orientări. Către aceasta trebuie să ne îndreptăm de acum încolo.

În legătură cu aceasta a luat cuvîntul încă odată reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române, Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, care a spus printre altele:

„Problema pe care o pune Dr. Castro este interesantă şi importantă, dar trebuie clarificată. Nu e atît de simplă pe cît pare. Mai întîi trebuie să ne clarificăm despre ce vorbim şi să încercăm să limpezim şi recomandarea de la Vancouver de a lucra pentru mai multă coerenţă. E vorba, în cele spuse de Dr. Castro, de două lucruri care sînt foarte diferite. Pot fi luate şi împreună, dar şi separat. În mişcarea ecumenică, în cazul nostru, trebuie să le luăm separat: o *teologie* şi *coerenţă*. Nu putem să ne propunem să creem o *teologie*, de dragul de a avea o teologie a Consiliului ecumenic. Ar fi artificial. O teologie ori se naşte, ori nu. Şi iată că pînă în prezent nu s-a născut, în sensul de a avea *o teologie a Consiliului Ecumenic*. Teologie ecumenică avem: avem şi catedre de ecumenism la Facultăţile de teologie. E acea teologie care studiază căile şi mijloacele restaurării unităţii Bisericilor. Dar una e să existe o teologie ecumenică, şi alta e să dorim o teologie a Consiliului Ecumenic. Aceasta din urmă ar fi chiar periculoasă. *O teologie* a Consiliului Ecumenic? Care? O astfel de teologie ar face din Consiliul Ecumenic o Biserică, o sectă, una printre celelalte, o teologie printre celelalte. A avea o teologie, înseamnă a avea o doctrină. Şi atunci ce ar mai fi Consiliul Ecumenic în relaţie cu Bisericile? Nici vorbă de aşa ceva. Consiliul Ecumenic trebuie să fie, şi este, şi trebuie să rămînă *un loc de întîlnire a teologiilor* Bisericilor care îl compun. Dacă ar avea *o teologie*, ar deveni partizan, n-ar mai fi deschis tuturor Bisericilor. Consecinţa ar fi că Bisericile l-ar părăsi şi astfel s-ar destrăma. *Coerenţă?* — Da. Adică o gîndire articulată, aprecieri limpezi, evaluări teologice coerente ale dialogurilor teologice şi ale documentelor pe care le elaborează Consiliul bazate întotdeauna pe revelaţie şi orientate spre unitate, ţinînd permanent seamă de legile fundamentale ale ecumenismului. Despre jaloanele *coerenţei* în ecumenism şi în activitatea Consiliului Ecumenic, în situaţia în care trebuie avută în vedere diversitatea teologiilor Bisericilor contemporane componente ale Consiliului, vom mai putea discuta şi desigur în acest sens mai ales, vom interpreta recomandarea Adunării Generale de la Vancouver. Aceasta e ceea ce putem face *acum*. În viitor se va putea elabora şi *o teologie de consens ecumenic*. Spre aceasta mergem. Ea va fi aceea a unităţii realizate şi a definirii acelei unităţi despre care încă nu ştim cum va fi".

Au comentat tema în acelaşi sens şi episcopul german (R. D. G) Johannes Hempel, şi D-na Behring (Elveţia) şi Dr. Held (R. F. G.) după care discuţia nu s-a mai reluat.

*

E. Comitetul Executiv a ascultat apoi cîteva rapoarte privind: „*Rolul Consiliului Ecumenic al Bisericilor în treburile internaţionale*", o „*Notă asupra situaţiei din Noua Caledonie*", şi informaţii asupra unor situaţii de nelinişte din Africa de Sud, Sudan, Sri Lanka, Orientul Mijlociu. S-a hotărît să se facă note către guvernele respective şi apeluri pentru pace şi bună înţelegere. De asemenea s-au redactat cîteva scrisori către unele Biserici din zonele respective.

*

F. În şedinţă confidenţială, Comitetul Executiv a analizat cererile de ajutor din partea unor organizaţii care luptă împotriva discriminărilor rasiale, împotriva jugurilor străine etc. În cadrul *Programului pentru combaterea rasismului* s-au aprobat ajutoare substanţiale unor organizaţii din Angola, Mozambic, Zimbabwe, U. S. A., Anglia ş. a. Toate ajutoarele au fost date prin Bisericile din ţările respective, care urmează să le distribuie în cadrul acţiunilor umanitare şi ale solicitărilor de această natură.

*

G. Comitetul executiv a decis să recomande Comitetului Central primirea în Consiliul Ecumenic a unor noi Biserici care au solicitat acest lucru: *Biserica creştină Congregaţională din Samoa americană* şi *Biserica Metodistă din Zimbabwe*. De asemenea Comitetul Executiv a aprobat programul şi ordinea de zi a lucrărilor Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor ce va avea loc între 28 iulie—9 august la Buenos-Aires, Argentina, în localul Centrului Cultural San Martin, din centrul oraşului.

*

H. Tot în şedinţa confidenţială Comitetul Executiv a fost informat asupra unor probleme şi cazuri de violare a drepturilor omului sau de restaurare a lor. Astfel: la 15 aug. 1984 a fost eliberat Rev. C. M. Kao, secretarul general al Bisericii Presbiteriene din Taiwan; în Sri Lanka a fost eliberată D-na Annathale Abayasekere, membră a Comitetului Executiv C. E. B.; în Africa de Sud a fost eliberat şi reinstalat ca Secretar general al Consiliului Sud-African al Bisericilor, Beyers Naudé; Papa Şenuda al III-lea al Bisericii Copte din Egipt s-a întors din exil; senatorul Jovito Salonga, Filipine, a fost eliberat; se mai află încă în închisoare în Gabon D-l Jean-Marc Ekoh, fost membru al CICARWS. În legătură cu toţi aceştia, Consiliul Ecumenic a făcut demersuri scrise la guvernele respective şi apoi a trimis scrisori de mulţumire.

*

I. Lucrările Comitetului Executiv s-au încheiat după ce s-au fixat datele viitoarelor şedinţe, precum urmează:

1985 — 24—27 iulie, Comitetul Executiv la Buenos-Aires, Argentina; 28 iulie—8 august, Comitetul Central la Buenos-Aires; 8 august—16 august vizite ecumenice la Biserici din Argentina şi eventual în ţările vecine.

1986 — 9—18 martie, Kinshasa, Zair, Comitetul Executiv, 14—20 septembrie Geneva Comitetul Executiv.

1987 — 10—13 ianuarie, Comitet Executiv, Franţa; 14—26 ianuarie Comitet Central, Franţa;
20—26 septembrie, Comitet Executiv, Bossey, Elveţia.

1988 — 6—12 martie Comitet Executiv, nu s-a stabilit locul.
7—10 august, Comitet Executiv, Hamburg, R. F. G.;
11—12 august, Comitet Central, Hamburg, R. F. G.

1989 — 12—18 februarie, Comitet Executiv;
12—15 iulie, Comitet Executiv;
16—27 iulie Comitet Central (poate în Uniunea Sovietică).

1990 — 11—17 februarie, Comitet Executiv.

Următoarea Adunare Generală se va ţine în 1990 sau 1991. Nu s-a stabilit locul.

*

J. O recepţie oferită de Dr. Emilio Castro la locuinţa sa a încheiat lucrările sesiunii de iarnă a lucrărilor Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Noul Comitet Executiv, ca şi noul Secretar general au lucrat în bună colaborare, deschis, pozitiv, creator. Orientarea Consiliului Ecumenic se păstrează pe linia imprimată de predecesori în anii trecuţi, fiind tot atît de devotată uni-

tății Bisericilor și raporturilor Bisericii cu lumea de azi. Preocupările pentru unitate se conjugă armonios cu preocupările pentru pace și dreptate socială în lume.

ȘEDINȚĂ DE LUCRU CU DIRECTORII UNITĂȚII I-A CREDINȚĂ ȘI MĂRTURIE DIN CADRUL CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR

Sîmbătă, 9 februarie 1985, a avut loc la Centrul Ecumenic din Geneva, Elveția, o ședință de lucru a conducătorilor Unității I-a, la care au participat: Mitropolitul Ardealului Antonie Plămădeală, Moderator, cei doi vice-moderatori, Dr. Thorogood (Anglia) și Dr. Smart (S. U. A.), Dr. Todor Sabev, secretar general adjunct al Consiliului Ecumenic și directorii celor patru sub-unități: Rev. S. Wesley Ariarajah (Sri Lanka) directorul sub-unității *Dialogul cu celelalte credințe și ideologii*, Dr. Günther Gassmann (R. F. G.), directorul comisiei *Credință și Constituție*, Dr. David Gosling (Anglia), directorul sub-unității *Biserică și Societate* și Revd. Eugene Stockwell (U. S. A.), directorul Comisiei *Misiune și Evanghelizare*. Cu acest prilej s-a constituit *Grupul executiv* al Unității I-a alcătuit din cei numiți mai sus, la care se vor adăuga cei patru moderatori din partea Comitetului Central pentru fiecare sub-unitate în parte. Grupul executiv se va întîlni din nou la Buenos-Aires (Argentina), în iulie 1985, cu prilejul sesiunii Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. La lucrările de la Geneva au participat și experți financiari din cadrul personalului tehnic al Consiliului. S-au analizat proiectele de viitor ale sub-unităților și activitatea de coordonare din cadrul Unității I-a. De asemenea, s-au studiat implicațiile financiare ale activităților propuse, recomandîndu-se limitarea la activitățile prioritare, în funcție de resursele financiare disponibile.

SIMPOZIONUL „NORDICII ÎN EUROPA" SIGTUNA, SUEDIA, 1985

Preliminarii

Între 19—20 februarie 1985 a avut loc la Sigtuna în Suedia, simpozionul NORDEN IN EUROPE organizat de *Institutul ecumenic nordic* cu sediul în acest oraș din apropierea capitalei, Stockholm. Scopul simpozionului a fost mobilizarea Bisericilor din țările scandinave (Suedia, Norvegia, Finlanda, Danemarca, Islanda) în vederea aderării lor la o organizație bisericească numită EECCS, *European Ecumenical Council for Church and Society* (Consiliul Ecumenic European pentru Biserică și Societate). Această organizație există de multă vreme pe lîngă *Comunitatea Europeană* (cu sediul la Bruxelles) și pe lîngă *Consiliul Europei* (cu sediul la Strassbourg), dar activitatea ei a fost destul de ștearsă pînă acum. A trecut aproape neluată în seamă. Din 1982 se încearcă reînviorarea și reactivarea ei, și lucrul se face chiar cu o anumită perseverență. În 1982 s-a organizat la Interlaken, în Elveția, o consultație la care au participat delegați din toată Europa de Vest (31), delegați ai organizațiilor internaționale (15), consultați (12), staff (5), interpreți (4). Grupul pregătitor a fost alcătuit de 13 reprezentanți de valoare ai Bisericilor din Europa occidentală și la Consultație au prezentat referate scrise 10 persoane, de-a lungul a cinci zile de discuții. Din acestea se poate deduce cîtă importanță s-a acordat întîlnirii. Lucrările au fost publicate într-un volum de mai mult de o sută de pagini, cu titlul: THE TASK OF THE CHURCHES IN WESTERN EUROPE (Sarcinile Bisericilor din Europa occidentală). Din cele două Documente pregătitoare se desprinde ideea necesității angajării Bisericilor în spațiile în care există, în cazul de față, în Occident. Se delimitează o identitate occidentală „în creștere" (p. 9), care impune o solidarizare locală. Această identitate vine din cultura comună, istoria comună, standardul de viață, *sistemul social* (s. n.), *unitatea economică, politică și militară* (s. n., p. 10).

Multe lucruri nu se spun în aceste Documente pregătitoare, dar din cele ce se spun, se poate desprinde ideea că se urmărește delimitarea unei identități occidentale în care să se integreze și Bisericile, sub pretextul necesității prezenței lor în contextul local. Apare așadar conceptul de „Biserici occidentale" nu ca pînă

acum, denumind doar localizarea lor geografică, ci ca organizaţie cu trăsături ideologice specifice, cu caractere *de unitate* (s. n. p. 11). Se descriu de altfel şapte elemente caracteristice, comune, care individualizează Bisericile din Vest, printre care: relaţii speciale cu *Comunitatea Europeană* şi cu *Consiliul Europei*, cu lumea a treia, faptul că trăiesc într-un sistem democratic cu trăsături comune, o anumită identitate culturală, confruntarea cu aceleaşi contradicţii, calitatea comună a vieţii şi convingerilor, a anxietăţilor, a fricii, a dezorientării căreia Bisericile trebuie să le facă faţă. Vorbind de sistemul democratic occidental, care le-ar fi comun tuturor ţărilor în care există Bisericile reunite în E. E. C. C. S., Documentele pregătitoare exprimă şi unele îndoieli cu privire la eficienţa şi realitatea lui: „Trebuie să ne punem de asemenea întrebarea în ce măsură sistemul democratic al Europei occidentale asigură participarea cetăţenilor la luarea deciziilor majore care determină formele de viaţă omenească din societate. Controlul democratic este limitat de către diverşi factori. Factorul economic cu dimensiunile lui transnaţionale scapă deciziilor la nivel politic. Mai există apoi creşterea complexă a dezvoltării tehnologice, care creează o prăpastie largă între experţi şi poporul de rînd. Şi mai există puterea ascunsă datorată inaccesibilităţii la informaţie. Oamenii vorbesc de obicei, şi nu fără justificare, de o eroziune a sistemului democratic" (p. 13).

Căutînd scopurile pentru care Bisericile din Vest ar trebui să se unească într-o organizaţie separată, se numără vreo opt, printre care: să lupte alături de Comunitatea Europeană pentru menţinerea păcii dintre Est şi Vest (p. 16—17), pentru dreptate şi relaţiile Nord-Sud (p. 17), pentru a se solidariza cu cei slabi şi lipsiţi, să-şi definească propria mobilitate faţă de alte religii, faţă de muncitorii străini, să-şi definească un stil propriu în problemele ecologice, în cadrul companiilor transnaţionale şi ale instituţiilor Pieţei Comune şi, mai mult, decît toate, să se înscrie în dorinţa şi intenţia Comunităţii Europene „de a-şi reconsidera ţelurile" (p. 18). Se enumără şi organizaţiile cu care urmează să coopereze Bisericile; în contextul Vest-european:

1. Consiliul Europei, fondat în 1949
2. Comunitatea cărbunelui şi oţelului, 1952 — acestea ducînd la Comunitatea
3. Piaţa Comună şi Euratom, 1952 — Europeană, 1967
4. Consiliul Nordic, 1952
5. Uniunea Vest-europeană, 1955
6. Asociaţia comerţului liber european, 1960
7. Organizaţia pentru Cooperare Economică şi Dezvoltare, 1961
8. Benelux-ul

În măsura în care se ocupă de apărare şi securitate, în categoria acestora e numit şi N. A. T. O. (North Atlantic Treaty Organization) (p. 26).

E limpede din cele de mai sus că se doreşte o colaborare strînsă şi o coordonare cu aceste organizaţii apusene care caracterizează într-adevăr climatul, stilul de viaţă, ideologică, sistemul social occidental.

Vorbitorii de la Interlaken au încercat să delimiteze *interese specifice* ale Bisericilor în vest, pentru a justifica organizarea lor separată. Nu se poate spune că au reuşit. Chiar şi atunci cînd au numit cîteva, ele se puteau aplica Europei în toată întinderea ei geografică. De altfel mulţi vorbitori s-au referit cu mai multă convingere la *întreaga Europă* decît la probleme specifice occidentale şi care ar necesita vreo grijă specială a Bisericilor, şi care să le oblige să se organizeze aparte. Documentele n-au reuşit să elucideze nici problema raporturilor cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor, cu Conferinţa Bisericilor Europene, cu Federaţia Lutherană Mondială, cu Alianţa Mondială Reformată şi cu Biserica romano-catolică. Se afirmă că Bisericile din Europa trebuie să considere prioritare relaţiile cu Bisericile din *toată Europa*, să sprijinească în întregime Conferinţa Bisericilor Europene în rolul ei de pod între Est şi Vest, să nu se izoleze, să nu-şi creeze structuri grele la nivelul vest-european. Nu este nevoie să se organizeze un *Consiliu Vest-european* al Bisericilor, ci în cadrul E. E. C. C. S. să lucreze alături de Comunitatea Europeană şi Consiliul Europei, organizîndu-şi în acest scop două secretariate, unul la Strassbourg şi altul la Bruxelles (p. 84—85).

În două scrisori către Bisericile şi Consiliile Bisericilor din Vestul Europei, organizatorii întrunirii de la Interlaken arată scopul pe care şi-l propun: anume, să lărgească E. E. C. C. S. şi „să-i lărgească activitatea şi componenţa prin intrarea

în ea ca membri activi a tuturor Bisericilor şi Consiliilor de Biserici din ţările Europei occidentale şi să se lege astfel de Comunitatea Europeană şi de Consiliul Europei" (p. 87).

Oricît am dori să înţelegem că nu e ceea ce pare a fi, nu putem să nu identificăm în scopurile organizatorilor un *Consiliu al Bisericilor Occidentale*, intenţia de a fonda o organizaţie de bloc bisericesc, paralel cu blocul politic occidental. În trei rînduri, odată în Prezidiu (1982) şi de două ori în Prezidiu şi în Comitetul Consultativ (1983, Oxford, 1984 Les Avants, Elveţia) s-a pus problema şi în Conferinţa Bisericilor Europene. Nu s-a precizat însă ce se doreşte: afilierea Conferinţei la E. E. C. C. S.? Colaborarea dintre K. E. K. şi E. E. C. C. S.? Nu s-au precizat nici domeniile colaborării, nici modalităţile practice, de aceea discuţiile nu au dus la nici o decizie limpede. Prezidiul şi-a exprimat acordul cu colaborarea, dar întrunirile viitoare au decis doar ca secretarul general să se informeze despre activitatea E. E. C. C. S. şi să informeze la rîndul său Conferinţa Bisericilor Europene.

Acesta este, în linii mari, fundalul care stă în spatele organizării consultaţiei de la Sigtuna, „Nordicii în Europa". Bisericile nordice urmau să-şi spună cuvîntul cu privire la atitudinea faţă de solicitarea de a deveni membre în E. E. C. C. S. Şi ceva în plus: de a-şi fixa sarcinile financiare. Organizatorii de la Sigtuna au invitat şi reprezentanţi ai cîtorva organizaţii creştine internaţionale, cu titlul de observatori şi pentru a arăta care este atitudinea organizaţiilor lor faţă de E. E. C. C. S.

Conferinţa Bisericilor Europene a delegat doi reprezentanţi, unul din Vest, pe profesorul Peter Wilhelm Böckman (Norvegia) şi unul din Est, pe Mitropolitul Antonie Plămădeală, al Ardealului, ambii membri în Comitetul consultativ al Conferinţei, cel din urmă membru şi în Comitetul financiar.

Consultaţia de la Sigtuna

Consultaţia a fost convocată de *Institutul Ecumenic Nordic*, condus de Kjell Ove Nilsson. Au participat: Bakkevig Trond, Oslo, Norvegia; Berglund Christina, Uppsala, Suedia; Böckman Peter Wilhelm (reprezentant al Conferinţei Bisericilor Europene), Trondheim, Norvegia; Chretien Pierre (reprezentant al Federaţiei Protestante din Franţa), Paris, Franţa; Dahlgren Sam (reprezentant al Federaţiei Mondiale Lutherane), Geneva, Elveţia; Gibson Urban (reprezentant al Federaţiei Metodiste Europene), Sollentuna, Suedia; episcopul Grönningsaeter Fredrik, Bodö, Norvegia; Grönvik Lorenz, Helsinki, Finlanda; Mitropolitul Johannes, Helsinki, Finlanda; Kremkau Klaus, Frankfurt/Main, R. F. G.; Lagergren David (Biserica Baptistă), Stockholm, Suedia; Launikari Jaakko, Helsinki, Finlanda; Lenders Marc, E. E. C. C. S., Bruxelles, Belgia, Molander Bengt-Thure, Uppsala, Suedia; Nilsson Gert, Stockholm, Suedia; Nilsson Kjell Ove, Nordiska ekumeniska institutet, Sigtuna, Suedia; Olsen Inger Lise (reprezentînd Federaţia Mondială a studenţilor creştini), Uppsala, Suedia; Pasthy Cilli (Nordiska ekumeniska institutet), Sigtuna, Suedia, Antonie Plămădeală, Mitropolit al Transilvaniei, Sibiu, România (reprezentant al Conferinţei Bisericilor Europene), Rev. Mihai Radu, Malmö, Suedia, oaspete; Perry George (reprezentant al Bisericii Suediei), Uppsala, Suedia; episcopul Sariola Yrjö, Lapua, Finlanda; Sinnemäki Maunu, Helsinki, Finlanda; Svärd Anders (membru în Parlamentul Suedez), Stockholm, Suedia; Vibholt, Agnete, Kobenhavn, Danemarca; Åhlander John-Christer (Secretariatul internaţional al Parlamentului suedez), Stockholm, Suedia.

Lucrările au fost deschise de D-l Nilsson printr-o cuvîntare alcătuită mai ales din semne de întrebare, dezvăluind astfel intenţia de a nu se pronunţa înainte de a lăsa să se desfăşoare discuţiile celor prezenţi. Va putea o organizaţie doar occidentală să evite tensiunile cu Estul în viitor? În nici un caz, Bisericile nu trebuie să pună în pericol relaţiile europene. Noi am acordat şi acordăm mare importanţă Conferinţei Bisericilor Europene. Ea nu trebuie slăbită, şi nici nu trebuie dublate activităţile ei. Oare nu se vor dubla? Nu va interveni o concurenţă?

Pentru a intra în temă, d-l J. C. Åhlander, secretar al parlamentarilor suedezi, membri în Parlamentul European (în număr de 16), a făcut o prezentare a activităţilor Consiliului European cu sediul la Strassbourg, insistînd mai ales asupra preocupării acestuia de drepturile omului, asupra tribunalului european de pe lîngă Consiliu şi a făcut o descriere largă a structurilor sale. La sfîrşit s-au

pus întrebări. Mitropolitul Ardealului Antonie Plămădeală a întrebat: „Ar putea să ne spună vorbitorul dacă în preocupările Consiliului European se pot identifica preocupări de ordin religios, și anume ce fel?" Răspunsul a fost: „În general nu. Poate acelea care se ocupă de apărarea demnității umane, de drepturile omului". I s-a replicat: „Acestea sînt mai degrabă din categoria preocupărilor umaniste, morale" — „E adevărat. Preocupări pur religioase n-aș putea identifica". Întrebarea a urmărit să scoată în evidență, prin răspuns, faptul că nu există premize care să indice solicitarea Bisericilor în probleme specifice lor. Și atunci care vor fi problemele în care Consiliul Europei și Comunitatea Europeană vor solicita Bisericile? Nu cumva vor fi amestecate în probleme străine vocației lor și angajate pe căi care să dăuneze unității creștine?

Maunu Sinnemäki (Finlanda) a început prin a arăta că episcopul lutheran al Finlandei refuză coalițiile bisericești. Bisericile trebuie să zidească poduri și să refuze o Europă orientată unilateral, într-o singură parte. Lucrul cel mai important e cum să se mențină legăturile dintre Est și Vest. În această privință, rolul Conferinței Bisericilor Europene a fost și este decisiv. Nu trebuie să se permită slăbirea Conferinței. Și cum vom evita slăbirea ei prin intrarea în E. E. C. C. S.? Prima noastră angajare europeană este Conferința Bisericilor Europene. În noua perspectivă, prin activarea E. E. C. C. S., care va fi viitorul Conferinței? Sînt Bisericile din Vest gata să creeze probleme în relațiile Est-Vest? Oare organizațiile existente, Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene, Federația Lutherană Mondială etc. nu se pot ocupa de toate problemele? Vrea oare E. E. C. C. S. să aibă o anumită influență politică în Consiliul Europei, dar noi în general evităm implicarea Bisericilor în politică. Ni se cere să devenim membri în E. E. C. C. S.; nu este oare de ajuns ca acest *Centru Ecumenic Nordic* din Sigtuna a devenit membru consultativ? Care va fi serviciul real al E. E. C. C. S. adus Bisericilor? Nu cumva vom deveni o organizație care *îl caută pe Hristos pe coridoarele puterii?* (la Strassbourg și Bruxelles). Și apoi noi cei din Scandinavia nu sîntem legați decît cu Consiliul Europei. Numai Danemarca face parte din Piața Comună. Iată întrebări la care delegatul finlandez a cerut răspunsuri lămuritoare înainte de a se gîndi la afilierea Bisericii sale la E. E. C. C. S.

A răspuns D-l Pierre Chrétien, președintele E. E. C. C. S. și secretar general al Federației Protestante din Franța. El a arătat că acțiunea prezentă a fost inițiată de Bisericile de pe malul Rinului, care au cerut o mai bună coordonare a Bisericilor din Europa occidentală, alături și împreună cu Consiliul Europei și cu Comunitatea Europeană. Ideea este de a înființa un al doilea secretariat la Strasbourg pentru relațiile cu Consiliul Europei, pentru a deschide E. E. C. C. S. și Bisericilor ne-membre ale Comunității Europene. D-sa a reafirmat apoi hotărîrile de la Interlaken. În expunere a apărut și conceptul de *solidaritate critică a Bisericilor* față de instituțiile europene (Comunitatea Europeană și Consiliul European) și față de realitățile transnaționale din această zonă. A reafirmat complementaritatea față de Conferința Bisericilor Europene, dar nu dorința de a-i dubla activitatea. E. E. C. C. S. ar putea contribui la dialogul dintre Est-Vest. Nu are intenția de a deveni un Consiliu al Bisericilor occidentale. E. E. C. C. S. va fi locul în care Bisericile din Vest își vor pune împreună marile probleme cu care se confruntă, în special din domeniul „Biserică și Societate". Vom putea lucra și împreună cu Biserica Romano-Catolică în domenii ca: Pacea, muncitorii străini.

A completat răspunsurile D-l Marc Lenders, secretar general al E. E. C. C. S., care s-a referit la domeniile de colaborare, numind șomajul, sărăcia, foamea în Africa, drepturile omului, problemele de bio-genetică. A reafirmat dorința de cooperare cu Conferința Bisericilor Europene.

D-l Trond Bakkevig (Norvegia) a spus apoi că Biserica sa va putea contribui la instaurarea unui secretariat pe lîngă Consiliul Europei, la Strasbourg, dar nu vrea să se implice în nimic din ceea ce e legat de Comunitatea Europeană, țara sa nefiind membră. A afirmat ca și ceilalți dorința de a nu se slăbi Conferința Bisericilor Europene: „Nu vrem să ne amestecăm în ceva care ar slăbi această organizație".

A luat apoi cuvîntul D-l P. W. Böckman, reprezentant al Conferinței Bisericilor Europene. A arătat că d-l Appel, președintele Conferinței Bisericilor Europene este la fel de interesat și în E. E. C. C. S. și foarte activ în această organizație. Din Hotărîrea Prezidiului Conferinței din 1982, după Interlaken, se

poate vedea că K. E. K. (Conferința Bisericilor Europene) dorește afilierea la E. E. C. C. S. („will join"). Domnia Sa personal, ca norvegian, este în favoarea afilierii, dar nu cu comunitatea europeană, ci numai cu Consiliul Europei de la Strasbourg (a repetat teza lui Bakkevig).

În continuare, D-l Klaus Kremkau (R. F. G.), care se ocupă de partea financiară a organizării unui secretariat la Strasbourg, a arătat ce sarcini financiare vor cădea asupra Bisericilor scandinave, în cazul în care se vor afilia la E. E. C. C. S., totul ridicîndu-se la suma de 622 000 de coroane suedeze.

A doua zi, miercuri 20 februarie, a fost invitat să ia cuvîntul Mitropolitul Antonie Plămădeală, reprezentînd Conferința Bisericilor Europene, dar și ca reprezentant al unei Biserici din Răsărit, care a spus printre altele:

„Consultația Dvs. urmărește să stabilească dacă Bisericile din țările scandinave doresc sau nu să se afilieze ca membre la Comisia Europeană Ecumenică pentru relațiile Biserică și societate (E. E. C. C. S.), în prescurtarea inițialelor în limba engleză: European Ecumenical Comission for Church and Society). Este treaba Dvs. și a Bisericilor Dvs. cum veți soluționa această problemă. Relațiile dintre Conferința Bisericilor Europene și E. E. C. C. S. se vor stabili desigur de către Conferința Bisericilor Europene, și nu aici. D-l Böckman și cu mine sîntem aici doar ca observatori și pentru a vă spune care a fost pînă în prezent atitudinea Conferinței față de invitația lansată de Consultația de la Interlaken. Ați auzit ieri cele comunicate de D-l Böckman. Într-adevăr, Prezidiul Conferinței Bisericilor Europene și-a dat un aviz pozitiv, de principiu, în 1982, dar în sesiunile Joint Meeting-urilor (Prezidium + Comitetul consultativ care au de fapt puterea de decizie între Adunările generale) din anii 1983 la Oxford și 1984 la Les Avants/Montreux, Elveția, au avut loc discuții aproape dramatice pe această temă și nu ezit să vă spun că eu însumi am luat parte la acele dezbateri. Alături de voci care au pledat pentru afilierea Conferinței la E. E. C. C. S., au fost și voci ezitante și chiar net în opoziție. Sesiunea din Oxford n-a luat nici o decizie; sesiunea din Les Avants/Montreux a hotărît în cele din urmă ca secretarul general al Conferinței să păstreze legătura cu E. E. C. C. S. și să raporteze Conferinței cînd va avea ce raporta. Aceasta este ultima decizie a Conferinței.

Vă veți întreba: de ce aceste ezitări din partea unora din K. E. K. (vom numi în continuare cu aceste inițiale Conferința Bisericilor Europene) *Konferenz Europäischer Kirchen*, cu care este îndeobște cunoscută) în legătură cu afilierea la E .E. C. C. S.? Un răspuns simplu este acesta: *Fiindcă nu este ușor pentru K. E. K. să-și voteze sinuciderea!* Căci ce altceva ar însemna afilierea sa la E. E. C. C. S.?

S-a vorbit aici de dorința de a nu slăbi K. E. K., dar cum să nu fie slăbită, cînd exact aceleași preocupări vor fi preluate de E. E. C. C. S.? Declarațiile verbale nu o vor salva. Ele vor doar să acopere ceea ce i se va întîmpla. O Conferință a Bisericilor Europene afiliată la o organizație occidentală, va însemna că renunță la a mai fi ceea ce a fost dintru început și ce e nevoie să fie și de acum încolo: un pod între Est și Vest, o punte de legătură și de colaborare între Biserici, fără a ține seama de sistemele sociale, de orientările politice, de blocurile politice și militare. Ori E. E. C. C. S. spune limpede că vrea să se dedice problemelor zonei, cu sistemul ei social, cu problemele ei politice, economice, sociale. Să le combată? Greu de imaginat. Să le apere? Desigur, dar atunci s-a terminat cu vocația de punte între Est și Vest.

K. E. K. este o organizație bine structurată, activă și cu bune rezultate în urmă. Și-a axat preocupările în două direcții: 1. spre unitatea Bisericilor și a Europei și 2. spre pace și colaborare. Are un secretariat de studii, un program care se ocupă de drepturile omului și un program comun cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor, și anume sarcina CICARWS în Europa. *Ce ar aduce în plus afilierea la E. E. C. C. S.?* Nimic în plus, după cum am văzut chiar din expunerile ascultate aici, și după cum se vede din Documentele de la Interlaken, dar foarte mult în minus. Și anume: i-ar fi anulată calitatea de mediatoare, de loc de întîlnire a Bisericilor din *întreaga Europă*. K. E. K. și-ar pierde credibilitatea. Ar deveni în coada organizațiilor politice ale Pieței Europene și ale Consiliului European.

Și mai sînt și alte aspecte:

A fi membru în E. E. C. C. S., înseamnă a te limita la problemele Europei de Vest. În zadar se previne verbal că E. E. C. C. S. nu intenționează să devină un *Consiliu Ecumenic al Europei de Vest*. În fapt asta va deveni. În fapt este

aşa ceva, de vreme ce-şi limitează zona de preocupări numai la Vestul Europei. Şi nici măcar la tot vestul Europei, ci numai la cele 10 ţări participante la Comunitatea Europeană şi la cele 21 de ţări participante la Consiliul Europei, care le include şi pe cele 10 dintîi. Din acest punct de vedere, chiar numele E. E. C. C. S. este *impropriu* şi *inexact*. Ar trebui să fie o Comisie a Bisericilor din ţările Comunităţii Europene şi a Consiliului Europei. Am văzut că în anumite privinţe are în vedere şi problemele N. A. T. O., deci, în fond este o organizaţie mulată după marile organizaţii politice din Vest. Care pe care va manipula? Nu cred că e greu de ghicit şi apoi, pentru noi se pune o întrebare: De ce acest E. E. C. C. S. e organizat pe lîngă Comunitatea Europeană şi Consiliul Europei? Acestea sînt organizaţii în primul rînd politice. De ce E. E. C. C. S. *nu e independentă?* După cum se ştie, K. E. K. este independentă. A se afilia la E. E. C. C. S. va însemna să piardă independenţa şi neutralitatea şi să devină partizană. Nu se va putea altfel. Bisericile se vor politiza. În fapt, vor înceta de a mai fi ceea ce sînt.

Întîmplător eu sînt de mulţi ani membru în comitetul financiar al K. E. K. (din 1971) şi în al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (din 1975). Ştiu cîte dificultăţi financiare au aceste două organizaţii. Uneori sînt aproape de faliment. Acum, noi sarcini financiare se vor stabili pe seama Bisericilor, a aceloraşi Biserici care sînt şi membre ale K. E. K. Cum le vor suporta Bisericile? Unele organizaţii vor fi desigur preferate altora, cînd bugetele Bisericilor nu vor permite o finanţare a tuturor. Nu va însemna aceasta o slăbire?

Chiar dacă nu este în intenţia sa prezentă, E. E. C. C. S. *se va structura aparte*. Se zice în documente că nu se doreşte o structură puternică, dar o structură oricum se doreşte. Mai întîi a fost (Ecumenical Comision for Church and Society in the European Community, adică *Comisia Ecumenică pentru Biserică şi Societate în Comunitatea Europeană)* existentă de cca 15 ani. Trebuie să spunem că atunci numele îi era mai propriu. La Interlaken s-a hotărît să se lărgească şi la Bisericile din Consiliul Europei, Strasbourg, şi să-şi creeze un nou Secretariat la Strasbourg, ba chiar să-şi afilieze şi marile organizaţii creştine internaţionale, deşi acest din urmă deziderat a fost prezentat cu timiditate, pentru că era evident absurd. Dar aceasta nu înseamnă oare a-ţi mări structurile? Aşadar E. E. C. C. S. *se structurează aparte*. Deocamdată. Pasul următor va fi să se structureze *împotrivă*. Împotriva cui? Va urma politica blocului la care s-a aliniat: împotriva Estului. Şi împotriva Bisericilor din Est. Poate vi se pare că merg prea departe, dar e în logica lucrurilor să se întîmple aşa. Şi iată cum, Bisericile *vor fi puse în situaţia de a promova politica de bloc*. Aşa va intra politica şi în Biserici. Şi atunci s-a terminat cu trîmbiţata noastră dorinţă de unitate, cu Evanghelia păcii şi a cooperării, cu înfrăţirea oamenilor în numele lui Hristos, dincolo de blocurile politice şi militare. Va fi astfel afectată Conferinţa Bisericilor Europene? Fără îndoială. Şi nu numai ea. Discordia se va resimţi imediat şi în Consiliul Ecumenic al Bisericilor şi în Federaţia Mondială Protestantă şi în Alianţa Mondială Reformată şi în Alianţa Baptistă Europeană şi Mondială etc. Se va trăda astfel misiunea unificatoare a Bisericii.

Desigur, Bisericile din Est, toate, nu numai cele ortodoxe, nici nu sînt invitate să intre în E. E. C. C. S. Nu se poate. Ele sînt din Est. Dar atunci se pune întrebarea: va putea E. E. C. C. S. discuta problemele Estului, fără Bisericile din Est? Dacă ar face-o, ar fi neloiali. Şi iarăşi: va putea E. E. C. C. S. discuta doar problemele Vestului, fără să fie critică faţă de Est? E îndoielnic. Oricum, ea va discuta şi va aranja cu precădere, dacă nu în exclusivitate, problemele Bisericilor din Vest. Aşadar este o organizaţie de bloc. Veţi zice: Nu de bloc, ci zonală, cum sînt Conferinţele bisericeşti locale şi zonale. Aşa ar fi dacă nu ar fi afiliate la cele două organizaţii de bloc politic.

E. E. C. C. S., deşi nu e cu totul vestică, deoarece vrea să cuprindă doar Bisericile din ţările afiliate la Comunitatea Europeană şi Consiliul Europei, să zicem că e totuşi *Vestică*, Occidentală. Dar atunci de ce se autointitulează *Europeană?* Nu e europeană. Europa e ceva mai mare. Ori se vrea schimbarea structurii continentului? Se vrea eliminarea Estului din Europa? K. E. K. e cu adevărat o organizaţie europeană. *Mai normal ar fi ca E. E. C. C. S. să se afilieze la K. E. K.* Cea mică la cea mare, cea parţială la cea totală, nu invers. Altfel, nu e nici logic, nici firesc.

Nu e firesc de asemenea să se ceară afilierea K. E. K.-ului la E. E. C. C. S. atîta vreme cît în componenţa K. E. K. intră atîtea Biserici răsăritene. Adică cum? Să ducem aceste Biserici să bată la uşile de pe coridoarele de la Bruxelles şi Strassbourg? Ar fi şi umilitor şi neserios.

E. E. C. C. S. va fi antrenat să lucreze pentru diviziune. La aceasta trebuie să se aştepte, dacă nu chiar în scopul acesta unii caută să o structureze pe tiparul celor două organizaţii vest-europene. Dar să nu bănuim intenţii rele înainte de a se fi produs.

Şi aş mai pune cîteva întrebări:

— La Interlaken şi aici s-au prezentat ţelurile EECCS:

N-am putut găsi nici unul care să nu poată fi instrumentat prin K. E. K. sau prin Consiliul Ecumenic al Bisericilor. S-a vorbit de *drepturile omului;* K. E. K. are un program special dedicat acestor probleme şi un secretar în staff numai cu aceste atribuţii; se vorbeşte de relaţiile *Biserică şi Societate;* în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, în unitatea I-a al cărei moderator sînt, există o sub-unitate care se numeşte *Biserică şi Societate* şi care a preluat toate problemele de această natură şi nu numai din Europa. Oare EECCS nu dublează aceste activităţi? Şi de ce? Cu ce scop? Nu se fac bine în cele două organizaţii? Nu corespund orientării specifice a Vestului Europei? La aceasta nu s-a răspuns.

— Pe de altă parte, aş întreba, ce anume a făcut pînă acum EECCS notabil şi diferit, ori chiar complementar faţă de K. E. K. şi C. E. B. (Consiliul Ecumenic al Bisericilor)? Nu i s-a spus. Pentru că nu este nimic de spus. Doar intenţii viitoare. Oricum, dublarea sau complementaritatea va duce la slăbirea şi a K. E. K. şi a C. E. B. Cît de interesat e C. E. B. în această problemă se vede şi din aceea că n-a trimis aici nici un delegat! E drept că la Interlaken a fost Ninian Koshi, directorul Comisiei pentru relaţii internaţionale a C. E. B., dar el a vorbit acolo numai de relaţiile cu lumea a treia.

— Domnul Pierre Chrétien, acum preşedinte al E. E. C. C. S., a arătat ieri că „ţelul E. E. C. C. S. este de a ajuta Bisericile din Vest să se apropie de realităţile politice, sociale şi culturale ale Europei occidentale". Să se apropie, cum? În ce fel mai mult decît o fac acum? Să se coalizeze? Să fie mai strînse la un loc? Aşa se descrie tocmai o politică de bloc! Tot d-l Chrétien a vorbit de o *solidaritate critică a Bisericilor* faţă de Comunitatea Europeană şi Consiliul Europei. Dar aceasta se poate face foarte bine şi în K. E. K., desigur cu grija de a nu aluneca în politica de grup. E sigur însă că solidaritatea va înceta de a mai fi critică şi va rămîne doar solidaritate cu cele două organizaţii, că doar vor trăi sub acelaşi acoperămînt politic şi ideologic!

— M-ar interesa dacă E. E. C. C. S. lucrează cu sub-unitatea Biserică şi Societate din C. E. B. Poate că K. E. K. s-ar putea orienta după modalitatea acestei colaborări. Se pare însă că în cei 15 ani de existenţă nu s-au dat semne de colaborare. Şi atunci de ce se vrea afilierea K. E. K. -ului?

Încheind, aş vrea să spun că la urma urmei e treaba Bisericilor occidentale să se organizeze cum vor, tot aşa cum e treaba Bisericilor scandinave să se *europenizeze*, afiliindu-se la E. E. C. C. S.! Dar ca reprezentant al K. E. K.-ului v-am relatat neliniştile unora dintre Bisericile membre ale acestei organizaţii. Sper că K. E. K. nu va folosi maşina de vot pentru a hotărî afilierea la E. E. C. C. S. Dacă ar face-o, nu ştiu care va fi hotărîrea Bisericilor membre din Est. O colaborare, la nevoie, se va putea studia, atîta vreme cît E. E. C. C. S. va rămîne credincioasă scopurilor pe care trebuie să le aibă o Biserică sau o adunare de Biserici.

Ca reprezentant al unei Biserici din Est, nu pot să salut ceea ce împarte Bisericile. K. E. K. reuşeşte şi, cel puţin pînă acum, a lucrat frumos. Toţi, toate Bisericile din Europa am fost una, am discutat împreună, ne-am rugat împreună, am făcut planuri împreună, am afirmat ţeluri comune, am luptat pentru o Biserică şi o Europă unită, pentru o omenire unită. Aş dori ca Bisericile să continue pe această cale".

*

În continuare a luat cuvîntul d-l David Lagergren (suedez), specialist în problemele Zairului, fost preşedinte al Bisericilor Baptiste din Suedia, în prezent secretar general al Alianţei Baptiste Europene. Domnia sa a comentat mai

ales intervenția anterioară: Bisericile creștine trebuie să fie punți de legătură între Est și Vest, așa cum a spus mitropolitul Antonie. Suedia și Finlanda sînt țări neutre, de aceea ele sînt ezitante. Desigur, occidentalii vor realiza ceea ce vor. E. E. C. C. S. există de mai mulți ani: ce a făcut pînă acum? Este ceva care îi justifică existența? Mai ales că cere atîția bani! Ceea ce a spus Mitropolitul Antonie trebuie să ne dea de gîndit. Și așa dăm greu bani organizațiilor existente. Dacă vom da și E. E. C. C. S., cu ce va mai rămîne K. E. K.-ul? În Scandinavia s-a creat un *Institut pentru Pace*: cît se dă pentru el?

Mitropolitul John de Helsinki (ortodox) a vorbit în sprijinul unității și a evitării dublării activității organizațiilor existente.

Au mai vorbit Trond Bakkevig (Norvegia) și Grönvik Lorenz (Finlanda). Acesta din urmă a spus că o structură nouă în Europa va pune probleme K. E. K.-ului. Mai întîi financiare. Noi trebuie să rămînem loiali K. E. K.-ului. Unde mergem, dacă creem structuri noi în Europa și alte mijloace de comunicare în Vest? Riscul e că creștinii din Vest vor uita de cei din Est. Acest lucru a și început să se întîmple de altfel. Se va accentua.

În numele Federației Lutherane Mondiale a vorbit Sam Dahlgren, care a început prin a spune că Mitropolitul Antonie i-a ușurat sarcina. Ce este Europa? Avem o Europă divizată, dar noi, ca și K. E. K., în Federația Lutherană am încercat să unim Bisericile. E foarte greu să zidești poduri; e foarte ușor să le distrugi. Noi sîntem pentru strîngerea legăturilor dintre Est și Vest, ca și K. E. K. Înțeleg că E. E. C. C. S. dorește să aibă un impact asupra vieții politice. Dar nu o va putea face fără dificultăți. Eu nu înțeleg de ce unii care sînt în K. E. K., d. p. d-l Appel, lucrează acum pentru alte structuri! N-a fost K. E. K. bun? Federația noastră se declară pentru cooperare.

D-l Nilsson care a condus Consfătuirea a regretat că d-l Urich Baker, care trebuia să reprezinte Consiliul Ecumenic al Bisericilor, n-a putut veni așa cum a promis. Am fi avut astfel și un punct de vedere al C. E. B.-ului.

Inger Lise Olsen, reprezentanta Federației Mondiale a studenților creștini (W. S. C. F.), Secția pentru Europa, s-a pronunțat pentru întărirea structurilor existente, mai degrabă decît pentru crearea altora noi. Trebuie întărite legăturile dintre europeni, nu slăbite. Noi, de pildă, lucrăm foarte bine și cu K. E. K. și cu C. E. B. în CICARWS, unde avem reprezentanți.

D-l Kremkau, trezorierul E. E. C. C. S., a reluat lămuririle financiare pe care le începuse cu o zi înainte. El și-a exprimat speranța că politicienii nu vor fi în stare să-i corupă pe oamenii Bisericii și E. E. C. C. S. nu va depinde de structurile politice. Tocmai de aceea trebuie finanțate. Noi vrem să influențăm pe politicieni. K. E. K. nu are organizații subregionale. Mitropolitul Antonie a spus că mai normal ar fi ca E. E. C. C. S. să se afilieze K. E. K.-ului, cel mic la cel mare, partea la întreg. Să explorăm și această posibilitate și să devenim parte din programul K. E. K. Voi fi prezent la Sofia în aprilie, la întîlnirea prezidiului și a Comitetului Consultativ K. E. K.

Norvegienii au revenit cu precizarea că ei nu se vor afilia la secretariatul de la Bruxelles, cel de pe lîngă Comunitatea Europeană. Dacă vor plăti, vor plăti numai pentru secretariatul de la Strasbourg, de pe lîngă Consiliul Europei. Și dacă vor plăti vor să aibă influență în secretariat. Dr. Kremkau a răspuns că se îndoiește că ar mai putea fi schimbat ceva din structura existentă. Cu privire la dorința de a nu se lega și de Comunitatea Europeană, Mark Lenders a răspuns că cele două nu se pot separa. Episcopul Fredrik Grönningsaeter (tot norvegian) a spus că le vine foarte greu să meargă la Biserici și să le spună pur și simplu să plătească. Trebuie să le spună și de ce.

Trond Bakkevig a reluat ideea că E. E. C. C. S. nu e nici europeană și nici măcar vest-europeană. Ceea ce s-a spus la Interlaken, ar fi amenințat într-adevăr K. E. K.-ul, dar din explicațiile date aici se pare că s-a diminuat mult rolul E. E. C. C. S., așa încît K. E. K.-ul e mai puțin amenințat. Cred că Mitropolitul Antonie va spune aceasta K. E. K.-ului. Și noi, Bisericile din Scandinavia, ne-am temut de pretențiile E. E. C. C. S. Acum ele au scăzut.

Mitropolitul Antonie a replicat: verba volant! Cele spuse la Interlaken au rămas pe hîrtie, sînt documente!

Finlandezul Maunu Sinnemäki a întrebat dacă n-ar fi suficient ca Bisericile din țările scandinave să fie reprezentate în E. E. C. C. S. prin *Institutul Ecu-*

menic Nordic care este membru asociat. Prin aceasta ar putea fi prezente în diferitele Comisii ale E. E. C. C. S. Trezorierul E. E. C. C. S., Kremkau, fervent apărător al Organizaţiei, a atras atenţia că nu e bine să se creadă că banii sînt totul şi că ei ar umbla după bani. Ceea ce se urmăreşte este *eficienţa*, atît a Organizaţiei apusene, cît şi a K. E. K.-ului, care au fost cam ineficiente pînă acum. Dorim ca Bisericile din Scandinavia să intre în E. E. C. C. S. pentru că socotim că vor putea contribui la această eficienţă. Desigur Interlaken trebuie reconsiderat dacă a lăsat impresia că ameninţă K. E. K.-ul.

Iaakka Launikari (Finlanda) a remarcat că într-adevăr Consultaţia de la Interlaken n-a mers pe linii realiste. George Perry, din Consiliul pentru relaţii externe al Bisericii Suediei, a precizat că oricum, contribuţia Bisericilor scandinave trebuie să treacă prin organizaţiile existente: K. E. K., C. E. B., Federaţia Lutherană etc. Vom lucra şi cu K. E. K. şi cu Vestul, întrucît nu toate Bisericile din Vest sînt membre în K. E. K. Noi însă am putea avea informaţiile necesare din Parlamentul European prin cei cel puţin zece parlamentari ai noştri, din totalul de 16, care sînt membri ai Bisericii Suediei.

În general, modul de colaborare între Bisericile din ţările scandinave şi E. E. C. C. S. n-a fost precizat. În cele mai multe cazuri a fost evitat un răspuns limpede. De altfel nici nu s-a propus să se ajungă la vreo decizie. Discuţiile urmează să fie comunicate Bisericilor, inclusiv cele cu privire la sarcinile financiare, asupra cărora s-a insistat mult, urmînd ca fiecare Biserică să decidă pentru sine ce are de făcut şi să regleze problema direct cu E. E. C. C. S.

În K. E. K., discuţiile se vor relua, desigur, la următoarea întîlnire a Prezidiului şi a Comitetului Consultativ care va avea loc la Sofia, în partea a doua a lunii aprilie 1985.

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Mitropolitul Ardealului

Viața bisericească

PRĂZNUIREA SFINȚILOR TREI IERARHI LA INSTITUTUL TEOLOGIC UNIVERSITAR DIN SIBIU

Sfinții Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur sînt patronii învățămîntului teologic ortodox de toate gradele — potrivit recomandării făcute de primul Congres al profesorilor de teologie ortodocși răsăriteni, care a avut loc la Atena în 1936. Acești Sfinți Ierarhi sînt în chintesență modelul pentru oricine dorește să se pregătească pentru sfînta preoție, pentru aceasta i-a și rînduit Biserica să fie ocrotitorii tuturor școlilor teologice ortodoxe de pretutindeni. De aceea ziua pomenirii lor — 30 ianuarie — se prăznuiește în chip deosebit, în școlile teologice, constituind un prilej special de înălțare duhovnicească, mulțumind lui Dumnezeu pentru ajutorul dat, rugîndu-L să-și reverse și în continuare ajutorul Său și rememorînd aspectele din viața și activitatea Sfinților Trei Ierarhi.

Și în acest an prăznuirea hramului — la Institutul Teologic Universitar din Sibiu — a început prin participarea profesorilor, studenților și ostenitorilor acestui Institut la Sfînta Liturghie în catedrala mitropolitană. Sf. Liturghie a fost oficiată de *Înalt Prea Sfințitul Părinte Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, Prea Sfințitul Emilian Birdaș, Episcopul Alba Iuliei, Prea Sfințitul Lucian Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului,* înconjurați de un impunător sobor de preoți și diaconi, dintre care amintim: P. C. Arhid. Prof. Dr. *Constantin Voicu, rectorul Institutului,* P. C. Pr. Prof. Dr. *Dumitru Abrudan, prorectorul Institutului,* P. C. Pr. Prof. Dr. *Mircea Păcurariu,* P. C. Pr. Prof. Dr. *Ioan Ică,* P. C. Pr. Prof. Dr. *Sebastian Șebu,* P. C. Arhid. Prof. Dr. *Ioan Floca,* P. C. Pr. Prof. Dr. *Ilie Moldovan,* P. C. Pr. Prof. Dr. *Vasile Mihoc,* P. C. Diac. Prof. Dr. *Aurel Jivi,* P. C. Arhid. *Gheorghe Papuc* — consilier arhiepiscopesc, P. C. Prot. *Ioan Vlad, Ioan Boțocan, Gheorghe Bota* și *Mihai Rusu* — preoți slujitori ai catedralei ș. a.

În cadrul Sf. Liturghii, Î. P. S. Sa Mitropolitul Dr. Antonie Plămădeală a hirotonit întru preot pe P. C. Diac. Ioan Năftănăilă, iar licențiatul Ilie Toader a fost hirotonit diacon. Răspunsurile la Sf. Liturghie au fost date de corul studenților teologi, dirijat de *P. C. Arhid. Lector Ioan Popescu.*

Predica a fost rostită de *P. C. Prot. Dr. Teodor Bodogae* fost profesor la Institutul Teologic din Sibiu. P. C. Sa a arătat împrejurările istorice în care s-a ajuns la pomenirea acestei unice și întreite prăznuiri a Sfinților Trei Ierarhi și motivele care au determinat și pomenirea acestor trei sfinți în aceeași zi, serbare generalizată din anul 1082, din timpul împăratului bizantin Alexei I Comnenu. Apoi P. C. Sa a evidențiat modul în care acești Sfinți Ierarhi au înțeles dumnezeiasca preoție și cum ei au fost cu adevărat slujitori sinceri și plenari ai lui Dumnezeu și foarte folositori semenilor lor, tuturor creștinilor de pretutindeni și de totdeauna, dar în mod special ei sînt modele vrednice de urmat celor care se pregătesc pentru preoție.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii Î. P. S. Sa Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, după ce a arătat în cîteva fraze importanța pomenirii Sf. Trei Ierarhi pentru Biserica noastră, a citit rugăciunea de mulțumire către Părintele Luminilor pentru ajutorul hărăzit și de invocare a harului divin pentru rodirea în-

belşugată a strădaniilor ce le vor depune membrii corpului profesoral şi studenţii teologi de la Institutul nostru în acest an universitar.

La orele 12,30, în aula Institutului, a început desfăşurarea programului festiv. Au fost de faţă Î. P. S. Mitropolit Dr. Antonie al Ardealului, P. S. Episcop Emilian al Alba Iuliei, P. S. Episcop-vicar Lucian Făgărăşanul, membrii consiliului profesoral, profesorii pensionari, consilieri mitropolitani, preoţi din oraş, invitaţi şi studenţi.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de *P. C. Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu — Rectorul Institutului.* P. C. Sa a arătat că în nici un veac nu au strălucit atît de mulţi sfinţi, ierarhi, păstori şi învăţători ca în veacul al IV-lea, numit veacul de aur al Bisericii creştine. „În acest veac strălucesc cu lumină neapusă Sfinţii Trei mari dascăli ai lumii şi Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie de Dumnezeu Cuvîntătorul şi Ioan Gură de Aur". Ca studenţi aceşti sfinţi au cunoscut doar două căi: şcoala şi biserica. *„Ca studenţi, au ajuns model de studenţi creştini, pildă peste veacuri. Toţi trei au fost primii la învăţătură... Ca ierarhi au avut două căi: Biserica şi viaţa. S-au uitat bine la tot ce se petrecea în jurul lor, în Biserică şi în viaţă şi au dat răspuns la întrebările puse de Biserică şi viaţă în epoca lor".* Viaţa şi activitatea lor sînt exemplu viu de slujire a omului. Toţi trei au proclamat valoarea supremă a omului şi slujirea lui ca datorie primordială creştină.

P. C. Sa a subliniat apoi cîteva caracteristici esenţiale ale vieţii şi activităţii Sfinţilor Trei Ierarhi. Aceşti sfinţi şi-au adus un aport deosebit la fundamentarea şi dezvoltarea teologiei creştine şi la angajarea Bisericii în lucrarea sa de slujire a lumii. „*... teologia noastră românească nu poate fi gîndită fără viaţa şi opera acestor mari Ierarhi".* Din 1936 ziua de astăzi este momentul de contact spiritual şi de rugăciune comună a tuturor profesorilor de teologie ortodoxă din întreaga lume. *Sfinţii Trei Ierarhi „au izbutit în vremea vieţii lor să pună temeliile acelei celebre „simfonii bizantine" — adică armonia care exista între Biserică şi Stat în acea epocă,* păstrarea bunelor relaţii între Biserică şi Stat, de atunci a pătruns şi în părţile noastre şi s-a dezvoltat, ajungînd în forma pe care o are astăzi legătura aceasta între poporul nostru şi Biserică, între credincioşi şi societatea noastră contemporană. Sfinţii Trei Ierarhi au rămas însă mai presus de toate dascăli, învăţători, îndrumători cu cuvîntul şi fapta ai păstoriţilor lor".

În încheiere P. C. Sa a spus: *„Urmînd exemplul pilduitor al Sfinţilor Trei Ierarhi în dragostea lor neţărmurită faţă de teologie şi Biserică, în slujirea lui Dumnezeu şi a poporului, să ne străduim să fim cu toţii: profesori şi studenţi la înălţimea pe care ei ne-o fac — peste veacuri şi a vremurilor noi pe care le trăim astăzi în ţara noastră — teologi luminaţi şi slujitori activi ai Bisericilor şi Patriei noastre, ai creştinătăţii întregi şi ai omenirii contemporane".*

Apoi P. C. Părinte Rector a dat citire telegramelor trimise de către Ierarhii Bisericii din Transilvania şi Banat, care au transmis profesorilor şi studenţilor binecuvîntări arhiereşti, felicitări pentru rezultatele obţinute şi urări pentru noi succese şi realizări în viaţa Institutului Teologic Universitar din Sibiu.

Corul studenţilor condus de P. C. Arhid. Lector Ioan Popescu, a intonat troparul Sfinţilor Trei Ierarhi. A urmat Cuvîntul festiv: *„Sfinţii Trei Ierarhi — făuritori ai secolului de aur al propovăduirii creştine"* rostit de *P. C. Prof. Dr. Sebastian Şebu.*

„Activitatea Sfinţilor Trei Ierarhi — a spus P. C. Sa — a fost complexă şi desăvîrşită, ca rezultat al strădaniilor lor neobosite, sprijinite de acţiunea harului divin, pe care l-au invocat în toate clipele vieţii. Ei sînt cei care au reuşit în cea mai mare măsură să ridice teologia creştină şi mai ales propovăduirea Bisericii la o asemenea culme încît posteritatea creştină să recunoască şi să numească perioada vieţii lor drept secolul de aur al predicii creştine, fenomen unic în istoria Bisericii pînă azi". În continuare s-a insistat asupra factorilor care au dăltuit chipul personalităţii Sfinţilor Trei Ierarhi: familia, şcoala şi Biserica. Toţi trei s-au născut şi au crescut în familii cu adevărat creştine, unde unitatea era pecetluită de aceeaşi credinţă în unicul şi adevăratul Dumnezeu, în dragoste curată şi în practicarea virtuţilor creştineşti. Sfîntul Vasile cel Mare a crescut în sînul unei familii din care s-au recrutat trei episcopi şi şase sfinţi; tatăl Sf. Grigorie era episcop şi sfîntul „din fragedă copilărie a dobîndit o mare bucurie

pentru citirea Sf. Scripturi şi pentru exerciţiile duhovniceşti"; iar educaţia Sf. Ioan Gură de Aur este rodul strădaniilor sfinte ale mamei sale Antuza cea rămasă văduvă de la vîrsta de 20 de ani.

Sfinţii Trei Ierarhi „fiinţe bogat înzestrate cu predispoziţii pentru studiu şi cu o nestinsă sete de cunoaştere, s-au îndreptat spre şcolile timpului lor ca să se adape de la izvorul de înţelepciune al acestora". Toţi trei au frecventat şcolile înalte ale timpului dobîndind o temeinică cultură clasică, a cărei urme se simt în predicile lor.

Biserica a constituit un alt factor esenţial care a contribuit la formarea Sfinţilor Trei Ierarhi. Sfîntul Ioan Gură de Aur vorbeşte cu cuvinte alese despre calitatea preotului de a propovădui mesajul dumnezeiesc. În tratatul său Despre Preoţie, vorbind despre marea responsabilitate a preoţilor, ca predicatori zice: *„Ei trebuie să vegheze ca cei care au de dat socoteală pentru sufletele voastre. Predicatorul trebuie zilnic să samene sămînţa, ca astfel cuvîntul său prin strădanii susţinute, să se impună ascultătorilor... el să propovăduiască pe faţă şi fără teamă, pentru a nu deveni trădătorul fericirii sale şi al ascultătorilor...* Cui îi este încredinţată misiunea propovăduirii, acela nu trebuie să renunţe la predică, chiar dacă el are succes sau nu. *Cine caută numai favoarea sau lauda ascultătorilor, acela este un criminal de suflete. Predicatorul nu trebuie să caute numai ceea ce place ascultătorilor, ci ceea ce le este folositor. El trebuie să-şi întocmească astfel predica încît să placă lui Dumnezeu.* Căci predicatorul este un trimis al lui Dumnezeu care are de propovăduit cu seriozitate şi cu bucurie Evanghelia. El este un medic care taie şi produce durere, dar el are şi de legat şi de vindecat rănile".

Sfîntul Vasile cel Mare, în predicile sale morale prin cuvintele aspre pline de foc condamnă păcatele şi încearcă salvarea credincioşilor, îndemnîndu-i la meditare, convertire şi pentru a-i aduce pe calea adevăratei vieţi creştine.

Sfîntul Grigorie de Nazianz a rostit în Constantinopol în anul 380 cele cinci Cuvîntări teologice: Despre Dumnezeu în Treime, Despre crearea lumii şi a omului, despre deofiinţimea Persoanelor Treimice, făcînd înţelese mulţimii credincioşilor adevărurile dogmatice.

Corul a interpretat compoziţia lui Petru Gherman „Troiţă de arhierei". Studentul Pavel Aurel anul II a citit un text Despre iubirea celor sărmani, din opera sfîntului Grigorie de Nazianz. Corul a executat imnul religios „Ce vă vom numi pe voi sfinţilor?" armonizată de Arhid. Prof. Ioan Brie. Studentul Benchea Vasile din anul IV a citit un pasaj „Despre strădania preotului predicator" din tratatul „Despre preoţie" al Sf. Ioan Gură de Aur. Corul a interpretat „Polieleul Sf. Trei Ierarhi" compoziţie a Prof. N. Lungu. Apoi studentul Dan Ovidiu a citit un fragment ilustrativ despre atitudinea creştinului faţă de muncă din Reguli amănunţite a Sf. Vasile cel Mare.

A luat cuvîntul *P. S. Episcop Emilian Birdaş al Alba Iuliei*, împărtăşind studenţilor sfaturi părinteşti. „Biserica pune în faţa noastră — a spus P. S. Sa — pe cei trei luceferi ai Bisericii ca modele pentru cei care vor să se pregătească pentru slujirea preoţiei. Sf. Trei Ierarhi au studiat la şcolile cele mai înalte ale vremii de unde au cules cu hărnicia albinei învăţăturile de folos pentru slujirea lor de mai tîrziu... toţi trei au trăit idealurile evanghelice făcînd din crezul creştin un mod de viaţă... apropiindu-se cu cea mai mare responsabilitate de Sf. Taină a Preoţiei care depăşeşte omenescul — astfel ei ne-au lăsat tratatele celebre despre sublimitatea preoţiei (Sf. Ioan şi Sf. Grigorie). P. S. Sa îndeamnă pe viitorii preoţi să-şi întărească vocaţia printr-o legătură necurmată în rugăciune cu Părintele luminilor prin trăire autentică a idealurilor Evangheliei. „Ca părinte sufletesc al vostru vă îndemn şi eu să nu pregetaţi nici o clipă în strădania pregătirii şi sporirii cunoştinţelor atît de necesare în vederea pregătirii voastre preoţeşti. Să aşezaţi pe primul loc citirea Sf. Scripturi care trebuie să fie aprofundată în contextul Sf. Tradiţii pentru a apăra dreapta credinţă de prozelitismul sectar care bate la uşa Bisericii noastre".

A urmat piesa muzicală „Rugăciune" — text M. Eminescu, muzica de Tudor Tudorescu Iaşi.

Apoi a luat cuvîntul *P. S. Episcop-vicar Lucian Făgărăşanul*. P. S. Sa a spus: „Cei care se află în această şcoală trebuie să fie călăuziţi de vocaţia slujirii lui

Dumnezeu fără de care preoția nu poate fi înțeleasă. Vocația se cere dezvoltată și apoi fructificată... Preotul trebuie să devină apostol al Domnului și împlinitor al poruncilor Lui. Noi toți sîntem chemați să urmăm pilda Sfinților Trei Ierarhi".

Corul a interpretat apoi compoziția lui Gh. Scheletti „Ce te legeni codrule", text M. Eminescu.

A luat cuvîntul *Î. P. S. Sa Dr. Antonie Plămădeală Mitropolitul Ardealului.* Reținem ideile principale și pasajele deosebit de expresive din Cuvîntul Î. P. S. Mitropolit. La început a arătat că în epoca primară a creștinismului toți creștinii erau numiți sfinți. Ei trăiau toți în comuniune, ei erau o companie — de la *cumpane=cu pîine* — se împărtășeau din același potir. Dar în epoca persecuțiilor unii s-au dovedit mai sfinți, căci au pecetluit credința lor, mărturia lor cu însuși prețul vieții lor. Creștinismul a venit cu această noutate a morții pentru o idee și nu mureau oricum, ci ei mergeau la moarte cu bucurie, cu fața senină, ei aveau încrederea fermă că nu mor ci că merg la viață, la unirea cu Cel în numele căruia credeau. Această categorie de sfinți — martiri — au estompat calitatea tuturor creștinilor de a fi sfinți.

În epoca constantiniană martiriu nu a dispărut ci s-a transformat într-un mod de viață în care unii creștini se puneau ei înșiși la un fel de martiriu — asceții — sfinții pustiului. *Viața Sf. Antonie* — precum spune Sf. Atanasie cel Mare — era un fel de *„manual de sfințenie"*.

Dar, pe lîngă această categorie de sfinți au apărut alți sfinți care trăiau în mijlocul societății. Sf. Ambrozie a fost mai întîi guvernator apoi a fost hirotonit episcop. Astfel, a apărut această nouă categorie de sfinți — episcopi. Au fost numiți sfinți și cei care au apărat credința creștină: toți cei care au participat, de pildă, la sin. I ec., au fost numiți „cei 318 Sf. Părinți".

Astfel *masa mare a credincioșilor poate alege un model din categoria dorită. Toți știm acum că nu se fac sfinți numai în pustie.* Este semnificativă întîmplarea Sf. Antonie cel Mare cu Simion curelarul din Alexandria. *Posibilitățile de sfințenie sînt așa de complexe, de variate încît azi creștinii pot ajunge la calitatea de sfinți a celor din Biserica primară.*

Sfinții Trei Ierarhi au fost aleși modele pentru studenți, deși ei sînt modele pentru preoți, profesori și ierarhi. A excelat fiecare în mod deosebit printr-o virtute. Sf. Ioan era un mare vorbitor, dar nu înseamnă că nu era postitor aspru avînd o viață curată. Avea dar de la Dumnezeu, vorbea atît de frumos încît se aplauda în Biserică. Nu degeaba i s-a spus Hrisostomos=Gură de aur.

Sf. Vasile este dat ca exemplu de moralitate practică de trăire a creștinismului, el s-a gîndit, s-a frămîntat cum să facă creștinismul eficient. Astfel s-a născut Vasiliada.

Sf. Grigorie este dat ca exemplu de teolog, profund gînditor al adevărurilor teologice.

Sf. Trei Ierarhi și-au împlinit slujirea în mijlocul lumii, pentru aceasta ei sînt cei mai potriviți ca modele pentru studenții noștri, care își vor desfășura slujirea în satele și orașele noastre. Biserica a fost foarte înțeleaptă rînduind pe acești sfinți Trei Ierarhi ca exemple.

Este bine ca fiecare să aibă model de viață, aceasta operează foarte mult asupra conștiințelor noastre. Pentru aceasta cărțile cele mai citite din lume sînt cele de biografie, jurnalele, căci ele sînt exemple vii care pun în fața conștiinței cititorului și-l pune în comparație cu modelul.

Modelul nostru suprem este Mîntuitorul nostru Iisus Hristos care este Dumnezeu și om. Dar avem și modele umane, modele realizate care ne-au arătat că se poate trăi virtutea creștină, ne-au dovedit că creștinismul nu este utopic, nu este în afara posibilităților noastre omenești. Aceste modele stau în fața noastră oferindu-se spre a fi imitate. De fapt imitația nu anulează specificitatea noastră.

Imitați pe cei din vechime, dar folosiți limbajul celor de azi, ca să fiți înțeleși de ei. Imitați pe cei din vechime, dar referiți-vă la nevoile omului de azi.

În încheiere Î. P. S. Sa a îndemnat *„luați-vă modele din profesorii voștri de aici... Fie ca pomenirea Sf. Trei Ierarhi să fie un îndemn nou, un nou popas*

care să ne dea posibilitatea să ne reîntărim forțele sufletești, credința și hotărîrea de a păși pe linia misiunii și vocației noastre creștine așa cum o dorește Dumnezeu, cum o dorește Biserica noastră, așa cum o dorește poporul".

Cuvîntul de încheiere a fost rostit de *P. C. Prof. Dr. Dumitru Abrudan, Prorectorul Institutului* care a adresat vii mulțumiri Î. P. S. Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală pentru purtarea de grijă pe care o are permanent pentru „o nouă calitate a învățămîntului teologic" la Institutul Teologic din Sibiu, precum și pentru Cuvîntul ales al Î. P. S. Sale. De asemenea mulțumește P. S. Episcop Emilian și P. S. Episcop-vicar Lucian precum și tuturor participanților la această prăznuire.

Sărbătorirea s-a încheiat cu o agapă frățească în sala de mese a Institutului. Î. P. S. Sa Dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului, și cu acest prilej a îndemnat din nou corpul profesoral la exigență sporită în vederea unei înalte calități a pregătirii viitorilor preoți. Cursurile de doctorat ce funcționează, din acest an pe lîngă Institutul nostru ne obligă la o și mai mare responsabilitate și la o mai stăruitoare muncă. Institutul nostru are din acest an universitar și posibilitatea de a conferi titlul de doctor în teologie.

Pr. *Nicolae Dura*

DIN VIAȚA BISERICEASCĂ ÎN EPARHIA ORADIEI

I. — Sfințiri și binecuvîntări de biserici

1. — GRUILUNG. Joi, 6 decembrie 1984, de sărbătoarea Sf. Ierarh Nicolae. P. S. Episcop Vasile — însoțit de păr. secretar eparhial Ilie Feier și în mijlocul unui sobor de preoți și diaconi — a săvîrșit slujba de binecuvîntare a lucrărilor de înnoire a bisericii din filia Gruilung, aparținătoare de parohia Dicănești, prot. Oradea, răspunsurile fiind date în comun de credincioși, care la sfîrșitul Sf. Liturghii au cîntat mai multe colinde.

Biserica, avînd hramul „Sf. Ierarh Nicolae", a fost zidită și sfințită în anul 1930. În anul 1977, s-a reparat și vopsit tabla de pe acoperiș și de pe turn, odată cu văruirea zidurilor în exterior.

În anii 1983—1984, în timpul păstoririi harnicului preot Ioan Gal, prin jertfelnicia puținilor credincioși, s-a recondiționat în interior tencuiala de pe pereți și de pe boltă, după care s-a împodobit cu zugrăveală nouă și s-a revopsit întreg mobilierul în imitație de stejar. De asemenea s-a vopsit scheletul iconostasului în bronz auriu și s-au spălat icoanele de pe el.

La sfîrșitul Sf. Liturghii, păr. prot. Nicolae Blaga a ținut predică despre viața și faptele Sf. Ierarh Nicolae și a urat bun-venit chiriarhului, iar preotul-paroh Ioan Gal, care a fost distins cu rangul de *sachelar,* a făcut o scurtă dare de seamă asupra stării duhovnicești a credincioșilor din filie și asupra lucrărilor efectuate.

Apoi s-a dat citire scrisorii arhierești de apreciere adresată credincioșilor, membrilor Consiliului și Comitetului parohial, precum și păstorului lor sufletesc.

Chiriarhul, în cuvîntul de învățătură, a adus cuvinte de laudă credincioșilor pentru spiritul lor de jertfelnicie, foarte puțini la număr, dar tari în credința în Dumnezeu și în iubirea față de Biserica strămoșească, iar preotului paroh pentru zelul și strădania sa. I-a îndemnat să țină la Biserica strămoșească ortodoxă română, căci ea a fost ocrotitoarea vieții noastre naționale și culturale în trecutele vremi de asuprire străină. De asemenea, a făcut o caldă chemare de reîntoarcere acasă, la Biserica-mamă, celor care, din diferite motive, au trecut la alte culte.

După-masă, ierarhul a vizitat biserica din filia *Bicăcel,* rămînînd mulțumit de felul cum a fost restaurată. Apoi, în biserica din parohia vecină, *Cărăndeni,* păstorită de ieromonahul Maxim Cristache, a săvîrșit slujba vecerniei, ținînd un ziditor cuvînt de învățătură.

2. — VETIȘ. Biserica din această parohie, avînd proporții de catedrală cu hramul „Nașterea Maicii Domnului", a fost construită în anul 1911, în locul celei demolate în acel an, turnul fiind zidit pe fundația celui anterior în timpul păs-

toririi preotului Vasile Ardeleanu. Iconostasul, puțina pictură și vitraliile ferestrelor s-au făcut pe cînd păstorea preotul Gheorghe Tohotan.

De buna întreținere a bisericii după 1948 pînă în 1976 s-a îngrijit harnicul preot Petre Rusu (acum pensionar în Satu Mare).

Din anul 1978, sub păstorirea actualului preot Vasile Coltan, care a dat dovadă de multă hărnicie atît în cele duhovnicești cît și în cele gospodărești, în colaborare cu Consiliul parohial și prin jertfelnicia credincioșilor, i s-au făcut însemnate reparații exterioare, fiind tencuită în terasit, odată cu recondiționarea acoperișului, iar în interior s-a restaurat zugrăveala și s-a înzestrat cu cîteva icoane mari noi. Tot acum, s-au construit garduri metalice la biserică și casa parohială.

Slujba de sfințire a bisericii și de binecuvîntare a lucrărilor de înnoire, ca și Sf. Liturghie, au fost săvîrșite de P. S. Episcop Vasile, duminică 9 decembrie 1984, împreună cu un sobor de preoți și diaconi, răspunsurile fiind date de corul bisericii parohiale din Boghiș.

Predica zilei a fost ținută de păr. secretar eparhial Ilie Feier.

Preotul-paroh a fost distins cu rangul de *sachelar*, întru care a primit hirotesia.

La sfîrșitul Sf. Liturghii, P. C. prot. Ioan Țolescu și preotul-paroh au rostit cuvînt de bun venit chiriarhului și s-a făcut dare de seamă asupra stării religioase din parohie și asupra lucrărilor efectuate. Apoi preotul reformat din localitate, în spirit ecumenist, a adus salutul bisericii sale și a credincioșilor săi, după care s-a dat citire scrisorii arhierești de apreciere.

În cuvîntul de învățătură, ierarhul a adus omagiu de recunoștință înaintașilor pentru jertfa lor de zidire și întreținere a bisericii pînă azi, mare și frumoasă ca o catedrală. După ce a tălmăcit momentele din actul sfințirii bisericii, îi felicită pe credincioși și pe păstorul lor sufletesc pentru înnoirea sfîntului lor locaș, ca și pentru dorința și hotărîrea lor ca în viitor să o împodobească cu pictură, în care sens roagă pe bunul Dumnezeu să le ajute să o ducă la bun sfîrșit.

De asemenea, și-a manifestat satisfacția de prezența și salutul adus de preotul reformat din localitate, îndemnîndu-i pe toți să trăiască și în continuare în raporturi de bună înțelegere. Urează tuturor sărbători fericite și An Nou fericit!

II. — Concerte de colinde

În legătură cu praznicul Nașterii Domnului, ca în toți anii, întru păstrarea și cultivarea datinilor și obiceiurilor de Crăciun, în orașul de reședință al Episcopiei Oradiei, s-au oferit credincioșilor mai multe concerte de colinde.

Șirul lor l-a deschis un grup coral format din 14 studenți de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, și din 22 de elevi de la Seminarul Teologic din Cluj-Napoca, care la vecernia de vineri, 21 decembrie 1984, a prezentat în Catedrala episcopală (Biserica cu Lună), un program de 20 colinde, ascultate cu multă plăcere.

În Eparhia Oradiei, grupul coral dirijat de studentul Sorin Antal, a mai concertat în bisericile din Mirșid, Șimleul Silvaniei și Valcăul de Sus.

Corul catedralei și corul bisericii Sf. Nicolae au dat cîte un foarte reușit concert de colinde: în Biserica cu Lună, la vecernia de duminică 23 decembrie 1984; în Paraclisul de la reședința episcopală, în 24 decembrie (Ajun de Crăciun) și în Biserica Sf. Nicolae, la vecernia din prima zi de Crăciun, cînd a cîntat și corul bisericii din Oradea-Velența, de față fiind un mare număr de credincioși la fiecare concert. P. S. Episcop Vasile a ținut de fiecare dată cîte un însuflețit cuvînt despre însemnătatea colindelor. De asemenea, au mai vorbit despre frumusețea colindelor păr. prot. Nicolae Blaga (23 decembrie) și păr. Constantin I. Olariu (25 decembrie).

A doua zi de Crăciun, la vecernie, corul catedralei a concertat la biserica din cartierul C. F. R.

III. — Vizitaţii canonice în Satu Mare şi Carei

Potrivit tradiţiei, Prea Sfinţitul Episcop Vasile a făcut a doua zi de Crăciun o vizită pastorală în oraşul Satu Mare, unde a săvîrşit Sf. Liturghie în biserica Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril, iar după-masă vecernia în biserica cea nouă, ascultînd în fiecare biserică concerte de colinde oferite de corurile celor două biserici, o plăcută surpriză oferind noul cor de la biserica cea nouă, iniţiat şi instituit cu pricepere de preotul Vasile Popa.

A treia zi de Crăciun, ierarhul a săvîrşit Sf. Liturghie în biserica din oraşul Carei, unde s-a prezentat datina de Crăciun *Viflaimul* de către o echipă de colindători din parohia Pişcolţ.

La fiecare slujbă, chiriarhul a ţinut cuvînt de învăţătură şi despre rolul colindelor în viaţa religioasă şi cultural-naţională a poporului român.

La Carei, s-a săvîrşit, cu acest prilej, şi binecuvîntarea lucrărilor de înnoire interioară a bisericii, ierarhul aducînd cuvinte de laudă şi felicitare credincioşilor şi preoţilor lor pentru strădania depusă şi pentru jertfelnicia de care au dat dovadă pentru purtarea de grijă a sfîntului lor locaş de închinăciune.

Diacon Dr. *Teodor Savu*

DIN VIAŢA PATRIEI

Noutăţi tehnice:

— În aceste zile s-a pus în funcţiune, în cadrul Centrului teritorial de calcul electronic din Sibiu, primul robot industrial programabil — R. I. P. 6,3, care urmează a fi montat la Întreprinderea mecanică Mîrşa, unde robotul va fi programat să execute anumite operaţii de producţie. Noua creaţie tehnică este rodul colaborării între specialiştii Centrului teritorial de calcul din Sibiu, un grup de tehnologi ai Întreprinderii mecanice Mîrşa şi cadre de specialitate dintr-o serie de institute şi întreprinderi bucureştene.

— La întreprinderea „Flamura Roşie" din Sibiu s-a omologat recent o instalaţie pentru stabilizat frecvenţa la echipamentele de calcul electronic. În condiţiile fluctuaţiei frecvenţei în sistem, ceea ce creează dereglări ale echipamentelor de calcul electronic, instalaţia pentru stabilizat realizată de specialiştii de la „Flaro" prin autoutilare, menţine o frecvenţă constantă de 50 Hz, ceea ce duce la îmbunătăţirea coeficientului de utilizare a echipamentului de calcul, elimină deficienţele din sistem, prezintă siguranţă în exploatare, protejează băncile de date etc.

— Specialiştii filialei Sibiu a Centrului de cercetare ştiinţifică şi inginerie tehnologică pentru mecanică fină şi scule — au realizat două premiere tehnice. Este vorba de agregatul de cîntărit şi sortat ciocanele pentru morile cu ciocane utilizate în industria alimentară. Aparatul permite sortarea automată în 20 clase de greutate a ciocanelor. Acelaşi colectiv a realizat dozatorul pentru var praf de 150 kg/oră. Aparatul este destinat dozării varului în apă pentru dedurizare.

— Recent a fost dată în funcţiune în cadrul atelierului de tratamente termice a întreprinderii „Independenţa" Sibiu noua instalaţie de ionitrurare. Prin utilizarea acestui procedeu modern se realizează scurtarea duratei de tratament termo-chimic, obţinerea unui aspect curat după tratament al suprafeţelor tratate, îmbunătăţirea caracteristicelor tehnico-mecanice precum şi creşterea duratei în exploatare a pieselor.

— La întreprinderea „13 Decembrie" Sibiu a fost realizat un uscător tunel pentru finisarea produselor din piele. Utilizarea acestui uscător a permis abandonarea procedeului de uscare în aer liber, care prezenta o serie de inconveniente. Rezultatul este creşterea calităţii articolelor de marochinărie din piele, mare parte din ele destinate exportului.

— Întreprinderea „Hidromecanica" Braşov dispune de o nouă turnătorie de precizie, echipată cu utilaje moderne de înaltă complexitate. Primul produs turnat aici este rotorul compresor pentru turbosuflante, destinate motoarelor de mare putere.

— În cei 16 ani de existenţă întreprinderea braşoveană de aeronave a făcut saltul de la fabricaţia după licenţă la producţia după concepţie proprie, realizînd în acest scurt timp peste 1000 de aeronave turbopropulsoare, aeronave-şcoală şi de acrobaţie, aparate utilitare pentru agricultură, planoare şi motoplanoare ale căror performanţe sînt comparabile cu cele ale produselor similare realizate în ţări cu tradiţie în industria aeronautică. Producţia de export a acestei unităţi a sporit în ultimii ani de peste şase ori, aeronavele fabricate la Braşov brăzdează astăzi cerul Franţei, Angliei, Australiei, Americii Latine şi Africii.

— Întreprinderea de autocamioane Braşov, a dat în exploatare primul din cele patru standuri de încercare a motoarelor diesel cu puteri mari. Cele patru stan-

duri, se situează, sub aspectul concepţiei constructive şi tehnologice, la un nivel de înaltă complexitate tehnică. Explicaţia: comanda regimului de funcţionare a motorului şi a ciclului de verificări se asigură printr-un microprocesor.

— Întreprinderea de prospecţiuni şi exploatări geologice din Cluj-Napoca a realizat, în atelierele proprii, o instalaţie de foraj mixt (aer comprimat sau fluid pentru foraj hidraulic). Cu această instalaţie se pot efectua forări în orice structură biologică la adîncimi de pînă la 300 metri.

— Întreprinderea „Azomureş" din Tîrgu Mureş a produs în aceste zile noi tipuri de materiale fotosensibile. Este vorba de hîrtia fototehnică cu developare directă, utilizată în industria de prospecţiuni geologice, şi de filmul radiografic industrial tip Gamagraf G-1 şi G-3, care are o largă întrebuinţare în industria construcţiilor de maşini. Cu acestea, numărul tipurilor de materiale fotosensibile fabricate la „Azomureş" a ajuns la 54, din care 45 sînt fabricate exclusiv pe baza cercetărilor româneşti din ultimii doi ani.

— La „Automecanica" Mediaş, între recentele produse asimilate în fabricaţie — autotrenurile cu sarcină utilă de 22 tone pentru transportul mărfurilor generale şi paletizate.

— Întreprinderea mecanică Mîrşa a realizat suplimentar în luna februarie 300 de autobasculante diesel, 35 de autotrenuri pentru mărfuri generale şi 60 de remorci.

— Noile produse pregătite pentru a intra în acest an în fabricaţie la Întreprinderea mecanică din Cugir se caracterizează printr-un înalt grad de tehnicitate, productivitate ridicată, consumuri de energie reduse. Cu aceste caracteristici se vor realiza opt noi tipuri de maşini-unelte pentru prelucrarea metalului. Sectorul produselor electro-casnice îşi lărgeşte gama cu două noi tipuri de maşini de cusut, trei maşini de spălat rufe şi o maşină de cusut de uz industrial şi meşteşugăresc.

— Întreprinderea „Emailul Roşu" Mediaş exportă produsele sale — pe relaţia devize libere — în 23 de ţări, la 36 de firme, între care în Franţa, R. F. Germană, S. U. A., Italia, Olanda, Libia.

— Microcalculatorul universal Felix M-216 este unul din cele mai noi produse care încorporează tot ceea ce este mai modern în momentul de faţă în domeniul componentelor microelectronicii, cel mai reprezentativ subansamblu fiind microprocesorul. Pe pastila sa de siliciu, de pildă, de dimensiunea unei unghii, există echivalentul a 30 000 de porţi logice. Noul microcalculator nu mai mare decît o maşină de scris, are o viteză de calcul de pînă la 800 000 instrucţiuni pe secundă şi o memorie de un milion biţi, parametrii ce întrec cu mult performanţele calculatoarelor cu un gabarit de 10—12 ori mai mare, care se fabricau cu numai un deceniu în urmă. Domeniul de utilizare al noului microcalculator este foarte larg: cercetarea ştiinţifică, prelucrarea datelor, gestiunea economică a întreprinderilor, comanda roboţilor industriali, proiectarea etc.

— La întreprinderea de construcţii navale Constanţa a început construcţia celui mai mare doc plutitor realizat pînă acum în România, cu o putere de 20 000 tone-forţă şi destinat ridicării navelor de mare tonaj, de pînă la 65 000 tdw, în vederea executării lucrărilor de reparaţii şi întreţineri. Docul are o lungime de 210,6 metri, lăţimea de 45 metri, iar înălţimea la puntea de comandă de 17 metri. El va intra în dotarea bazei de reparaţii a întreprinderii de exploatare a flotei maritime „NAVROM" din portul Midia.

— La întreprinderea „Mecanica" Sibiu o nouă performanţă tehnică: finalizarea pregătirii fabricaţiei presei PDF-400, presă hidraulică pentru decupaj fin, cu forţă totală de presare de 400 t. f. Presa asigură o mare eficienţă economică şi prezintă cîteva performanţe tehnice deosebite: grad ridicat de fiabilitate, productivitate superioară, piesele rezultate din ştanţare cu această presă nu mai necesită prelucrări ulterioare, obţinîndu-se o calitate superioară a suprafeţei ştanţate, comparabilă cu cea realizată prin rectificare. Prin realizarea acestui produs se elimină importul.

— Constructorii navali din Galaţi au început zilele acestea montajul primului petrolier de 35 000 tdw. Noul petrolier are un grad ridicat de integrare cu echipamente şi instalaţii de fabricaţie românească.

— Două noi tipuri de roboţi industriali, unul destinat lucrărilor de vopsitorie şi un altul manipulator de piese grele în atelierele de forjă au fost realizate în întreprinderea timişoreană „Electrotimiş".

— Întreprinderea de confecţii „Mondiala" din Satu Mare realizează lunar circa 200 de modele de confecţii pentru femei din care 90 la sută se livrează la export (R. F. G., Austria şi Italia), în perioada care a trecut din acest an colectivul întreprinderii a livrat fondului pieţii confecţii în valoare de peste 20 milioane lei.

— La ora actuală, judeţul Sibiu dispune de o industrie puternic dezvoltată care în multe domenii se află la nivelul cel mai înalt al tehnicii şi calităţii pe plan mondial. Punctăm cîteva repere ale devenirii judeţului Sibiu în acest cincinal:

În această perioadă, au fost puse în funcţiune 173 noi capacităţi industriale şi agrozootehnice.

Au fost construite 9487 apartamente din fondurile statului şi altele 630 din cele ale populaţiei, cu sprijinul statului.

Între obiectivele social-culturale puse la dispoziţia locuitorilor judeţului, în această perioadă, figurează trei laboratoare şcolare, trei cămine culturale, 55 locuri în atelierele şcolare, 335 locuri în grădiniţe, 624 locuri în internatele şcolare, o staţie de salvare, un oficiu poştal etc.

Au fost aplicate 326 noi tehnologii; au fost asimilate în producţie (în diferite faze) 516 noi produse, din care 227 au fost deja introduse în fabricaţie.

Gradul de înnoire a producţiei a ajuns la 64,4 la sută, cu 8,7 la sută peste indicele planificat.

Dacă la începutul cincinalului trecut produsele complexe ale industriilor, construcţiei de maşini, electronicii, mijloacelor de transport şi chimiei deţineau o pondere de 13 la sută în totalul exporturilor, în prezent această pondere este de 50 la sută.

— Perspective ale cincinalului 1986—1990:

Un volum de investiţii de peste 190 miliarde lei este alocat pentru dezvoltarea agriculturii, pentru înfăptuirea programului de îmbunătăţiri funciare şi mecanizarea complexă a lucrărilor agricole.

Investiţiile alocate pentru construcţii de locuinţe, învăţămînt, cultură, ocrotirea sănătăţii, educaţie fizică şi sport vor însuma aproape 135 miliarde lei.

Ponderea producţiei industriale realizate în sisteme automatizate şi mecanice va creşte la 70 la sută în 1987 şi la peste 90 la sută în anul 1990.

Tot în această perioadă vor fi construite şi puse în funcţiune peste 1500 noi capacităţi de producţie în toate ramurile economiei naţionale.

Printre marile obiective care se vor finaliza se numără canalul Poarta Albă — Midia — Năvodari şi cea mai mare parte a canalului Bucureşti — Dunăre.

Volumul investiţiilor prevăzute se va ridica la 1350—1400 miliarde lei.

— Cincinalul 1986—1990 va marca şi o puternică creştere a rolului ştiinţei şi tehnicii în următoarele direcţii principale:

Asigurarea bazei de materii prime, elaborarea de materiale noi, cu proprietăţi superioare, prin metode metalurgice, chimice şi de bioinginerie.

Asigurarea independenţei energetice a ţării, direcţie în care vor fi amplificate cercetările privind noile generaţii de reactori nucleari, se vor perfecţiona tehnologiile pentru folosirea surselor noi de energie (solară, eoliană, biomasă, ape geotermale etc.).

Dezvoltarea pe baze moderne a agriculturii, pentru obţinerea unor producţii ridicate, sigure şi stabile, indiferent de fluctuaţia factorilor climatici.

Ridicarea nivelului tehnic al producţiei, creşterea în continuare a ponderii produselor cu performanţe de vîrf pe plan mondial, cercetarea ştiinţifică contribuind la accelerarea procesului de automatizare, electronizare şi robotizare a producţiei.

Amplificarea cercetărilor fundamentale — din domeniul matematicii, fizicii, chimiei, biologiei — ştiinţa românească urmînd să asigure rezerva de soluţii privind dezvoltarea economiei şi să participe activ la progresul creaţiei ştiinţifice mondiale.

HOREA

28 FEBRUARIE 1785 — 200 DE ANI DE LA MARTIRIUL SĂU

„Cine merge demn, sfîrșește înalt"

Horea...! Român, moț, anii vieții lui 50, erou, uriaș erou al neamului românesc, trecut cu voia lui în legendă. Spun cu voia lui, pentru că de nevoie, cu voie a făcut tot ceea ce a făcut.

Moții...! Locuitori autohtoni ai Munților Apuseni din ținutul Transilvaniei, născuți aici „mai înainte de facerea lumii daco-romane", în această potcoavă de pămînt din interiorul Carpaților numită în vremi Transilvania sau Țara de peste pădure, ținut care a cunoscut în volburoasa sa istorie toate nenorocirile posibile, căzuți sub stăpîniri străine pentru prea frumusețea lui, pentru prea bogăția lui și mai ales pentru faptul că era așezat în locul cheie, un fel de cap de pod, între Europa și Orient.

Cînd la 1683, turcii pierdeau bătălia sub zidurile Vienei, românii nu se prea bucurau de schimbarea stăpînului și nici ceilalți locuitori ai acestui plai. Iar cînd la 1688 sub presiunea trupelor de ocupație austriece, generalul Carafa semna la Sibiu declarația că „De bună voie..." renunță la ocrotirea turcească în favoarea celei austriece asupra teritoriului Transilvaniei, locuitorii acestui pămînt știau că libertatea nu este decît o iluzie. Încă nu sosise „plinirea vremii".

Cele afirmate se dovedesc prin aceea că, sașii din Brașov se revoltă, amenințați fiind în drepturi și privilegii fapt care face ca cetatea Brașovului să fie cucerită de armatele austriece în mai 1688. Populația de toate neamurile din Transilvania doritoare să scape de „jugul de fier" al ocupanților găsește prilej să se alăture revoluției lui Francisc Rakoczi (1703—1711) care cu sprijinul lui Ludovic al XIV-lea al Franței se ridică împotriva habsburgilor proclamîndu-se la 1707 într-o dietă la Tg. Mureș principe al Transilvaniei, hotărîre pe care guvernul Transilvaniei din Sibiu considerînd-o fără temei legal o arde.

În anul 1710 Rakoczi fuge în Polonia, ca după nici un an în mai 1711, revoluția să fie înfrîntă, iar Rakoczi să pribegească undeva pe malul mării de Marmara, pe unde moare în jurul anului 1735.

Zbuciumată a mai fost viața poporului român în Transilvania, toată suflarea românească a fost zbuciumată, dar parcă în Transilvania a fost îndoit de grea, atît din punct de vedere politic și economic, a agentului fiscal, a generalului împărătesc cît și a călugărului iezuit. Considerînd că principatul Transilvaniei nu poate fi alipit tronului

împărătesc decît, şi cu ajutorul unor legături sufleteşti, s-a încercat cu ademeniri (şi în parte s-a reuşit) ca la anul 1700, prin vlădica Atanasie Anghel, de la Alba Iulia, un fel de aşa zisă unire cu Roma, în credinţă, în schimbul unor avantaje ca: preoţii ce vor primi unirea să fie scutiţi de corvezi, dijme şi de iobăgie.

Sărac popor român, pe lîngă că, era călcat în picioare de străini, afară de moarte, îl mai lovise şi în credinţa cu care s-a născut. Născut de la început creştin şi ortodox, venise acum un imperiu şi din tot ce-i mai rămăsese întreg, credinţa străbunilor, a trebuit să dea vamă şi din aceasta. Au acceptat unii în anumite condiţii această silită unire, ca să poată supravieţui şi cu nădejdea unei zile de întoarcere, zi care va veni doar după 200 de ani, cînd pe acest pămînt încercat şi binecuvîntat nu mai era nici o stăpînire străină ci stăpînirea stăpînilor adevăraţi.

Două sute de ani...! Cîte vise de libertate! Cîte jertfe! Cît sînge vărsat! Cîtă luptă!

1744. Visarion Sarai înflăcăra poporul de la Dobra pînă la Sibiu să-şi ţină legea şi pravila cea veche românească, să nu se vremelnicească cu amăgiri străine de lege şi pravilă. Preoţi ca Nicolae din Balomir, Nicodim şi Ioan din Aciliu ajung la Ţarina Elisabeta a Rusiei rugînd-o să intervină la Curtea din Viena în interesul ortodocşilor persecutaţi din Transilvania.

1759. Sofronie de la Cioara, călugărul care se intitula „Vicar al Sfîntului Sinod din Carloviţ“ ţine un sinod la Alba Iulia în februarie 1761, în care cere organizarea Episcopiei ortodoxe şi slobozenia din temniţă al celor ce au luptat eroic în apărarea credinţei, afirmînd existenţa nezdruncinată a Bisericii Ortodoxe şi a credincioşilor ortodocşi pe care timp de mai bine de o jumătate de secol, imperiul se încăpăţîna a o declara „inexistentă“. Atît de „inexistentă“ era, că împărăteasa Maria Tereza a trimis pe generalul Bukow care a dărîmat cu tunurile sute de biserici, mănăstiri şi schituri „inexistente“ după raportul împărăţiei. Români, credincioşi, preoţi închişi pentru credinţă în temniţele de la Kufstein, ca Oprea Miclăuş, Moise Măcinic din Sibiel, Ioanăş din Galeş şi atîţia alţii numai de ceruri ştiuţi.

Pînă în secolul al XVIII-lea locuitorii Munţilor Apuseni erau încă ţărani liberi, dar după declararea acestui teritoriu ca domeniu al statului împărătesc starea ţăranilor căzuse în treapta iobăgiei. Despuiaţi de drepturile cele mai elementare erau obligaţi în acelaşi timp la corvoadă cu toţi ai casei, cîte şase zile pe săptămînă.

În 1781 dreptul cîrciumăritului care pînă atunci îl exercitau comunele, a fost luat de la ţărani şi dat în arendă căpitanului Ioan Aron (fratele episcopului Aron) pe 12.000 de florini, care neputîndu-i plăti, i s-a luat şi s-a dat unor armeni care punînd monopol pe acest drept, încasau de la locuitorii ţinuturilor taxe pe toate băuturile. Cu ocazia tîrgului de ţară din Cîmpeni în mai 1782 moţii opriţi din drepturile lor se revoltă şi sparg buţile cu băuturi ale armenilor. Acesta a fost începutul, preludiul răscoalei.

Surda mîndrie dintre autorităţile militare austriece şi administraţia civilă de pe acest teritoriu, a contribuit şi ea la izbucnirea răs-

coalei. Abuzurile funcționarilor de pe domeniul Zlatnei asupra iobagilor care erau considerați iobagi ai statului i-au obligat pe aceștia să trimită o delegație la guvernul transilvănean din Sibiu cu plîngeri de aceste abuzuri. Rezultatul? Condamnați la 12 bastoane, fapt care determină pe români să se adreseze printr-o delegație, Curții imperiale din Viena.

Acum, și așa, apare Horea, din comuna Rîul Mare, după numele adevărat, Vasile Nicola Urs născut în Albac pe la 1730, căsătorit cu Ilina cu care are doi copii Ioan — 1765 și Luca — 1768, primul căpitan în răscoală iar după, refugiat în Banat; și Luca care va trăi în Maierii Sibiului, unde se spune că ar fi răposat în jurul anului 1839. Soția Ilina își pierde urma pe undeva prin ținutul Bihorului. Așa apare deci Horea, care pleacă în 1779 la Viena să ceară dreptate pentru moți, plîngere care este trimisă guvernului transilvănean și rămasă fără rezultat. În anii 1780, 1782 și 1783 Horea mai pleacă tot de atîtea ori la împăratul de la Viena și tot de atîtea ori se ordonă guvernului transilvănean să dispună încetarea persecuțiilor, ilegalităților și abuzurilor asupra iobagilor iar cei întemnițați să fie eliberați. Sosit acasă Horea, trimite pe Cloșca la Sibiu cu rezoluțiile împărătești, rezoluții care ca întotdeauna nu sînt luate în seamă.

La începutul anului 1784, românii iobagi află că începe o conscripție militară la Alba Iulia iar cei ce se înscriu în regimentele grănicerești scapă de iobăgie, fapt care, face ca să se înscrie aproape 81 de sate. Administrația speriată că rămîne fără oameni de lucru cere guvernului transilvănean să intervină la Curte pentru suspendarea înscrierii. Curtea aprobă, dar moral era deja prea tîrziu. Mirajul libertății care apare pentru întîia oară masiv, după atîtea silnicii și nevoi, arăta iobagilor că a sosit ceasul de preț dintre cazne cînd cugetul străpunge timpul cătînd lacom spre viitorime.

Răscoala era ca și începută.

Adunarea de la biserica din Mesteacăn, unde Crișan transmite ordinele lui Horea, cum că, mișcarea e „cu voia împăratului" dovadă crucea aurită primită de la împărat iar a doua zi incidentul de la Curechi, face ca flăcările răscoalei să izbucnească vertiginos și în cîteva zile tot Zarandul ajunge sub comanda lui Crișan. La 5 noiembrie Horea împreună cu Cloșca și Crișan ocupă Cîmpenii, Abrudul, Roșia, revolta extinzîndu-se fulgerător în Comitatul Clujului, Sibiului, Țara Hațegului și pe Mureș în jos pînă în Comitatul Aradului. Repeziciunea cu care a cuprins toate ținuturile dovedește setea de libertate a iobagilor din acest „Fundus regius".

Ultimatumul dat de Horea, Devei, dezvăluie pentru prima dată aproape surprinzător și dureros de plăcut din partea acestui moț isteț care va declara mai tîrziu că nu știe carte, ideile sale politice și sociale care defineau țelurile naționale și sociale ale răscoalei.

Desființarea iobăgiei, desființarea calității de nobil, împărțirea moșiilor, impozite plătite și de nobili la fel ca iobagii . . . etc.

Surprinse total nepregătite, autoritățile atît militare cît și civile din administrație, reușesc prin dibăcie să încheie prin Lt. col. Schultz

şi Cloşca un armistiţiu de opt zile, fără să-şi dea seama prea neexperimentaţii răsculaţi că astfel se pecetluia soarta răscoalei, permiţîndu-le astfel autorităţilor militare şi civile să-şi organizeze forţele. Răsculaţii cîştigă totuşi cîteva bătălii la Rîmeţ, Brad, Lupşa dar pierd lupta de la Mihăileni şi la 7 decembrie 1784, armata austriacă cucereşte Zarandul, apoi Cîmpenii.

Răscoala este înfrîntă. Horea îşi dă seama şi la 14 decembrie trimite oamenii acasă iar el împreună cu Cloşca se ascund în munţi, în pădurea Scorocetului, după unele păreri probabil cu gîndul de a mai merge odată la Viena.

La 27 decembrie, datorită unor ţărani din Albac, iobagi şi ei păzitori de pădure, care de voie de nevoie, de frica ameninţărilor, a amăgirilor şi promisiunilor autorităţilor prind pe Horea şi Cloşca şi-i predă autorităţilor. Ce urmează? Întemniţare, interogatoriu, aşa zisul proces, condamnarea şi martiriul.

Despre răscoala ţăranilor din anul 1784, din Munţii Apuseni, presa vremii europene a semnalat aspectele şi pro şi contra, despre conjunctura istorică de atunci, despre idealurile şi starea neamului nostru românesc, de ce n-a reuşit răscoala?, dacă ar fi fost altul sfîrşitul răscoalei dacă ar fi început în primăvara anului 1785, cît a folosit iobagilor această răscoală? care a fost preţul jertfelor?, dacă a fost sau nu un proces în înţelesul juridic al cuvîntului? dacă procedura a fost sau nu corectă şi încă despre multe altele s-a vorbit, s-a scris de 200 de ani şi se va mai vorbi şi scrie atîta timp cît pe acest pămînt va vieţui suflet românesc.

Acum şi aici, aş dori să mă opresc, după putinţă, asupra caracterului acestui conducător de revoltaţi, căzut, şi rămas în istorie ca un uriaş al timpurilor lui. Se poate spune şi despre el că „a fost unul din acei oameni pe care Providenţa îi trimite unei naţiuni cînd vrea să-i dea splendoare“ şi se mai spune că: „Unii cînd cad, cad în sus“ şi din neamul nostru el a fost după Decebal al doilea, şi sus a rămas.

„Pasul cel mai greu e pasul de la uşă“. Horea l-a făcut conştient de ambele alternative. Şi l-a făcut cinstit. După patru vizite la împăratul şi epuizînd toate posibilităţile paşnice de rezolvare a problemei iobagilor, era logic să păşească pe calea armelor. A avut curajul s-o facă. Dacă a zis sau nu împăratul de la Viena la cererea lui Horea de ştergere a iobăgiei „Thuth — Ihr das“ „faceţi voi aceasta“, încurajîndu-l în felul acesta pe Horea, specialiştii în scotocirea documentelor din arhive vor descoperi sau nu adevărul. Horea însă, a înţeles că altă alternativă nu este decît lupta. Declarînd mulţimii că tot ce se face, cu ştirea şi voia împăratului se face, se poate să fi fost strategia lui.

Iosif al II-lea publică la 31 noiembrie 1784 amnistia generală. Horea refuză şi spune: „N-am nevoie de mila împărătească, voi linişti poporul cînd vor fi eliberaţi cei arestaţi şi închişi la Galda şi Zlatna şi se uşurează contribuţiile, taxele şi alte dări“, atitudine demnă de un conducător. La scrisoarea sublocotenentului Hoffman scrisă în limba valahă unde semnează sub semnătura de Petre Lup, invitîndu-l pe Horea la Cîmpeni cu gîndul ascuns de a-l prinde, Horea răspunde: „Dumnezeu prea Sfîntul să se milostivească de poporul Său şi să

dăruiască țării noastre pace, pe care domnii foarte ușor ar putea-o să o înfăptuiască dacă ar voi, fiindcă noi nu cerem lucruri ce nu s-ar putea da", răspuns simplu, concis, doritor de pace, sinceritate, suflet de om valah în continuă frămîntare și mișcare care încearcă să găsească o leacă de odihnă prin devotament și încercare de a gîndi înalt.

De Episcopul Ghedeon Nichitici, venit de curînd în Transilvania, 1 iulie 1784—20 noiembrie 1788, (înmormîntat în biserica „Cuvioasa Paraschiva" din Rășinari) a încercat să se apropie chemîndu-l printr-o scrisoare în mijlocul credincioșilor „... îl așteptăm cu cea mai mare evlavie ca pe un părinte al nostru". N-a venit pentru că Episcopul Nichitici era un străin de noi, n-a înțeles sensul național al răscoalei, el depindea de autoritățile care l-au trimis și instalat aici și deci, depindea de ele. Faptul că nu a înțeles și nici nu a pătruns sensul social al răscoalei ca și faptul că nu era de-al nostru, din casa și neamul nostru, atitudinea lui în conjunctura istorică de atunci nu era surprinzătoare. Dar dacă atunci episcop ar fi fost unul din fiii iobagilor din Țara Zarandului? poate că altul ar fi fost sfîrșitul răscoalei.

„O luptă nu e pierdută decît atunci cînd se termină" și pentru Horea lupta era terminată. Cu toate că parcă îți lasă impresia că mai nădăjduia într-o șansă pe care nu se putea bizui, probabil pe împărat, fără să știe că deja acest împărat dispusese deja contelui Antoniu Iankovich sentința celor trei capi ai răscoalei, fapt care, pe lîngă altele bineînțeles, îl face să nege și să nu recunoască nimic din cele 119 întrebări puse la interogatoriu. „De ce să mă acuz dacă nu mă știu vinovat cu nimic". Aceeași atitudine o ia și Cloșca, în înțelegere cu Horea, putîndu-se sfătui înainte de a fi prinși și să se înțeleagă asupra a ceea ce va trebui să răspundă dacă vor fi prinși. Excepție face doar Crișan care nu plecase cu ei în munți și astfel nu a avut cum să cunoască atitudinea celor doi, lucru care îl face să recunoască participarea la răscoală iar pe Horea, conducătorul ei. Se sinucide în celulă cu nojițele de la opinci, curaj care nu-l scutește de executarea sentinței de tragere pe roată mort fiind, destruncherea capului de trup, despicarea corpului în patru și trimis în satele apusenilor.

Caracterul lui Horea, în special, și al lui Cloșca de altfel, reiese pregnant în evidență din toate atitudinile lui, dar în special din testamentul scris de preotul Rațiu din Alba Iulia, preot care-i va da ultima împărtășanie „acolo, pe Dealul Furcilor, în fața a 2515 țărani, aduși la Alba Iulia din 419 comune spre luare aminte și înspăimîntare".

„Horea Vasile porecla, Nicola Urs. Anii vieții 54, muierea Ilina, fecior, Ioan, 14 ani, Luca 6 ani. La alte cele nu știe nimic".

Pe oamenii care l-au prins — îi dă cu numele — *îi iartă din toată inima.* Măreț sentiment și profund creștinesc. Se gîndește la familie, ascunzînd adevărata vîrstă a copiilor înscriindu-i în testament cu o vîrstă mai mică decît cea reală pentru a-i scăpa de urmărire și consecințe, apoi ia atitudine de mare bărbat și conștient de tot viitorul, lăsînd pentru posteritate numele trădătorilor. Parcă știa că numele trădătorilor totdeauna trebuie să rămînă în istorie, parcă știa că aceasta este o lege nescrisă, și, bine a știut, ce a știut. Ca un adevărat conducător omite din testament numele celui de al 7-lea bărbat care l-a trădat, Gheorghe

Nicula, din familia lui, nu trebuie să rămînă în lume și să se știe în viitor că din familia lui era un trădător. Cloșca, îmbărbătat de Horea prinde și el în testament în ultima dispoziție „ce am la Bîrluțiu Sîntion din Mogoș, las la Popa Vasile să mă pomenească".

Cu astfel de sentimente au pornit cei doi căpitani în dimineața zilei de 28 februarie 1785 pe podiumul supliciului, condamnați potrivit codului terezian, pentru tîlhărie, la cea mai grea osîndă dată numai tîlharilor, prin frîngerea cu roata. Decapitați, apoi spintecați în patru și împrăștiați prin satele și comunele apusenilor pe unde a avut loc răscoala iar măruntaiele potrivit sentinței, îngropate acolo sub locul supliciului cu inimă cu tot, acolo pe Dealul Furcilor.

La 6 iunie 1785 Iancovich înaintează raportul împăratului care cuprinde cauzele răscoalei, măsuri de îndreptare și altele. La 22 august 1785 împăratul Iosif al II-lea dă Patenta pentru desființarea iobăgiei în Transilvaria ca numai după 5 ani fără 8 zile în 1790, 20 februarie să treacă în neființă, iar iobagul Horea să intre în legendă nemurindu-se cu toate ale lui avute, curaj, demnitate, îndrăzneală, aptitudini de conducător care știa ce vrea și hotărît să meargă pînă la capăt.

A rămas pe undeva suspiciunea, părerea, că Iosif al II-lea ar fi știut de răscoală și că l-ar fi încurajat pe Horea în ultima lui vizită la Viena cînd a rămas acolo de la Crăciun și pînă la Paști. S-ar putea să fie adevărat sau neadevărat, incertitudine peste care s-a așternut acel praf de taină, cum tot așa de nepătruns și tainic a rămas și acel personaj, căpitan cu chiviră roșie din timpul revoltei din apropierea lui Horea, încins cu sabie ungurească și pistoale, înalt, brunet, cam la 50 de ani și care potrivit martorului Petruța Toma „poruncea în locul lui Horea".

Important este că jertfa răsculaților n-a fost zadarnică. Spuneam că „pasul de la ușă e cel mai greu" și acest pas l-a făcut Horea, n-a fost mare, a fost uriaș și apăsat.

„Cei încătușați nu aud decît zvonul libertății" iar acum l-au avut în mîini, nu se mai putea da înapoi. Niciodată nu s-a simțit poporul „una" pînă atunci, ca atunci, decît poate alături de Decebal.

A trebuit să treacă mai mult de o jumătate de veac pînă a apărut Iancu, cînd iar s-au ridicat vijelios moții și-au scuturat istoria. Transilvania era o piatră prea scumpă la coroana imperiului.

1859...! Ce vis... anul nădejdilor de a te uni cu frații tăi. 1877 — Independența țărilor române, război la care participaseră și cătane transilvănene din armata împărătească. Acolo „Hora Unirii". Aici „Deșteaptă-te române". Noi care de veacuri am fost obligați de soartă și de stăpîn să stăm cu „vorba-n cerul gurii răstignită", noi care datorită asprilor stăpîni am rămas mai înceți, mai tăcuți, mai cumpăniți, mai încăpățînați decît ceilalți frați ai noștri, dar obiectivi, cerceteze cine vrea istoria oamenilor acestor plaiuri și va vedea că locuitorii acestui tărîm, după veacuri de tăcere și obidă nici nu puteau fi altfel, și, totuși, au izbucnit dintr-o dată după îndelungi pregătiri, de lupte, și de așteptări și de martiri semănați pe tot pămîntul Transilvaniei, au izbucnit în 1918 cu zguduitorul „Deșteaptă-te române" într-o roată cu

toată ţara şi toţi fraţii şi-n sunetul de mai tîrziu a marşului soldaţilor: Treceţi batalioane române Carpaţii;

La arme, cu frunze şi flori
Ne-aşteaptă izbînda, ne-aşteaptă şi fraţii
Cu inima la trecători

. . . .

Şi au învins, pentru vecii vecilor. Străine vreri au mai încercat o destrunchere, dar întregul a rămas întreg. Nici nu se putea altfel.

Acum, la 2000 de ani de la martiriul căpitanului Horea, rostim parastas şi rugăciune pentru el, pentru ei, pentru toţi cei căzuţi, jertfa idealului de unire şi libertate, pentru cei ce au luptat şi au nădăjduit în el, pentru cei ce au fost siguri de acest ideal, preoţi, căpitani, ţărani, iobagi, soldaţi cunoscuţi şi necunoscuţi şi după creştinescul exemplu al căpitanului Horea rostim rugăciune de iertare şi pentru aceia care n-au putut pătrunde la vremea lor marele mesaj social al dorinţelor de libertate.

Iar celor dintîi cuvine-se „Veşnica lor pomenire, din neam în neam". În vecii vecilor.

Arhid. *Dumitru Dan*
Consilier

BIBLIOGRAFIE

— D. Prodan: Răscoala lui Horea. Bucureşti, 1979.
— I. Fruma: Horea, Procesul şi martiriul său. Sibiu, 1947.
— I. Lupaş: Răscoala ţăranilor din Transilvania la 1784, Cluj, 1934.
— I. Lupaş: Revoluţia lui Horea, Bucureşti, 1924.
— C. Giurescu: Transilvania în Istoria poporului român, Bucureşti 1967.
— M. Păcurariu: Istoria B. O. R., Bucureşti, 1981, vol. II.
— N. Şerbănescu: Horea, Cloşca şi Crişan în Almanahul Vestitorul 1983—1984, p. 192—198, Paris, 1984.
— Ioan Alexandru: Imne, Bucureşti 1977.

225 DE ANI DE LA MIŞCAREA POPULARĂ CONDUSĂ DE CUVIOSUL SOFRONIE DE LA CIOARA (1759—1761)

S-au împlinit de curînd două secole de la marea revoluţie populară condusă de Horia, Cloşca şi Crişan, moment de extraordinară importanţă în lupta poporului român pentru dreptate socială şi eliberare naţională ce a marcat în istoria României zorii vremurilor moderne.

Departe însă de a fi un eveniment izolat, o izbucnire spontană, revoluţia populară de la 1784 reprezintă momentul culminant al unui lung şir de mişcări populare cu caracter social, naţional şi ortodox, desfăşurate sub diferite forme in Transilvania în întreg secolul al XVIII-lea. Între toate aceste momente pregătitoare şi prefiguratoare locul principal prin amploarea fără precedent şi profunzimea semnificaţiilor îl deţine incontestabil marea mişcare populară condusă de ieromonahul Sfînt Sofronie de la Cioara între anii 1759—1761, de la care se împlinesc tot în acest an — anul aniversării bicentenarului Horea — 225 de ani, prilej care ne îndeamnă la o mai stăruitoare rememorare şi actualizare şi a acestui eveniment din istoria atît a Patriei cît şi a Bisericii noastre ortodoxe strămoşeşti.

Cauzalitățile profunde ale tuturor acestor mișcări se înrădăcinează în agravarea în această epocă a crizei inexorabile a orînduirii feudale dominante pe atunci în întreaga Europă, iar cele directe sau apropiate sînt legate de schimbările social-economice și politice produse în Transilvania prin intrarea între 1686—1699 (pacea de la Karlovitz) a principatului ardelean aflat de la 1526 sub suzeranitate otomană, sub dominația Imperiului habsburgic, de înlocuirea „jugului de lemn" turcesc cu cel „de fier" austriac; schimbare responsabilă nemijlocit de intensificarea fără precedent a triplei opresiuni: sociale, naționale și religioase, suferite de poporul român în propria lui țară. „Diploma leopoldină" din dec. 1691, noua „constituție" a Transilvaniei confirmă vechile instituții și drepturi ale celor trei națiuni privilegiate și dura legislația feudală a țării (Tripartitul lui Verböczi; Aprobatae și Compilatae Constitutiones) și recunoaște numai cele patru religii „recepte" (catolică, calvină, luterană și unitariană), eliminînd astfel din viața publică majoritatea absolută a locuitorilor Transilvaniei: românii ortodocși.

Imperiul însă a eludat și depășit sistematic îngrădirile constituționale vizînd autonomia locală, ale Diplomei, accentuînd riguros dependența principatului direct de Curtea Imperială vieneză. Guvernul este redus la rolul de organ executiv al puterii centrale cu atribuții pur administrative. Deasupra lui se ridică Cancelaria aulică a Transilvaniei din Viena prin care conducerea țării este deplasată în însăși capitala imperiului. Tezauriatul, organele fiscale sînt supuse Cancelariei aulice. Puterea militară este strict centralizată, întreaga armată din Transilvania, imperială și locală, este pusă sub comanda unică a unui general imperial dependent nu de guvernul Transilvaniei ci direct de Consiliul aulic de război. Transilvania devine astfel victima unicei de fapt „națiuni" nobiliare locale, și a celor trei crainici ai regimului imperial habsburgic: armata, funcționărimea și biserica romano-catolică. În conglomeratul heterogen de popoare și confesiuni reprezentat de Imperiu, elementele de coeziune erau: dinastia, absolutismul monarhic, forța militară, administrația, iar pe plan spiritual, catolicismul, instrument politic de dominație și unificare, suplinind măcar așa lipsa lui de unitate națională (vezi D. Prodan, *Supplex libellus valachorum*, ed. II, București, 1967, p. 114—117; Șt. Pascu, *Revoluția populară de sub conducerea lui Horea, București*, 1984, p. 85—104).

Semnificativă este în acest sens pătrunzătoarea observație a lui Mihail Eminescu: „Austria există prin discordia popoarelor sale. Pentru a le ține veșnic lipite și veșnic în discordie, ea are nevoie de un element internațional, fără patrie proprie, fără naționalitate, fără limbă, de un element care să fie acasă în Tirol ca și în Boemia, în Galiția ca și în Transilvania. Acest om pur cosmopolit „per excellentiam" a fost pentru ambițioasa casă (austriacă) preotul catolic. Ne mai avînd familie, căci era neînsurat, nemaiavînd limbă, căci limba sa era o limbă moartă (latina), nemaiavînd patrie, căci patria sa este acolo unde îl trimite „ecclesia", neavînd rege căci regele său este „pontifex maximus" (papa), acest element încerca să unifice Austria prin religie" (apud. Șt. Pascu, *op. cit.* 94). Așadar catolicismul a fost folosit de la început, alături de armată și administrație, ca instrument pentru consolidarea pozițiilor politice imperiale în Transilvania.

Raporturile religioase din principatul transilvan erau însă net în defavoarea catolicismului; națiunile politice erau majoritar protestante. Atragerea românilor, tolerați ca națiune și religie, putea schimba raportul de forțe în Transilvania, realizînd preponderența catolică de care imperiul avea nevoie pentru consolidarea dominației sale și creînd simultan instrumentul cu care să fie constrînse la fidelitate națiunile politice ori de cîte ori era nevoie. Crearea unei noi opoziții era în spiritul principiului de guvernămînt „divide et impera" aplicat cu multă iscusință de politica austriacă, tăind un fir puternic de legătură între poporul român din Transilvania de cel din Țara Românească și Moldova, și pregătind expansiunea militară, politică și religioasă, a Imperiului în sud-estul Europei (vezi D. Prodan, *ibid.*, p. 117). Acesta este sensul Uniatismului în Transilvania — adevărată încercare de dezmembrare prin religie a poporului român. Unirea executată prin iezuiți s-a făcut din motive politice ca instrument necesar regimului absolutist habsburgic în dominația Transilvaniei, ca operă a unei întreite silnicii: social-economică, administrativ-militară și confesională (D. Stăniloae, *Uniatismul din Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*, București

1973, p. 11—32), utilizîndu-se în acest scop toate mijloacele: ademenirea, persuasiunea, înşelătoria şi corupţia, presiunile militare şi administrative. În esenţă „unirea" s-a făcut condiţionat, nu din vreo nevoie spirituală ci din motive materiale, de ridicare socială a preoţimii uniate în primul rînd, ispitită de situaţia preoţimii catolice, situaţie echivalentă cu cea nobiliară (D. Prodan, *op. cit.*, 134). Dacă iniţial pentru un Inocenţiu Micu (Klein) şi corifeii Şcolii Ardelene condiţiile Unirii se transformă în adevărate revendicări politice cu caracter naţional susţinute în condiţii dramatice, ierarhia uniată de după 1744 s-a angajat însă cu servilitate şi obtuză tenacitate şi cu metodele obişnuite de silnicie şi amăgire, în opera nefastă a catolicizării treptate şi implicit a deznaţionalizării poporului român din Transilvania.

Începînd însă cu acţiunea ieromonahului Sfînt Visarion desfăşurată în Banat, pe valea Mureşului de jos şi în Mărginimea Sibiului în primăvara anului 1744, se dezlănţuie o vastă şi durabilă mişcare populară ortodoxă ameninţînd uniaţia cu un adevărat dezastru. Lupta începută de Visarion a fost continuată de numeroşi preoţi şi credincioşi mai ales din jurul Sibiului ca preoţii Moise Măcinic din Sibiel, Cosma din Deal, Ioan din Galeş, Ioan din Aciliu, Ioan din Poiana, Ioan din Sălişte, Ioan Piuariu din Sadu (popa Tunsu) preotesele din Tilişca, Poiana şi Deal, femeile din Colun, credincioşii ţărani Nicolae Oprea Miclăuş din Sălişte, Constantin Petric din Jina, Todor Todoran din Bichigiu şi mulţi alţii. Delegaţii de ţărani iau calea Vienei, petiţiile populare către guvern, Curte şi mitropolitul ortodox sîrb de Karlovitz curg neîncetat, cerînd libertate religioasă pentru ortodocşi, comisie de cercetare cine-i unit şi cine nu, episcop ortodox de la Karlovitz şi contenirea abuzurilor uniate, ameninţînd cu emigrarea sau răscoala şi dorind pribegia sau moartea mai degrabă decît „unirea" şi părăsirea Legii strămoşeşti. Numeroşi preoţi şi credincioşi, bărbaţi şi femei, sînt bătuţi, închişi, ucişi, sau morţi în urma suferinţelor îndurate, sau alungaţi din satele lor. Jertfa lor împreună cu a mucenicilor de la Kuffstein constituie unul din momentele cele mai eroice şi pilduitoare din istoria Bisericii ortodoxe româneşti din toate timpurile.

Regimul austriac vine cu măsuri ambigui alternînd severitatea cu persuasiunea, obligă la restituirea bisericilor, opreşte părăsirea „unirii", urmăreşte preoţii ortodocşi. Dar eforturile de a stăvili mişcarea profundă se dovedesc zadarnice. Un eveniment internaţional vine însă pe neaşteptate în favoarea ţăranilor. Războiul de şapte ani (1756—1763) obligă Austria să-şi concentreze forţele militare în conflictul cu Prusia. Lipsa armatei încurajează mişcarea populară, şi îi favorizează extinderea. Dar nici noua politică a concesiilor şi liniştirii, menite să menajeze sensibilităţile ortodoxe ale ţarinei aliate, nu mai poate determina revenirea la „unirea" totală a românilor cu Roma visată de Imperiu. Curtea începe să renunţe la iluzia Uniaţiei şi să privească realitatea în faţă.

Problema este luată în dezbaterea conferinţei ministeriale imperiale din 1758. Consilierii aulici s-au pronunţat pentru soluţii diferite. Cancelarul Transilvaniei, contele Bethlen, s-a declarat pentru măsuri forte şi împotriva unui episcop ortodox sub jurisdicţie sîrbească. Baronul Bartenstein, preşedintele deputaţiei ilirice, susţinea mai realist necesitatea de a li se acorda românilor ortodocşi un episcop exempt, adică independent de cel sîrbesc. Cancelarul Kaunitz preciza că el urmează să fie subvenţionat şi dirijat direct de împărăteasă, creîndu-se astfel animozităţi şi disensiuni între cei doi ierarhi ortodocşi şi tăindu-se totodată şi legăturile cu ierarhia ortodoxă românească de peste munţi. În Transilvania lipsită de armată, să se procedeze cu toleranţă şi precauţie pentru evitarea tulburărilor mai mari, dar numai pentru a se cîştiga timp. Să se trimită două batalioane, şi să instituie o comisie de anchetă la Sibiu, dar astfel ca poporul să trăiască în frică în faţa trupelor a căror număr nu-l cunoaşte, în nădejde în faţa comisiei instituite, şi în încredere prin participarea episcopului la lucrările comisiei: „Raţionamentele acestea ne introduc în raţionamentul politicii austriece, dar ne dezvelesc clar şi intenţiile ei în problema dificilă a unirii. Trebuia să se renunţe la atitudinea de pînă acum: nu e numai o singură biserică românească, cea unită, cum a căutat regimul să se convingă pe sine pînă aici, sînt două, cea nerecunoscută ameninţînd cu prăbuşirea pe cea recunoscută. Soluţia: episcop deosebit, dar episcop care să nu sporească puterea Ortodoxiei, ci dimpotrivă să fie de ajutor în refa-

cerea unirii. Scopul e clar: întărirea ocolită a unirii prin chiar Ortodoxia care o amenință cu prăbușirea, scăzînd și puterea mitropolitului de Karlovitz și înlăturînd și nevoia extinderii privilegiilor ilirice" (D. Prodan, *op. cit.*, p. 207).

Printr-o rezoluție secretă Maria Tereza decide la 13 oct. 1758 numirea unui episcop exempt pentru Transilvania. Dar în condițiile prelungirii războiului, a intensificării mișcărilor populare, și a lipsei forței armate se renunță la numirea episcopului și s-a ajuns la decretul de semitoleranță din 13 iulie 1759, care lăsa în pace pe cei neuniți pînă la data sa, cu admiterea trecerii ulterioare, și prevedea retrocedarea bisericilor și iclejiilor uniților. Dar condițiile puse ortodocșilor erau de neîmplinit, întrucît îi lăsa fără biserici, așa că în loc de a aduce liniștea, decretul dă un nou impuls mișcării populare. „Țăranii, înțeleseră să profite de toleranța acordată, dar respinseră condițiile. Revenirea la Ortodoxie continuă, în loc să restituie bisericile ortodocșii luară altele. Totul duse la o nouă izbucnire care întrecea în amploare pe toate cele dinainte. Masele populare vin să silească ele Curtea la o decizie" (D. Prodan, *op. cit.*, p. 208). Poporul se răscoală acum mai dîrz, mai hotărît, sub conducerea călugărului Sofronie de la Schitul Cioara.

În ce privește personalitatea Cuviosului Sofronie, trebuie spus că ea își așteaptă încă o monografie istorică pe măsură care să valorifice din nou, pe urmele cercetărilor lui S. Dragomir, totalitatea informațiilor documentare accesibile. Acad. D. Prodan semnala într-o scrisoare din 20 VII 1967 existența „la Budapesta numai acte alese 18 pachete mari" privitoare la Sofronie (după Pr. Dragosin Oană, *Cuviosul Mărturisitor Sofronie de la Cioara*, în „Îndrumătorul Pastoral" III al Episcopiei Alba Iuliei, 1979, p. 70). Pînă atunci prezentarea cea mai detaliată a mișcării lui rămîne cea a lui Silviu Dragomir (*Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal*, II, Sibiu, 1930, p. 152—201 și 255—259), iar aprecierile cele mai judicioase asupra evenimentului aparțin tot acad. D. Prodan (*Supplex*, p. 208—222).

Născut în satul Cioara (jud. Hunedoara) cu numele Stan Popovici, din familie preoțească, a fost preot de mir al satului Cioara, pe seama căruia a fost hirotonit în spre 1730 în Țara Românească, atestat fiind în conscripția lui Inochentie Micu din 1733 cu 70 familii. Rămas văduv probabil prin 1750, popa Stan a trecut munții la Cozia unde a intrat în cinul monahal sub numele marelui apărător al Ortodoxiei din sec. VII, care a fost Sofronie patriarhul Ierusalimului. În iunie 1756 este atestat iarăși în Transilvania, retras la schitul „Afteia" din Plăișorul Ciorii.

Într-o plîngere către mitropolitul sîrb, românii din Ardeal povestesc la 21 mai 1757 și de necazul ce-a dat peste „călugărul neuniat în hotarul Cioarei din varmeghia Bălgradului" care făcîndu-și „o țîr de schit în mijlocul codrului mai la un mil depărtare de sat, locuind acolo și rugîndu-se lui Dumnezeu pentru sufletul lui, dar nice asta n-a putut îngădui ci cînd a fost Duminica Floriilor spre Luni" a venit fibărăul din Vinț cu 12 unguri care i-au pustiit biserica, și schitul făcîndu-le una cu pămîntul, călugărul abia scăpînd cu fuga de prigonitorii lui. Important de reținut este și faptul relatat de același document că Sofronie ținea la Schitul lui o școală românească, „vo trei sau patru copilași la învățătură de pomană".

Pribegind vreo doi ani prin locuri neștiute, în 1759 merge la Karlowitz luînd legătură cu mitropolitul sîrb de acolo Pavel Nenadovici, de unde se întoarce acționînd împotriva unirii în județul Hunedoara. În toamna aceluiași an participă și la o adunare țărănească din Apold sub conducerea protopopului Ioan din Săliște, care va deveni ulterior, colaboratorul principal al ieromonahului la izbucnirea mișcării.

La 6 octombrie 1759, Sofronie adresează o proclamație către locuitorii din Brad aducîndu-le la cunoștință decretul din 13 iulie, anume că împărăteasa s-a îndurat preagrațios a lăsa în voia liberă a oricăruia de-a îmbrățișa sau nu unirea, de a se declara unit sau neunit, și îndemnîndu-i să fie cu băgare de seamă la ancheta care va urma, și că dacă vor să rămînă în legea și ritul grecesc sub porunca bisericii din Ierusalim, să adune toți locuitorii, și, publicînd proclamația, să stabilească în scris într-o listă cine ce fel de lege vrea să urmeze, după care să-l caute săptămîna următoare la Deva unde le va rezolva și alte treburi; la urmă îi îndeamnă să ia cheile bisericii de la preoții uniți pe care să-i socotească de acum ca oameni simpli.

După ce cutreierase o mare parte din comitatul Hunedoarei cu această vestire, înflăcărînd țăranii, este însă arestat cu puțin înainte de Crăciunul lui 1759 și închis vreo 8 săptămîni în temnița din Bobîlna (lîngă Orăștie). Guvernul dispune să fie adus sub escortă la Alba Iulia, dar țăranii zădărnicesc planul gubernial o clipă înainte de a fi realizat. 500—600 de țărani din Zărand, Abrud, Hunedoara și Orăștie, împărțiți în patru cete sub conducerea prot. Ioan din Săliște atacă temnița cu topoarele și eliberează pe călugăr. „Această scenă era să fie un frumos preludiu al revoluției religioase" (S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 156). După care Sofronie se instalează în cetatea de piatră a Munților Apuseni, unde scrie un document „nimeni nu se poate apropia de el fiindcă românii îl apără în tot chipul" (ibid.). Răscoala este din ce în ce mai bine organizată.

În mai 1760 o delegație de țărani români din Hunedoara, Alba și Zarand prezintă la congregația de primăvară a nobilimii maghiare de la Deva „un memoriu" redactat de însuși Sofronie „din care transpiră duhul revoluționar. Afirmînd drepturile omenești călcate în picioare, imbinînd respectul datorat autorităților cu ultima încercare pe care o fac cei mai răbdători supuși ai reginei, memoriul scris într-o grabă nervoasă poate face cinste oricăror revoluționari din sec. XVIII: „noi sîntem gata la toate (contribuțiile), dar religia nu ne-o părăsim pînă trăim. Toate neamurile au legea lor și trăiesc în pace iar noi sîntem prigoniți neîncetat pentru legea noastră... De ce să dăm uniților bisericile pe care bieții de noi le-am zidit cu cheltuiala și cu mîinile noastre? Nu, niciodată pînă sîntem vii... nu-i cu cuviință, nici Dumnezeu nu vrea, nici românii nu îngăduie. Prea deajuns ne-am rugat cu toată cuviința și n-am primit nici un răspuns ca și cînd niciodată nu ne-am fi rugat. Nici nu sîntem vite, cum cred Măriile voastre, ci avem Biserica noastră... Protestăm înaintea Măriilor voastre oprindu-vă a ne mai tulbura pînă ce va veni vlădica" (ibid. II, 157—158). Memoriul a făcut mare vîlvă în tot Ardealul. Un nobil maghiar rezumă semnificativ în memoriile sale cuprinsul pretențiilor formulate de români: „Nu ne putem mira îndeajuns din ce pricină ne apăsați voi ungurii într-atît. Că ne-ați pus pe gît și *jugul iobăgiei*, cu toate că noi sîntem și am fost mult mai numeroși decît ungurii, ba sîntem încă și mai vechi decît voi în această țară fiindcă *sîntem rămășițele vechilor daci*" (ibidem).

Întreg sudul și centrul Transilvaniei era în fierbere. Poporul își face singur dreptate, ocupînd bisericile pe care le ceruse mai înainte. În zadar comisarii guberniali publicau acum patenta imperială din 13 iulie 1759, nimeni nu mai ascultă. „Nemulțumirea îngrămădită în atîția ani, izbucnea furtunos și stînca urnită în loc de Sofronie se prăvălea acum fără să mai poată fi oprită" (*ibid.*, p. 159). Centrul mișcării se deplasează în Munții Apuseni, cetatea nebiruită a tuturor revoluțiilor transilvane românești.

La 21 aprilie 1760 înconjurat de o mare mulțime de țărani, Sofronie intră triumfător în Zlatna, vorbind și înflăcărînd țărănimea împotriva unirii, a episcopului și preoților uniți, „papistași nemțizați", ce țin două legi, și îndemnînd la înscriere spre ascultare față de mitropolitul ortodox de Karlowitz, încheind că, altfel, dacă se mai leapădă de unire, vor obține și ei libertăți, nu vor mai servi domnilor și nu vor mai fi obligați să plătească impozit (referindu-se desigur la privilegiile ilirice). În urma cuvîntării zlătnenii ocupă biserica luată de uniți.

De la Zlatna Sofronie se îndreaptă spre valea Arieșului, iar alte cete răsculate, călare și pe jos, înarmate cu ciomege, furci, topoare, intră sub conducerea popii Gheorghe din Bretea în Abrud, după ce la 1 mai ocupaseră bisericile din Cernița și Bucium. Din Abrud mișcarea se întinde și în comunele învecinate, la 2 mai în Cărpiniș, Cîmpeni și Bistra, iar în 3—4 mai în Arieșul Mare și Mic. La 12 mai Sofronie își face intrarea în Abrud, iar în 13 mai în Cîmpeni rostind în fiecare localitate cuvîntări antiuniate. Sofronie ajunge la o popularitate imensă. Țăranii aleargă cu miile la Călugărul să-l vadă și să-l cheme în satele lor. Nimeni nu mai ascultă de poruncile domnilor camerali îngroziți de manifestarea spontană a poporului în proporții atît de uriașe. La Cîmpeni Sofronie își organizează mai bine armata și formează un fel de stat-major pentru conducerea mișcării, trimițînd emisari peste tot locul spre a răscula tot poporul.

„Țăranii însă nu socoteau mișcarea ca o simplă procesiune religioasă. Aceasta ia tot mai mult caracter social" (Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 160). Răsculații strigă deschis amenințîndu-i pe feudali că *„a trecut puterea domnilor, acum noi sîntem domni"*

iar Urs Popa unul din conducătorii răscoalei declară în Cîmpeni: „să ne dea pace ungurii că acuşi înfrunzeşte pădurea şi dacă vor păţi ceva ei vor fi de vină". „Un vînt de primăvară sufla puternic răscolind suferinţele vechi şi trezind nădejdi proaspete" (S. Dragomir, *op. cit.*, p. 161—163). În paralel cu mişcarea lui Sofronie se desfăşura pe cursul inferior al Mureşului şi în cîmpia ardeleană şi acţiunea populară a protopopului Ioan Piuariu din Sadu (popa Tunsu).

Curtea din Viena informată repede încă din 26 martie, de raportul cancelariei aulice asupra izbucnirii revoltei din Transilvania discută mişcarea în conferinţa ministerială din 3 iunie 1760. Majoritatea consilierilor propun măsuri blînde pentru potolirea spiritelor dată fiind aceeaşi lipsă de forţe militare disponibile şi cer trimiterea episcopului Dionisie Novacovici în Ardeal. A biruit la împărăteasă însă opinia cancelarului aulic Bethlen care a sfătuit-o să urmeze calea măsurilor drastice. Astfel la 7 iulie guvernul transilvan dă poruncă tuturor autorităţilor să prindă pe toţi răzvrătiţii din popor şi să-i predea celei mai apropiate garnizoane militare. Se porni o nouă vînătoare de preoţi ortodocşi iar temniţele s-au umplut din nou de credincioşi şi de păstorii lor.

Pentru prinderea lui Sofronie a fost organizată la 1 august o expediţie la care participă 43 de soldaţi conduşi de locot. Ioan Halmágy. Prins în biserica din Abrud şi arestat, Sofronie era dus de la Abrud spre Zlatna. Prinzînd de ştire, moţii, adunîndu-se grabnic din munţi şi văi cu miile, dau năvală asupra soldaţilor, care la porţile Zlatnei, au fost nevoiţi să-l elibereze. „În loc să reuşească guvernul suferi o gravă înfrîngere. Pentru întîia dată moţii înscriau în istoria nouă a românilor din Ardeal o pagină glorioasă luptînd pentru libertatea conştiinţei religioase, pentru ca un sfert de veac mai tîrziu, aceiaşi moţi să-şi verse sîngele pentru eliberarea din jugul aspru al iobăgiei, iar după aproape un secol să apere cu eroism şi ideea naţionalităţii române. *Pe acelaşi drum de la Abrud la Dealul Mare au trecut cîteşi trei eroi mari ai neamului nostru: Sofronie, Horea şi Iancu,* semănînd jertfa vieţii pentru idealul scump al neamului... Cu bărbăţia lor, moţii au distrus pe troianul din faţa Zlatnei, legenda birocraţiei austriace şi au cucerit încrederea poporului românesc din Ardeal. Aceasta e semnificaţia eşecurilor suferite de cancelarul Szakádati şi locotenentul Halmágy. *Ceea ce se va petrece de acum înainte pe terenul luptelor religioase aparţine revoluţiei victorioase care-i făcu pe români stăpînii ţării timp de un an, cum nici o revoluţie din cele ce au urmat nu a mai fost în stare să-i facă*" (S. Dragomir, *op. cit.*, II, 176).

Ţăranii aleargă acum cu însufleţire în număr tot mai mare spre Zlatna. „În curînd biruinţa de la Zlatna s-a schimbat într-o adevărată sărbătoare a poporului românesc din Ardeal. În fiecare zi curgea valul de oameni din munţi care veneau să ia parte la bucuria generală" (*ibid.*, p. 177). Izvoarele vorbesc fără să exagereze de aproape 7000.

Sofronie proclamă adunarea Sinod al Bisericii Ortodoxe, şi invită, prin circulare, din fiecare sat preotul sau cantorul cu 2—3 ţărani mai de frunte pentru a formula programul religios al mişcării. Şi astfel a avut loc între *10—11 august Sinodul naţional-bisericesc al românilor transilvăneni de la Zlatna.* „Principala lui preocupare va fi fost de-a fixa modalităţile pentru închegarea şi delimitarea episcopiei ortodoxe din Ardeal" (*ibid.*, p. 177). Conştient de dificultăţile unei ciocniri totale cu guvernul şi imperiul, Sofronie îndrumă discuţiile sinodului spre probleme mai ales religios-confesionale şi implicit naţional-populare, evitînd revendicările sociale exprese menite să atragă represalii sălbatice din partea autorităţilor, proclamînd supunerea poporului în faţa legilor şi autorităţilor. Revoluţionarismul mişcării lui Sofronie, spre deosebire de cel radical al mişcării lui Horea, este unul modest, moderat, temperat şi limitat, explicabil în condiţiile vremii prin absenţa precedentului istoric şi al unei conştiinţe revoluţionare limpezite.

Revendicările „sinodului", cuprinse în cele 8 puncte ale memoriului sofronian adresat împărătesei Maria Tereza, (libertate religioasă pentru ortodocşi; înlăturarea episcopului unit Aron, episcop ortodox de la Karlowitz, retrocedarea bisericilor şi inclejiilor, încetarea prigoanei preoţilor uniţi şi eliberarea celor închişi pentru credinţa ortodoxă), se încheia în final astfel: „Să le dea voie Maiestatea Sa, să-şi ţie Legea lor, căci atîta scîrbă a copleşit sufletele lor împotriva episcopilor

şi popilor uniţi, încît mai bine vor moartea decît să-şi părăsească Legea lor... *E de temut, dacă nu li se împlinesc cererea, că poporul nu va mai suporta necazurile, dragostea între neamuri se va tulbura şi vor fi răscoale în toată ţara*". „Amenintarea proferată la punctul din urmă ... face dovada schimbărilor care s-au petrecut în sufletul ţăranilor români. Din rîndurile cuviincios aşternute pe hîrtie răzbate conştiinţa puterii lor proprii ce s-a trezit biruitoare. Revoluţia religioasă îşi flutură de acum drapelul roşu sub ochii miraţi ai reginei Maria Tereza" *(ibid.*, p. 180). Iar „faţă de autorităţile locale revoluţionarii îşi permit un grai mai răspicat, căci atît guvernul cît şi generalul comandant trăiau în mintea lor mai vîrtos ca autori ai ilegalităţilor şi instrumente ale teroarei... Respectul ce-l manifestă în aparenţă autorităţii nu-i împiedică pe români să spună neted şi să facă fără teamă un aspru rechizitoriu teroarei uniate" comparate direct cu persecuţiile anticreştine ale împăraţilor păgîni, Diocleţian şi Maximian: „Aducem aminte înaltului guberniu că multe jalbe am făcut şi puţin am fost ascultaţi, că în plîngerile noastre am arătat că de nu se va îngrădi lucrul acesta după cum doresc românii, piere toată dragostea între neamuri şi toată ţara se răscoală. Am zis şi n-aţi crezut. Iată acum se vede ce va fi de nu se va îngădui după cererea şi voia noastră" *(ibid.*, 180—181).

Între 10—14 august Sofronie obligă pe însuşi directorul minelor din comitatul Zlatnei să intervină şi să stăruie pentru eliberarea celor închişi, reţinîndu-i chezăşie soţia, preotul catolic din localitate şi patru preoţi uniţi, şi pe domnii camerali, pe care îi poate prinde oricînd. Sofronie cere generalului eliberarea şi celor deţinuţi în Sibiu pe un ton provocator: „În care clipă vedeţi scrisoarea mea, îndată să şi daţi drumul la prizonieri".

Mişcarea nu mai poate fi stăvilită, „se răspîndi ca fulgerul în tot cuprinsul Ardealului şi vestea despre primele rezultate favorabile aduse un nou val de aderenţi călugărului Sofronie... Paralizat cu desăvîrşire, lipsit de forţă militară, guvernul din Ardeal era osîndit să privească impasibil în roadele politicii sale religioase. Din frămîntarea umililor noştri preoţi şi pornirea plină de elan a maselor populare se desfăşura acum, în plină lumină, izbînda cea mai curată. După zilele furtunoase de la Zlatna revoluţionarii n-au mai întîmpinat nicăieri vreo rezistenţă serioasă. Ascunşi între zidurile celor cîteva cetăţi din Ardeal guvernanţii mîndri de altădată s-au resemnat lăsînd în voia întîmplării desfăşurarea evenimentelor" *(ibid.*, p. 187).

Valurile mişcării populare a lui Sofronie se propagă acum în întreaga Transilvanie. Emisarii săi cu scrisori iscălite de el şi de popa Gheorghe din Abrud, un fel de secretar al lui ce se intitula „jurat al Sf. Sinod din Karlowitz", circulă pînă în Satu Mare, Maramureş şi comitatele ungurene stîrnind aceeaşi resurecţie a Ortodoxiei de sub povara agresiunii uniate. La sfîrşitul lui august 1760 ţăranii răsculaţi năvălesc asupra Blajului, iar odiosul episcop unit Petru Pavel Aron scăpă numai cu fuga de răzbunarea poporului, refugiindu-se în cetatea Sibiului. „Mişcarea revoluţionară se răspîndea acum biruitoare în toate părţile Ardealului convingînd şi Curtea din Viena că nu i se poate pune nici o stavilă" *(ibid.*, p. 189).

La 20 oct. 1760 Maria Tereza dă un rescript guvernului ardelean anunţînd trimiterea unei comisii pentru a examina plîngerile românilor, şi acordînd lui Sofronie un salvconduct în caz că va dori să se prezinte la comisie. „Pentru întîia dată regina recunoştea că poporul român din Ardeal a fost tratat pentru religia sa cu moarte şi alte pedepse sîngeroase şi pentru întîia dată, îngăduind neuniţilor dreptul de a se plînge le punea în vedere o comisie care trebuia să facă dreptate" *(ibidem)*, intenţie dealtfel prea puţin sinceră.

Acum Sofronie biruitor trece fără nici o teamă la organizarea Bisericii Ortodoxe, intitulîndu-se în acte „presbyter Sophronius ieromonachus generalis vicarius congregationsi Karloviczensis". „Pretutindeni unde se arată era însoţit de 12 oameni care formau garda lui restrînsă, pe lîngă alţi 200 de ţărani care îl urmau în alaiul cuvenit. Astfel cutreieră ţinuturile apropiate de munţi izbutind a restatornici în sufletele miilor de ţărani credinţa strămoşească. Oamenii credeau că a bătut în sfîrşit ceasul lor şi îl priveau ca pe un mîntuitor. Pe unde se ducea convoca „soboare" de preoţi şi ţărani... Asemenea soboare ţinu la Zlatna, Abrud, Ighiu şi Bogata de Mureş" *(ibid.*, p. 190). Scrisorile sale dovedesc limpede că „Sofronie n-a căutat să aplice violenţa şi mijloace ilegale în propaganda sa, ci s-a

mărginit a reclama libertate pentru Biserica Ortodoxă declarînd că se supune legilor şi măsurilor luate de autoritate" *(ibid.*, p. 193). Grija sa majoră era acum de-a stăpîni mulţimea nemaiauzită de ţărani, de a o reţine de la excese care să primejduiască biruinţa cauzei ortodoxe.

Punctul culminant al mişcării populare conduse de Sofronie îl constituie *Sinodul naţional-bisericesc de la Alba Iulia*, care a avut loc între *14—18 febr. 1761* (25—29 febr. stil nou) în condiţii similare celui de la Zlatna din august 1760. Autorităţile civile au fost înştiinţate în prealabil despre scopul şi programa sinodului într-o notă semnată de cei 3 corifei ai mişcării: *Sofronie* ieromonahul, *Ioanichie* ieromonah din Veneţia de Sus şi protopopul *Ioan din Sălişte*. Sinodul s-a întrunit în deplină ordine în casele preotului Rusan din suburbia Lipoveni a Albei Iulia, în care Sofronie era încartiruit cu alţi 10 preoţi şi păzit statornic de 120 de ţărani. Comandantul cetăţii zăvorî porţile cetăţii şi instală tunurile spre oraş. Revendicările religioase cunoscute ale ţărănimii au fost comunicate guvernului de însuşi Sofronie care le-a redactat în 19 puncte. Dar „desigur că nu prin conţinutul hotărîrilor aduse sinodul de la Bălgrad depăşeşte toate evenimentele din lunga epocă a luptelor religioase din sec. XVII... Înzestraţi cu bunul simţ al ţăranului din Ardeal ei n-au pus în ordinea de zi a soborului şi n-au discutat decît strictul necesar de doleanţe, reclamaţiuni şi măsuri care priveau noua înjghebare bisericească... dar n-au pregetat de-a reclama din nou eliberarea tovarăşilor mucenici (Oprea Miclăuş din Sălişte şi preoţii Moise Măcinic din Sibiel, Ioan din Galeş, Ioan din Sadu, Ioan din Aciliu) care suferă „nu se ştie unde *pentru Ţară şi pentru Lege*". Ei se leagă astfel printr-o linie neîntreruptă de silinţele generaţiei care de 17 ani sîngera pentru izbînda tradiţiei româneşti din Biserica noastră... Mai mult decît prin hotărîrile aduse şi chiar decît numărul foarte mare al celor care s-au adunat la Alba Iulia, sinodul din februarie 1761 va rămîne de-a pururea un fapt luminos din istoria românilor din Ardeal pentru *semnificaţia lui simbolică*. În acea zi de primăvară timpurie miile de ţărani adunaţi din toate unghiurile ţării vor fi aclamat cu frenezie pe Călugărul care le vorbea în cuvinte lipsite de meşteşug dar pline de o dulce mîngîiere, în vreme ce pe zidurile cetăţii din preajma lor, soldaţii împărăţiei tremurau de frică gata să reverse foc din gura tunurilor" *(ibid.*, p. 196—197).

După Sinod, Sofronie a cutreierat nestingherit toată ţara Oltului şi Făgăraţului într-un „adevărat drum triumfal", trecînd apoi pe pămînt crăiesc în scaunul Nocrichului, unde se găsea la 15 martie 1761 *(ibid.*, p. 200). Mişcarea populară luase proporţii neaşteptate. Revoluţia lui Sofronie a iscat prin scrisori şi pildă, şi în părţile sătmărene, maramureşene şi ungurene, o mişcare revoluţionară (tumultus Valachorum et Ruthenorum) de solidarizare care seamănă leit cu mişcările din Ardeal, înnoind şi aici conştiinţa naţională şi ortodoxă a românilor robiţi de ierarhia ruteană. La începutul anului 1761 baronul Kemény, guvernatorul Transilvaniei raportează cancelariei aulice că „înnoirile şi excesele lui Sofronie cresc zilnic şi reclamă din zi în zi atenţie tot mai mare. Ni-e ruşine că un asemenea om stăpîneşte guvernul şi toată ţara şi că lui singur i se îngăduie orice, fără să fie pedepsit; spre marea piedică a serviciului crăiesc... Dealtminteri toţi credem la sigur că această scînteie ce a izbucnit sub pretextul religiunii se va preface în foc mare" (la S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 220).

Conferinţa ministerială vieneză din 12 martie 1761 încredinţează „pacificarea" românilor generalului Nicolai Adolf baron de Buccow nou numit comandant militar al Transilvaniei, şi totodată preşedinte al comisiei pentru cercetarea afacerilor religioase. Regimentele sale erau însoţite şi de nou numitul episcop exempt al românilor ortodocşi din Transilvania, Dionisie Novacovici, vlădica sîrbesc de Buda.

La 5 aprilie Buccow intră în Sibiu, iar numai două zile mai tîrziu, la 7 aprilie, o primă delegaţie de 40 de români sălişteni condusă de protopopul lor, Ioan, declară că se supun fără măsuri coercitive dar că „singura lor dorinţă este de-a obţine liberul exerciţiu al religiei ortodoxe", apelînd totodată la graţia generalului pentru cei închişi de mai multă vreme, „iar pentru învăţătorul Sofronie ne rugăm toţi românii din Ardeal, mai bine murim şi părăsim ţara decît să sufere el prigonire" cerîndu-i-se generalului confirmarea „să poată

merge prin toată ţara noastră şi să înveţe popii noştri neuniţi de lege grecească“ pînă va veni vlădicul cerut *(ibid.*, 222—225).

Răspunsul generalului ca şi proclamaţia sa către ţăranii români din 9 aprilie erau împăciuitoare şi liniştitoare. După acest prim contact el convoacă pe 26 aprilie prima zi de Paşti la Sibiu cîte un delegat din fiecare comitat, district sau scaun pentru a-şi prezenta plîngerile şi doleanţele. Dar nu veniră numai cîte un reprezentant, ci cel puţin cîte doi din fiecare sat al Ardealului. „Peste voia generalului, Paştile anului 1761 fură serbate la Sibiu de o lume imensă, care aştepta să audă proclamîndu-se libertatea sa religioasă din gura împuternicitului crăiesc“ *(ibid.*, p. 227). Văzîndu-se în faţa unei asemenea mulţimi generalul renunţă să mai intre în discuţie directă cu poporul, şi l-a rugat pe episcopul Dionisie să îndemne lumea cu blîndeţe să aştepte acasă, fără tulburări, lucrările comisiei. „Astfel amăgiţi de nădejdea unei mîngăieri viitoare, dar mîndri şi fericiţi bieţii oameni s-au întors acasă şi au povestit ca o mare minune că le-a fost dat nu numai să vadă un vlădică ortodox, ci chiar să-i sărute dreapta sfîntă“ *(ibidem)*.

La 1 mai se prezintă la Sibiu însoţit de o mare mulţime de popor însuşi Sofronie. Singur, mulţimea de ţărani rămînînd în afara zidurilor, s-a înfăţişat înaintea episcopului şi apoi a generalului, declarînd că se supune graţiei împărătesei, de la care aşteaptă împlinirea revendicărilor religioase şi motivînd răscoala fiindcă „au fost siliţi de cea mai grea apăsare şi strîmtoare ce au suferit-o în parte de către *domni*, în parte de la *guvern*, şi în parte de către *episcopul Aron* şi popii săi“. „Din raportul generalului apare clar că scopul întrevederii cu călugărul Sofronie a fost de a îndupleca pe români să primească punctul de vedere (al „statu quo-ului“) de la care avea să plece comisia pentru a îndeplini lucrările de dezmembrare între credincioşii celor două biserici. Fie la îndemnul episcopului Dionisie, fie din propria sa greşală, Călugărul a primit această învoială înşelătoare, care a permis generalului să salveze de la ruină completă unirea“ *(ibid.*, p. 230—231). Proclamaţia în 7 puncte, „iscălită cine ştie cum de Sofronie convins de împrejurările inexorabile şi forţat de generalul Buccow“, încheindu-se cu apelul la supunere faţă de comisia imperială, însemna sfîrşitul răscoalei prin chiar cel care a provocat-o. Peste cîteva zile Sofronie plecă din Sibiu. Pleacă şi mulţimea care aştepta în afara zidurilor cetăţii.

Cu aceasta comisia şi-a început funesta operaţie de „dezmembrare“ a legii şi poporului român din Transilvania, care trebuia în aşa fel făcută încît să fie salvată uniaţia. Generalul şi-a arătat acum din plin severitatea militară represivă aplicînd arbitrar şi brutal, nu fără tulburări şi proteste, vechile metode: restituirea bisericilor şi averilor parohiale uniţilor, încurajarea trecerii la uniaţie, oprirea revenirii la ortodoxie, culminînd cu actul barbar şi incalificabil de distrugere sistematică a celor cîteva sute de schituri şi mănăstiri ortodoxe din Transilvania, vetre de spiritualitate autentic creştinească şi principalele focare ale rezistenţei religioase şi naţionale româneşti. Rezultatul dezmembrării a fost: 127.712 familii ortodoxe şi 25.174 unite, în schimb 2238 de preoţi uniţi şi doar 1380 ortodocşi *(ibid.*, p. 284). Bisericile în majoritatea lor au fost atribuite uniţilor. De aceea pe drept s-a spus că adevăratul întemeietor al bisericii unite din Ardeal a fost acest general austriac, tunurile şi dragonii săi imperiali. Dar cu toate pedepsele şi înşelăciunile deabia au putut fi smulse pentru uniaţie 20% din familiile româneşti.

Sabia şi tunurile lui Buccow au putut înăbuşi pentru un timp mişcările, dar n-a putut înlătura nemulţumirile. În loc de a obţine dorita libertate religioasă, românii ortodocşi au fost din nou încătuşaţi în lanţurile unor măsuri şi condiţii grele şi umilitoare menite să salveze şi favorizeze cu orice preţ nu numai uniaţia, dar şi opresiunea naţională şi mai ales cea socială. Nemulţumirile se acumulau an de an pentru a izbucni apoi, un sfert de secol mai tîrziu, cînd vor fi prea multe şi prea mari, cu o putere ce le-a depăşit cu mult pe toate celelalte.

În aceste condiţii Sofronie trece în Ţara Românească, prin august fiind la Rîmnic, iar ulterior la Argeş. La 9 sept. 1761 Buccow îl condamnă la 5 ani muncă silnică, iar pe tovarăşul lui, popa Gheorghe din Abrud, la zece, oferind 50 de galbeni pentru prinderea lui. În 1764 se afla la Robaia, iar în 1765 se pare

că în Almaşul Mare (jud. Alba) unde s-a întîlnit cu călugărul Efrem de la Cioara, reuşind să nu fie prins cu toate măsurile luate de autorităţi. Între 1765—1771 era egumen la Vieroş, însărcinat cu supravegherea băjenarilor transilvăneni; iar în 1769 se afla ca arhimandrit de Argeş pe lîngă Pîrvu Cantacuzino, cîrmuitorul de pe atunci al Ţării Româneşti.

Ultima ştire despre Sofronie încă în viaţă este din 1774, cînd, spune Iorga, protopopul din Sebeşul săsesc este deţinut întrucît „notorii illius impostoris, Sofronii, virus schismaticae religionis vallachicae iterum in hoc provincia spargere incipientis corespondens“ (*Sate şi preoţi din Ardeal*, Bucureşti, 1902, p. 283).

Suferinţele poporului şi bisericii din Ardeal îl fac însă să întreţină legături vii prin scrisori şi emisari cu românii de peste munţi. Circulă prin sate aşa zisele *„literae sophronianae“* (scrisori sofroniene), extrem de importante, dovedind creşterea gradului conştiinţei revoluţionare a ieromonahului din popor, întrucît revendicările religioase sînt acum indisolubil unite de cele sociale, lupta împotriva uniaţiei se împleteşte cu lupta împotriva iobăgiei îndreptîndu-se în mod egal împotriva celor două forme de robie impuse de dominaţia străină asupra poporului român din Transilvania. Scriptele oficiale vorbesc în nov. 1762 de răspîndire de scrisori prin care îndeamnă pe neuniţi la răscoală, pentru izgonirea unirii din ţară şi scuturarea jugului iobăgiei („sparsae quaedam per principatum litterae disunitos incolas ad tumultuandum efficiendum e patria sacram unionem excutiendumque iobbagionatus jugus“ (N. Iorga, *Sate şi preoţi din Ardeal*, Bucureşti, 1902, p. 275).

Extrem de semnificativă pentru revoluţionarismul popular al lui Sofronie şi a sa spontană şi populară „teologie a eliberării“ cu tonalitatea ei profetic-mesianică, anticipînd mesajul revoluţiei lui Horea, este scrisoarea păstrată în latină adresată preoţilor din Şard, pe care, dată fiind importanţa ei excepţională, o redăm integral în frumoasa traducere a lui N. Iorga: *„Mă închin Domniilor Voastre preoţilor şi sătenilor din Şard. Dar să ştiţi că am să vă vestesc mult, dar nu e timpul. Una voi să ştiţi: întăriţi-vă în credinţă şi rugaţi-vă milostivului Dumnezeu, şi să nu ziceţi că nu vom putea să învingem pe păgîni, pentru că ei sînt mai mari în ţară: căci nu sînt ei mai mari, Dumnezeu e mai mare. De aceea,* acum staţi uniţi. şi gătiţi-vă la război, ca să gonim Unirea şi iobăgia din ţară. *Ci cumpăraţi-vă puşti şi pistoale, căci va veni vremea cînd veţi da un plug cu boi pentru un pistol micuţ, şi nu-l veţi afla. Şi să nu credeţi că aceasta e glumă sau poveste, ci grăbiţi-vă, căci nu ştiţi ceasul cînd va veni şi porunca. Şi voi credeţi că părintele vostru a pierit, dar, tot ce faceţi, se trimite la el. Iar acum bucuraţi-vă şi veseliţi-vă pentru că Dumnezeu ne va ajuta şi ne va ridica, pentru că după cum mi-a scris părintele, şi eu v-am scris vouă. Iar voi nu băgaţi de seamă în cîte chipuri se gătesc duşmanii ca să vă nimicească, iar Domniile Voastre nici într-un chip nu vă sfătuiţi, nici vă adunaţi, ca să îndemnaţi pe credincioşi la rugăciune, ca să vestiţi cuvintele acestea tuturor credincioşilor în adevăr; şi dacă cineva dintre duşmani va întreba: ce sînt aceste cuvinte? voi spuneţi: că se va găsi scris, dar adevărul nu-l ştie nimeni. S'o ştiţi însă, că de la mine sînt adevărate. Şi să nu se întristeze nimeni pentru că nu va fi auzit, numele meu: ci eu am scris numele meu, dar m-am temut că vre-un străin va aduce scrisoarea aceasta şi, dacă ar înţelege duşmanii, vor opri armele. Iar Domniile Voastre pe mine, pentru oaste (?). Dar nimeni dintre credincioşi să nu cuteze a prinde pe cineva: că cine va face aşa ceva, unul ca acela ar fi fost mai bine să nu se fi născut pe lume. Iar cine veţi asculta rugaţi-vă lui Dumnezeu, mici şi mari. Ci să ştiţi că prin mari cheltuieli şi ostenele s-au trimis aceste cuvinte în ţara vecină. Ci nu acestea, ci altele: căci în ele sînt lucruri mari şi mai de preţ; de aceea nu mi se cade a le da în ochii tuturora. Dar aceste vorbe să le trimiteţi în toată ţara. Amin şi Dumnezeu să vă ierte păcatele. Altceva însă, mai mare şi la toţi de folos: dacă vă veţi supune, mărturisiţi-vă şi pocăiţi-vă a face eleemosină. Şi să nu vă supăraţi că e scris urît, căci mai urîţi vor fi cei ce nu vor crede; Amin“* (Coresp. cit. fasc. III. în fondul Dionisie Novacovici, Buda; Iorga, *Sate şi preoţi*, p. 275—277).

Scrisorile devin importante, remarcă acad. D. Prodan, pentru că „exprimă direct raporturile feudale şi noile forme de luptă depăşind mişcarea de pînă aici, îndreptînd-o spre obiective sociale... Ele dau tot mai multe semne şi de implicare

socială, vizează de acum iobăgia, *au pornit pe drumul care va duce la răscoala lui Horea*" (*Supplex*, p. 215—216).

Iar Lucian Blaga sublinia şi el, că mişcarea lui Sofronie „manifestîndu-se aproape ca un mic stat în stat", a reprezentat „fulgerele mute, care anunţă în noapte furtuna de dincolo de orizont ce va veni: răscoala lui Horea" (*Gîndirea românească în Transilvania în sec. XVIII*, Bucureşti, 1966, p. 60—61).

Astfel importanţa *socială* pe lîngă cea religioasă a mişcării populare conduse de călugărul Sofronie este incontestabilă. „Nu s-a ajuns acum la izbucnirea unei răscoale sociale şi pentru că în Munţii Apuseni, care stăteau în centrul mişcării, agravarea care duce la răscoală începe numai de pe la 1770. Mişcările de pînă acum însă au constituit *o mare experienţă populară*. Exerciţiul îndelungat al solidarităţii, al acţiunii pe întinderi mari, al înfruntării autorităţilor cu anii sînt o experienţă nepreţuită pentru acţiuni viitoare. Ţăranii îşi verifică şi cunosc puterea. O experienţă care le va servi nu peste mult" (D. Prodan, *Supplex*, p. 216).

Dar „chiar mărginindu-se la confesional, mişcările ţărăneşti, mişcarea ortodoxă, îşi au şi semnificaţia lor *naţională*. Ortodocşii luptă în numele românilor, al „neamului românesc" (natio vallachica) din Transilvania. *Luptînd pentru Ortodoxie, luptă de fapt pentru „legea românească"*. Luptînd împotriva unirii, luptă, conştient sau inconştient, împotriva înstrăinării, a ruperii de marea unitate naţională a românilor de pretutindeni... Dar dacă masele nu puteau fi implicate direct în lupta politică a intelectualităţii unite, mişcarea lor, mişcarea ortodoxă în genere a putut avea implicaţii indirecte. Înfruntînd unirea, ele dau o ripostă masivă, populară, unei opere politice a regimului. Unirea, legea latină e ‚legea nemţească". Ţinînd strîns legătura cu ţările române, ele zădărnicesc eforturile de separaţie ale regimului" (*ibid.*, p. 215—218). „Mişcarea ortodoxă cu caracter atît de profund popular, e străbătută şi de o conştiinţă de neam, empirică, tradiţională" (*ibid.*, p. 219). „În acest fel mişcările populare, mişcarea ortodoxă constituie cealaltă latură tradiţională, empirică, a luptei naţionale. Sub haina luptei pentru Ortodoxie se accentuează activ solidaritatea de neam, separaţia de alte neamuri" (*ibid.*, p. 217).

În acest fel, conclude S. Dragomir, „în istoria românilor din Ardeal numele călugărului Sofronie va rămîne însă legat deapururea de reînvierea Bisericii Ortodoxe. Deşi cunoaştem puţin despre ceea ce a alcătuit personalitatea sa, totuşi din complexul de împrejurări, între care a acţionat, reiese limpede rolul său covîrşitor pentru cauza românilor ortodocşi din Transilvania. Alegînd momentul potrivit a ştiut să opună un gest de energie în faţa teroarei deşănţate şi să prăbuşească astfel un sistem întreg de guvernare, pus în practică cu un fanatic zel de către Curtea din Viena... A fost un om de voinţă, şi în clipa aceea hotărîtoare, el a îndeplinit unicul rol ce se putea cere de la un conducător pe atunci: a pus în cumpănă pentru întîia dată conştiinţa forţei proprii a poporului românesc din Ardeal şi a dus astfel cauza Bisericii sale la izbîndă. Nici un strop de sînge n-a pătat revoluţia sa. Cu măsura de prudenţă înăscută în firea ţăranului român şi cu o rară disciplină de sine, a urmărit idealul libertăţii religioase şi reînvierea Bisericii strămoşeşti. Stăpîn absolut timp de un an de zile pe Ardealul lipsit de forţă înarmată, a reuşit să evite orice tendinţe anarhice proprii unor asemenea mişcări... Chiar şi după ce s-a retras la Argeş, inspirînd o groază continuă regimului, l-a forţat să-şi ducă la îndeplinire o mare parte din promisiunile făcute" (*ibid.*, p. 258—259).

Ţinînd seama de viaţa şi de lupta religioasă, naţională şi socială dusă pe seama poporului şi Bisericii Ortodoxe din Transilvania, anticipînd şi deschizînd pe aceleaşi locuri seria marilor revoluţii populare din 1784 şi 1848, şi prefigurînd figurile marilor eroi-martiri ai neamului: Horea şi Avram Iancu, Sf. Sinod al Bisericii noastre în şedinţa sa din 28 febr. 1950 a hotărît ca ieromonahul Sofronie să fie de acum cinstit alături de ieromonahul Visarion Sarai şi Oprea Miclăuş din Sălişte ca sfînt-mărturisitor şi luptător pentru Ortodoxie, de către credincioşii ortodocşi români din mijlocul cărora s-a ridicat. Canonizarea solemnă s-a făcut la 21 oct. 1955, în Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia. De atunci, el este prăznuit în fiecare an în cinul sfinţilor martiri şi mărturisitori ai Ortodoxiei ecumenice, şi este lăudat cu imne ca acestea: „Trimis al lui Dumnezeu ai fost,

cuvioase Sofronie, neînfricatule povățuitor al celor prigoniți pentru dreapta credință. La sunetul de trîmbiță al propovăduirii tale ca un singur om s-a ridicat poporul cel bine credincios și cel înstrăinat prin înșelăciune. Și așa, fără vărsare de sînge ai secerat biruință". „Viața cea cuvioasă ți-ai ales Părinte Sofronie... și încingîndu-te cu sabia vitejiei cea întru Hristos, te-ai împotrivit cu tărie uneltirilor dezbinătoare de frați. Pentru aceasta vrednic ești de laudă, pururea pomenite!".

Mai ales acum, la aniversarea a 225 de ani de la începutul mișcării populare a cuviosului Sofronie de la Cioara și a 200 de ani de la marea revoluție populară condusă de Horea, Cloșca și Crișan, Biserica ortodoxă a Transilvaniei înțelege să-și aducă prinosul deosebit, de evlavie și cinstire acestor mari înaintași, a căror lucrare și jertfă națională și socială s-a zidit, împreună cu a întreg poporului nostru, la temelia de granit a României moderne și a propășirii Bisericii Ortodoxe reîntregite.

Redacția

Recenzii

Origen, SCRIERI ALESE, PARTEA A PATRA (CONTRA LUI CELSUS), vol. 9 al Colecţiei „Părinţi şi Scriitori Bisericeşti"; Studiu introductiv, traducere şi note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1984, 585 p.

Cel de al 9-lea volum al colecţiei „Părinţi şi Scriitori Bisericeşti", apărut recent sub îngrijirea competentă a Părintelui Teodor Bodogae, Profesor onorar al Institutului Teologic Universitar din Sibiu (avîndu-i ca şi colaboratori pe Prof. N. Chirică şi pe Teodosia Laţcu), conţine lucrarea lui Origen *Contra lui Celsus* care întregeşte pentru cititorul român creaţia marelui dascăl alexandrin din secolul al III-lea.

Celsus, pentru combaterea căruia Origen a alcătuit această lucrare a fost un scriitor păgîn din secolul al II-lea care în scrierea „Discurs adevărat" a întrecut prin informaţie, virulenţă şi aroganţă pe toţi cei care înainte de el au atacat noua religie creştină încercînd să o compromită în ochii contemporanilor.

La virulenţa eclecticului Celsus, Origen a răspuns printr-o scriere care ne pune în faţă seninătatea şi bucuria autorului pentru adevărurile pe care le înfăţişează cititorilor dispuşi să compare cele două scrieri pentru a trage o concluzie obiectivă asupra Creştinismului. Marele gînditor creştin nu a insistat aşa de mult în această scriere asupra adevărurilor dogmatice, deşi acestea sînt prezente din abundenţă în cuprinsul lucrării, însă nu prezentate în mod sistematic. Accentul este mai degrabă pus asupra felului în care noua credinţă a transformat în întregime viaţa celor care au primit-o, pentru că în vremea lui Origen acest lucru a început să devină un adevăr general acceptat de către cei în mijlocul cărora trăiau creştinii, fapt care a constituit pentru mulţi oameni îndemnul principal care i-a determinat să îmbrăţişeze Creştinismul.

Pentru că Celsus, pornind de la un dualism platonic şi o cosmologie stoică, insista asupra imposibilităţii intervenţiei lui Dumnezeu în viaţa umană, Origen a făcut din profeţii şi din minuni argumente principale pentru dovedirea superiorităţii religiei creştine, deci două acte prin care se manifestă în chipul cel mai pregnant tocmai intervenţia divină în viaţa oamenilor.

Atracţia pe care Evanghelia a exercitat-o asupra oamenilor, subliniază Origen, decurge din sinceritatea cu care ea prezintă fiecare moment al vieţii pămînteşti a Mîntuitorului şi a Apostolilor: evangheliştii nu au trecut sub tăcere frămîntările şi slăbiciunile Apostolilor, părăsirea de către ei a Mîntuitorului după ce Acesta a fost prins şi mai ales lepădarea lui Petru. Aceiaşi oameni se vor transforma, după Învierea Mîntuitorului, în zeloşi propovăduitori ai Evangheliei care vor dispreţui moartea, de care înainte s-au temut, reuşind să insufle şi celor pe care îi aduceau la Hristos acelaşi entuziasm care învinge orice teamă. Transformarea s-a petrecut după ce Apostolii au devenit martori ai Învierii Mîntuitorului, actul care pecetluieşte şi garantează posibilitatea şi realitatea intervenţiei lui Dumnezeu în istoria umană.

Acesta este felul în care Origen a înţeles şi şi-a construit argumentaţia sa. Pentru a face înţelese anumite evenimente el nu le-a izolat ci le-a înfăţişat în ansamblul concret în care s-au petrecut şi în cadrul căruia sensul lor devine evi-

dent. Învierea Mîntuitorului el nu a izolat-o nici de ceea ce i-a premers, adică de întreaga Sa viață pămîntească și nici de ceea ce i-a urmat, adică de extraordinara transformare a Apostolilor și de convertirea lumii, care se întemeiază tocmai pe acest act minunat al Învierii. Altfel nu s-ar putea explica felul în care acei oameni simpli au putut răspîndi noua învățătură creștină în ciuda unor obstacole nemaipomenite ridicate în calea lor de către persecuții și de către unii din învățații vremii lor prin scrieri potrivnice.

Celsus a luat în derîdere condiția modestă a celor mai mulți creștini din vremea sa care erau oameni fără știință de carte, unii dintre ei chiar sclavi, precum și faptul că Biserica era ca un adevărat spital pentru cei necăjiți. Ori, în confruntarea cu istoria aceste imputări s-au dovedit a fi calități de mare preț pentru că reușita misiunii creștine a rezultat tocmai din prețuirea pe care Biserica a avut-o pentru oameni indiferent de categoria socială căreia îi aparțineau, prețuind pe fiecare ca frate și prin aceasta operînd o transformare binefăcătoare în familie și în societatea umană în general.

Aflat la vîrsta senectuții, după o bogată experiență de viață și după lucrări care fiecare dintre ele i-ar fi asigurat un loc de cinste în rîndul scriitorilor creștini, Origen a îmbinat în această scriere înțelepciunea vîrstei cu entuziasmul pentru Evanghelie pe care l-a dovedit în tinerețe atunci cînd era gata să sufere martiriul, entuziasm care de fapt nu l-a părăsit niciodată.

Prin ediția de față, de o înaltă ținută științifică, a lucrării *Contra lui Celsus*, se ușurează preoților și generațiilor de studenți teologi ai Bisericii Ortodoxe Române, precum și tuturor celor care doresc să se familiarizeze cu scrisul marelui dascăl alexandrin, accesul la un important izvor pentru cunoașterea problemelor cu care era confruntată gîndirea creștină în epoca primară, decurgînd din întîlnirea ei cu filozofiile vremii și pentru înțelegerea felului în care ea a reușit să dea răspuns acestor probleme.

Diac. Prof. A. *Jivi*

Mihail Mihalcu: VALORI MEDIEVALE ROMÂNEȘTI, Editura sport-turism, București, 1984, 168 p.

Autorul prezentei scrieri este unul din puținii noștri specialiști, care s-au dedicat cercetării tehnologice a proceselor chimice folosite de pictorii și zugravii bisericilor noastre de pe vremuri. Urmînd cursuri de analize chimice în țară și în străinătate, participînd la congrese de specialitate, dar mai ales studiind o serie întreagă de manuscrise vechi, românești și străine, care conțin indicații tehnice și iconografice privind modul de reprezentare a figurilor, dar mai ales de preparare a culorilor și a altor materiale necesare picturilor, d-l ing. M. Mihalcu a adus servicii de un înalt nivel științific muzeografilor, pictorilor, restauratorilor operelor de artă, după cum afirmă în prefața cărții cunoscutul cercetător în materie, prof. univ. Răzvan Theodorescu.

Din cele 7 capitole ale scrierii, primul (pag. 7—25) are conținut istoric și descrie tradițiile artistice și tehnice folosite în decursul timpului pe pămîntul românesc începînd din epoca paleoliticului și pînă în vremile actuale.

În capitolul următor (pag. 26—63) se tratează despre materiile prime și despre materialele realizate și utilizate de pictorii români din evul mediu. Autorul înșiră nu mai puțin de 6 tabele sau rețete, așa cum erau ele recomandate de „erminiile de pictură" sau de „caetele de zugrav" rămase în manuscris, din care se vede cît de familiarizați erau pictorii noștri bisericești cînd voiau să obțină nuanțele cele mai vibrante și mai rezistente, așa cum știm că s-au păstrat ele în picturile exterioare de la bisericile din Bucovina. Drept liant cît mai bun pentru fixarea culorilor de la aceste biserici, ne spunea regretatul I. D. Ștefănescu, pictorii români foloseau uneori sucul lipicios al unor copaci primăvăratici. Între altele, autorul lucrării de față dă o interesantă explicație chimică privitoare la „albastrul de Voroneț" (pag. 16).

Capitolele următoare se ocupă de tehnologiile și tehnicile pictorilor români din evul mediu, precum și de atelierele lor. E palpitant să urmărești în limbaj tehnic mijloacele și metodele de executare ale acestor minunății ale artei românești! Dar cartea se cere citită. Ea e bogat ilustrată (63 figuri, unele în culori), e însoțită de un glosar e specialitate, are o bogată bibliografie (194 titluri de lucrări, care, e drept, ar fi putut apărea mai îmbunătățită și mai precisă). Credem că și un indice tematic ar fi fost bine venit. Oricum lucrarea umple un mare gol.

Pr. prof. T. *Bodogae*

PALIA DE LA ORĂȘTIE. Interpretată de Nicolae Iorga, Ion Bălan, Mario Roques, Ștefan Ciobanu, G. Mihăilă, Ion Dodu Bălan, Viorica Pamfil, Octavian Schiau, Eugen Pavel și Florica Dumitrescu, București, 1984, 195 p.

Palia de la Orăștie este o creație spirituală care s-a încadrat cu prestigiu în istoria culturii noastre.

Ea conține primele două cărți ale Sfintei Scripturi, Facerea și Ieșirea, tipărite la Orăștie în anul 1582.

Locul Paliei în cultură și în literatură, împrejurările istorice în care a apărut, calitatea traducerii, autorii, grafica, textul Paliei, au fost obiectul unor îndelungate studii.

Palia a devenit obiect de studiu încă în 1858 în Crestomația sau Analectele lui T. Cipariu din Blaj.

Palia a fost obiect de studiu din partea autorului maghiar Dr. Veres Endre, care tipărește la Deva în anul 1898 lucrarea, Gesty F. var Kapitany; de Palie s-a ocupat Moses Gaster în: Grundiss der romanischen Philologie..., Strassburg 1899—1900, Dr. Iosif Popovici ne-a dat: Palia în Analele Academiei Române, București, 1910—1911, Dr. Ioan Bălan (mai tîrziu episcop la Lugoj) o face obiect de studiu în lucrarea: Limba cărților bisericești, Blaj, 1914, Mario Roques a scris în limba franceză: Les premières traductions roumaines de l'Ancien Testament (Primele traduceri românești ale Vechiului Testament), Palia d'Orăștie, Paris 1925; tratează Palia, Nicolae Iorga în Istoria literaturii române București 1925, O. Densușianu, M. Roques, Palia d'Orăștie (în Grai și suflet) III 1927, Nicolae Drăgan (în Istoria literaturii române), București (ed. II-a) 1937, N. Cartojan, Palia în Istoria literaturi române vechi, I, București 1940, Ștefan Ciobanu, în Istoria literaturii române vechi, București 1947, Viorica Pamfil, Elemente regionale în lexicul Paliei, în „Cercetări de lingvistică" III, București 1958, Viorica Pamfil, Calculi românomaghiare în Palia, tipăriturile lui Coresi și Palia, 1964 și mai ales masivul volum: Palia de la Orăștie, text, facsimile, indice, București 1968.

Aparte menționăm că: Sextil Pușcariu, A. Procopovici, G. Mihăilă, I. Gheție, I. Dodu Bălan, I. Ionescu, Oct. Schiau, Eugen Pavel, A. Rosetti, G. Cazacu, L. Onul și Fl. Dumitrescu, au contribuții prețioase la lămurirea atîtor probleme legate de Palia de la Orăștie.

Volumul de care ne ocupăm conține studii și cercetări de istoria limbii și literaturii române concepute pe linia UNESCO care înscrie Palia ca „un monument de prim ordin în istoria limbii literare monahale. Palia marchează conștiința unității, a continuității și a artei cuvîntului".

Cap de coloană al volumului de care ne ocupăm este Nicolae Iorga, care fixează însușirile Paliei de la Orăștie, Ion Bălan tratează mai ales despre izvoarele Paliei, Mario Roques arată munca traducătorilor și originalele Paliei, Ștefan Ciobanu precizează rolul Paliei în evoluția limbii române, G. Mihăilă își intitulează studiul: Manifestele culturale ale primelor decenii de tipar românesc: De la Coresi la „Palia de la Orăștie", Ion Dodu Bălan semnează studiul: Palia un monument de limbă românească, I. Ionescu tratează lexicul Paliei.

O contribuţie preţioasă la studiul limbii din Palie, aduce Viorica Pamfil, Octavian Schiau face o incursiune în istoria Paliei, de la 1582 şi pînă la 1982, Eugen Pavel demonstrează valoarea acestui monument literar.

Volumul încheie cu luminosul studiu intitulat: Observaţii asupra artei cuvîntului în Palia de la Orăştie, datorat Floricăi Dumitrescu.

Ne găsim în faţa unei lucrări de mare prestigiu în care s-au pus şi dezlegat problemele cu competenţa unor oameni reprezentativi ai culturii româneşti.

Nu se cade să ne îndoim de vreo afirmare sau concluzie, care se trag pe bază de premize profund documentate.

Este în general admis că traducerea s-a făcut după un text maghiar, al Pentateuhului lui Heltai din Cluj, (1551) totuşi se poate admite că traducătorii au folosit şi un text ebraic pentru următoarele temeiuri. În prefaţă traducătorii afirmă că tălmăcirea s-a făcut „cu mare muncă den limba jidovească, grecească şi sîrbească pre limba românească".

În epoca Paliei, cunoscători de ebraică erau, între preoţii din Ardeal, trecuţi la calvinism. Pentru calvini textul oficial al Bibliei este cel ebraic. Zacan a fost un cărturar de seamă al epocii. Numele său este ebraizat Zakan înseamnă barbă, el era un fel de Barbu.

În epoca Paliei se studia limba ebraică în Ardeal. Actul fundaţional al universităţii din Cluj (din 12 mai 1581) prevedea că „toţi cei care au terminat în mod glorios ştiinţele frumoase, limba greacă, ebraică şi latină să poată deveni doctori în acele ştiinţe".

Ceva mai tîrziu profesorul din Alba Iulia Ioan Henric Alestedt a tipărit, pentru trebuinţele studenţilor în teologie, Rudimenta linguae hebraicae et chaldaicae, in usu scholae Abensi=Elemente de limba ebraică şi haldaică pentru trebuinţele şcolii din Alba Iulia.

În onomasia Paliei multe cuvinte sînt ebraice sau ebraizante, numeroase substantive toponimice evocă raporturi cu textul ebraic al Vechiului Testament, numele proprii prezintă caracteristici proprii limbii evreieşti.

Pentru cuvîntul „Şiloh" din Biblie Facere 49, 10 s-au propus multe ipoteze, cel puţin 18.

În înţelepciunea lor traducătorii au lăsat cuvîntul Şiloh netradus, ca Heltai, în ortografia ebraică.

Evident traducătorii au avut la îndemînă şi texte în alte limbi. În corpul Paliei se întîlnesc multe cuvinte slavone: dver, procov, medelniţă, bogoslavă, psihie. Sînt şi multe cuvinte latine, apoi greceşti etc.

O parte din cuvintele ungureşti le găsim pe tot teritoriul locuit de români.

Palia, ca o carte a Bisericii, scrisă pentru preoţi şi pentru credincioşi, ea a fost o carte pe care numai credincioşii ştiau s-o citească cu tîlcul cuvenit. Ea are chiar caracter ortodox, prin atenţia faţă de Sfînta Tradiţie, al doilea izvor de credinţă al Bisericii Ortodoxe, pe care calvinii nu-l recunosc. Cartea Facerii are un rol mare în procesul de mîntuire al credinciosului.

Valoarea Paliei pentru credincioşi se desprinde din valoarea celei dintîi scrieri biblice, Facerea.

Valoarea Paliei constă şi în faptul că limba în care este scrisă este limpede, cu o frază clară şi accesibilă românilor din toate ţinuturile.

Prin glasul Paliei Sfînta Scriptură se adresează pentru întîia dată întregului pămînt românesc.

Palia a fost o sursă de energie şi inspiraţie pentru români. Iată motivul pentru care cei mai reprezentativi oameni în vestirea ideilor mari, în frunte cu Nicolae Iorga, închină cele mai frumoase gînduri Paliei, iată de ce istoria tradiţiilor culturale ale Orăştiei porneşte de la Palia din 1582.

Considerăm că este important să evidenţiem valoarea Paliei de la Orăştie, aşa cum se evidenţiază în aprecierile autorilor, care au atenţionat evenimentul de la 1582 cu prilejul celor 400 de ani de la apariţia ei, Palia, scrie Nicolae Iorga a fost: „Perfect turnată, fraza scurtă perfect turnată, nimic din traducerile de pînă atunci nu se poate pune alături cu Palia", „Palia de la Orăştie este superioară tuturor traducerilor de pînă aici" (Ion Barbu), De aceea „Palia ocupă un loc cu totul aparte în literatura noastră veche" (Ştefan Ciobanu), „Coresi, colaboratorii şi contemporanii săi, care au editat Palia, n-au fost simpli tipografi, ci oameni

culţi, care au pus în aplicare un amplu program de înzestrare într-un timp record a poporului român cu cărţi în limba sa de a-l ridica pe o treaptă superioară în cultură" (G. Mihăilă), „Manifestarea de la Orăştie se înscrie în rîndul actelor de stimă şi preţuire pentru trecutul nostru istoric, pentru geniul creator al poporului nostru" (Ion Dodu Bălan), „Palia de la Orăştie a fost rodul unei opere conştiente de politică culturală românească... Palia de la Orăştie este o treaptă de marmoră a acestui măreţ edificiu naţional" (I. Ionescu).

Contribuţiile literatei Viorica Pamfil sînt cu totul concludente privind valoarea multilaterală a Paliei de la Orăştie.

Aceleaşi aprecieri le întîlnim în studiul semnat de Oct. Schiau şi Eugen Pavel că „Palia este o apariţie singulară", iar „anul 1582 rămîne marcat, în istoria noastră culturală prin tălmăcirea cărţilor din Vechiul Testament sub numele de Palia de la Orăştie" (Florica Dumitrescu).

Într-adevăr prin volumul de faţă „Biblioteca critică" a Editurii Eminescu din Bucureşti pune într-o atenţie mai evidentă tradiţia culturală naţională a primilor paşi ai cuvîntului scris şi tipărit în româneşte.

Prin caracterul ei documentar, prin prestigiul colaboratorilor, prin condiţiile tehnice, prin întreg ansamblul ei, cartea se impune atenţiei.

pr. prof. Dr. *Nicolae Neaga*

Cărţi noi

NOI APARIŢII EDITORIALE

Teologie şi ecumenism — Literatură şi istorie — Cultură şi probleme ale lumii contemporane

Varlaam, Opere. *Răspunsul împotriva catihismului calvinesc,* Ediţie critică şi studiu filologic, lingvistic de Mirela Teodorescu, Editura Minerva, Bucureşti, 1984, 230+V+32 p.

I. P. S. Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală, *Vocaţie şi misiune creştină în vremea noastră,* Tiparul Tipografiei Eparhiale, Sibiu, 1984, 462 p.

I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu, *Învăţătura ortodoxă despre mîntuire,* Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1983, 104 p.

Preot Dr. Ioan Mircea, *Dicţionar al Noului Testament,* Editura Institutului biblic şi de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1984, 527 p.

Acta Conciliorum Oecumenicorum. Tomus quartus. Volumen Tertium. Index generalis tomorum I—III. Pars tertia, Rudolfus Schiffer, Berlin, Walter De Gruyter, 1984, 320 p.

Origen, *Traité des Principes.* Tome V. Compléments et index par H. Crouzel et M. Simoneti, Col. „Sources chretiennes", 312, Paris, Cerf. 1984, 278 p.

Bogoslovskie Trudy (Lucrări teologice) 23, 24, 25. Moscova, Editura Patriarhiei Moscovei, 1982, 1983, 1984, 336+336+336 p.

Arhim. Sophrony, *Voir Dieu tel qu'il est.* Geneva, Labor et fides, 1984, 198 p.

Christos Yanaras, *La liberté de la morale,* Col. „Perspective orthodoxe" Geneva, Labor et Fides, 1983, 252 p.

Marie de la Trinité Kervingant, *Le monahisme, lieu oecumenique,* Paris, O E I L, 1983, 142 p.

Ferdinand R. Gahbauer, *Das anthropologische Modell. Ein Beitrag zur Christologie der frühen Kirche bis Chalkedon,* Würzenburg, Augustinus-Verlag 1984, 500 p.

Handbuch der Dogmen — und theologiegeschichte 3. Die Lehrentwicklung im Rahmen der Oekumenizität. Herausg. von Carl Andersen, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1984, 673 p.

Edmund Schlink, *Ökumenische Dogmatik, Grundzüge.* Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1983, 828 p.

*

Pagini dintr-o arhivă inedită. Documente literare, Ediţie îngrijită, studiu introductiv de Antonie Plămădeală. Editura Minerva, Bucureşti 1984, XLVIII+ 435 p.

Octavian Goga în corespondenţă. Documente literare vol. II, Ediţie îngrijită de Mihai Bordeanu şi Ştefan Lemeny, Editura Minerva, Buc., 1983, 551 p.

Dumitru Popescu, *Muzeul de ceară,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1984, 478 p.

Adrian Păunescu, *Manifest pentru mileniu trei.* Editura Eminescu Bucureşti, 1984, 822 p.

Dan Zamfirescu, *Un om pentru istorie,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1985, 194 p.

Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile, Interviuri.* Seria a III-a Editura Eminescu, 1984, 287 p.

Ion Vlasiu, *Cartea de toate zilele unui an,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 420 p.

Atlas pentru istoria României, Coordonator Acad. Ştefan Pascu, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1983, 125 p.

Marea unire a românilor în izvoare narative. Ediţie, studiu introductiv şi note de Stelian Neagoe, Editura Eminescu, Bucureşti, 1984, 788 p.

Acad. Ştefan Pascu, *Revoluţia populară de sub conducerea lui Horea,* Editura Militară, Bucureşti, 1984, 535 p.

D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării naţiunii române,* Ediţie nouă cu adaugiri şi precizări, Ediţia Bucureşti, 1984, 517 p.

Stolnicul Cantacuzino, *Istoria ţării româneşti. Cronicari munteni I.* Ediţie îngrijită de Mihail Gregorian, Col. Biblioteca pentru toţi, Editura Minerva, Bucureşti, 1984, 218 p.

Radu Popescu, *Istoriile domnilor ţării româneşti. Cronicarii muntenii II.* Ediţie îngrijită de Mihail Gregorian, Col. Biblioteca pentru toţi, Editura Minerva, Bucureşti, 1984, 335 p.

Dan Hăulică, *Nostalgia sintezei,* Editura Eminescu, Buc. 1984, 386 p.

Viktor Lazarev, *Originile renaşterii italiene — trecento.* Trad. de Vasile Florea, Editura Meridiane, Bucureşti, 1984, vol. I—II, 267+251 p.

Gerard din Cenad, *Armonia lumii sau tălmăcire a cîntării celor trei coconi către Isingriu dascălul. Trad. de Radu Constantinescu,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1984, 232 p.

Radu Florian, *Dialog cu secolul nostru,* Editura politică, Bucureşti 1984, 207 p.

Ion Popescu-Puţuri, *Îndemn la creaţie,* Editura Politică Bucureşti, 1984, 515 p.

Karl Rosenkranz, *O estetică a urîtului. Între frumos şi comic.* Trad. de Victor Ernst Maşek, Editura Meridiane, Bucureşti, 1984, 382 p.

Hans Selye, *Ştiinţă şi viaţă.* Trad. de Eva Ţuţui şi Iulia Vaida, Col. „Idei contemporane", Editura Politică, Bucureşti, 1984, 383 p.

Petre Pînzaru, *Viaţa sub privirile filosofiei şi ale ştiinţelor contemporane,* Editura Albatros, 1985, 286 p.

Ioniţă Oltean, *În căutarea viitorului. Convorbiri privind crearea unei lumi mai bune şi mai drepte,* Editura politică, Bucureşti, 1984, 377 p.

Treceri la cele veşnice

† P. S. EPISCOP VISARION AŞTILEANU AL ARADULUI

În 6 august 1984, în vîrstă fiind de 70 de ani, P. S. Episcop Dr. Visarion Aştileanu al Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului, a trecut la cele veşnice după o lungă şi grea suferinţă.

P. S. Sa s-a născut la Cluj, în 14 martie 1914, ca fiu de muncitor ceferist. Purtînd numele Sf. Vasile cel Mare şi crescut fiind în frică de Dumnezeu, tînărul Vasile Aştileanu a urmat şcoala primară în Suceagu, jud. Cluj, apoi liceul la Cluj, după care a făcut studii teologice în ţară şi peste hotare, obţinînd titlul de Doctor în Teologie.

Hirotonit fiind, preotul Vasile Aştileanu a fost numit paroh la biserica Popa Tatu şi apoi la biserica Antim din Bucureşti, îndeplinind totodată şi funcţia de inspector general bisericesc. La 1 ianuarie 1962 a fost numit consilier patriarhal, iar în vara aceluiaşi an, la propunerea patriarhului Iustinian, Sf. Sinod al Bisericii noastre l-a ales episcop-vicar patriarhal cînd, fiind tuns în monahism, a primit numele de Visarion, nume cu puternice rezonanţe în viaţa Bisericii noastre ortodoxe transilvănene.

În anul 1969, la propunerea I. P. S. Mitropolit Nicolae Mladin, P. S. Episcop-vicar patriarhal Visarion Aştileanu a fost numit episcop-vicar la Mitropolia Ardealului cu titulatura de Răşinăreanul, funcţie în care a depus un susţinut efort întru cercetarea parohiilor, desfăşurînd o multiplă şi bogată activitate misionară vreme de 4 ani. Rapoartele de activitate de pe teren, cu constatările pozitive şi negative pe care le făcea şi pe care le întocmea personal, au ajutat mult lucrarea misionară din Arhiepiscopia Sibiului.

Tot ca episcop-vicar la Sibiu a săvîrşit multe sfinţiri de biserici, a hirotonit preoţi şi a rostit nenumărate predici în catedrala mitropolitană din Sibiu şi într-o seamă de biserici parohiale, colaborînd totodată la publicaţiile Centrului mitropolitan din Sibiu.

În iunie 1973, P. S. Visarion a fost ales, de către organele competente bisericeşti, în fruntea Episcopiei Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului, pe care a condus-o vreme de 11 ani, perioadă în care pe lîngă lucrarea de îndrumare duhovnicească, culturală şi social-patriotică a preoţilor şi credincioşilor, cercetînd şi slujind în majoritatea bisericilor din Eparhie, a lăsat vădite urme şi pe tărîm gospodăresc.

Astfel, în timpul păstoririi Prea Sfinţiei Sale s-au reparat şi pictat multe biserici din Eparhie, s-au restaurat o seamă de biserici-monumente istorice şi de arhitectură, s-au construit case parohiale etc.

De numele dînsului sînt legate repararea mănăstirilor Hodoş-Bodrog, căreia i-a consacrat o frumoasă monografie, Sf. Simion Stîlpnicul din Arad şi străvechea ctitorie a Sf. Nicodim de la Tismana, sau a ucenicilor acestuia, Mănăstirea Prislop, care în timpul păstoririi P. S. Episcop Visarion a fost redată sfintei sale destinaţii, unde, în momentul de faţă, un mănunchi de maici cu frică de Dumnezeu se roagă şi muncesc, cultivînd aici o frumoasă viaţă duhovnicească.

După ce miercuri, 8 august 1984, trupul neînsufleţit al P. S. Episcop Visarion a fost depus în catedrala episcopală din Arad, joi, 9 august 1984, a avut loc slujba înmormîntării, săvîrşită de Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, Î. P. S. Arhiepiscop Teofil al Vadului, Feleacului şi Clujului, P. S. Episcop-vicar Lucian Făgără-

şanul de la Arhiepiscopia Sibiului, P. S. Episcop-vicar Damaschin Severineanul de la Arhiepiscopia Craiovei, P. S. Episcop-vicar Timotei Lugojanul de la Arhiepiscopia Timişoarei şi Caransebeşului şi P. S. Arhiereu-vicar al Episcopiei Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului, Gherasim Hunedoreanul, înconjurat de un mare sobor de preoţi şi diaconi.

Pe lîngă preoţi şi protopopii din Eparhie, cît şi un mare număr de credincioşi, mai erau de faţă: Em. Sa D-l Episcop Albert Klein al Episcopiei evanghelice C. A. Sibiu însoţit de D-l Gerhard Schullerus, membru în Consistoriul superior; d-l Csaba Csutak, vicar, şi d-l Carol Szekely, consilier, din partea Episcopiei reformate din Cluj-Napoca, d-l Carol Molnar, protopop, şi d-l Iosif Kovács, locţiitor de protopop, din partea Episcopiei reformate din Oradea; P. C. pr. Vladimir Marcovici, vicar, şi C. preoţi Stefan Raici şi Naidan Svatozar, din partea vicariatului ortodox sîrb; C. preoţi Vormitag Emeric şi Benöcs Tolkai, din partea Bisericii romano-catolice din Arad; d-l Sayak Duşan, protopop adjunct, şi Edmund Zaroy, prim-curator din partea parohiei evanghelice din Arad, precum şi alţi oaspeţi.

Erau de faţă de asemenea reprezentanţi ai Departamentului Cultelor şi ai autorităţilor locale ale puterii de stat.

Din încredinţarea I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, din partea Arhiepiscopiei Sibiului au mai participat P. C. arhid. C. Voicu, rectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu, şi P. C. arhid. Gh. Papuc, consilier cultural la Centrul mitropolitan din Sibiu.

După slujba de prohodire a luat cuvîntul I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, care a spus între altele:

„Se împlinesc în această lună 11 ani de cînd tot aici, în această biserică, am întîmpinat pe noul de atunci episcop al Eparhiei Aradului, Prea Sfinţitul Visarion Aştileanu. Venea aici, la Arad, întovărăşit de voturile şi încrederea pe care i-au arătat-o reprezentanţii clerului şi credincioşilor din Eparhie şi din întreaga Patriarhie. Venea în acelaşi timp cu o bogată zestre intelectuală, dobîndită în anii lungi de studii săvîrşite în ţară şi peste hotare, cu o zestre spirituală cîştigată pe parcursul unor osteneli personale întru desăvîrşirea proprie. În acelaşi timp, venea în această cetate cu vechi tradiţii româneşti şi ortodoxe cu un bogat trecut de activitate, atît obştească cît şi bisericească".

Aducînd în atenţie aspecte din ostenelile P. S. Episcop Visarion la conducerea Episcopiei Aradului şi arătînd cinstirea de care s-a bucurat, I. P. S. Mitropolit Nicolae a spus în continuare:

„Rugăciunile noastre sînt în momentul de faţă bunul cel mai de preţ pe care i-l putem oferi. Este un moment trist pentru noi toţi. Este un moment trist pentru membri familiei din care a făcut parte şi împărtăşim doliul celor care l-au avut la inimă şi celor care şi Prea Sfinţitului i-au fost dragi. În acelaşi timp împărtăşim doliul întregii Eparhii, doliul preoţilor, doliul călugărilor şi călugăriţelor, doliul credincioşilor şi credincioaselor Eparhiei... Să vă mîngîie Dumnezeu pentru pierderea pe care aţi suferit-o acum şi să vă ajute în acelaşi timp ca trecînd peste această durere să vă învredniciţi de noi ierarhi şi de o viaţă bisericească care să vă menţină mereu pe culmile pe care s-a aflat întotdeauna".

Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a citit apoi scrisoarea de mîngîiere trimisă Episcopiei Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului de P. F. Părinte Patriarh Iustin, după care a mulţumit tuturor participanţilor care au luat parte în chip direct la durerea Eparhiei Aradului.

În continuare a vorbit deputatul eparhial, Dr. Tiberiu Iacob, care, în numele Adunării Eparhiale, a spus între altele: „Noi, credincioşii Eparhiei, ne vom ruga mereu pentru sufletul bunului nostru păstor, care a fost Episcopul Visarion, cerînd în rugăciunile noastre de la Atotputernicul Dumnezeu să-l odihnească în împărăţia Sa cerească."

Durerea preoţilor din Eparhia Aradului a fost exprimată în aceste clipe de doliu de către P. C. pr. Liviu Bolduru, protopopul Bradului. „Noi am fost permanent îndemnaţi de Ierarhul nostru — a spus între altele P. C. Sa — să fim conştienţi de harul preoţiei, să nu fim nepăsători, ci să ne facem slujba pe deplin, să slujim lui Dumnezeu, Biserica şi poporul..., cu convingerea că slujind oamenilor, slujim lui Dumnezeu".

A vorbit apoi Em. Sa Domnul Episcop Albert Klein, care a spus între altele: „Vă rog să-mi permiteţi ca în numele Bisericii Evanghelice şi în numele celorlalte culte religioase să exprim condoleanţele noastre cu prilejul trecerii la cele veşnice a Episcopului Visarion. Nu pot să nu mă gîndesc la cele ce ne-au legat în prietenie şi în dragoste frăţească... Gîndindu-mă la această prietenie îmi vine în minte un cuvînt scris în prima Epistolă a Apostolului Ioan, care spune: „Ştim că am trecut din moarte la viaţă, pentru că iubim pe fraţi" (I Ioan 3, 14). Acum rugăm pe Tatăl nostru ceresc să îndeplinească această promisiune şi să primească pe slujitorul Său în Împărăţia Sa..."

A vorbit de asemenea C. pr. romano-catolic Emeric Vormitag.

În numele parohiei de obîrşie, Suceagu, jud. Cluj, a vorbit C. pr. Liviu Brînzaş.

Sicriul cu rămăşiţele pămînteşti ale celui care a fost Episcopul Visarion a fost depus apoi la Mănăstirea Hodoş-Bodrog din apropierea Aradului, pe parcursul drumului cortegiul mortuar fiind întîmpinat de preoţii şi credincioşii parohiilor prin care a trecut acest cortegiu. Înainte de depunere în gropniţa episcopilor Aradului, P. S. Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul a evocat viaţa şi activitatea P. S. Episcop Visarion în preajma căruia a stat pînă în clipa morţii sale.

P. S. Gherasim a mulţumit totodată I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului pentru purtarea de grijă pe care a arătat-o Episcopiei Aradului, inclusiv în aceste momente de doliu.

Bunul nostru Părinte ceresc să-l aşeze în latura celor drepţi!

Arhid. *Gh. Papuc*

† PROTOPOP STAVROFOR IOAN LUCA

Din candelabrul protopopesc al Protopopiatului Sibiu încă o lampă s-a stins şi aceasta nu este alta decît preotul Ioan Luca, paroh în parohia Poiana Sibiului I. În după-masa zilei de 14 decembrie 1984 este doborît într-un mod cu totul neaşteptat de moartea neiertătoare la frumoasa vîrstă de 78 ani după o îndelungată activitate pe tărîmul bisericesc de peste 50 ani, din care aproape 44 ani în Poiana Sibiului.

Preotul Ioan Luca a văzut lumina zilei la data de 28 iunie 1906 într-o vrednică familie de ţărani din Ocna Sibiului fiind al doilea băiat al părinţilor lui Elisabeta şi Lazăr Luca.

Şcoala primară a urmat-o în localitatea natală (5 clase) între anii 1913—1919, iar toamna (1919) intră la Şcoala Normală „Andrei Şaguna" din Sibiu pe care o termină, luîndu-şi diploma în 1926.

În acelaşi an se înscrie la Academia Teologică Andreiană din Sibiu pe care o absolvă în 1930.

Părintele ceresc l-a înzestrat cu două mari talente pe care le-a cultivat întreaga lui viaţă şi acestea au fost muzica şi pictura. Pentru a desăvîrşi unul dintre ele se înscrie în toamna anului 1930 la Conservatorul din Bucureşti, pe care însă nu-l termină (frecventează numai un an) după care în 1932 este numit profesor de muzică la Şcoala de cîntăreţi bisericeşti din Sibiu unde a funcţionat pînă în anul 1934.

În 1935 se căsătoreşte cu o fiică vrednică din Poiana Sibiului tînăra Ana Şerbu cu care convieţuieşte de 49 de ani, formînd o familie model pentru familia cea mare din parohia Poiana Sibiului.

Cu binecuvîntarea lui Dumnezeu din căsătorie au rezultat două odrasle Rodica şi Delia. Imediat după căsătorie (1935) este hirotonit diacon iar în anul 1937 după ce a fost hirotonit preot este numit paroh în parohia Ceru-Băcăinţi, din protopopiatul Geoagiu unde a păstorit cu roade pînă în toamna anului 1940.

De la data de 10 noiembrie 1940 şi pînă la începutul lunii februarie 1984 a păstorit parohia Poiana Sibiului I, deci aproape 44 de ani de activitate preoţească, bucurîndu-se în acest timp din partea tuturor credincioşilor de respect, dragoste şi stimă, fiind pildă şi exemplu în tot ceea ce a întreprins şi a făcut.

Dorul de muncă l-a însoţit toată viaţa, iar mai presus de orice a pus dragostea pentru Biserică şi activitatea preoţească dîndu-i pe lîngă bucurii şi multe satisfacţii sufleteşti.

Pentru activitatea desfăşurată cu atîta pasiune, dragoste şi pricepere conducerea superioară bisericească a apreciat acest lucru astfel că în anul 1953 este distins cu brîul roşu, iar în anul 1977 este ridicat la rangul de „Iconom stavrofor".

Pe lîngă activitatea bisericească pe care şi-a îndeplinit-o totdeauna cu conştiinciozitate şi dăruire de sine a desfăşurat şi o activitate rodnică şi pe tărîm social cultural în comuna Poiana Sibiului, făcînd mulţi ani parte din corul cunoscut în întreaga ţară pe scenele multor case de cultură şi la radio, obţinînd de cele mai multe ori atît menţiuni cît şi numeroase premii întîi.

Pentru activitatea desfăşurată în cadrul corului şi al căminului cultural este decorat în anul 1958 cu „Medalia muncii".

În luna februarie 1984 o boală incurabilă pune stăpînire pe trupul său ostenit, boală care îi va aduce în cele din urmă sfîrşitul.

Înmormîntarea a avut loc în ziua de 17 decembrie 1984 în cimitirul parohial lîngă biserica de lemn a parohiei noastre care este declarată monument istoric, unde a slujit cu multă rîvnă şi credinţă în duminici şi sărbători, în cripta făcută cu cîţiva ani în urmă de către preotul Ioan Luca şi preoteasa Ana care l-a slujit cu încredere şi demnitate întreaga viaţă reîntregindu-i toate celelalte activităţi pe care le-a încheiat cu frumoase realizări.

La slujba înmormîntării a fost de faţă pe lîngă numeroşi credincioşi ai parohiei Prea Cucernicul Părinte Dănilă Luca, protopopul Sibiului care a omagiat activitatea preotului Ioan Luca exprimînd sincere condoleanţe preotesei Ana şi celor două fiice cu întreaga familie din partea Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit al Ardealului Dr. Antonie Plămădeală, a Centrului arhiepiscopesc şi a întregii preoţimi din prot. Sibiu. Au mai slujit preotul Ioan Hîndorean, pr. Dumitru Comşa, pr. Vasile Bîja, toţi din parohia Poiana Sibiului, pr. Pavel Oltean şi pr. Crăciun Poplăcean din parohia Jina şi pr. Ilie Fleşeriu din parohia Dobîrca.

Viaţa şi activitatea celui adormit au fost de asemenea omagiate de P. C. Pr. Vasile Bîja din parohia Poiana Sibiului II şi de P. C. Pr. pens. Dumitru Comşa.

Să-i fie numele şi memoria binecuvîntă întru veşnică pomenire.

Pr. *Ioan Hîndorean*

TIPARUL TIPOGRAFIEI EPARHIALE
SIBIU

